100% FOREX
ÎNVĂȚĂM ȘI CÂȘTIGĂM

Anghel Darajanov
Vassil Banov
Miroslav Kozarov

100% Forex

Învățăm şi câştigăm

ISBN 978-973-0-06447-6

© Anghel Darajanov, Vassil Banov, Miroslav Kozarov

SUMAR

Prefață 9

Capitolul 1. Termenii şi noțiunile de bază.
Marfa cea mai lichidă — banii 13

Capitolul 2. Teoria lumânărilor japoneze.
Despre lupta veşnică dintre tauri şi urşi 27

Capitolul 3. Analiza fundamentală.
Cumpără zvonuri, vinde fapte 47

Capitolul 4. Analiza grafică.
Trendul — prietenul tău 55

Capitolul 5. Analiza proporțională.
Magia numerelor 111

Capitolul 6. Indicatori şi oscilatori.
Cuvinte complicate despre câştig rapid 141

Capitolul 7. Tehnica şi strategia tradingului.
…sau formula succesului 181

Capitolul 8. Analiza valurilor.
Analiză pentru succes, nu pentru bani! 245

Capitolul 9. Managementul capitalului.
Fără matematică… 267

Stimați cititori,

Cartea pe care o țineți în mână reprezintă o lucrare didactică sistematizată pentru pregătirea profesională a traderilor începători. Scopul ei este de a transmite, sub aspect concentrat, cunoştințe-cheie şi deprinderi ce permit adoptarea unor decizii investiționale rapide, şi tranzacționarea în condiții reale pe piața valutară internațională Forex (Foreingn Exchange Market), precum şi pe piețele de acțiuni, a metalelor prețioase şi futures.

Tehnologiile informaționale moderne permit accesul celor care doresc să participe la tradingul speculativ cu aceste instrumente financiare — toate tranzacțiile se încheie prin internet, printr-o simplă apăsare a câtorva taste. Milioane de traderi din toată lumea, indiferent de vârsta lor, studii, capitalul inițial, efectuează zilnic asemenea operațiuni comerciale, utilizând doar calculatorul şi propriile cunoştințe.

Autorii cărții sunt traderi cu o experiență bogată în domeniul tranzacționarii valutare, specialişti în cadrul companiei Admiral Markets. Cursurile de instruire şi seminariile-master, organizate de ei, au fost vizitate de sute de traderi, care şi astăzi aplică cu succes cunoştințele obținute în activitatea lor zilnică pe piețele financiare. Posibil, acesta este cel mai important indicator al eficienței abordării complexe pe care se bazează cartea. În acest context, autorii au încercat să transmită experiența lor personală de trader.

În carte se examinează metodele de bază ale previziunii şi analizei prețurilor din piață. Cursurile valutare, dinamica prețului acțiunilor şi al altor instrumente financiare — iată orizontul de aplicare a analizei tehnice şi fundamentale moderne. Concomitent, pentru extinderea orizontului cititorilor, se utilizează pe larg, nu numai cunoştințele autorilor privind teoria pieței, dar şi cele mai noi şi mai interesante cercetări din domeniul

financiar. O atenție deosebită se acordă implementării practice a metodelor şi indicatorilor tehnici expuşi aici, de aceea cartea este bogată în exemple, grafice şi explicații. În ultimul capitolul sunt prezentate bazele analizei matematice a tranzacționării şi managementul capitalului, fără de care orice documentar despre trading ar fi incomplet.

Cartea este scrisă într-un limbaj simplu şi accesibil, de aceea însuşirea ei nu necesită nici o pregătire specială. Materialul este construit după principiul complexității treptate — citind-o de la început până la sfârşit, veți primi un set vast de cunoştințe şi veți fi capabili să tranzacționați pe piețele financiare.

În carte, de asemenea, este inclus un subcapitol privind utilizarea practică a terminalului de tranzacționare MetaTrader 4, care permite deschiderea şi controlul tranzacțiilor prin internet, efectuarea analizei grafice (tehnice), obținerea informațiilor din piață în timp real, precum şi elaborarea strategiilor de tranzacționare automatizate. Instalați terminalul în calculatorul Dvs. şi deschideți un cont demonstrativ sau real (instrucțiunea e la sfârşitul cărții), pentru a experimenta toate strategiile şi indicatorii descrişi, pe măsura asimilării materialului.

Cartea este destinată atât traderilor profesionişti, care vor să-şi perfecționeze tehnica lor de tranzacționare, cât şi celor care urmează primii paşi pentru cunoaşterea acestui business financiar atractiv.

Prefață

ÎNCEPUTURILE PIEȚEI MONETARE.

Istoria pieței valutare internaționale incepe din momentul apariției banilor. Crearea banilor a fost necesară pentru utilizarea unui echivalent universal al valorii diverselor mărfuri şi servicii. Cele mai vechi informații despre relațiile monetare ne duc cu 4500 de ani în urmă, în Mesopotamia (Irakul actual). Descoperirile arheologice demonstrează că în acea perioadă plata mărfurilor era determinată de o anumită cantitate exactă de argint. Aceasta a dus la apariția monedelor de diferit aliaj şi folosirea lor ca modalitate de plată. Primele informații despre utilizarea monedelor sunt menționate cu 3000 de ani în urmă, în Lidia (Turcia actuală). Inițial, monedele erau de diferite forme. În Rusia şi Italia erau folosite plăcile de cupru, în China — armele de bronz şi scoicile, în Thailanda — inele de argint, în Japonia — bețişoare de aur şi argint. Ceea ce reprezenta pentru oameni atunci o valoare deosebită, totodată servea drept măsură a banilor şi un mijloc general de plată.

Noul sistem de plată s-a răspândit rapid în lumea întreagă. Aliajul din care se confecționau monedele era propriu pentru fiecare stat, dar majoritatea conțineau următoarele metale: aur, argint, bronz sau cupru.

Mult mai târziu au apărut banii de hârtie. Pentru prima dată ei au fost descoperiți în China. Acolo, în secolul X, conducătorii statului au întrodus în circuit monede grele cu valoare redusă. Utilizarea lor era dificilă şi le schimbau la comercianți pe recipise cu indicarea sumei exacte. Peste un secol, statul chinez a sustras aceste recipise şi a ordonat tipărirea lor, pentru a fi utilizate în calitate de mijloc legal pe plată. Astfel a început epoca banilor de hârtie.

La începutul existenței lor, toate bancnotele erau asigurate de un metal prețios, cel mai des acesta era aurul. Aurul se păstra în bănci care, la rândul

lor, plăteau pentru el bani. Atunci fiecare putea primi uşor aur pentru banii tipăriți şi, viceversa — să ceară bani pentru aurul său din bănci. Această practică a fost introdusă pentru a proteja mijloacele băneşti de devalorizare. Treptat a devenit clar că nu este necesară asigurarea banilor cu aur la 100%, deoarece economia statului poate funcționa şi fără aceasta.

Este interesant faptul că mulți ani după introducerea banilor de hârtie existau state care nu utilizau sistemul zecimal bănesc. Până în 1971, în Anglia funcționa sistemul de evidență care a apărut cu 1000 de ani în urmă. În cadrul lui, o lira englezească era egală cu 20 de şilingi, 20 de şilingi — cu 240 de pense sau 480 de forinți. Începând cu 1971, în Marea Britanie o liră a devenit egală cu 100 de pense.

La începutul anilor ‘50 ai secolului XX a fost efectuată prima plată prin decontarea fără numerar. Deschizătorul de drumuri a devenit omul de afaceri Franc Macnamara. Luând prânzul într-un restaurant modest din New York şi cerând nota, a descoperit uimit că a uitat portofelul acasă. Franc i-a propus patronului restaurantului să-şi garanteze plata cu propria semnătură. Acest eveniment a reprezentat începutul unui nou fenomen economic — plata prin virament. Din acest moment tot mai des banii se întâlnesc sub aspect virtual, electronic, ceea ce a servit drept o premisă în plus pentru formarea pieței valutare internaționale. În opinia multor specialişti, trecerea la plățile electronice şi sustragerea treptată din circulație a mijloacelor de plată metalice sau de hârtie este viitorul inevitabil al sistemului monetar pentru toate țările lumii.

Apariția pieței valutare internaționale a fost condiționată şi de dorința multor state şi companii de a practica activitatea de comerț internațional fără alte restricții. Companiile care importă mărfuri sau produse fabricate în alte țări, de regulă, cumpără valuta acestor țări şi apoi mărfuri pe această valută.

Piața valutară internațională s-a format la sfârşitul secolului XVII. Principala valută de rezervă a fost lira britanică. În practică, cursurile valutare au fost fixate în baza aurului, care putea fi schimbat pe o anumită cantitate de lire. Aşa a început epoca *Standardului de Aur*. După al doilea război mondial, pe piața valutară s-au produs schimbări importante. În 1944 a fost semnat acordul Bretton-Woods, conform căruia toate valutele sunt dependente de dolar, iar dolarul — de aur. Mai târziu este creat Fondul Monetar Internațional.

PIAȚA ÎN ZILELE NOASTRE

În forma actuală, Piața Valutară Internațională există din anii ‘70 ai secolului trecut, când a fost realizată trecerea de la cursul de schimb valutar fix la cel flotant. Astfel, mii de investori individuali şi companii au posibilitatea de a obține profit din fluctuațiile cursului valutar. Cel mai frecvent se întâlneşte denumirea pieței *FOREX,* ce provine din englezescul Foreign Exchange Market, în traducere înseamnând „Piață Valutară Internațională”.

Forex, este cea mai lichidă piață financiară din lume. În medie, rulajul zilnic depăşeşte 3 trilioane de dolari SUA. Lichiditatea mare înseamnă că în orice moment, când cineva vrea să cumpere o anumită valută, cu siguranță există altcineva care în acest moment vinde această valută. În unele cazuri, foarte rare, este posibil *gap* de prețuri, adică decalajul (vezi fig. 2a) — acesta are loc când, la un moment anumit de timp, în piață nu sunt participanți care vor să cumpere (să vândă) la prețul dat şi acesta saltă brusc în direcția respectivă. Din cauza rarității acestui fenomen, el poate fi atribuit excepțiilor. De obicei, în fiecare secundă pe piața valutară se încheie concomitent tranzacții de către mii de participanți.

Piața valutară internațională este deschisă 24/24, de luni până vineri; în funcție de fusul orar, tranzacționarea se desfăşoară între centrele financiare mondiale: Londra, New-York, Tokyo, Zurich, Frankfurt, Hong-Kong, Singapore, Paris, Sydney. Aceasta înseamnă că, de exemplu, când instituțiile financiare din Londra sunt închise, tranzacțiile continuă în New-York, iar când se închid acolo, se desfăşoară în Tokyo etc. De regulă, exceptând cazurile de forță majoră, piața valutară deschide şedința de tranzacționare luni, dimineața devreme, după ora României, şi închide noaptea târziu, vineri spre sâmbăta. Cele mai mari fluctuații ale prețurilor perechilor valutare se observă, aproximativ, între orele 10-11, în sesiunea de tranzacționare europeană, şi la 16.30, când începe sesiunea de tranzacționare în SUA. O influență mai mică o are sesiunea din Asia, care e mai volatilă la orele 3—4 dimineața.

Piața valutară este o piață în afara bursei — descentralizată (OTC — Over-the-counter), adică nu are o locație fixă, ca de exemplu, bursele. Cel

mai bine ne putem imagina piața valutară ca un ansamblu de sisteme de tranzacționare, situate în diferite puncte ale lumii şi conectate între ele. Tranzacțiile pe care le execută brokerii, dealerii şi traderii se realizează de la terminale computerizate şi platforme electronice de tranzacționare. Datorită acestui fapt, piața valutară internațională devine uşor accesibilă şi are o popularitate crescută la oamenii care vor să investească activ şi să-şi administreze propriul capital.

Acesta este motivul principal pentru care interesul față de piața valutară creşte în fiecare zi. **Este important de subliniat, că fiecare trader începător trebuie să conştientizeze şi să înțeleagă toate riscurile posibile legate de acest tip de investiții.**

Astăzi cei mai importanți participanți la tranzacționarea valutară sunt băncile centrale, comerciale şi investiționale, precum şi traderii, investorii profesioniști şi de stat. Cei mai mari participanți ai pieței sunt băncile „City Group", „JP Morgan Chase", „Goldman Sachs", „Morgan Stanley", „Merill Lynch", „UBS", „Bank of America", „HSBC", „Bank of Tokyo-Mitsubishi" etc. Acestea încheie cel mai mare volum de tranzacții pe piața valutară şi fac parte din categoria *Market Makers* (cei care formează piața, engl.), deoarece au o influență mare asupra fluctuațiilor cursului valutar.

Capitolul 1.
TERMENII ŞI NOȚIUNILE DE BAZĂ

VALUTA, PERECHILE VALUTARE

Valuta este unitatea monetară națională într-un anumit stat sau grup de state. În Europa Occidentală aceasta este *Euro*, în SUA — *Dolarul*, în Japonia — *Yena* etc.

Cursul valutar reprezintă raportul numeric al unei valute față de alta. Pe piața valutară este folosită noțiunea de *pereche valutară*. În funcție de durata tranzacției de cumpărare — vânzare a valutei, se deosebesc două tipuri de cursuri valutare: spot şi forward.

Cursul la vedere (SPOT) este cursul valutar stabilit în momentul încheierii tranzacției, iar schimbarea reală a valutei va avea loc între bănci — contraagenți în a doua zi de lucru din ziua încheierii tranzacției. Data de transfer a mijloacelor băneşti pe conturile contraagenților se mai numeşte data de valutare (Value Date). Aceasta poate fi*:*

- în ziua în care a fost încheiată tranzacția — Today (Tod);
- în următoarea zi de lucru după încheierea tranzacției — Tomorrow (Tom);
- în a doua zi de lucru după încheierea tranzacției — Spot.

Cel mai frecvent, pe piața Forex, tranzacțiile se încheie cu data de valutare Spot. Toate tranzacțiile cu data de valutare mai mică de două zile de lucru se mai numesc *operațiuni interne de convertire*.

Cursul la termen (FORWARD) indică valoarea valutei după o anumită perioadă de timp. Perioadele standard sunt de 1, 3, 6 şi 12 luni.

$$\text{Cursul Forward} = \text{Cursul Spot} + \frac{\text{(Cursul Spot) x Rata\% x Numărul de zile}}{360 \times 100}$$

O importanță majoră în tranzacționarea valutară o au volumele. Cu cât sunt mai mari volumele tranzacționate, cu atât este mai dificil pentru trader sau grupul de participanți la piață să manipuleze cursul ei. Chiar şi în cazul celor mai populare valute (euro şi dolar), se poate spune că, practic, sunt imposibil de manipulat, excluzând situațiile rare când pe piață se implică băncile centrale de stat. Lichiditatea constituie unul din principalele motivele pentru care majoritatea traderilor preferă să tranzacționeze perechile valutare. Un alt argument ar fi: cu cât este mai mare volumul de tranzacții pe piața Forex, cu atât mai bine pot fi aplicate diferite tipuri de analiză, care vor fi studiate în continuare. După euro şi dolar, care au o cotă de 70% din piață, cele mai populare instrumente de tranzacționare sunt yena japoneză (11%), lira britanică (8%), francul elvețian (5%) şi ultimele 6% rămân pentru celelalte valute.

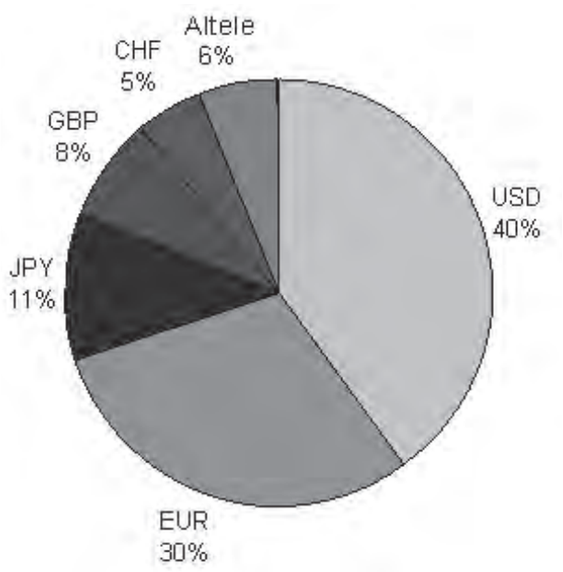

Cota valutelor tranzacționate pe piața valutară

TRANZACȚIILE ÎN MARJĂ

În ultimii 10 ani activitatea de tranzacționare individuală pe piața valutară devine tot mai populară. Aceasta se datorează dezvoltării serviciilor financiare şi aplicării *marjei*. În aceste condiții, fiecare doritor poate activa pe piața valutară internațională cu volume mari, acordându-i brokerului doar o anumită sumă drept garanție. În practică, dacă traderul vrea să participe la tranzacționare pe piața Forex**,** el trebuie să dispună de o sumă de 100000 unități ale unei anumite valute. Deseori, aceasta este o sumă foarte mare pentru mulți traderi individuali, care decid să participe la tranzacționare. Totuşi, datorită *efectului de levier*, participanții au posibilitatea de a intra în piață dispunând de sume mai mici decât cei care execută tranzacții pe piața interbancară forex-spot.

Noțiunea *efectului de levier* se mai întâlneşte sub denumirea de *levarage*, *marjă*, *pârghie de creditare* etc. Ce reprezintă *efectul de levier* şi cum funcționează acesta? De regulă, brokerul acordă clienților săi o *pârghie de creditare* şi astfel traderii individuali au posibilitatea de a tranzacționa în piață. Dacă *efectul de levier* al brokerului este 1:100 (sau 1%), atunci participantul poate intra în piață cu o sumă de o sută de ori mai mică decât cea cu care se efectuează operațiunea reală. De exemplu, dacă traderul deschide o poziție în piață, utilizând 1000 USD din capitalul său, la *levierul* de 1:100, rezultă că real el tranzacționează cu suma de 100000 USD.

PUNCT (PIPS)

O altă noțiune de bază pe piața valutară este *pips*-ul. Pips-ul reprezintă cea mai mică schimbare a cotației cursului valutar (pasul minim de cotare). De exemplu, cursul USD/CHF este 1.2212 şi creşte la 1.2213, atunci înseamnă că s-a modificat prețul cu un pips (0.0001). Profitul sau pierderea fiecărei tranzacții este determinată de variația în pipşi a prețului din momentul deschiderii poziției. Totodată, valoarea absolută a rezultatului depinde de mărimea sumei alocate tranzacției.

TRENDUL (TREND)

Trendul reprezintă direcția de evoluție a pieței. Se deosebesc două tipuri de *trend:* ascendent şi descendent, iar în cazul în care prețul urmează o evoluție laterală, o anumită perioadă de timp, fără tendințe clare de creştere sau descreştere, se consideră că piața este în *range* sau în *flat*.

Un trend crescător reprezintă o succesiune de creşteri cu maxime şi minime ascendente. Un trend descrescător reprezintă o succesiune de maxime şi minime descrescătoare.

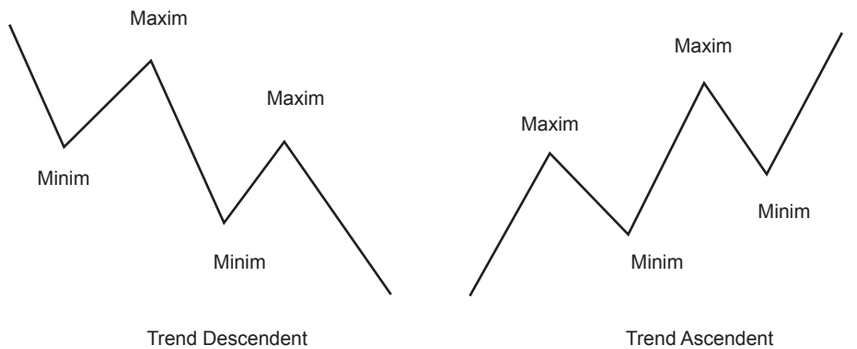

Aceste tipuri de trend sunt cunoscute şi sub denumirea de *trendul taurului* (*bullish trend)* şi *trendul ursului (bearish trend)*. În practică, aceste denumiri sunt cele mai populare printre participanții profesionişti la pieţele financiare. Trendul ascendent este numit *bullish (al taurului)*, iar cel descendent — *bearish (al ursului)*. Aceste două noțiuni au origine istorică. La începutul primului mileniu se organizau lupte de animale pentru distracție. Spectatorii, urmărind aceste lupte, observau modul caracteristic prin care taurii şi urşii îşi atacau victimele. Taurii atacau cu capul plecat, după care străpungeau şi aruncau adversarul în sus, adică acționau de jos în sus, pe când urşii, ridicați în picioare şi desfăcând labele din față, încercau să doboare victima urcându-se pe ea, adică acționau de sus în jos.

Este acceptat ca prin *bullish trend* să se înțeleagă creşterea prețurilor la instrumentul financiar urmărit, iar prin *bearish trend* — scăderea prețurilor. În zilele noastre aceste noțiuni caracterizează şi participanții din piață.

În funcție de prognoze şi direcțiile tranzacțiilor încheiate, participanții pieței se împart în două categorii:

grupul taurilor — participanții care cumpără, anticipând creşterea prețului;

grupul urşilor — participanții care vând, anticipând scăderea prețului.

Trendul Primar reprezintă o mişcare ascendentă sau descendentă extinsă care durează de obicei un an, dar se poate extinde pe mai mulți ani. Mişcările in direcția trendului primar sunt intrerupte de mişcări intermediare în direcția opusa — *corecții*.

Trendurile Intermediare (Secundare) - reprezintă corecții (reacții) importante care intrerup evoluția prețului in direcția trendului primar, descreşteri sau corecții ce apar pe trendurile crescătoare (bull markets) si creşteri sau reveniri care apar pe trendurile descendente (bear markets). In general, un trend intermediar durează între trei săptămâni şi trei luni şi rareori mai mult. În general corectează între o treime şi doua treimi (cel mai probabil în jur de 50%) din creşterea (sau descreşterea, după caz) înregistrată de prețuri în evoluția precedentă în direcția trendului primar.

Sunt două criterii de recunoaştere a unui trend intermediar: orice mişcare a prețului în direcția contrară trendului primar care durează cel puțin trei săptămâni si corectează cel puțin o treime din mişcarea precedentă în direcția trendului primar.

Trendurile minore — sunt fluctuații scurte (în general mai puțin de 6 zile şi rareori până la trei săptămâni) ce au o importanță mai mica, dar care formează trendurile intermediare. De obicei, dar nu întotdeauna, un trend intermediar este format din trei sau mai multe trenduri minore.

Trendurile Primare au trei faze:

Trendul Primar ascendent (*Bullish Trend*) — Trendurile primare crescătoare sunt in general (dar nu invariabil) formate din trei faze:

Faza de acumulare — atunci are loc cumpărarea de către cei mai inteligenți investitori. Rezultatele economice sunt inca slabe (de fapt, la nivelul cel mai scăzut) pe parcursul acestei faze. Publicul are încă apetitul pentru investiții la un nivel foarte scăzut. In acest moment, investitorii inteligenți realizează faptul ca piața a asimilat asa numitele *ştiri negative*. Volumul de tranzacționare este moderat, dar începe sa crească pe creşterile minore.

Faza participării publicului — este faza de creştere constantă insoțită de creşterea volumului de tranzacționare datorită condițiilor macroecono-

mice pozitive si îmbunătățirea rezultatelor financiare care încep să atragă atenția publicului.

Faza de distribuție — reprezintă faza de tranzacționare intensă. Toate ştirile economice sunt pozitive; creşterile prețurilor sunt spectaculoase şi apar frecvent pe prima pagină a ziarelor. În această fază, aceeaşi investitori inteligenți care au început să acumuleze aproape de minim (când nimeni nu dorea să cumpere) încep sa vandă inaintea tuturor.

Trendul primar descendent (*Bearish Trend*) — trendurile primare descendente sunt in general (dar nu invariabil) caracterizate de trei faze:

Faza de distribuție (care de fapt începe în ultima faza a trendului primar crescător) — în aceasta faza volumul de tranzacționare este încă ridicat deşi începe să se diminueze pe creşteri, şi publicul este încă activ, dar începe să prezinte semne de dezamăgire, deoarece profiturile fabuloase sperate întarzie să apară.

Faza de panică — cumpărătorii încep sa scadă si vânzătorii devin nerăbdători să vândă. Trendul descendent începe sa scadă aproape vertical, în timp ce volumul de tranzacționare atinge valori fabuloase. După faza de panică (in care preturile scad mult mai mult decât ar impune situația economica la momentul respectiv), poate urma o perioadă de redresare pe termen mediu sau o evoluție laterală (sideways).

Faza de descurajare — este faza în care încep să vandă şi investitorii care au rămas în timpul perioadei de panică sau au cumpărat în timpul acesteia pentru că prețul părea ieftin în comparație cu preturile existente cu câteva luni în urmă. Ştirile economice încep să se deterioreze. Trendul descendent capitulează când toate ştirile negative sunt incluse in preț, si de obicei, inainte ca toate ştirile negative sa dispară.

Volumul trebuie să confirme trendul - volumul de tranzacționare tinde să crească atunci când preturile evoluează în direcția trendului primar. De aceea, într-o piață ascendentă volumul tranzacțiilor se măreşte atunci când prețurile cresc şi se diminuează atunci când prețurile scad. Intr-o piața descendentă, volumul creşte atunci când preturile scad si descreşte atunci când prețurile revin. Într-o măsură mai mică aceasta se întamplă şi în cazul trendurilor secundare. Semnalele relevante apar din studiul evoluției prețului. Volumul reprezintă un instrument complementar.

Trendul este considerat valabil până când avem semnale clare de inversare - putem corela acest principiu cu o lege din fizică ce afirmă că un

obiect în mişcare (în acest caz trendul) tinde să continue mişcarea până când forțe externe cauzează schimbarea direcției. Analiştii au la dispoziție o serie de instrumente pentru identificarea semnalelor de inversare a trendului, ce includ: studiul nivelelor de suport şi rezistență, modele grafice, linii de trend si medii mobile. Unii indicatori pot oferi încă din faze incipiente semnale de pierdere a momentum-ului.

În general daca nu avem astfel de semnale, cel mai probabil trendul actual va continua.

SPREAD (SPREAD)

Prețul la care banca este gata să cumpere valută se numeşte **Bid**, iar cel la care este gata să vândă — **Ask** . Diferența dintre prețul de vânzare şi cel de cumpărare se numeşte **spread**.

Prin spread se înțelege diferența într-un anumit moment, dintre prețul la care traderul poate cumpăra instrumentul financiar şi prețul la care-l poate vinde. *Spreadul* este egal cu diferența dintre cursul de cumpărare şi cel de vânzare. De exemplu, dacă la ora 10:30 şi 30 sec. cursul de vânzare a USD/CHF este egal cu 1.2212, iar cursul de cumpărare 1.2215, atunci spreadul va fi de 3 pips. La elaborarea strategiei de tranzacționare este important să ținem cont de mărimea acestuia, deoarece diferite instrumente financiare au un nivel diferit al spreadului.

Modificarea minimă posibilă a cotatiei unei valute poartă denumirea de punct (point, pip). Diferitele valute se coteaza la rate diferite; La majoritatea valutelor un punct este egal cu o zece miime; la yenul japonez — o sutime. De obicei spread-ul variază de la 2 şi 10 puncte.

POZIȚIILE SCURTE (SHORT) şi LUNGI (LONG)

Următoarele noțiuni pe care le vom explica sunt *pozițiile short şi long*. *Poziția Short* presupune vânzarea activului financiar respectiv (care poate să nu ne aparțină), iar *poziția Long* — cumpărarea acestuia. Apare întrebarea: cum poate fi vândut ceva ce nu ne aparține în cazul deschiderii unei *poziții short*? Modalitatea, care este utilizată de ani de zile, este următoarea: trade-

rul primeşte cu împrumut activul financiar dat de brokerul său, îl vinde, şi după ce prețul scade, îl cumpără înapoi. Traderul rambursează brokerului partea pe care a împrumutat-o, oprind profitul pe care l-a realizat. Pentru a fi mai uşor de înțeles, explicăm varianta ideală, fără efect de levier şi spread. De exemplu, traderul a decis să deschidă o poziție scurtă pe aur. Prețul aurului în acel moment este 680 USD pentru o uncie. Traderul vrea să vândă o uncie de aur. El se adresează brokerului care, la rândul său acordă împrumut sub forma unei uncii de aur, evident, pentru o anumită plată garantată. Traderul vinde aur cu 680 USD. In această perioadă el datorează o uncie brokerului său. Presupunem, că peste un anumit timp prețul aurului scade cu 20 USD şi acum o uncie costă 660 USD. În acest moment, dacă traderul decide să încaseze profitul obținut, el cumpără o uncie de aur cu 660 USD pe care o rambursează brokerului său, obținând astfel 20 USD profit, iar brokerul, la rândul său, rambursează plata garantată traderului. Bineînțeles, pozițiile short pot fi efectuate nu numai în cazul aurului, ci şi pentru majoritatea instrumentelor financiare: perechile valutare (Forex), contractele pe diferență (Contracts for Difference), contractele Futures etc.

COTAȚII

În tranzacționarea forex întâlnim noțiunile de: *cotație directă, cotație inversă, cotație încrucişată* (cross-curs).

Prin **cotație directă** se înțelege cantitatea de valută națională a unui anumit stat, necesară pentru cumpărarea unei unități de valută străină: de exemplu, USD/RON constituie cotație directă. Pe piața Forex aceasta înseamnă o anumită valută, exprimată în dolari. De exemplu, EUR/USD (euro), GBP/USD (lira britanică) sunt cotații directe.

Cotație inversă este cantitatea de valută străină, necesară pentru cumpărarea unei unități de valută națională. Pe piața Forex sunt cele în care dolarul este exprimat în altă valută, de exemplu: USD/JPY (yena japoneză), USD/CHF (francul elvețian) etc.

Cotație încrucişată (Cross-curs) înseamnă cantitatea de unități ale valutei străine, exprimată în unități ale altei valute străine. Pe piața Forex sunt cele care nu conțin dolarul. Exemple de cross-curs: EUR/CHF, GBP/JPY, EUR/JPY.

SWAP-ul (SWAP)

O altă noțiune importantă pe piața Forex este swap-ul. Acesta este determinat din diferența valorii ratelor dobânzilor de referință din diferite țări. De exemplu, rata dobânzii băncii centrale din Japonia este de 0,5%, iar cea din Australia 6,25%. Din cele expuse anterior rezultă că e mult mai avantajos să depozităm capitalul în banca australiană decât în cea japoneză. Diferența dinte ratele dobânzilor influențează direct tranzacționarea pe piața Forex, şi se exprimă cu ajutorul swap-ului. La deschiderea poziției, în practică are loc vânzarea unei valute şi cumpărarea simultană a celeilalte. Astfel, dacă revenim la valutele naționale ale Australiei şi Japoniei, şi urmărim exemplul concret al dolarului australian şi yenei japoneze (AUD/JPY), atunci vom constata că la deschiderea poziției long obținem un profit din swap, iar la cea short o pierdere. Aceasta se datorează faptului că la deschiderea primei poziții cumpărăm dolarul australian, iar în cazul doi — yena japoneză.

Se deosebesc două tipuri de swap în funcție de direcția poziției deschise. În cazul poziției de cumpărare swap-ul se numeşte *long*, iar în celălalt caz avem un *swap short*.

Operațiunea swap (sau — Rollover, Overninght) pe piața valutară reprezintă efectuarea simultană a două tranzacții contrare, cu diferite date de valutare, una de închidere a poziției deschise, şi una de deschidere. Cursul swapului şi costul lui se determină în momentul încheierii tranzacției. Obiectivul operațiunii este menținerea poziției deschise.

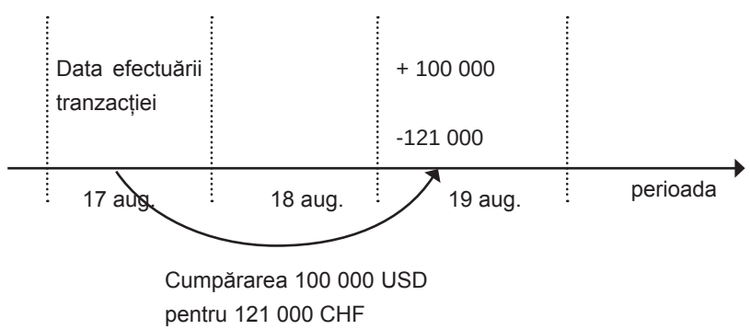

Cumpărarea a 100.000 USD pentru 121 000CHF

Când investorul individual care tranzacționează în *marjă* pe piața valutară păstrează o poziție deschisă pe ziua următoare, noaptea (la ora 00:00 după Greenwich), în contul traderului se debitează sau creditează rezultatul operațiunii swap. Valoarea acestora depinde de ratele dobânzilor acelor țări, a căror valute se vând sau se cumpără. Ratele dobânzii sunt stabilite de băncile centrale. La o poziție long pe valuta cu o rată a dobânzii superioară, swapul este pozitiv (profit pentru trader), iar la poziția short acesta este negativ (pierdere pentru trader).

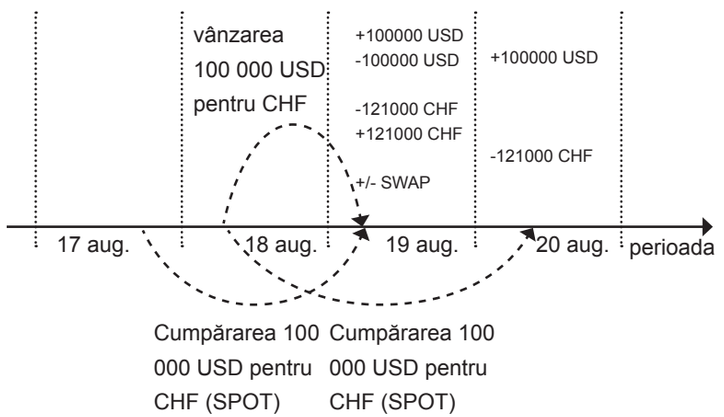

Cumpărarea 100 000 USD pentru CHF (Spot)

De exemplu, când deschideți o poziție long de 1 lot (100.000 de unități ale valutei de bază) pe USD/CHF la cursul de 1.2100, cumpărați 100.000 USD şi vindeți simultan 121.000 CHF. Real nu dispuneți de aceste mijloace în numerar şi brokerul Dvs. le acceptă sub formă de credit interbancar. La acest credit se plăteşte dobândă. În acelaşi timp, dobânda trebuie calculată pentru Dvs. în valuta în care ați deschis poziția long. Scopul swap-ului pozitiv îl reprezinta creditarea la o rata a dobânzii mai mică şi depozitarea în dobândă mai mare. Este necesar de ştiut că doar prezența unui swap pozitiv nu poate fi unicul criteriu pentru adoptarea unei decizii investiționale.

GRAFICE

Graficele reflectă modificarea prețurilor instrumentelor financiare. Acesta este cel mai cunoscut mod de vizualizare şi analiză ale cotațiilor. Fiecare element al analizei tehnice, care va fi studiat ulterior, se bazează pe utilizarea graficelor.

În funcție de modul prin care se reflectă prețul, se deosebesc trei tipuri de grafice: liniar, al barelor (bars) şi al lumânărilor japoneze (candlestick). De obicei, graficele nu reprezintă un motiv pentru deschiderea unei poziții; datele lor trebuie combinate cu semnale confirmate de indicatorii analizei tehnice.

Graficul liniar este primul tip de grafic la care o să ne oprim (fig. 1). Metoda prin care el se crează este următoarea: se alege perioada de timp şi se aplică un punct care corespunde prețului la sfârşitul acestei perioade. Perioada poate fi diferită: 1 minut, 15 minute, 1 oră, 4 ore, 1 zi, 1 săptămână,1 lună etc. După ce punctele pentru anumite perioade sunt formate, ele se unesc şi astfel obținem graficul liniar. Se poate construi un grafic liniar nu numai pentru prețul de închidere, dar şi pentru cel mediu sau pentru prețul de deschidere.

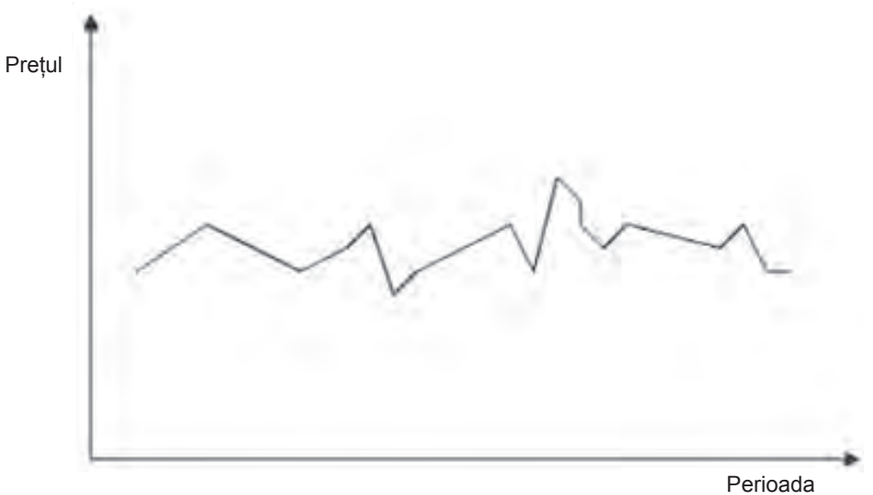

Fig. 1. Graficul liniar.

Graficul cu bare

În acest caz, graficul este format din elemente care se numesc „bare” (eng. *Bar* — bloc, bară). În funcție de perioada de timp a graficului, bara reprezintă schimbarea prețurilor într-o perioadă dată. De exemplu, dacă graficul este pe oră, înseamnă că o bară va arăta mişcarea prețului într-o oră, dacă este pe 4 ore, atunci şi bara va fi de 4 ore (fig. 2a). Dacă o bară s-a format la distanță de cea precedentă, această distanță se numeşte „gap” (Gap — ruptură/decalaj). Gapurile se întâlnesc de cele mai multe ori în tranzacționarea acțiuniunilor, deoarece piața nu este deschisă 24 de ore şi dacă se tranzacționează după terminarea sesiunii, deschiderea pieței se face cu gap. (fig. 2a)

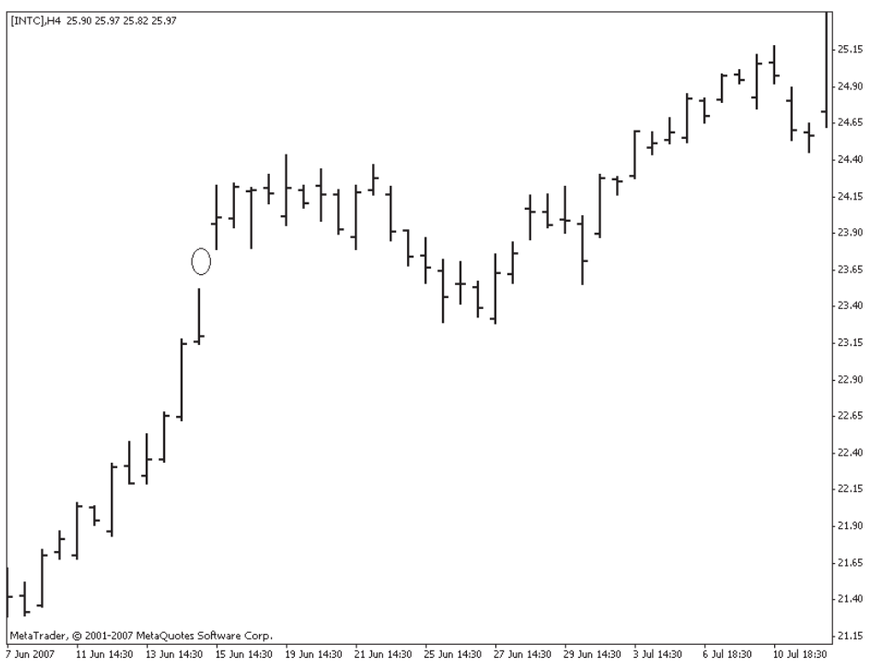

Fig. 2a

În cazul barei ***ascendente*** (fig.4b) se observă creşterea prețurilor, fiindcă prețul de deschidere e mai jos decât prețul de închidere. În celălalt caz, prețul de deschidere e mai mare decât cel de închidere, deci bara este ***descendentă***.

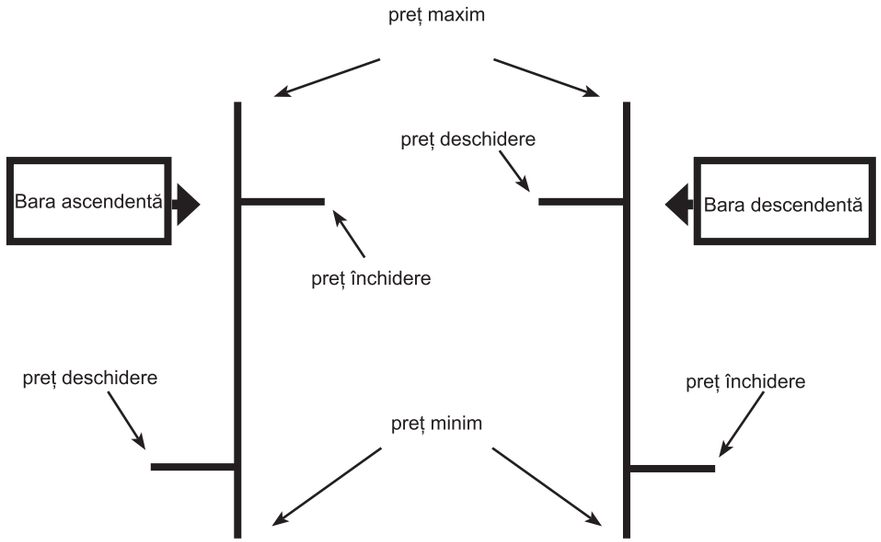

Fig. 2b

Lumânările japoneze (candlestick)

Lumânările japoneze reprezintă un mijloc străvechi şi cel mai folosit de către profesioniști pentru a reflecta fluctuațiile pieței. Au fost folosite pentru prima dată de Munehis Homm în secolul XVI. Acesta era un renumit comerciant de orez şi a observat că poate previziona uşor mişcarea prețurilor, urmărind perioadele precedente. Homm a atras atenția asupra repetării acestor figuri (imagini), le-a analizat şi ulterior a tranzacționat profitabil. Astăzi lumânările japoneze reprezintă una dintre cele mai folosite metode de analiză a evoluției pieței. În esență, acestea se aseamănă cu graficele de bare, dar, spre deosebire de ele, lumânările japoneze exprimă direcțiile trendului prin diferite culori. Lumânarea *bullish*, de regulă, este albă, iar cea *bearish* — neagră (figura 2c). În primul caz, distanța de la

prețul de închidere până la prețul maxim se numeşte *umbra de sus,* iar distanța de la prețul de deschidere până la prețul minim — *umbra de jos.* O situație similară este şi pentru lumânarea *bearish*. Trebuie menționat că şi lumânările pot forma gap.

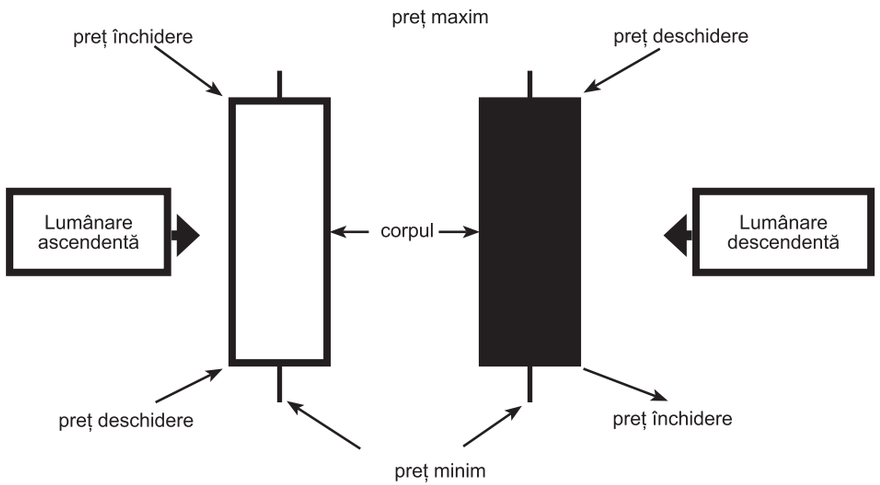

Fig. 2c

Capitolul 2
TEORIA LUMÂNĂRILOR JAPONEZE

Graficul lumânărilor japoneze este utilizat cel mai mult de traderii pe piața valutară, deoarece acestea oferă informație completă, clară şi certă referitoare la dinamica evoluției prețurilor. Grație funcționalității lor, lumânările îşi găsesc o aplicare largă în efectuarea unei analize financiare. În acest capitol vom face cunoştință cu principalele tipuri de lumânări şi figuri formate de acestea.

PRINCIPALELE TIPURI DE LUMÂNĂRI

Lumânare ascendentă, Lumânare descendentă, Stea, Ciocan, Spânzurat, Diferite tipuri de lumânări (doji)

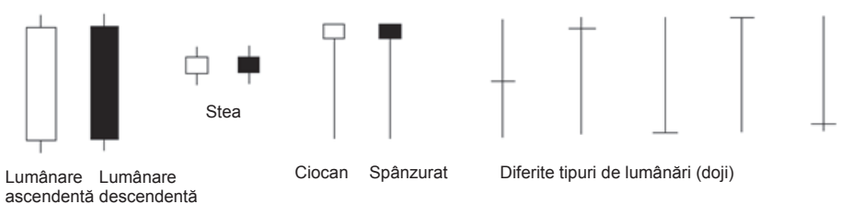

FIGURI DE SCHIMBARE A DIRECȚIEI TRENDULUI

Figuri de înghițire (Engulfing Pattern)

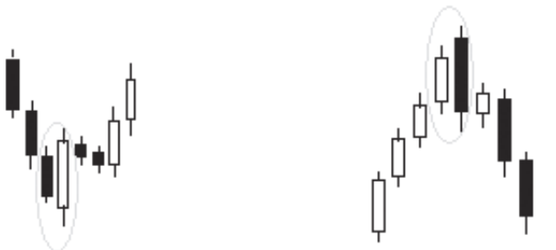

Înghițire ascendentă Înghițire descendentă

Această figură se formează în cadrul unei tendințe bine exprimate, în ascensiune sau declin. Trebuie să apară o lumânare a cărei corp va acoperi complet lumânarea precedentă şi va avea altă culoare. Pentru trendul descendent, lumânarea de schimbare a direcției de trend trebuie să fie albă, iar pentru cel ascendent — neagră, totodată umbrele lor nu trebuie neapărat să fie înghițite. Dacă după lumânarea de schimbare a direcției prețului apar lumânări mici, care corespund tendinței anterioare a pieței, se consideră un semnal şi mai puternic pentru schimbarea direcției.

Fig. 3 Bullish Engulfing (EUR/AUD, H1, Meta Trader-Admiral Markets)

Figura *Ciocan (Hammer, Bullish Reversal)*

Figura *Ciocan* se formează în cadrul unui trend descendent. Formarea lumânării cu un corp foarte mic şi cu o umbră inferioară foarte mare (umbra trebuie să fie minim de două ori mai mare decât corpul) se consideră un semnal că piața a atins minimul. De obicei, culoarea lumânării nu are

importanță şi partea superioară a umbrei acestei lumânări este foarte mică sau lipseşte. Dacă următoarea lumânare este în creştere, se consideră a fi o confirmare a tendinței ascendente.

Fig. 4. Hammer (GBP/CHF, H1), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *Spânzurat (Hanging man, Bearish Reversal)*

În acest caz se formează o lumânare cu un corp foarte mic şi cu o umbră inferioară foarte mare (umbra trebuie să fie minim de două ori mai mare decât corpul), în cadrul unui trend ascendent. Culoarea lumânării nu are importanță şi umbra superioară a acestei lumânări este foarte mică sau lipseşte. Dacă următoarea lumânare este în scădere, se consideră a fi o confirmare a tendinței descendente.

Fig. 5 Hanging man (USD/JPY, H1), MetaTrader-Admiral Markets

Figura *Acoperire cu Nor Negru (Dark-Cloud Cover, Bearish Reversal)*

Această figură se formează în cadrul unui trend ascendent, când lumânarea de schimbare a direcției prețului se deschide cu gap față de lumânarea precedentă, dar se închide mult mai jos, de obicei închizând mijlocul corpului ultimei lumânări crescătoare (*bullish)* înaintea evoluției descendente.

Fig. 6 Dark-Cloud Cover (EUR/AUD, Daily), MetaTrader-Admiral Markets

Figura *Străpungere (Piercing Pattern, Bullish Reversal)*

Această figură se formează în cadrul unui trend descendent. Lumânarea de schimbare a direcției prețului se deschide cu gap, şi de regulă se închide mai sus de mijlocul corpului ultimei lumânări descrescătoare (bearish).

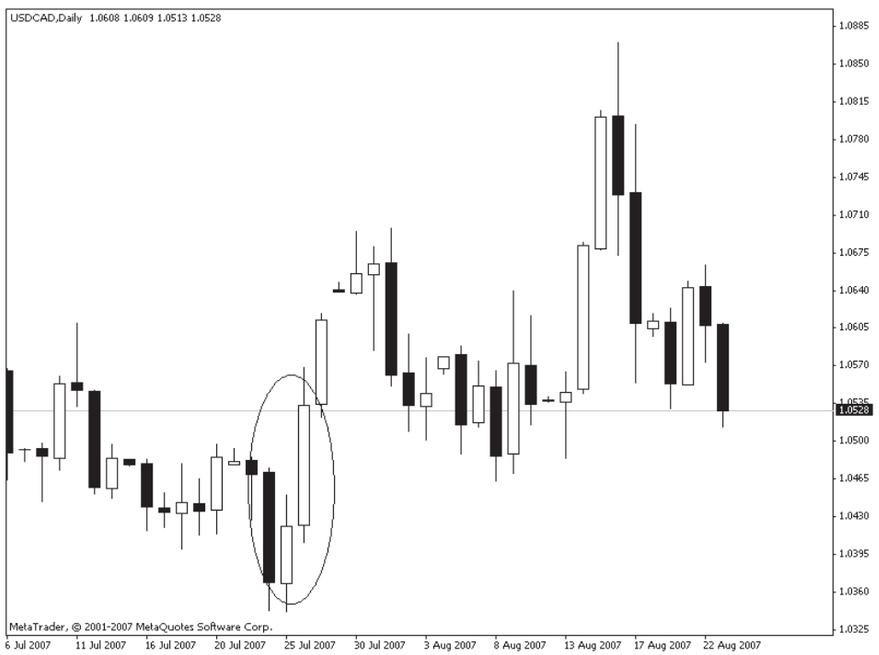

Fig. 7 Piercing Pattern (USD/CAD, Daily), MetaTrader-Admiral Markets

Figura *Stea de dimineață (Morning Star, Bullish Reversal)*

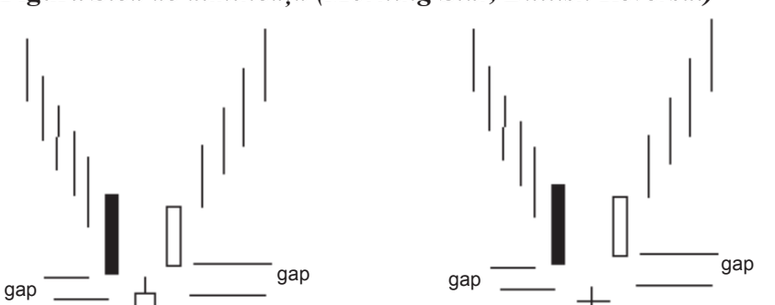

Figura Stea de Dimineață se formează în cadrul unui trend descendent. Aceasta figură este reprezentată de trei lumânări. Cele doua lumânări laterale au corpurile lungi şi culori diferite. Lumânarea din mijloc, este o lumânare cu corp mic sau chiar inexistent (doji) şi de regulă este separată prin gap față de cele două lumânări laterale.

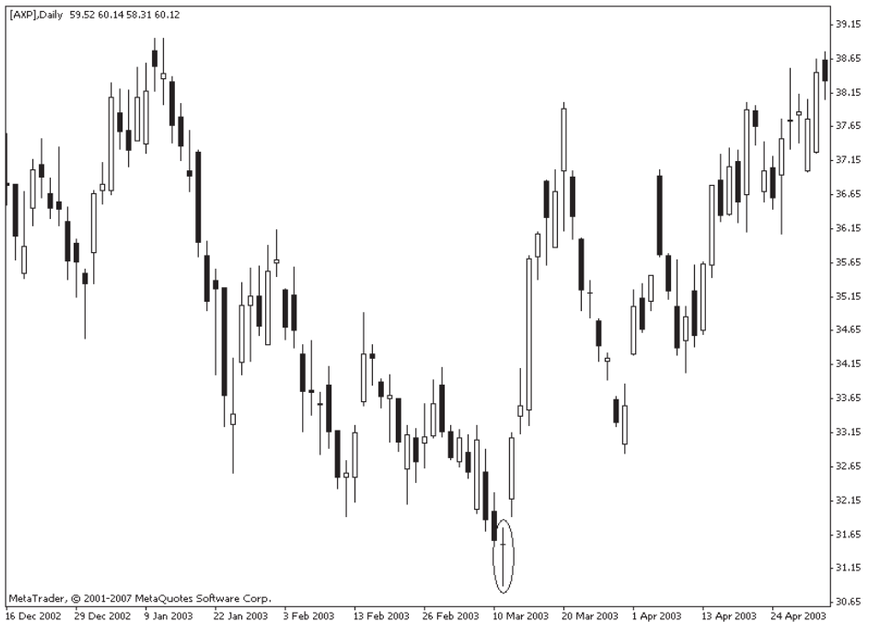

Fig. 8. Morning Star (AXP, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *Stea de seară (Evening Star, Bearish Reversal)*

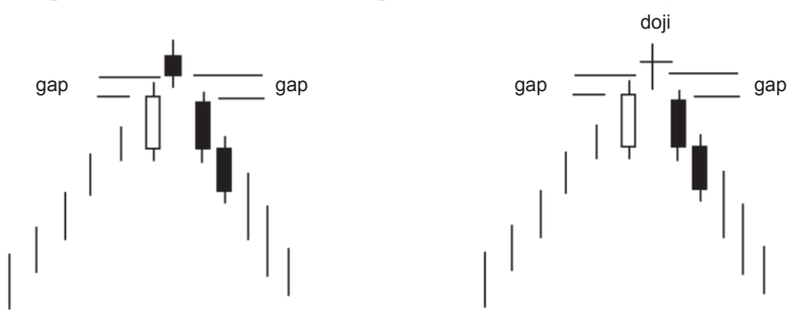

Figura Stea de Seară se formează în cadrul unui trend ascendent. Ca şi în cazul Stelei de Dimineață, aceasta figură este reprezentată de trei lumânări. Cele doua lumânări laterale au corpurile lungi şi culori diferite. Lumânarea din mijloc, este o lumânare cu corp mic sau chiar inexistent (doji) şi de regulă este separată prin gap față de cele două lumânări laterale.

Stea căzătoare (Shooting Star) este o stea de seară cu umbra superioară foarte lungă.

Fig. 9 Evening Star (ZSX7, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *Penseta (Pincers)*

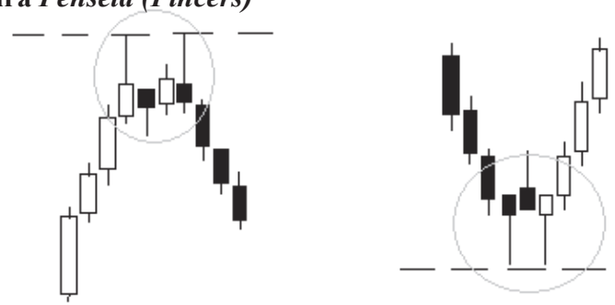

Se observă odată cu formarea a două sau mai multe lumânări cu umbre egale: cele de jos — la trecerea trendului descendent în ascendent, iar cele de sus — la trecerea de la trendul ascendent în descendent. Culoarea celor două lumânări, a umbrelor şi a distanței dintre ele nu au importanță. Ele pot fi la o distanță de una sau două lumânări.

Fig. 10 Pincers (EUR/CHF, Daily), MetaTrader-Admiral Markets

Figura *Trei stele* (Tri Stars, Bullish and Bearish Reversal)

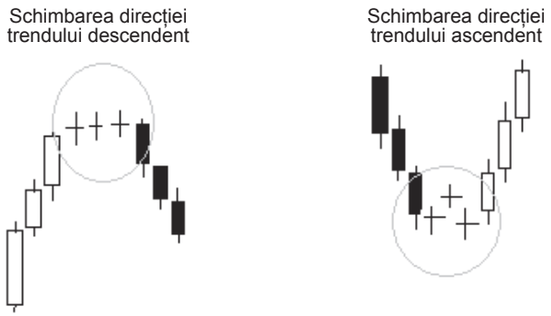

Formarea a trei „doji" reprezintă, de asemenea, un semnal important pentru schimbarea direcției prețului. Nu este necesar ca cei trei „doji" să fie la acelaşi nivel, ele pot să formeze chiar şi gap.

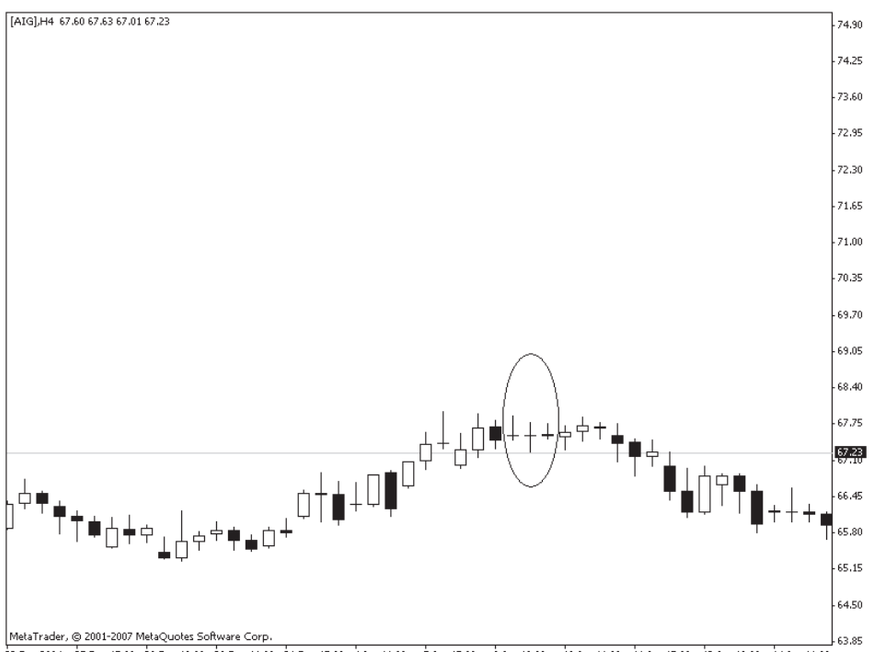

Fig. 11 Three Stars (AIG, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *liniilor intersectate (Meeting Lines, Bullish and Bearish Reversal)*

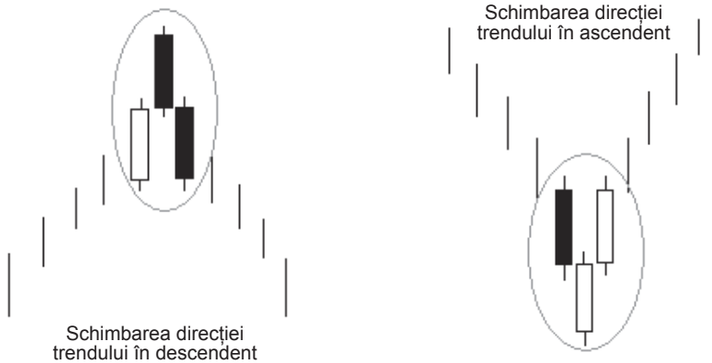

În acest caz, lumânarea se deschide cu gap şi se închide la nivelul lumânării precedente. Următoarea lumânare are aceeaşi culoare ca precedenta şi trendul îşi schimbă direcția.

Fig. 12 Meeting Lines (AIG, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *Fugarul* (Breakaway Candlestick, Bullish and Bearish Reversal)

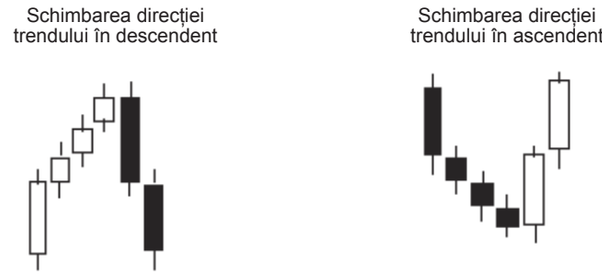

Prezența mai multor lumânări în direcția trendului şi formarea unei lumânări care le „înghite” este un semnal că piața atinge minimul/maximul. Nu este necesar ca umbrele lumânării mari să acopere complet umbrele celor mici.

Fig. 13 Breakaway Candlestick (EUR/CHF, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Figura *Harami* (Haramii, Bullish and Bearish Reversal)

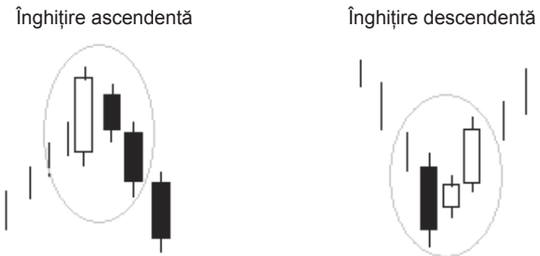

Această figură se observă la formarea unei lumânării cu un corp mic care se încadrează complet în limitele corpului lumânării precedente. Culoarea lumânării mari trebuie să fie albă la trendul ascendent şi neagră la trendul descendent, iar culoarea lumânării mici nu are importanță. Pentru ca semnalul schimbării direcției trendului să fie confirmat, corpul lumânării formate după lumânarea mică trebuie să depăşească prețul de deschidere al lumânării mari în direcția opusă trendului.

Fig. 14 Haramii (EUR/CHF, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Figuri de continuare a direcției trendului.

Formarea consecutivă a trei lumânări de aceeaşi culoare, cu corpuri aproximativ identice, se consideră un semnal puternic de confirmare a direcției trendului. Pentru trendul ascendent se numeşte „Trei soldați albi" (Three White Warriors), iar pentru cel descendent se numeşte „Trei ciori negre" (Three Black Crows).

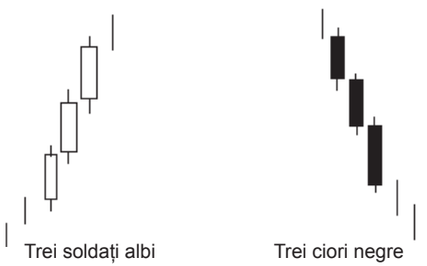

Fig. 15 Three Black Crowes (USD/CAD, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Când trendul formează două sau mai multe lumânări de aceeaşi culoare, opuse direcției trendului, *înghițite* de o lumânare mai mare, a cărei culoare coincide cu direcția trendului, aceasta se consideră semnal de continuare a direcției trendului. (Fig. 16)

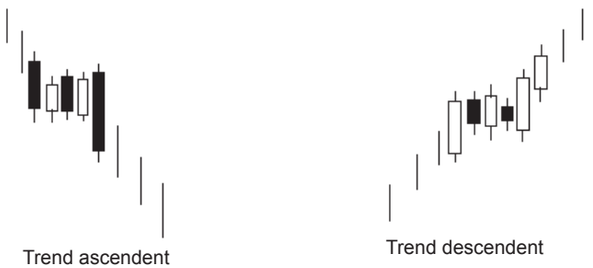

Fig. 16 (USD/CAD, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

După formarea mai multor lumânări în direcția trendului, înghițite de o lumânare în direcția opusă, urmărim urmatoarea lumânare. Dacă ea confirmă direcția trendului prin culoarea sa, atunci avem un semnal de confirmare a trendului, altfel avem un semnal de schimbare a direcției trendului. (Fig. 17)

Fig. 17 Three Line Strike (BA, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Dacă la apariția gap-ului în direcția trendului şi următoarea lumânare nu acoperă gapul, se consideră semnal de confirmare a direcției trendului. (Fig. 18)

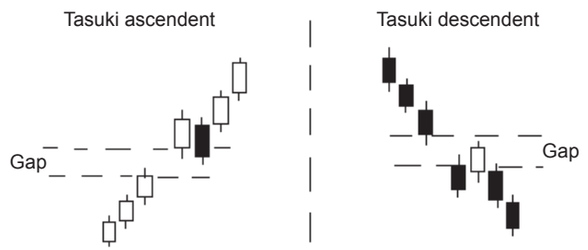

Fig. 18 Upside Tasuki (C, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Formarea a două lumânări cu corp şi culori identice, opuse direcției trendului, se consideră semnal de confirmare a direcției trendului. (Fig. 19)

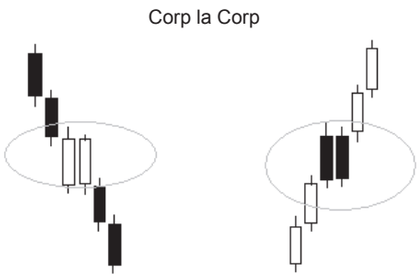

Fig. 19 Side by Side (AXP, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

Evident, pot fi analizate diverse figuri de schimbare a direcției trendului şi de continuare, dar toate, într-o formă sau alta, sunt asemănătoare celor descrise mai sus. Dacă urmărim o eficiență maximă în analiza lumânărilor, e necesar sa cercetăm istoria fluctuațiilor fiecărui instrument financiar pe piață, pentru a evalua obiectiv ce figură este mai potrivită pentru acest instrument şi cum a reacționat piața la apariția figurii în trecut.

Toate noțiunile şi graficele pe care le-am analizat vor avea o desfăşurare mai amplă în următoarele capitole, in special vor fi utile la adoptarea deciziei de intrare în piață.

Capitolul 3
ANALIZA FUNDAMENTALĂ

Scopul analizei fundamentale constă în determinarea cauzei factorilor care contribuie şi influențează direcția pieței.

Din punct de vedere istoric, analiza fundamentală a apărut înainte de analiza tehnică şi mult timp a fost unicul mijloc de cercetare a evoluției piețelor de capital. În practică, o analiza fundamentală calitativă este mult mai dificil de efectuat decât cea tehnică. Pentru a explica evoluția unei perechi valutare din punct de vedere al analizei fundamentale, se urmăresc factori clasificați după influență şi orizontul de timp pe care acționează. Analiza fundamentală utilizează o mulțime de indicatori ca obiecte de cercetare. Generalizând, îi putem clasifica în patru categorii:

- indicatori financiari;
- indicatori economici;
- factori politici;
- catastrofe naturale şi ecologice.

A descrie toți factorii urmăriți în analiza fundamentală ar fi foarte dificil, de aceea ne vom opri doar la cei esențiali şi importanți pentru previziunea cursurilor valutare.

INDICATORI FINANCIARI (RATA DOBÂNZII şi INFLAȚIA)

Aceştia au o influență mare asupra pieței valutare şi reprezintă una dintre cele mai importante categorii de indicatori utilizați în analiza fundamentală. Rata dobânzii şi nivelul inflației într-un anumit stat sunt direct legate între ele. Rata dobânzii diferă de la o țară la alta şi se stabileşte de autoritatea superioară de control financiar. În Uniunea Europeană aceasta este Banca Centrală Europeană (European Central Bank), în SUA — Sistemul Federal de Rezervă (FED), în Japonia — Banca Centrală a Japoniei (Bank of Japan), în Marea Britanie — Banca Centrală a Angliei (Bank of England), în Elveția — Banca Națională a Elveției (Swiss National Bank) etc.

Dacă banca centrală reduce rata dobânzii, aceasta înseamnă că dobânda la credite de asemenea scade (pentru consumatorul final creditele devin mai ieftine). Reducerea dobânzii va duce la majorarea cererii şi a numărului de credite acordate, la creşterea mijloacelor băneşti în circulație şi, respectiv, la creşterea consumului de mărfuri şi servicii din țara respectivă. În acelaşi timp, acordarea mijloacelor băneşti la un preț mai mic va duce la devalorizarea valutei naționale în raport cu alte valute. În concluzie, reducerea ratei dobânzii într-un anumit stat influențează negativ valuta națională.

De asemenea, la o rată a dobânzii mai mare cererea pentru credite scade, bani în circulație sunt mai puțini, oamenii preferă să țină banii în depozite bancare, să obțină profit din dobândă. De aici rezultă că majorarea ratei dobânzii are o influență pozitivă asupra monedei naționale.

Din cele expuse mai sus apare întrebarea: *care este raportul optim între rata dobânzii şi inflație pentru a menține stabilitatea monedei naționale?*.

Presupunem că într-un stat inflația este mai mare decât rata dobânzii, deci depozitele bancare devin neatractive, deoarece banii se devalorizează mai mult decât se câştigă din dobândă. Cu alte cuvinte, consumatorul alege să cheltuie banii pe mărfuri sau servicii. O asemenea variantă ar fi dăunătoare pentru economie. O situație similară, dar cu ritm mai lent, este atunci când rata dobânzii şi inflația sunt la acelaşi nivel. Dar şi această variantă duce la circulația mărită a banilor şi va avea un efect negativ asupra valutei naționale.

Varianta ideală pentru economia țării este când rata dobânzii depăşeşte puțin procentul inflației.

Rata dobânzii (%) > Inflația (%)

O influență importantă asupra cursului valutar o au şi ratele dobânzilor la Titlurile de Stat (Bonurile de Tezaur) pe termen lung. Majorarea venitului din Titlurile de stat are o influență pozitivă asupra valutei țării şi invers — reducerea dobânzii la acestea are o influență negativă.

Să analizăm un exemplu. Dacă veniturile din Bonurile de Tezaur în SUA cresc, în timp ce în Japonia rămân neschimbate, aceasta va împinge investorii să cumpere titlurile de valoare americane în loc să cumpere active similare de proveniență japoneză. O astfel de schimbare a ratei dobânzii la titlurile de valoare ar influența pozitiv economia americană, deoarece un număr mare de investitori vor investi capitalul în SUA, şi pentru aceasta ei vor fi nevoiți să cumpere dolari americani, ceea ce, la rândul său, va face valuta americană mai solicitată, deci va creşte valoarea ei.

INDICATORI ECONOMICI

Indicatorul economic este orice indicator care reflectă situația economică a unei țări şi influențează, direct sau indirect, evoluția monedei naționale. Cunoaştem o mulțime de indicatori economici.

Indiscutabil, Produsul Intern Brut (PIB, engl. GDP, Gross Domestic Product) este unul dintre cei mai importanți indicatori economici:

GDP=C+I+G+T, unde:

GDP — Gross Domestic Product (PIB -Produs Intern Brut);
C — Consumption (consum);
I — Investments (investiții);
G — Government Expense (consumul statului);
T — Trade Balance (balanță comercială).

Balanța comercială este egală cu diferența dintre exportul şi importul unui stat:

T = Export – Import

Creşterea PIB-ului are o influență pozitivă asupra monedei naționale a statului. Un PIB mai mare înseamnă producție, consum, circulația capitalului şi interes crescut din partea investitorilor, iar de aici — şi cererea pentru moneda națională. Aceasta întăreşte pozițiile monedei naționale față de valutele altor țări. În mod identic, scăderea PIB-ului are influență negativă asupra monedei naționale.

Alți indicatori economici sunt:

- şomajul (unemployment)
- profitabilitatea capitalului (profitability)
- indicele prețurilor de consum (CPI)
- indicele prețurilor industriale (PPI)
- încrederea consumatorului (consumer confidence)
- nr. de noi locuri de muncă în domenii non-agricole (Nonfarm Payrolls)
- nr. construcției de case (housing construction) etc.

Orice schimbare a indicatorilor enumerați, influențează în diferită măsură cursul valutar. Dacă are loc o schimbare pozitivă, influența este şi ea pozitivă, iar dacă este negativă şi influența este negativă.

În ultimii ani, de asemenea, se observă o intensificare a influenței burselor asupra cursurilor valutare. Această influență se observă în SUA, exemplu fiind principalul indice bursier Dow Jones Industrial Average (DJIA). Majoritatea companiilor cotate îşi desfăşoară activitatea la nivel internațional, de aceea cursul redus al dolarului favorizează dezvoltarea lor şi duce la creşterea exportului. Dacă, însă, se observă o creştere puternică a economiei naționale, cum a fost în a doua jumătate a secolului trecut, odată cu majorarea valorii indicilor, observăm creşterea valorii dolarului. În acest caz, companiile câştigă din creşterea vânzărilor pe piața internă. O importanță mai mică, dar totuşi însemnată, o au şi alți indici ai piețelor bursiere din SUA: NASDAQ şi S&P500.

Aceeaşi dependență este caracteristică şi pentru Europa, unde cei mai importanți sunt indicii bursieri ai Germaniei.

Indicele bursier al Marii Britanii (FTSE 100) la fel are o influență asupra lirei, deşi nu atât de semnificativă.

Datorită faptului că statul este orientat către export, în Japonia observăm următoarea dependență: când yena scade, aceasta favorizează exportul şi valoarea acțiunilor companiilor japoneze creşte, paralel creşte şi indicele principal al bursei japoneze — Nikkei 225.

Există o legătură între evoluția cursurilor a două sau mai multe perechi valutare. E mai uşor de urmărit această dependență între valutele europene şi dolarul SUA. Din cauza apropierii geografice şi economice a Marii Britanii de țările europene, când euro scade față de dolar, lira de asemenea are o evoluție descendentă. Aceeaşi dependență o observăm şi la valutele asiatice.

FACTORI POLITICI ŞI INFLUENȚA ŞTIRILOR

Stabilitatea politică reprezintă o cauză importantă, dar nu întotdeauna suficientă, pentru consolidarea evoluției ascendente a unei valute. De regulă, fluctuații importante în evoluția trendului apar înaintea alegerilor prezidențiale sau parlamentare. Din cauza incertitudinii derulării următoarelor evenimente, majoritatea participanților din piață preferă să închidă pozițiile şi să aştepte stabilizarea pieței. În general, instabilitatea politică are influență dăunătoare asupra monedei naționale şi duce la devalorizarea acesteia.

Reacția pieței la publicarea diferitelor ştiri economice, financiare şi politice este cercetată pe larg, dar, cu regret, până acum nimeni n-a reuşit descrierea concretă a influenței unei ştiri asupra evoluției trendului. Cauzele acestui fapt sunt multiple, dar cel mai important de subliniat aici este că o singură ştire, indiferent de importanța ei, nu poate schimba direcția trendului pe termen lung. Deseori întâlnim cazuri când marile instituții financiare şi unii investitori cunoscuți „aruncă" intenționat o anumită ştire (uneori incredibilă), pentru a influența evoluția cursului valutar. Există multe cazuri când reacția la o ştire a avut loc cu mult înainte de momentul în care aceasta a fost publicată. Cel mai frecvent aceasta are loc când se aşteaptă ştirea despre rata dobânzii Băncii Centrale Europene sau Britanice, deoarece poziția președintelui băncii centrale sau a majorității membrilor din conducere este cunoascută din timp, la fel şi starea reală a sistemului

financiar. Aşa a apărut cunoscuta frază: „Cumpără zvonuri, Vinde fapte” (Buy the Rumors, Sell the News). Se are în vedere că efectul produs de ştire trece mai repede decât apariția acesteia.

Cel mai des reacția la o ştire fundamentală se exprimă printr-o fluctuație nesemnificativă a trendului (fig. 20).

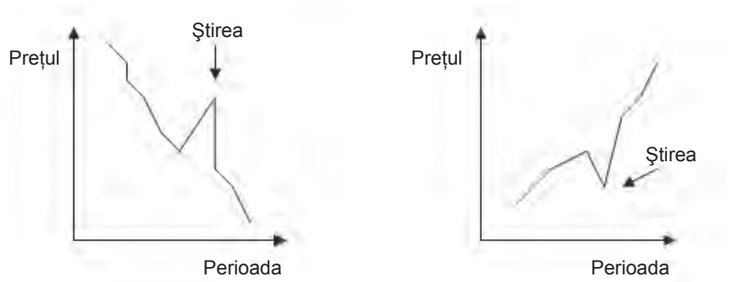

Fig. 20

La apariția unui zvon sau a unei ştiri, pe piață apar participanți care caută să obțină profit din aceasta (sau să evite pierderi în viitor). Dacă trendul este descendent, iar ştirea pozitivă, traderii încep să cumpere valută, dar într-un anumit moment efectul ştirii este insuficient pentru schimbarea trendului, după care prețul revine în direcția sa inițială. Cauza rezultă din faptul că piața valutară este influențată de factori la o scară mult mai mare. Reacția este identică şi pentru trendul ascendent la apariția ştirilor negative.

Un alt exemplu de influență a ştirilor asupra evoluției trendului este prezentat în fig. 21.

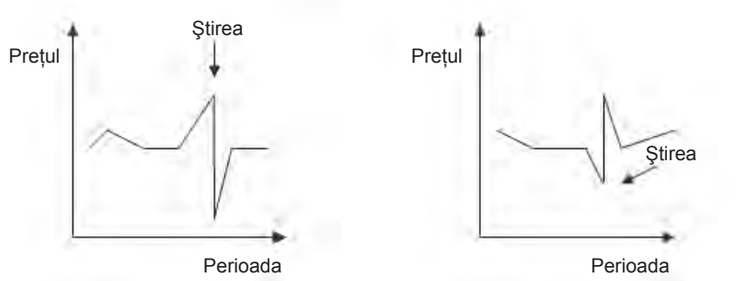

Fig. 21

În cazul în care piața se află în flat (evoluție laterală) şi se publică o anumită ştire, apar şi participanți care încearcă să profite de situație. Deoarece piața este într-un echilibru relativ, prețul creşte brusc pe o perioadă scurtă de timp până la nivelul în care se intensifică reacția inversă a pieței, şi apoi revine la valoarea precedentă de echilibru, înainte de aceasta desenând un zig-zag.

Al treilea caz posibil: când piața se află în flat, la apariția unei ştiri prețul creste sau scade, după care piața intră din nou în echilibru, dar la un alt nivel (fig. 22 şi 23).

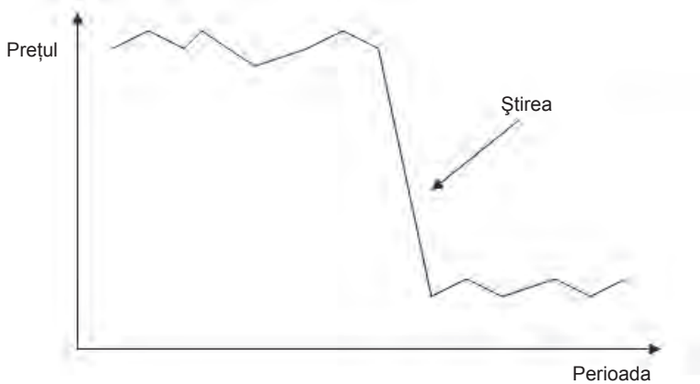

Fig. 22

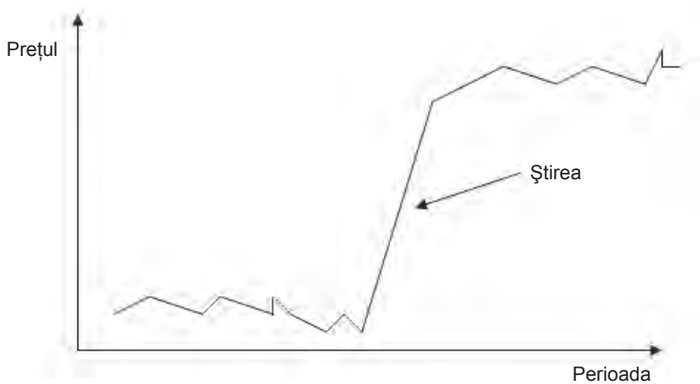

Fig. 23

Trebuie să menționăm încă o influență posibilă a ştirilor asupra instrumentelor financiare, când avem un trend ascendent şi apare o ştire pozitivă, sau când în timpul unui trend descendent apare cea negativă. Aici observăm accelerarea evoluției prețului în direcția pe care o urma până la publicarea ştirilor. Acest caz este cunoscut sub denumirea de *impuls din inerție*.

CALAMITĂȚI NATURALE ŞI CATASTROFE

Firesc, influența acestora asupra cursului monedei naționale este negativă. Cu cât cataclismul natural este mai puternic, cu atât este mai negativă influența lui asupra situației economice.

Drept exemplu poate servi cutremurul din Japonia la sfârşitul lunii iulie 2007. Acesta a avut o influență negativă asupra economiei, afectând în special sectorul auto — Japonia în această ramură ocupă locul doi în lume. După cutremur, cele mai mari companii Toyota, Nissan, Suzuki, Mitsubishi şi Honda au anunțat stoparea temporară sau definitivă a producției unor automobile, din cauza unor deteriorări serioase ale utilajului din fabrică. Cea mai mare stație electrică din lume "Tokyo Electirc Power" a anunțat încetarea activității pentru o perioadă nedeterminată. Reacția indicelui bursier al Japoniei Nikkei-225 la factorii enumerați, desigur, a fost foarte negativă, iar yena, comparativ cu alte valute, a pierdut din atractivitate pentru investori.

Capitolul 4
ANALIZA GRAFICĂ

Introducere

Analiza grafică, numită şi analiza clasică, poate fi prezentată ca partea cea mai importantă a analizei tehnice. La elaborarea unei strategii de tranzacționare prioritar este recomandată utilizarea analizei tehnice.

Analiza grafică se aplică pentru previziunea evoluției prețurilor şi ajută la adoptarea unor decizii investiționale optime.

Obiectul de studiu al analizei tehnice clasice îl constituie graficele cotațiilor. Modele de prețuri, formate cu ajutorul graficului, se numesc figuri. Figurile reprezintă modele de evoluție a pieței, clasificate din punct de vedere al formei şi probabilității de mişcare a prețului într-o anumită direcție.

Taurii (Bulls) şi Urşii (Bears)

Graficele capătă o anumită formă în urma influenței a celor două categorii de participanți — cumpărători (bulls) şi vânzători (bears). Rezultatul interacțiunii acestor două grupuri constituie factorul principal ce determină forma graficului instrumentului financiar — creşteri, scăderi, minime, maxime (fig. 24).

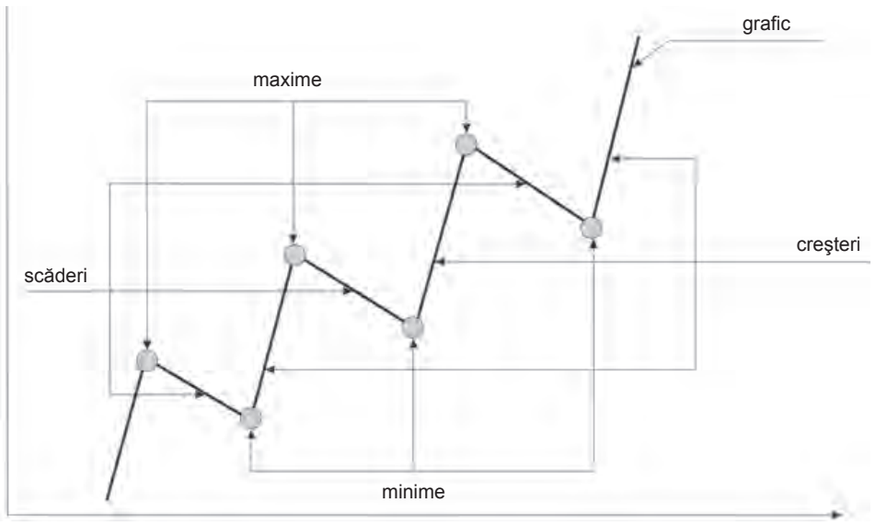

Fig. 24 Graficul evoluției instrumentului financiar cu indicarea punctelor de creşteri, scăderi, minime şi maxime.

Creşterea se observă când cumpărătorii sunt evident mai puternici şi prin intermediul volumului tranzacțiilor câştigă în fața vânzătorilor. După creşterea prețului se formează un maxim la care cumpărătorii încep să piardă din putere şi dinamica vânzărilor se accentuează. Respectiv, după ce punctul *maxim* este atins urmează *scăderea* (mişcare descendentă), ca rezultat al creşterii puterii vânzătorilor, care pe moment câştigă în fața cumpărătorilor. După scădere se formează un *minim*, ce sugerează faptul că puterea vânzătorilor s-a epuizat, iar a cumpărătorilor, a crescut. Acestea sunt principalele patru elemente ale graficului pentru orice instrument financiar. Aceste elemente constituie obiectul de cercetare al analizei grafice.

ANALIZA TRENDULUI

Am enumerat cele patru elemente de bază ale graficului. Analizând fiecare element în parte, obținem informații numai despre o anumită perioadă de timp şi nu cunoaştem ce s-a întâmplat în trecut sau cum va evolua

situația în viitor. Răspunsul la aceste întrebări îl vom avea dacă vom privi aceste elemente în ansamblu şi le vom analiza consecutiv.

Să analizăm graficul din figura 25. Observăm că cele patru elemente, amintite anterior, se află într-o anumită continuitate, în perioade şi la nivele de preț diferite. De asemenea, observăm că pe parcursul creşterii prețului instrumentului financiar respectiv, fiecare minim sau maxim pe grafic este situat mai sus decât cele precedente. Un model invers se formează în cazul evoluției descendente a prețului. Luând în calcul această evoluție, vom trasa o linie care uneşte minimele şi maximele.

În figura 25 este reprezentată evoluția ascendentă în care minimele sunt unite cu o linie. Această linie se numeşte *linie de trend.* Când vorbim despre evoluția ascendentă sau creşterea prețului unui anumit instrument financiar, linia de trend, în grafic, trece prin minime. Similar, dacă avem o evoluție descendentă, linia de trend trece prin maxime.

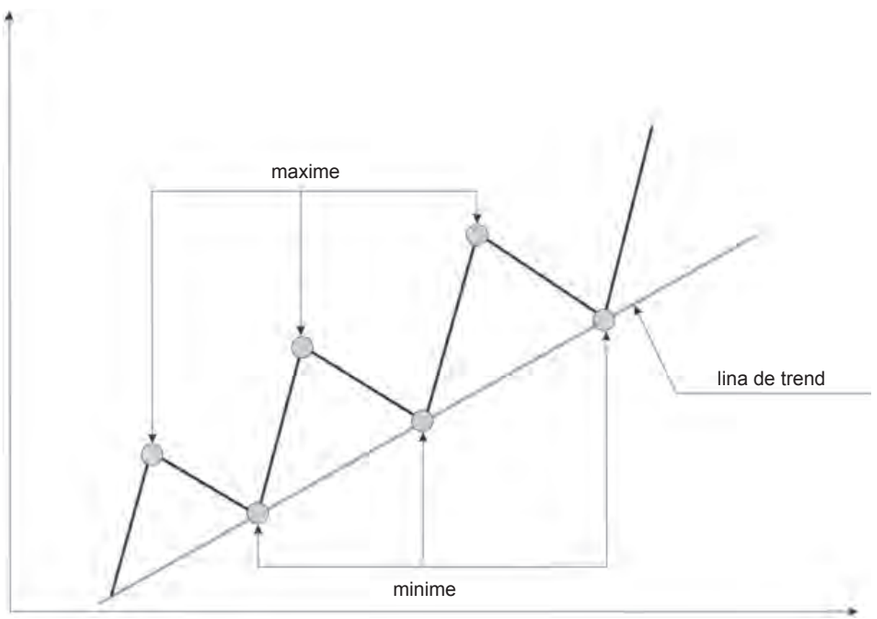

Fig. 25 Linia de trend

Un element important al liniei de trend îl constituie unghiul format de aceasta. În funcție de mărimea acestui unghi, se deosebesc trei tipuri de trend.

Dacă unghiul format cu axa orizontală este mai mic de 90º, tendința evoluției prețului este ascendentă şi linia de trend indică direcția mişcării dominată de *tauri*. Atunci avem *trend ascendent sau trendul taurului* (fig. 26). În acelaşi timp, în această figură toate maximele şi minimele viitoare se vor situa mai sus decât precedentele. În acest caz, linia trendului se trasează la bază (marcăm minimele prețului pentru fiecare perioadă de timp).

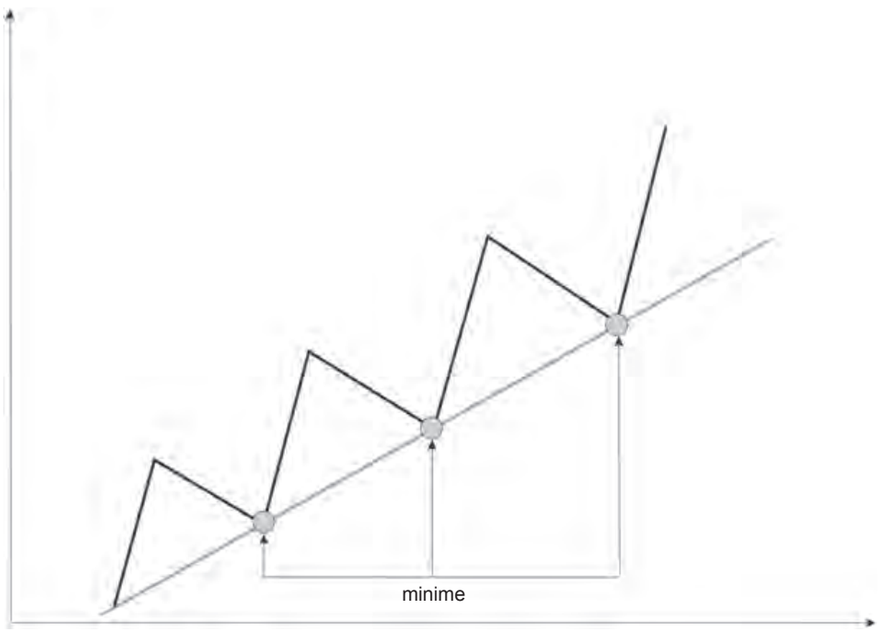

Fig. 26 Trend ascendent (trendul taurului)

Dacă unghiul format de linia trendului cu axa orizontală este mai mare de 90º, atunci tendința este descendentă şi linia indică direcția evoluției în care domină *urşii*. În acest caz, linia trendului va fi trasată prin maxime (marcăm maximele prețului pentru fiecare perioadă de timp).

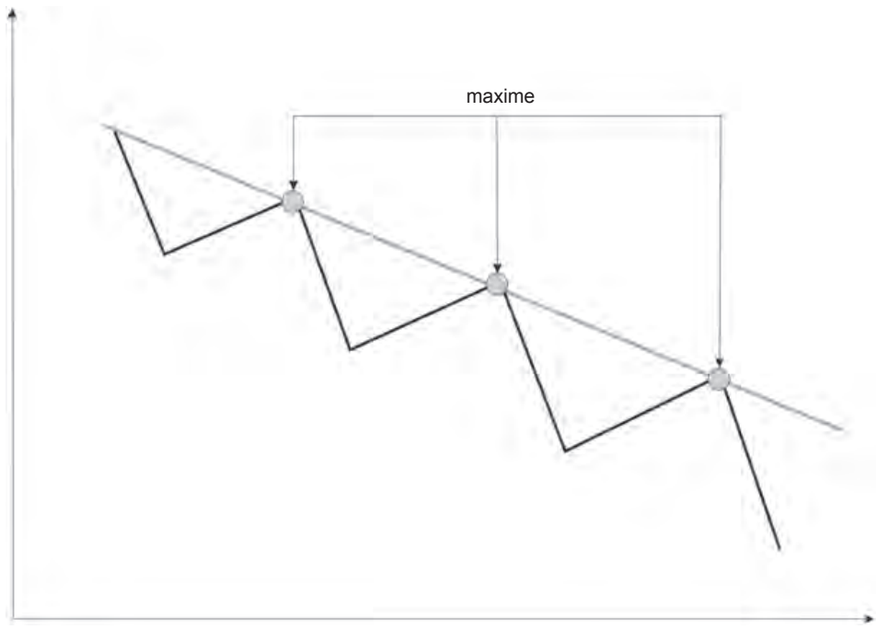

Fig. 27 Trend descendent (trendul ursului)

Când unghiul dintre linia de trend şi axa orizontală este aproape de 0º, adică linia trendului este paralelă cu scala timpului, spunem că avem un *trend lateral* (side-ways) *sau range*. Evoluția laterală este prezentată în figura 28. În aceast caz prețul nu evoluează într-o direcție anume, ci oscilează într-un interval (canal) îngust. Aici, lipseşte grupul dominant al participanților din piață, nici cumpărătorii, nici vânzătorii nu se pot impune. De regulă, cu cât se prelungeşte mai mult perioada de echilibru, cu atât mai puternică va fi evoluția ulterioară a trendului.

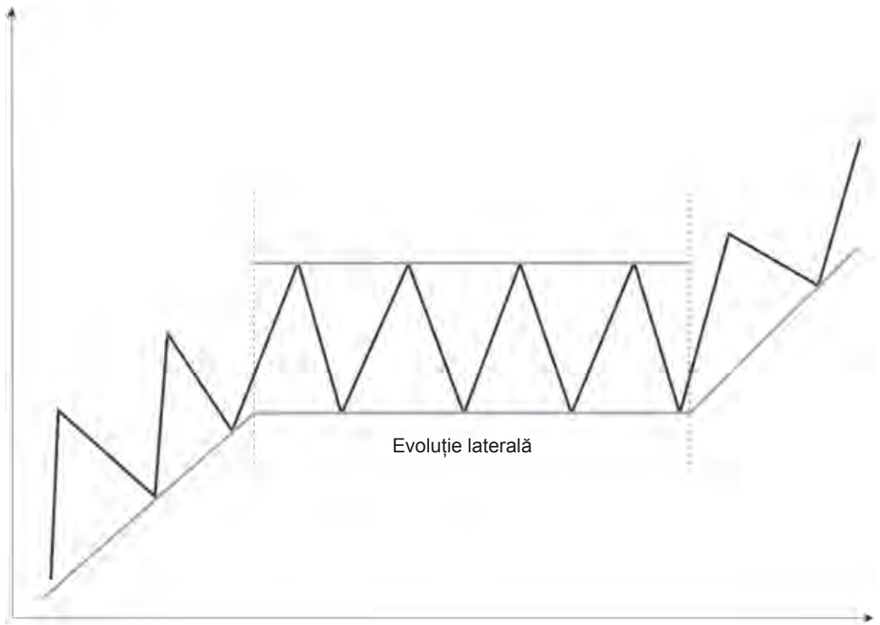

Fig. 28 Evoluție laterală (flat, side trend)

Nivel de suport (Support) şi rezistență (Resistance)

De ce, în cazul trendului ascendent minimele sunt situate pe aceeaşi linie? Ce se întâmplă când prețul atinge linia trendului? Pe parcursul interacțiunii participanților deja menționați, vânzători şi cumpărători, se formează nivele de suport şi rezistență. Toate liniile de trend şi modelele grafice formate, sunt o combinație a nivelelor de suport şi rezistență. Aceste nivele constituie baza previziunii tehnice şi o parte indispensabilă a analizei grafice. Nivelele de suport şi rezistență pot fi statice şi dinamice. Prin cele *statice* înțelegem nivele de suport sau rezistență care influențează piața la un anumit preț, ferm, care nu se modifică de-a lungul timpului. *Nivelele dinamice* sunt cele care după o anumită perioadă de timp se modifică, adică prețul la care există suport sau rezistență nu este constant. Linia de trend este trasată prin nivele dinamice de suport sau rezistență. Când linia trendului este ascendentă (unește minimele), avem o linie de suport (fig. 26) şi invers — când aceasta este în evoluție descendentă (unește maximele), spunem că această linie este de rezistență (fig. 27).

Să analizăm linia de rezistență pe graficul evoluției unei perechi valutare. Rezistența apare când cumpărătorii nu pot sau nu mai vor să cumpere valuta respectivă la un preț mai mare. În acelaşi timp, la acest nivel de preț, creşte numărul vânzătorilor ce apar pe piață şi doresc să vândă valuta scump. Acțiunile lor sunt bazate pe faptul că valuta s-a apreciat mult şi acum este momentul marcării profitului. Ca rezultat, volumul vânzărilor creşte, ceea ce favorizează evoluția descendentă a prețului.

Atingând linia de rezistență, evoluția ascendentă a prețului se încheie, şi la acest nivel începe o nouă luptă pentru superioritate între vânzători şi cumpărători. În dependență de care grup de participanți este mai puternic, există două variante posibile:

1. Cumpărătorii câştigă, urmează străpungerea liniei de rezistență şi are loc schimbarea liniei de rezistență în linie de suport;
2. Vânzătorii câştigă, linia de rezistență rămâne intactă şi piața reîncepe mişcarea descendentă.

O situație identică se formează şi în cazul nivelelor de suport.

Nivele puternice (Strong levels)

Un important tip de nivel de suport şi rezistență îl constituie aşa-numitele „nivele puternice”. Nivelele puternice sunt zone ferme ale suportului sau rezistenței, care au o influență majoră asupra evoluției pieței. Acestea reprezintă nivele de preț, care în trecut au provocat un interes mărit din partea vânzătorilor sau cumpărătorilor. Dacă în trecut, la atingerea acestui nivel, observam stagnarea sau schimbarea direcției trendului, atunci în viitor, când piața va atinge acest nivel, se aşteptă o reacție similară din partea participanților.

Să generalizăm cele relatate mai sus.

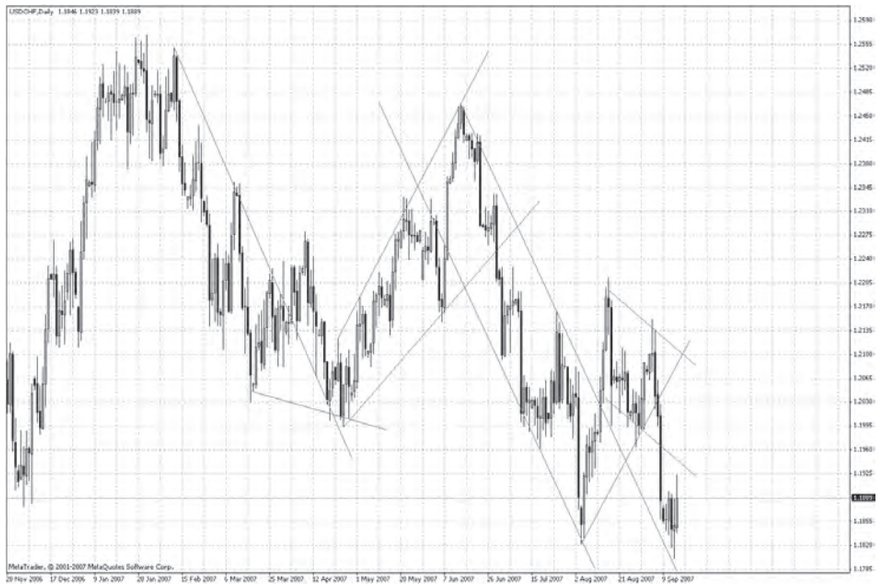

Fig. 29 USD/CHF, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 29 avem exemple de linii de trend, pe graficul zilnic (Daily) USD/CHF, din perioada decembrie 2006 — septembrie 2007. Observăm că liniile de trend influențează evoluția prețului şi după străpungerea acestora, într-o oarecare măsură putem anticipa mişcarea ulterioară a prețului.

Sfaturi practice

Trasarea exactă a liniilor de trend, determinarea nivelelor de suport şi rezistență — sunt momente-cheie pentru o analiză reuşită. Pentru a stabili corect aceste zone şi importanța lor trebuie respectate *câteva reguli* simple:

1. Pentru a trasa linia de trend (de suport sau rezistență) este obligatorie trecerea ei prin cel puțin două puncte: două puncte de minim sau maxim. Aceasta va trece prin două zone fixe ale suportului sau rezistenței. Când linia trece prin trei sau mai multe puncte, ea se numeşte line de trend confirmată.

2. Cu cât sunt mai multe puncte prin care trece linia, cu atât este mai importantă şi este capabilă să influențeze mai puternic piața. Fiecare punct de pe linie (maxim sau minim) reprezintă, la modul figurat, un câmp de luptă între *tauri şi urşi*. Cu cât sunt mai multe puncte minime, pe linia ascendentă a trendului, cu atât sunt mai multe nivele unde cumpărătorii domină vânzătorii. Urmând regula de mai sus, linia trebuie trasată în aşa fel încât ea să cuprindă un număr cât mai mare de puncte. Nu este obligatoriu ca linia să treacă prin două minime consecutive, dacă este posibil, o trasăm astfel încât să includă un număr mai mare de minime, intersectând acumularea intermediară a prețurilor.
3. Cu cât o linie de trend este valabilă mai mult timp, cu atât aceasta reprezintă un nivel de suport sau rezistență mai important.
4. Odată străpuns, nivelul de suport sau rezistență îşi păstrează influența asupra pieței, devenind suport din rezistență sau invers.
5. Deseori se întâmplă că după străpungerea suportului sau rezistenței, piața are o corecție până la nivelul de preț anterior stăpuns şi numai după testarea aceastuia îşi continuă mişcarea în direcția străpungerii.
6. Importanța unei linii de trend (suport sau rezistență) este determinată de unghiul său. Linia de trend cu un unghi mai mic de 45º este mai stabilă. Cu cât este mai mare panta liniei, cu atât aceasta poate influența mai puțin piața pe termen lung.
7. Revenirea pieței la nivelul liniei de trend creşte interesul vânzătorilor (la trendul descendent) sau al cumpărătorilor (la trendul ascendent), care vor încerca să restabilească direcția de evoluție precedentă a instrumentului financiar.
8. Nu lăsați ordinele Stop Loss (ce limitează pierderea) la nivelul suportului sau rezistenței. Evoluția pieței are următoarea caracteristică: atingând un anumit nivel, peste o perioadă scurtă este posibilă revenirea prețului la acest nivel şi apoi mişcarea să continue în direcția favorabilă Dvs. Pentru a evita aceste situații nefavorabile, întotdeauna plasați ordinele puțin sub nivelul suportului (dacă este deschisă poziția de cumpărare) şi puțin peste nivelul rezistenței (dacă este deschisă poziție de vânzare).

MODELE GRAFICE

Trendul nu poate avea mereu aceeaşi direcţie, mai devreme sau mai târziu aceasta se modifică. Semnalele de încetinire, continuare şi schimbare a direcţiei, de obicei, apar ca nişte modele caracteristice preţului. Acestea constituie rezultatul unor interacţiuni complexe între cumpărători şi vânzători, nivele de suport şi rezistenţă. Din numeroasele combinaţii grafice, doar cele mai des întâlnite sunt numite *figuri (modele)*. Aceste *figuri* se utilizează pentru previzionarea evoluţiei viitoare a instrumentului financiar, bazate pe o probabilitate mare de repetare. Dacă în trecut o anumită *figură* formată de mai multe ori, a dus la reacţia unanimă a pieţei, atunci la apariţia ulterioară a uneia similare, piaţa foarte probabil va reacţiona în acelaşi mod. Din punt de vedere practic, figurile sunt acceptate în luarea deciziilor de tranzacţionare, deoarece ajută la determinarea nivelelor de preţ, momentul intrării în piaţă şi plasarea ordinelor Stop Loss, Take Profit.

În funcţie de tipul trendului pe care apare figura, pot fi împărţite în două categorii:

- *Figuri de continuare a direcţiei,* după apariţia cărora piaţa evoluează în acceaşi direcţie. Ele semnalează o încetinire a evoluţia pieţei, apoi trendul anterior continuă;
- *Figuri de schimbare a direcţiei (de întoarcere),* după apariţia cărora are loc schimbarea direcţiei trendului.

Există şi a treia categorie de figuri, *de incertitudine*, care pot fi interpretate şi ca figuri de continuitate, şi ca figuri de întoarcere — în funcţie de condiţiile curente ale pieţei.

Analizând diferite modele, vom încerca să le clasificăm în funcţie de gradul de importanţă şi probabilitatea atingerii preţului urmărit. Studiul se bazează pe rezultatele figurilor pe toate pieţele: valutară (Forex), acţiuni (Stock), futures pe mărfuri (Comodity Futures) etc.

Trebuie menţionat că aceşti indicatori reprezintă un studiu statistic şi nu prezintă o autenticitate indiscutabilă. Rezultatele pot fi văzute la sfârşitul acestui capitol (tabelul 1).

Figuri de schimbare a direcţiei

După formarea acestor figuri urmează schimbarea direcţiei trendului. Ele apar în faza finală a trendului ascendent sau descendent.

Înainte de a începe analiza unor figuri concrete, vom prezenta regulile general valabile pentru acestea:

- Anterior formării figurilor trendul trebuie sa fie evident. Figura de întoarcere este întâlnită doar în faza finală a trendului ascendent sau descendent.
- Figurile trebuie să fie măsurabile, raportate la mărimea trendului. Orice figură trebuie să constituie doar o parte a trendului, nu să reprezinte trendul în sine. O determinare exactă a raportului dintre mărimea unei figuri şi mărimea trendului nu poate fi făcută, însă din punct de vedere practic, este suficient ca figura să acopere aproximativ 1/3 din lungimea totală a trendului, dar sa nu fie mai mare de ½ din trend.
- Cu cât figura acoperă o parte mai mare a trendului, cu atât va fi mai importantă mişcarea ulterioară. Înălţimea figurii reprezintă volatilitatea (fluctuaţia preţurilor), iar lăţimea — timpul necesar formării figurii.
- Timpul necesar formării figurii influenţează direct importanţa ei (perioadă mai lungă — importanţă mai mare şi invers).
- Figurile formate pe trendul ascendent, de obicei, sunt mai scurte şi mai volatile decât cele formate pe cel descendent.
- Volumul de tranzacţionare trebuie să confirme mişcarea. Iniţial se observă scăderea volumului, care confirmă formarea figurii, după care în imediata apropiere de zona străpungerii şi a mişcării ulterioare, volumul trebuie să crească. De regulă, este important pentru figurile care anticipează trendul ascendent.
- Primul semnal de schimbare a direcţiei îl constituie străpungerea unei importante linii de trend.
- Formarea figurilor de întoarcere poate dura mai mult timp decât formarea figurilor de continuare.
- Ţinta stabilită pentru evoluţia preţului, obţinută în baza analizei figurilor, nu este întotdeauna atinsă (preţul poate să-şi schimbe direcţia fără atingerea ţintei stabilite).
- Din punct de vedere practic, semnalele figurilor sunt mai concludente, dacă acestea sunt bazate pe grafice cu o perioadă de 4 ore sau mai mare.
- Pentru figurile de întoarcere un semnal de confirmare a evoluţi-

ei este formarea divergenței la indicatori tehnici precum RSI şi MACD (aceştia vor fi analizați în următoarele capitole).

Figura *Cap-Umeri* (Head & Shoulders, H&S)

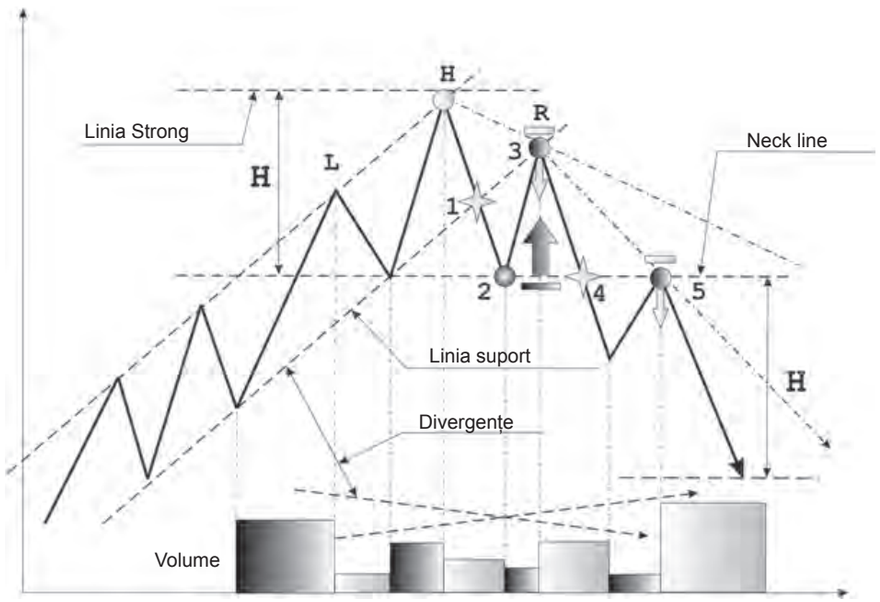

Fig. 30 Head & Shoulders

Head & Shoulders este una dintre cele mai importante şi des întâlnite figuri de schimbare a direcției trendului. Se poate forma atât pe trend ascendent cât si descendent, şi este reprezentată de trei maxime sau minime, dintre care cel din mijloc (*capul figurii*) este mai mare/mic decât celelalte două. În fig. 30 este prezentată figura H&S pentru trendul ascendent.

Cum se formează figura?

După o evoluție puternică, trendul ajunge la un nivel de rezistență sau suport, de care nu reuşeşte să treacă. Urmează o mişcare prin care linia de trend este străpunsă (punctul 1). Acesta este primul semnal al schimbării trendului. Apoi prețul scade până la minimul precedent (puncul 2). Aici găsim nivelul de suport şi are loc o încercare de revenire la trendul inițial,

care eşuează — piața nu e capabilă să atingă un nou maxim (punctul 3). Aceasta provoacă, pe de o parte, închiderea pozițiilor long, iar pe de altă parte — apariția vânzătorilor. Următoarea mişcare o reprezintă străpungerea *liniei gâtului* (Neck Line, punctul 4). *Linia gâtulu*i este linia de suport care uneşte minimele formate între *umărul stâng/drept şi cap*. Străpungerea acestei linii confirmă figura. Dacă vom analiza H&S pentru un trend descendent, atunci *linia gâtului* va fi linie de rezistență, care uneşte maximele formate între *umărul stâng/drept şi cap*.

Caracterisiticile figurii:

- Figura, trebuie să fie asemănătoare cu capul şi umerii unei persoane, să fie proporțională, să nu prezinte abateri mari de la formă.
- Ambii *umeri* trebuie să fie bine conturați. Un *umăr* nu trebuie să fie mult mai mare decât altul şi maximele lor să fie aproximativ la acelaşi nivel;
- Figura apare la finalul unui trend puternic, când primul semnal de schimbare a direcției trendului este străpungerea liniei de trend;
- Figura trebuie să fie proporțională mişcării anterioare (vezi regulile figurilor);
- *Linia gâtu*lui figurii nu este necesar să fie foarte înclinată. Cu cât este mai aproape de orizontală, cu atât este mai importantă figura;
- Străpungerea *liniei gâtului* finalizează figura, iar revenirea prețului la nivelul acestei linii -testare (punctul 5), reprezintă un semnal concret pentru efectuarea tranzacției;
- Ținta stabilită pentru profit o constituie proiecția distanței dintre punctul maxim /minim al *capului* şi *linia gâtului* (neckline)**,** trasată de la punctul de străpungere (puntul 4) sau testare (punctul 5) în direcția străpungerii;
- Ordinul Stop Loss se plasează deasupra *liniei gâtului* (la vânzare) sau sub aceasta, la cumpărare;
- Volumul tranzacțiilor scad în timpul formării figurii şi cresc în timpul străpungerii *liniei gâtului* şi după testare.

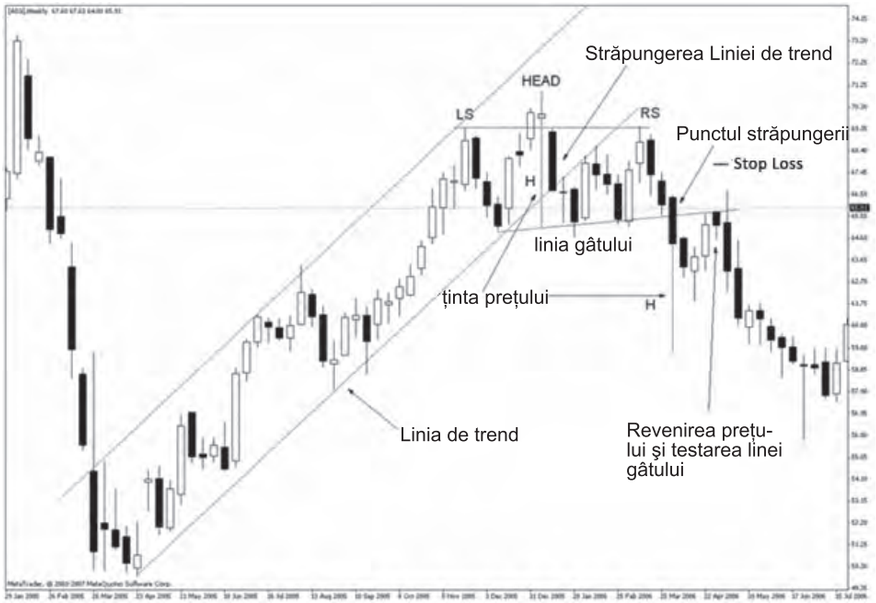

Fig. 31 H&S — AIG, weekly, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 31, graficul săptămânal al prețului acțiunilor celei mai mari companii de asigurări a SUA — American International Group (AIG), este reprezentată figura H&S**.** Maximul *capului* a fost atins la 7 ianuarie 2006. Această figură ilustrează toate elementele analizate anterior:

- evoluția trendului;
- *cap şi umeri*;
- străpungerea liniei de trend;
- străpungerea *liniei gâtului*;
- testarea nivelului străpuns şi schimbarea direcției;
- atingerea țintei de preț .

***Vârf dublu* şi *Bază dublă* (*Double Top and Double Bottom, DT&DB*)**

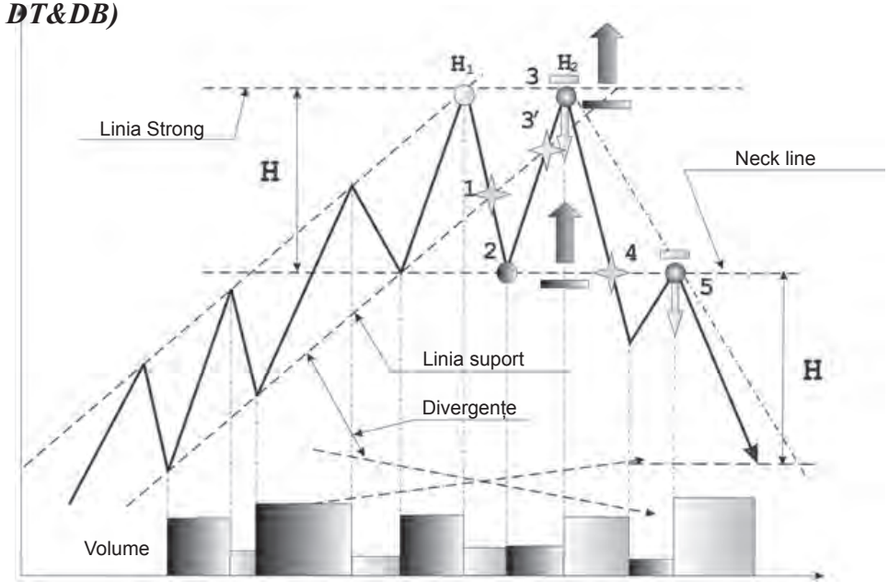

Fig. 32 Double top

Această figură, este de asemenea des întâlnită şi foarte eficientă. Ea se formează din două vârfuri sau două baze, care au maximele, respectiv minimele la aproximativ acelaşi nivel. Vom analiza figura *vârf dublu* (figura 32), *baza dublă* urmând aceleaşi reguli.

Cum se formează figura?

După o creştere puternică, prețul prețul întâmpină o rezistență pe care nu poate să o depăşească. Urmează o scădere, o evoluție a pieței în direcția opusă, şi străpunge linia de trend (punctul 1). Acesta este primul semnal de schimbare a trendului. Scăderea prețului continuă până la un anumit nivel, după care în piață apare un număr mare de cumpărători care încearcă să continue trendul ascendent (punctul 2). Încercarea lor eşuează când prețul urcă aproape de nivelul maximului precedent (punctul 3). Aceasta duce la închiderea pozițiilor de cumpărare şi simultan, creşterea pozițiilor de vânzare. Începe o nouă mişcare descendentă, ce străpunge minimul anterior (punctul 4). Prin această străpungere figura este confirmată.

Caracteristicile figurii:

- Diferența dintre maximele celor două vârfuri (două baze) nu trebuie să fie foarte mare (cel mult 20%);
- Al doilea vârf trebuie întotdeauna să fie egal sau mai mic decât primul. O situație similară este valabilă şi pentru baza a doua: ea trebuie să ajungă cel mult la nivelul minimului anterior. Dacă această condiție nu se îndeplineşte, atunci apar noi maxime/minime, ce reprezintă continuarea evoluției trendului inițial;
- Figura apare la finalul unei fluctuații puternice, când primul semnal de schimbare a direcției este străpungerea liniei de trend;
- Străpungerea liniei de suport a figurii (minimele vârfurilor) constituie un semnal pentru deschiderea poziției;
- Ținta stabilită pentru profit o constituie proiecția înălțimii (lungimea H din fig.32) din puctul de străpungere (punctul 4);
- Ordinul Stop Loss se plasează mai jos (la cumpărare) sau mai sus (la vînzare) de nivelul punctului de străpungere;
- După străpungere este posibilă revenirea la nivelul acesteia -testare, după care piața continuă evoluția spre ținta stabilită de figură;
- Volumele tranzacțiilor scad în timpul formării figurii, şi cresc în timpul străpungerii şi după testare.

Fig. 33 Double Top. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În figura 33 este reprezentată figura *Vârf dublu*, formată de perechea valutară EUR/USD în graficul zilnic (Daily) cu maxime în data de 24.07.2007 şi 05.08.2007.

Dacă facem o analiză atentă a acestei figuri aplicând un set de indicatori, vom constata că există o diferență între vârfurile şi bazele duble. În ce constă aceste diferențe şi ce importanță au ele pentru figură? Răspunsurile la această întrebare le prezentăm în continuare.

Aşadar, există patru tipuri de figuri *vârf dublu* (sau *bază dublă*):

1. Adam şi Adam

Adam & Adam Double Top

Adam & Adam Double Bottom

2. Adam şi Eva

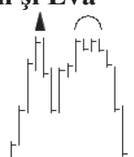

Adam & Eve Double Top

Adam & Eve Double Bottom

3. Eva şi Eva

Eve & Eve Double Top

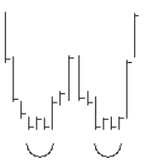

Eve & Eve Double Bottom

4. Eva şi Adam

Eve & Adam Double Top

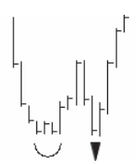

Eve & Adam Double Bottom

Observăm că asemănarea denumirilor acestor figuri se referă la tipul vârfurilor şi bazelor separate din interiorul figurii. Aceasta înseamnă că, în funcție de forma şi amplasarea vârfurilor şi bazelor respective, aşteptăm un comportament diferit al pieței (vezi tabelul 1 la sfârşitul capitolului). Aceste figuri au fost clasificate şi explicate pentru prima dată de către investitorul Thomas N. Bulkowski, autor al numeroaselor cărți şi publicații despre analiza financiară.

Vârf triplu şi bază triplă (triple top and triple bottom — TT&TB)

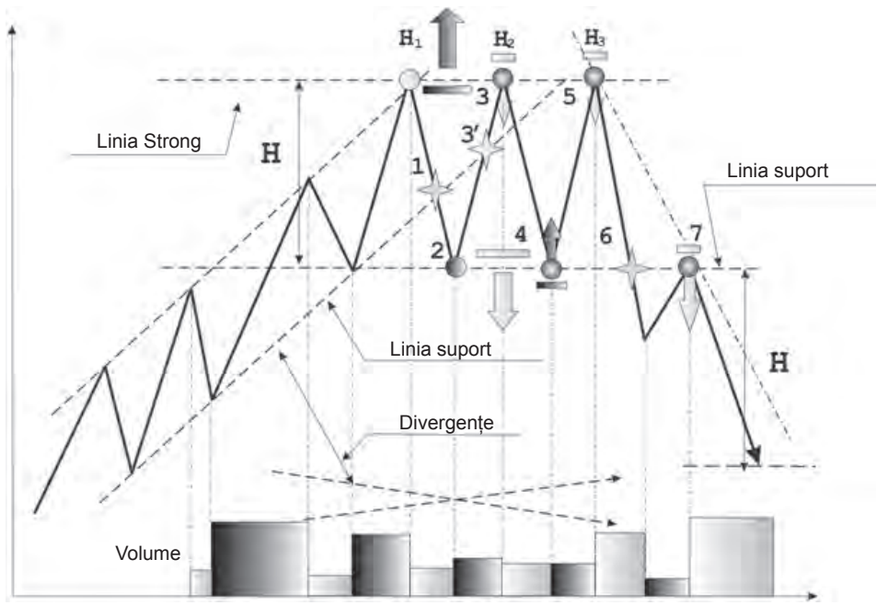

Fig. 34 Triple Top (Divergența, linie suport)

Să analizăm figura 34. *Vârful triplu* este o combinație de trei vârfuri şi două baze. Înălțimea vârfurilor este aproximativ egală. O condiție importantă este ca primul vârf să fie cel mai înalt. Vârful triplu este ultimul model din şirul H&S şi DT&DB. De regulă, al patrulea vârf lipseşte. Acest model este întâlnit mai rar decât altele şi formarea lui necesită mai mult timp.

Caracteristicile figurii *vârf triplu* (*baza triplă*) sunt identice cu ale *vârfului dublu (bazei duble*). Momentul deschiderii poziției de tranzacționare este când prețurile străpung suportul (la *vârful triplu*) sau rezistența (la *baza triplă*). Ținta profitului este proiecția înălțimii figurii din momentul străpungerii. Ordinul Stop Loss se stabileşte mai sus de suport (la vânzare) sau mai jos de rezistență (la cumpărare).

Fig. 35 Triple Top. AIG, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 35, pe graficul zilnic (Daily) al acțiunilor companiei AIG este reprezentat un exemplu de figură *vârf triplu*, cu maxime în 11.05.2007, 10.06.2007 şi 18.06.2007.

În fig. 36, este reprezentat un exemplu de figură *Rounded Day*. Acesta este un model de schimbare a direcției, caracteristică fiind prezența unei lumânări mari, al cărei maxim este situat deasupra unui nivel puternic. Se deosebesc două tipuri ale acestei figuri: cu o lumânare sau două. În cazul al doilea, prima lumânare are prețul de închidere deasupra nivelului puternic de rezistență sau de suport, a doua lumânare se formează în direcția opusă, şi au dimensiuni aproximativ egale. Figurile de cele mai multe ori apar la finalul unui trend.

Cum se formează figura?

Vom analiza figura formată pe maxime, pe minime raționamentul fiind identic. După creştere, prețul atinge un nivel puternic de rezistență, urmat de o volatilitate ridicată la acest nivel, care se concretizează prin formarea

unei sau a două lumânări, însoțite de creşterea volumului de tranzacționare. Această reacție se numeşte *fierbere*. După *fierbere*, cotațiile revin la nivelul puternic şi se schimbă direcția trendului.

Tactica utilizată în acest caz constă în deschiderea poziției după *fierbere*, odată cu poziționarea ordinului Stop Loss peste nivelul puternic. Ținta profitului nu este concretă — de exemplu, aceasta poate fi următoarea zonă de suport sau rezistență.

Fig. 36 Rounded Day. EUR/USD, M30, MetaTrader — Admiral Markets

Vârfuri şi baze cu forme rotunde (Rounded Top and Rounded Bottom, RT&RB)

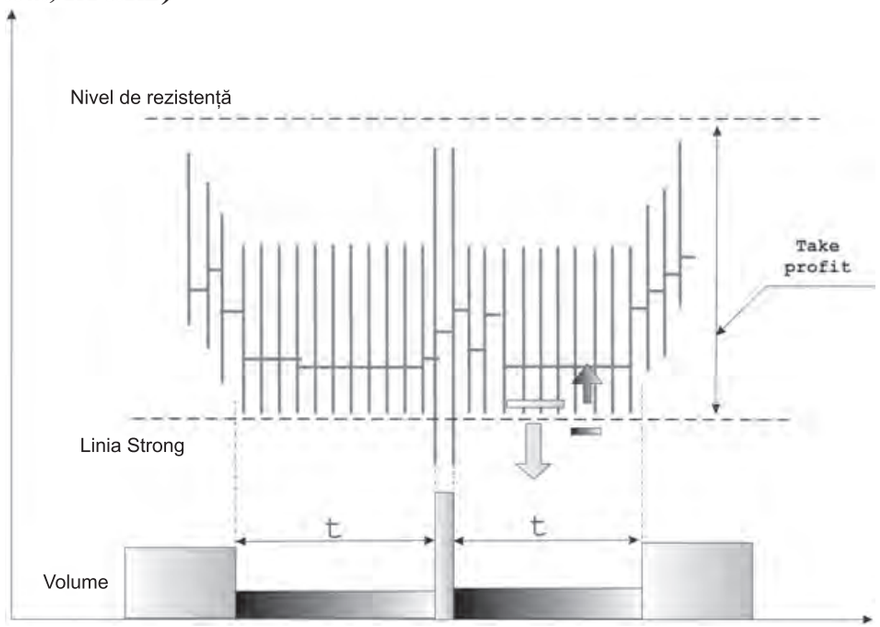

Fig. 37 Rounded Bottom

Cum se formează figura?

Să analizăm cele prezentate în fig. 37 *Bază cu formă rotundă* (Rounded Bottom, RB). La formarea figurii respective, o influenţă importantă o are nivelul puternic şi baza, în acelaşi timp apare o consolidare formată de lumânări cu aceleaşi dimensiuni, pentru o anumită perioadă de timp (t). *Fierberea*, este reprezentată de două lumânări cu volatilitate mare, însoțită de creşterea volumelor de tranzacționare. Urmează o perioadă în care preţurile evoluează aproape de nivelul puternic, trecând într-o evoluție ascendentă.

Şi în acest caz strategia de tranzacționare este identică figurii Rounded Day (fig. 36). După *fierbere* deschidem tranzacția, plasând Stop Loss mai jos de nivel. Ținta profitului poate fi stabilită în următoarea zona de rezistență. Raționamentul pentru figura *Vârf cu formă rotundă* (Rounded Top, RT) este similar.

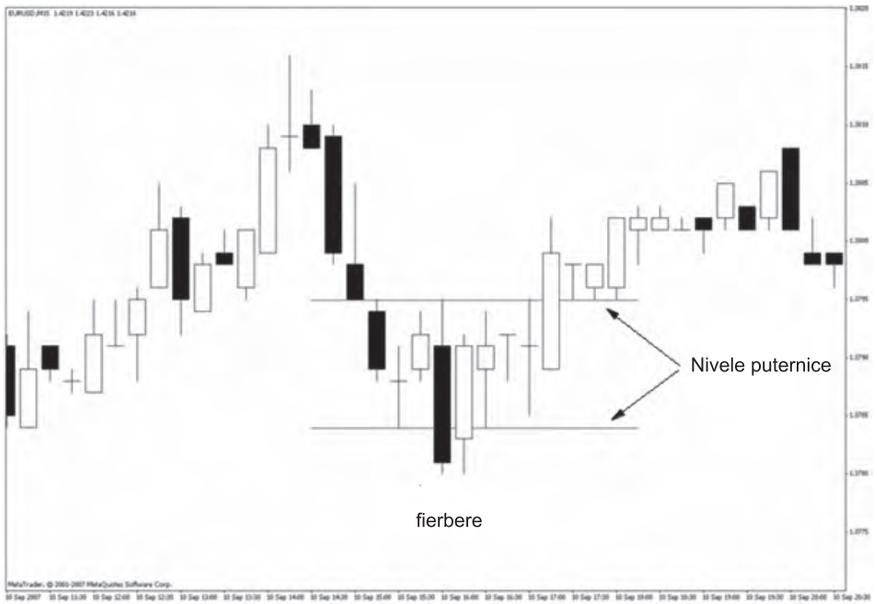

Fig. 38 Rounded Bottom. EUR/USD, M15, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 38 este reprezentată RB pentru graficul perechii valutare EUR/USD de 15 min, din data de 10.09.2007.

Bump and Run Reversal (BARR)

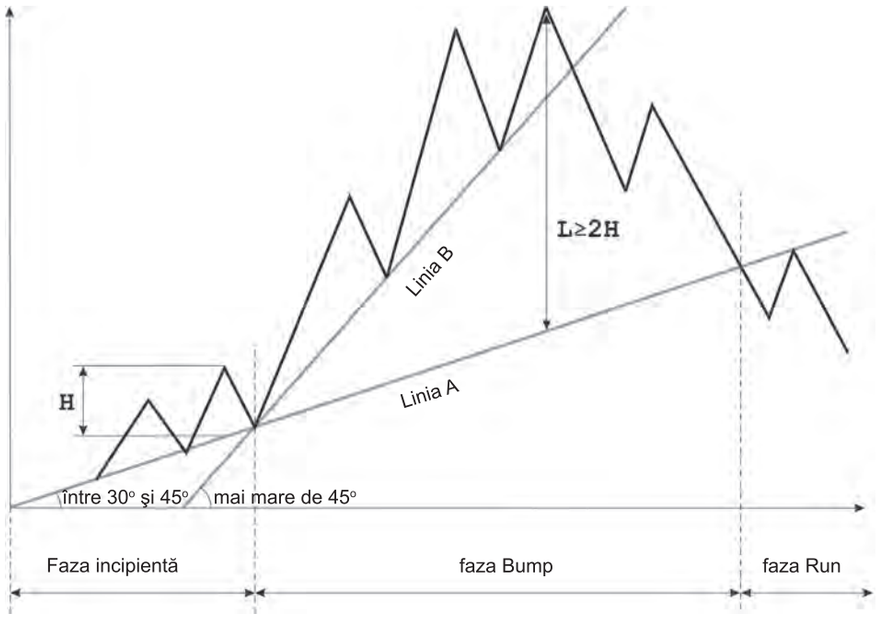

Fig. 39 Bump and Run Reversal

Figura ***Loveşte şi fugi*** (Bump and Run Reversal, BARR).

Figura BARR este des întâlnită. Caracteristică pentru graficele acțiunilor, uneori se formează şi pe graficele perechilor valutare. Figura este apreciată de traderi.

Cum se formează figura?

Figura BARR este mai complexă, şi se formează în trei etape. Să analizăm trendul ascendent din fig. 39. Figura formată pe un trend descendent este inversă.

Inițial observăm o creştere lentă a prețului. Linia trendului în acest caz formează un unghi, care are limite între 30º şi 45 º(linia A din grafic). Această primă fază este numită — incipientă (Lead-in). Urmează accelerarea evoluției trendului, noua linie a trendului este mai rapidă, unghiul format de aceasta este mai mare de 45º (de obicei, nu depăşeşte 60º). Aceasta este linia B, faza *Bump*. Caracteristica principală o reprezintă creşterea importantă, unde linia trendului este aproape verticală. E necesar ca aceasta să urmeze un trend ascendent, pe care piața nu va fi capabilă să-l mențină mult timp. Piața intră rapid în zona de vânzare şi faza *Bump* se încheie cu străpungerea liniei A. După aceasta urmează accelerarea evoluției descendente (*faza Run*).

Caracteristicile figurii:

- Linia de trend a fazei incipiente formează un unghi cu limite între 30º şi 45º;
- Faza incipientă, în cel mai rău caz, durează o lună. Această condiție este foarte importantă pe piața acțiunilor;
- Prezența liniei de trend foarte înclinate (45º-60º), ca dovadă a faptului că piața nu este capabilă să mențină creşterea;
- Înălțimea din punctul maxim până la linia de trend în faza incipientă (H), este de cel puțin două ori mai mică decât distanța dintre maxim şi linia de trend în faza Bump (L);
- În cazul acțiunilor, distanța H, exprimată numeric, trebuie să fie mai mare de 1 dolar raportată la prețurile acțiunilor;
- Primul semnal de schimbare a direcției de trend este străpungerea liniei B;
- Deschiderea poziției în punctul de intersecție a liniei A (începutul fazei *Run*);
- Ținta este atinsă când trasăm distanța H de la punctul de străpungere a liniei A. Această țintă va fi atinsă cu o probabilitate de 78%;
- După prima atingere a liniei A, există posibilitatea apariției unui nou *Bum*;
- Figura BARR este analizată mai bine pe trend ascendent, decât pe cel descendent;
- Dacă deasupra liniei A vom desena alte linii, paralele cu aceasta, la o distanță egală cu H una de alta, atunci zonele intersectate cu prețul sunt semnale de vânzare. Deschidem poziția respectivă după ce linia trendului B va fi străpunsă.

Fig. 40 Bump and Run Reversal. USD/CHF, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 40 este reprezentată figura BARR formată pe un trend descendent, pe graficul zilnic (Daily) USD/CHF din perioada 13.10.2006 — 03.01.2007. Faza incipientă a durat mai mult de o lună. Liniile în această figură sunt bine evidențiate. Linia A sau linia fazei incipiente formează un unghi de 30º, iar linia B (*faza Bump*) — unghi de 78º. Linia B este puternic înclinată şi arată că piața poate evolua un timp îndelungat în această direcție. Se respectă condiția $L \geq 2H$.

Modele de continuare a trendului

Modele de continuare — sunt acele figuri la apariția cărora piața, probabil, va continua evoluția în aceeaşi direcție. Spre deosebire de figurile de schimbare a direcției trendului, cele de continuare, în practică, se pot forma în orice etapă a evoluției. Odată formate, acestea semnalează o încetinire în mişcarea pieței.

Până să începem analiza unor figuri concrete, prezentăm regulile generale, comune pentru toate figurile de continuare a trendului:

- Cu cât figura acoperă o parte mai mare din grafic, cu atât mai mult va continua evoluția după aceasta. Înălțimea figurii reprezintă volatilitatea, iar lățimea — timpul necesar pentru formarea acesteia;
- Cu cât a durat mai mult formarea figurii, cu atât influența asupra pieței va fi mai mare;
- E necesar ca volumele tranzacțiilor să confirme evoluția. Inițial observăm scăderea acestora, ce confirmă formarea modelului grafic, după care, în imediata apropiere a punctului de străpungere şi în mişcarea ce urmează, volumele cresc considerabil. De regulă, volumele sunt mult mai importante pentru figurile ce anticipează o evoluție ascendentă;
- Primul semnal de schimbare a direcției evoluției prețului îl constituie străpungerea liniei importante a trendului;
- Figurile de continuare a trendului se formează pe o perioadă mai scurtă decât figurile de schimbare a direcției trendului;
- Țintele prețurilor, ca urmare a analizei acestor figuri nu sunt atinse 100%;
- Din punct de vedere practic, semnalele figurilor de preț sunt mai valabile dacă acestea sunt figuri bazate pe grafice cu o perioadă de cel puțin 4 ore.

Canalul de Preț (Price Channel)

Prima figură de continuare a direcției trendului pe care o analizăm este *Canalul de Preț*. Să ne întoarcem la analiza trendului (urmărim fig.26) şi la rolul unei linii de suport. Apare întrebarea: ce se întâmplă, dacă vom uni vârfurile acestui trend ascendent?

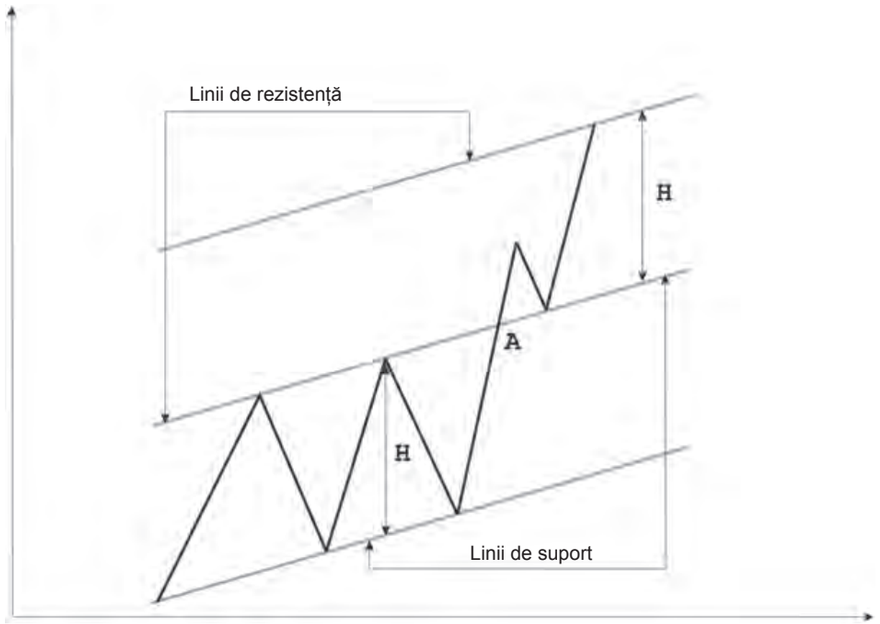

Fig. 41 Price channel

Răspunsul la această întrebare se observă în fig. 41. Când ambele linii ce unesc minimele şi maximele sunt paralele şi reprezentă limitele superioare şi inferioare ale prețului, atunci se formează figura *Canal de Preț*. *Canalele* se împart în ascendente şi descendente. De fiecare dată când prețul coboară până la suportul canalului, cumpărătorii sunt tentați să *împingă* piața în sus. Atingerea rezistenței canalului tentează vânzătorii. La străpungerea unei linii, piața va înainta în direcția străpunsă la distanță egală cu lățimea canalului. În fig. 41, punctul A este un punct de străpungere, după care prețul evoluează la distanța H, formând un nou canal de preț. După acest punct, linia de rezistență devine linie de suport.

Din punct de vedere practic, pentru figură este important unghiul pe care îl formează. Dacă acesta este mare (liniile de trend sunt puternic înclinate), atunci piața evoluează în canal şi pozițiile trebuie deschise numai în direcția respectivă. Să ilustrăm toate acestea într-un exemplu. În fig. 41, trendul este ascendent. Canalul prețului, de asemenea, este orientat ascendent. Cumpărăm la atingerea suportului, dar, când rezistența este atinsă, e recomandat să nu vindem, şi aşteptăm să vedem dacă va fi străpunsă, şi închidem poziția. Cu cât este mai inclinat canalul, cu atât este mai riscantă deschiderea unei poziții împotriva direcției acestuia.

Fig. 42 GBP/USD, Daily, Price Channel, MetaTrader — Admiral Markets

Fig. 42 prezintă canalul prețului, format de graficul zilnic al perechii valutare GBP/USD în perioada 24.07.2007- 21.08.2007.

Triunghiuri (Triangles)

Cele mai răspândite figuri sunt triunghiurile. Practic, acestea constituie o figură de bază a analizei tehnice. Pe lângă faptul că aceste figuri sunt întâlnite frecvent, sunt de asemenea figuri cu tendințe de evoluție clar exprimate.

Vom examina trei tipuri de triunghiuri: simetric (symmetrical), ascendent (ascending) şi descendent (descending).

Înainte de a studia aceste tipuri de triunghiuri, e necesar să menționăm că acestea pot fi analizate, în mod diferit, nu doar ca figuri de continuare, dar şi ca figuri de inversare a trendului.

Triunghiul simetric (Symmetrical triangle)

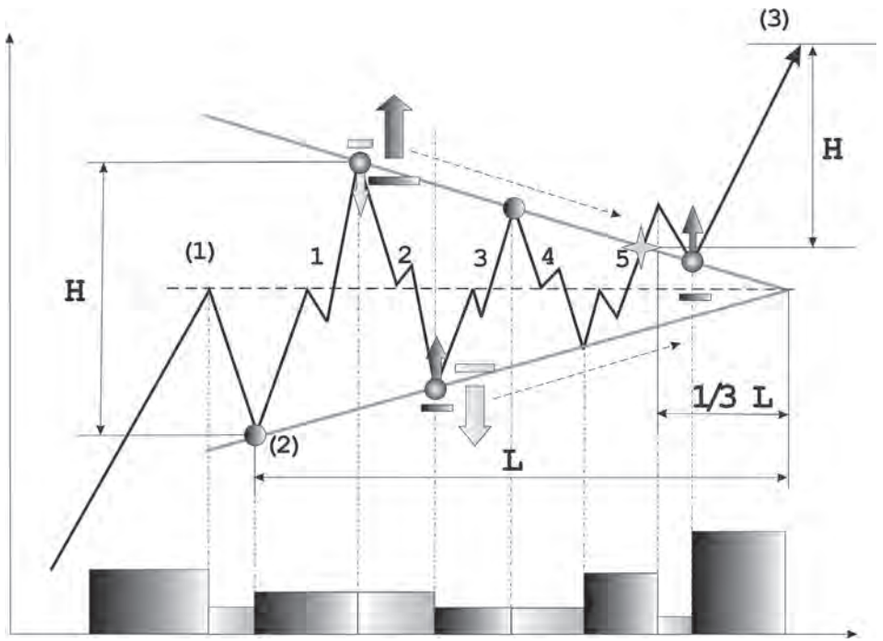

Fig. 43 Symmetrical Up Triangle

Triunghiul simetric reprezintă o combinație de minime şi maxime, unite de liniile de suport şi rezistență corespunzătoare, care formează un triunghi cu laturi egale. Amplasarea triunghiului în spațiu este orizontală, fiind permisă doar o înclinație foarte mică. Această figură este utilizată în analiza diferitelor piețe financiare: forex, acțiuni, futures. În fig. 43 este prezentat un triunghi, după formarea căruia mişcarea ascendentă continuă. Vom analiza exemplul doar a evoluției ascendente, deoarece pentru o evoluție descendentă raționamentul este identic.

Cum se formează figura?

După creşterea prețului (valul 1) piața ajunge la un nivel pe care nu-l poate depăşi. Aici sunt închise pozițiile de cumpărare, şi pe piață intră vânzătorii. Valul 2 confirmă aceste acțiuni, exprimate în evoluția pieței în direcție opusă. Această schimbare nu este capabilă să ducă prețul la minimul

precedent, deoarece cumpărătorii apar pe piață mai devreme, după care urmează o nouă încercare a străpungerii maximului anterior (valul 3). Aici se manifestă nerăbdarea vânzătorilor, care nu aşteaptă momentul atingerii rezistenței şi vând rapid. Dacă trasăm liniile corespunzătoare suportului şi rezistenței prin cele 4 puncte obținute, se formează un triunghi. Situația se repetă — declinul, exprimat prin valul 4, se termină şi mai repede decât la valul 2, ceea ce indică faptul că participanții la piață nu au răbdare, şi cumpără mai devreme. Valul 5 străpunge triunghiul, ceea ce confirmă figura.

Caracteristicele figurii:

- Prezența unui nivel puternic;
- Prezența a cinci valuri, care formează triunghiul;
- Pentru formarea triunghiului sunt necesare cel puțin 4 puncte;
- Triunghiul trebuie construit în aşa fel, încât să fie orientat spre prețul actual al pieței, şi laturile sale să treacă prin minimele şi maximele celor cinci valuri;
- Dacă lungimea triunghiului este egală cu L, atunci pentru a identifica străpungerea, aceasta trebuie să se găsească în zona 2/3L de la bază sau 1/3L de la vârf (vezi fig. 43). Străpungerea trebuie să fie după 1/2L, dar până la 3/4L. În afara acestei zone poate fi considerat un semnal fals;
- Deschidem tranzacția în punctul de străpungere, ordinul Stop Loss îl plasăm sub (la cumpărare), respectiv deasupra (la vânzare) liniei străpunse. În cel mai rău caz, prețul atinge 75% din ținta propusă;
- După străpungere este posibilă revenirea prețurilor la latura triunghiului (testarea), după care piața va continua evoluția în direcția străpungerii. Cu cât sunt mai înclinate laturile triunghiului simetric, cu atât este mai probabilă testarea;
- Inițial volumele tranzacțiilor scad, confirmând formarea unui model grafic, după care volumele tranzacțiilor se intensifică.

Din punct de vedere statistic acest model poate fi atât de continuare, cât şi de inversare a direcției. Daca modelul grafic se formează la finalul unui trend bine definit, atunci există probabilitatea ca acesta să fie un model de inversare a direcției trendului. Pentru comportamentul modelului este importantă mărimea lui în raport cu mişcarea precedentă. Dacă formarea modelului durează mai mult timp decât perioada mişcării precedente, atunci există o mare probabilitate de inversare a tendinței.

Fig. 44 Symmetrical Triangle. EUR/USD, Weekly, MetaTrader — Admiral Markets

Fig. 44 este prezentat un exemplu de triunghi simetric ideal, format pe graficul săptămânal EUR/USD, în perioada 22.10.2000 — 28.04.2002. Acest triunghi s-a format într-o perioadă lungă de timp şi ținta prețului se află la o distanță mare de străpungere. După cum se observă din grafic, străpungerea a avut loc în zona de la 2/3 până la ¾ de bază şi ținta a fost atinsă.

Triunghiul ascendent (Ascending Triangle)

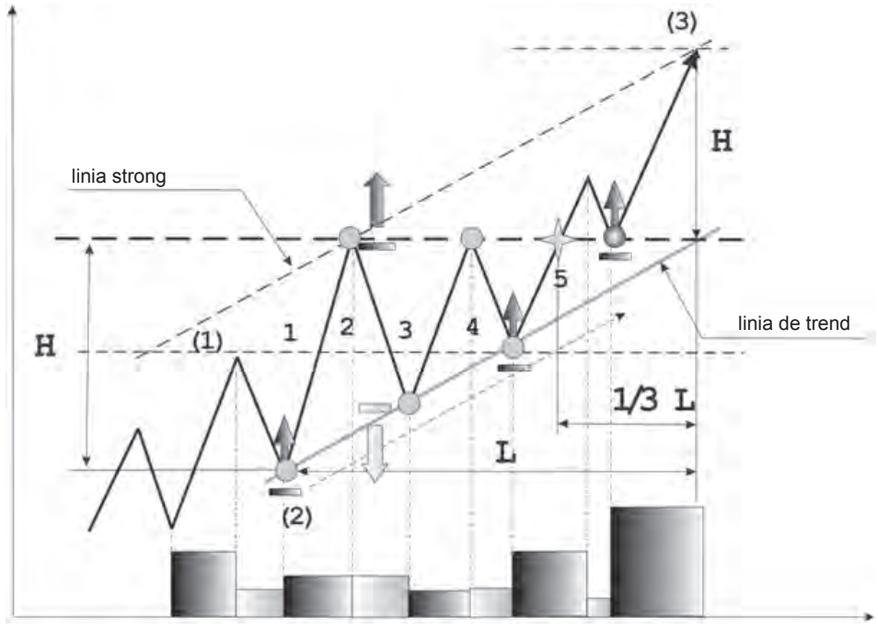

Fig. 45 Ascending Triangle

Triunghiul ascendent este asemănător cu cel simetric, deosebirea este latura superioară (linia de rezistență), care este orizontală. Figura respectivă arată că cererea la un anumit instrument financiar este mai mare decât oferta, deci străpungerea va fi în direcția ascendentă.

Cum se formează figura?

După creştere, prețul atinge un nivel de rezistență (valul 1), piața ajunge la un nivel pe care nu-l poate depăşi. Aici sunt închise pozițiile de cumpărare, şi pe piață intră vânzătorii (valul 2). Această schimbare nu este capabilă să ducă prețul la minimul precedent, deoarece cumpărătorii apar pe piață mai devreme, după care urmează o nouă încercare a străpungerii maximului anterior (valul 3). Totodată, prețul atinge un nivel ridicat, dar cumpărătorii nici de data aceasta nu reuşesc să străpungă rezistența, şi ca rezultat se formează valul 4. Aceast val (4) nu reuşeşte atingerea minimu-

lui precedent şi sub presiunea crescută a cumpărătorilor, noul val (5) străpunge nivelul de rezistență al triunghiului, ceea ce confirmă figura.

Caracteristicile modelului:

- Prezența unui nivel puternic;
- Prezența a cinci valuri, care formează triunghiul;
- Pentru formarea triunghiului sunt necesare cel puțin 4 puncte;
- Latura superioară a triunghiului trebuie să fie orizontală. Se permite doar o uşoară înclinare descendentă a acestei linii;
- Triunghiul trebuie construit în aşa fel, încât să fie orientat spre prețul actual al pieței, şi laturile sale să treacă prin minimele şi maximele celor cinci valuri;
- Dacă lungimea triunghiului este egală cu L, atunci pentru a identifica străpungerea, aceasta trebuie să se găsească în zona 2/3L de la bază sau 1/3L de la vârf (vezi fig. 46). Străpungerea trebuie să fie după 1/2L, dar până la 3/4L. În afara acestei zone poate fi considerat un semnal fals;
- Deschidem tranzacția în punctul de străpungere, plasând ordinul Stop Loss sub nivelul străpuns. Ținta profitului este înălțimea bazei triunghiului din punctul de străpungere;
- După străpungere este posibilă revenirea prețului la linia triunghiului (testarea), după care piața îşi va continua evoluția în direcția străpungerii;
- Inițial volumele tranzacțiilor scad, confirmând formarea unui model grafic, după care volumele tranzacțiilor se intensifică.

Triunghiul ascendent, poate fi şi o figură de schimbare a direcției de evoluție a prețului. Schimbarea direcției trendului nu este la fel de clar exprimată ca în cazul triunghiului simetric, dar şi în acest caz proprietățile triunghiului respectiv depind de partea trendului unde s-a format şi cât timp a durat formarea lui.

Fig. 46 Ascending triangle. EUR/USD, 4H, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 46, graficul EUR/USD de 4 ore, în perioada 21.06.2007 — 29.06.2007, este reprezentat un triunghi ascendent. Figura corespunde tuturor regulilor enumerate mai sus. Ținta a fost atinsă foarte rapid, după care piața a continuat evoluția ascendentă.

Triunghiul descendent (Descending triangle)

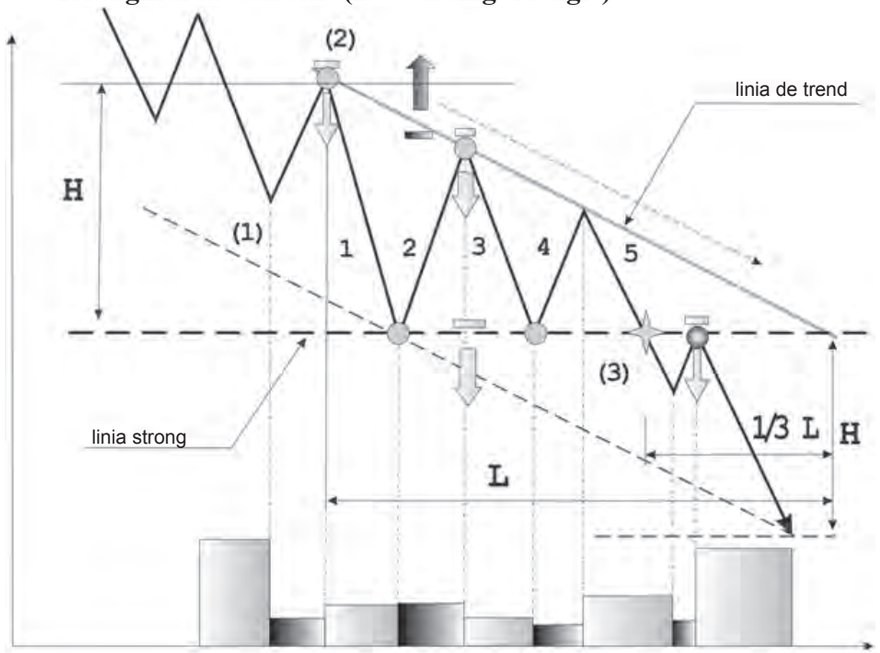

Fig. 47 Descending Triangle

Triunghiul descendent reprezintă un triunghi ascendent desenat invers. El are latura de jos (linia de suport) orizontală. După formarea unei asemenea figuri, evoluția prețului continuă în direcție descendentă. Pentru triunghiul descendent sunt valabile absolut toate regulile pe care le-am enumerat în cazul triunghiului ascendent.

Fig. 48 Descending Triangle. AXP, 4H, MetaTrader — Admiral Markets

În figura 48 este prezentat triunghiul descendent, format pe graficul prețului acțiunilor companiei American Express Co, de 4 ore, în perioada 21.06.2004 — 08.07.2004. În acest caz, figura este de inversare a trendului, formată la sfârşitul unei mişcări ascendente.

Triunghiul întins (Broadening triangle)

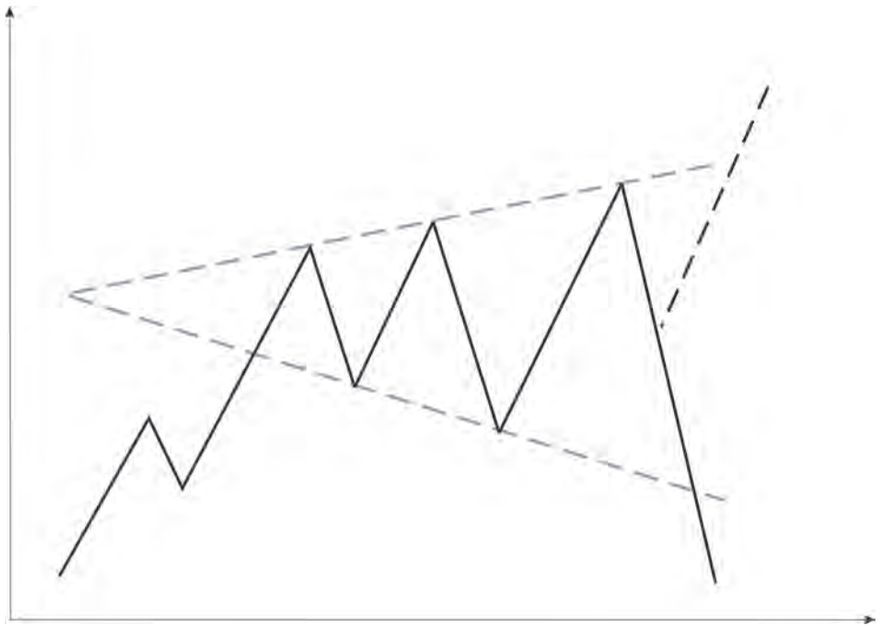

Fig. 49 Broadening Triangle

Triunghiul Lărgit este o figură întâlnită rar în comparație cu triunghiul simetric. În cazul acestei figuri laturile triunghiului se îndepărtează una de alta. De obicei, evoluția continuă în direcția opusă celei precedente. Figura respectivă nu are reguli de tranzacționare bine exprimate. Reprezentarea triunghiului este arătată în fig. 49 şi 50.

Fig. 50 Broadening Triangle. General Motors, Weekly, MetaTrader — Admiral Markets

Pana (Wedge)

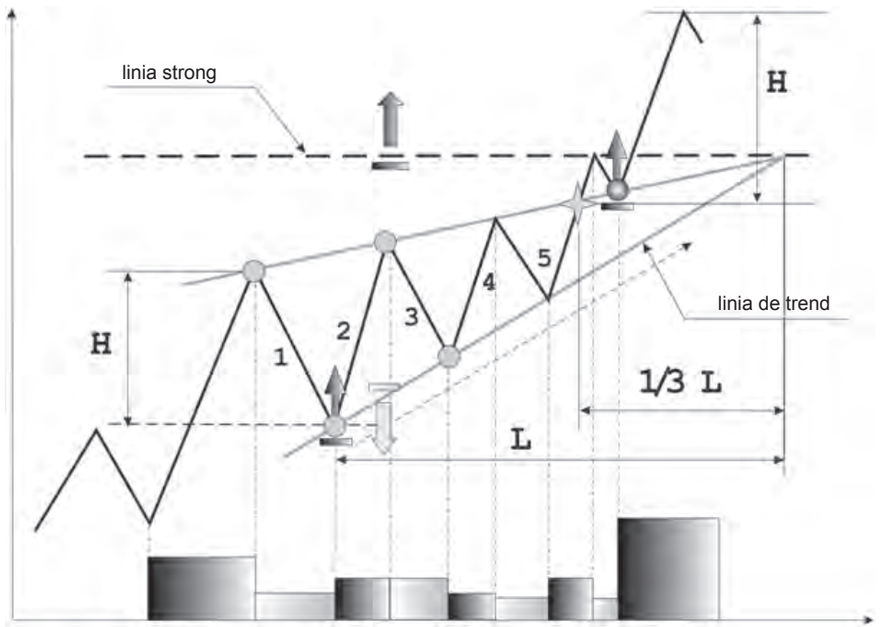

Fig. 51 Wedge

Figura *Pană* reprezintă un triunghi deplasat, pe direcția de evoluție anterioară. Pentru acestă figură sunt caracteristice regulile triunghiului simetric.

Cum se formează figura?

Să analizăm figura *Pană* în evoluție ascendentă din fig. 51. Pentru modelul descendent regulile sunt identice.

La creşterea prețului în apropierea nivelului important, piața începe să piardă din forță. Până la atingerea rezistenței vânzătorii nerăbdători duc la corecția pieței (valul 1). Urmează apoi restabilirea mişcării şi cumpărătorii ating noul maxim (valul 2). Aceasta provoacă vânzătorii, are loc schimbarea direcției pieței reprezentată prin valului 3, care nu este capabil să atingă baza precedentă, deoarece cumpărătorii devin mai puternici. Valul 4 atinge un nou maxim. Situația se repetă, după cum se observă şi după valul 5. În final, odată cu valul 6 piața străpunge nivelul puternic, ceea ce confirmă figura.

Caracteristicile modelului:

- Prezența a cinci valuri care formează triunghiul;
- Pentru construirea triunghiului sunt necesare cel puțin 4 puncte;
- Dacă lungimea *penei* este egală cu L, pentru a recunoaşte străpungerea, aceasta trebuie să fie în zona 2/3 L sau 1/3 L de la vârful *penei* (vezi figura 51). E necesar ca străpungerea sa fie după ½ L, dar până la ¾ L. Străpungerea în afara acestei zone poate fi considerată un semnal fals;
- Deschidem tranzacțiile în punctul de străpungere, stabilind ordinul Stop Loss mai jos (la cumpărare) sau respectiv mai sus (la vânzare), decât nivelul străpuns. Ținta profitului este determinată de înălțimea bazei *penei*, trasată de la punctul de străpungere;
- O altă modalitate de stabilire a țintei o constituie distanța dintre linia străpunsă şi ultima bază, trasată de la punctul de străpungere. În figura 51 aceasta este distanța dintre linia străpunsă şi bază, care este formată de valurile 5 şi 6. Acestă țintă este mai aproape şi posibilitatea de a o atinge este mai mare;
- După străpungerea nivelului este posibilă revenirea prețului la acesta, după ce piața reîncepe mişcarea în direcția urmărită;
- La început volumele tranzacțiilor scad, confirmând formarea figurii, după care, în imediata apropiere a nivelului care va fi străpuns şi la evoluția de după trecerea nivelului, volumele cresc considerabil.

Pana poate fi analizată nu numai ca o figură de continuare, dar şi ca una de schimbare a direcției trendului. Dacă se formează la finalul unui trend puternic, atunci este o dovadă a încetinirii trendului. Regulile pentru *pana* de continuare şi cea de schimbare a direcției sunt identice.

Puc. 52 Wedge. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 52 este reprezentată Pana de schimbare a trendului, format pe graficul zilnic USD/CAD în perioada 04.01.2007 — 09.02.2007.

Figurile care se formează în timpul corecției.

Steag (Flag)

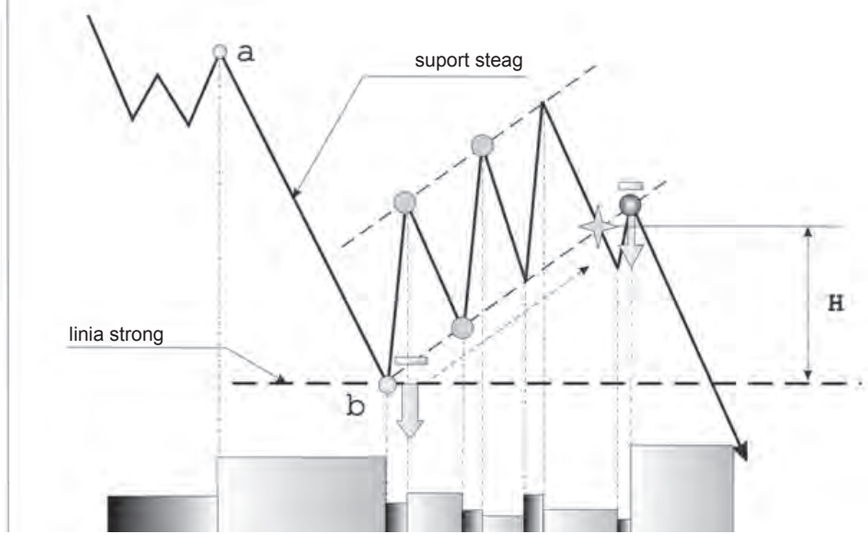

Fig. 53 Flag

Steagul (fig. 53) este o figură des întâlnită, care şi-a demonstrat eficacitatea şi se formează în timpul unei corecții. Formată în cadrul graficului, ea arată direcția de bază a evoluției trendului şi momentul sfârşitului corecției. Denumirea ei se datorează formei (ținând cont de trendul precedent), ce aminteşte de un drapel cu suport.

Caracteristicile figurii:

- Steagul este o figură de corecție, de aceea întotdeauna este orientată spre direcția inversă trendului precedent;
- Laturile steagului sunt paralele sau puțin apropiate şi reprezintă suportul şi rezistența figurii;
- Steagul este o figură limitată în timp;
- El trebuie să fie mai mic raportat la trendul corespunzător, pe care îl corectează;

- Este necesară prezența unui nivel puternic care solicită corecția;
- Figura se formează după 4 puncte;
- Deschiderea poziției se face la străpungerea steagului în direcția trendului. Ordinul Stop Loss se stabileşte mai jos (la cumpărare) sau mai sus (la vânzare) de nivelul străpuns;
- Ținta profitului în cazul aceastei figuri este lățimea ei, trasată de la punctul străpuns;
- La începutul corecției volumele tranzacțiilor scad, confirmând formarea figurii, după care, în apropiere de nivelul care va fi străpuns şi la evoluția de după trecerea nivelului, volumele cresc considerabil.

Fig. 54 Flag. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 54, graficul zilnic al perechei valutare USD/CAD, este arătată figura *steag*, formată în perioada 04.06.2007 — 28.06.2007. Aceasta este o varietate a figurii, mai des întâlnită, formată după o evoluție îndelungată, profundă, într-o anumită direcție.

Fanionul (Pennant)

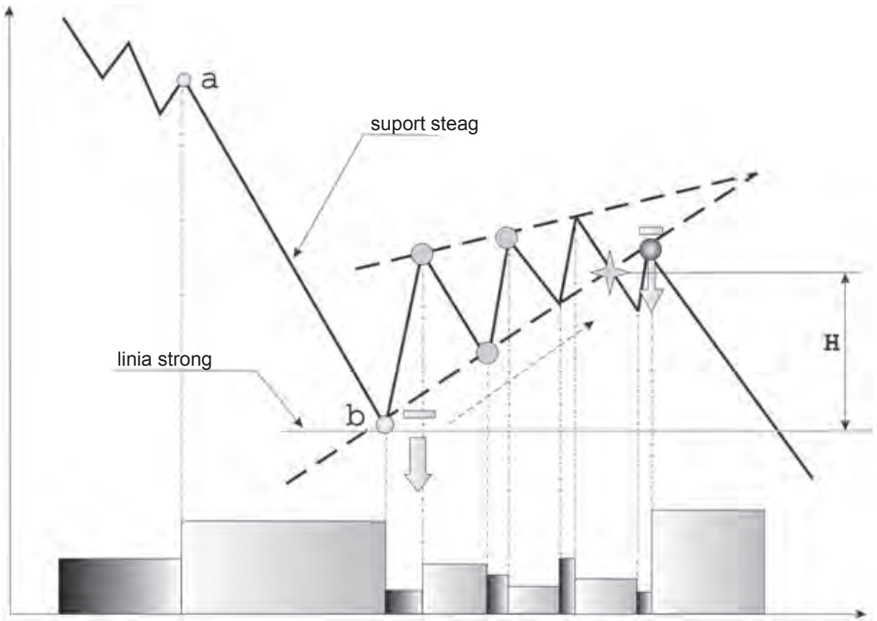

Fig. 55 Pennant

Figura *Fanion* (figura 55) este foarte asemănătoare cu *Pana*. O diferență importantă este că la străpungerea Fanionului prețurile evoluează în aceeaşi direcție ca şi până la formarea figurii. Nu are loc o schimbare a direcției de evoluție a trendului.

Caracteristica figurii:

- Fanionul este figură de corecție, de aceea este orientată întotdeauna spre direcția inversă a trendului;
- Laturile fanionului sunt liniile de suport şi rezistență;
- Figura se formează pe o perioadă scurtă de timp;
- Este necesar ca figura să fie mai mică comparativ cu trendul pe care îl corectează;
- Este necesară prezența unui nivel puternic care impulsionează corecția;

- Figura se formează din 4 puncte;
- Deschiderea tranzacției se face la străpungerea fanionului în direcția trendului. Ordinul Stop Loss se stabileşte mai jos (la cumpărare) sau mai sus (la vânzare) de nivelul străpuns;
- Ținta profitului este egală cu lungimea bazei, trasată de la punctul străpuns;
- La începutul corecției volumele tranzacțiilor scad, confirmând formarea figurii, după care, în nemijlocita apropiere de nivelul care va fi străpuns şi la evoluția de după trecerea nivelului, volumele cresc considerabil.

În unele cazuri aceasta poate fi interpretată drept figură de inversare a direcției de evoluție a prețului.

Fig. 56 Pennant. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 56 este reprezentat un Fanion, format în graficul zilnic al valutei EUR/USD în perioada 27.08.2007 — 05.09.2007.

Figurile variabile

Figurile variabile — modele de preț, care pot fi de inversare a direcției trendului şi de continuare

Dreptunghi (Rectangle)

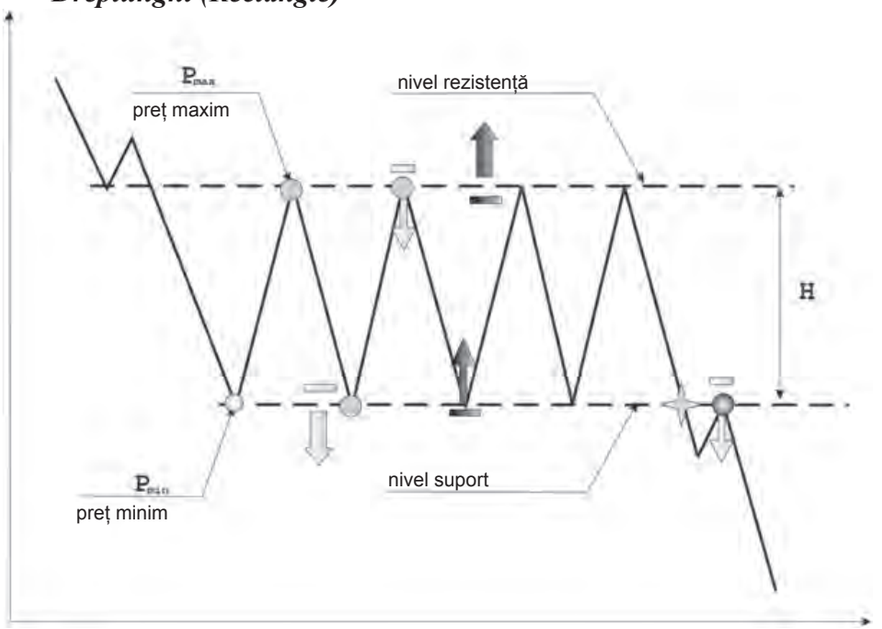

Fig. 57 Rectangle

Figura de mai sus este cunoscută ca *Dreptunghi*. Ea reflectă perioada de consolidare. Aceasta este o figură cu caracteristici duble. În funcție de etapa de evoluție a trendului şi perioada de formare a acesteia, se poate preciza rolul ulterior (al figurii de inversare sau de continuare).

Caracteristicile figurii:

- Prezența a două nivele puternice;
- Poziția se deschide în punctul de străpungere. Ținta profitului o reprezintă înălțimea figurii. Stop Loss se stabileşte mai jos sau mai sus de nivelul străpuns.

Fig. 58 Rectangle. USD/CHF, 4H, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 58 este prezentat un *Dreptunghi* format pe graficul USD/CHF de 4h, în perioada 07.08.2007 — 10.08.2007. În cazul exemplificat, evoluția ascendentă continuă şi după formarea figurii.*Dreptunghiul* poate fi interpretat şi ca altă figură: de exemplu, dacă ne întoarcem la modelul *Vârf Triplu* şi la graficul analizat AIG, atunci vom observa că o asemenea figură poate fi interpretată ca *Pătrat*. În acest caz, *Dreptunghiul* constituie un semnal de inversare direcției trendului.

Diamantul (Diamond)

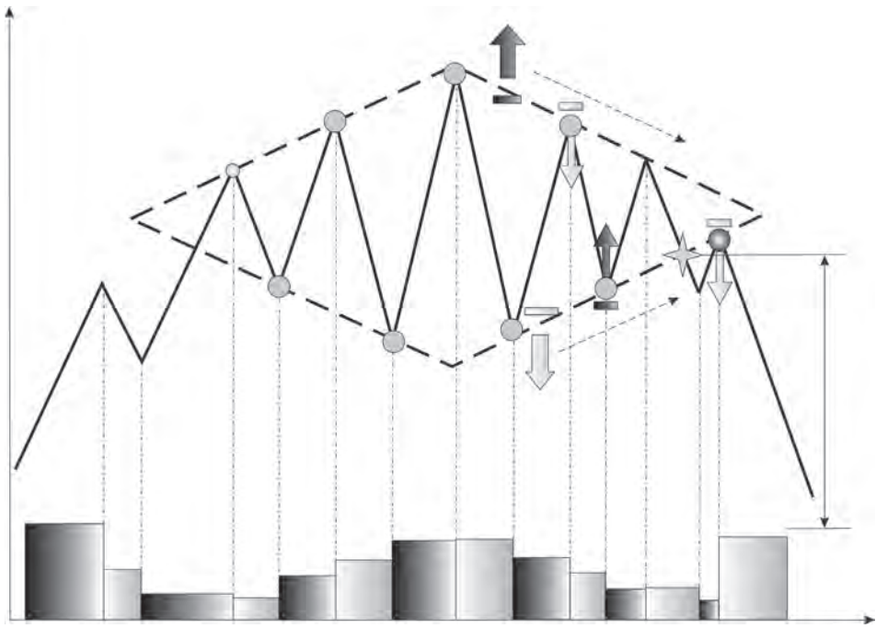

Fig. 59 Diamond

Figura *Diamant* (fig. 59) se formează ca un *Triunghi Crescător*, care trece în *Triunghi Simetric*. Regulile acestui model se bazează pe cele ale *Triunghiului Simetric*.

Caracteristicile figurii:

- Formarea *Triunghiului Crescător*;
- Prezența a 4 puncte pentru formarea *Diamantului*;
- Momentul deschiderii tranzacției, ținta profitului şi nivelul Stop Loss se determină după regulile *Triunghiului Simetric*;
- Volumul de tranzacționare scade inițial — la formarea triunghiului crescător, apoi creşte treptat. După care scade, confirmând triunghiul simetric. După străpungerea figurii volumele creşte considerabil.

Pe piață, Diamantul este întâlnit foarte rar, şi este o figură de incertitudine. Acesta poate fi atât de inversare a trendului cât şi de continuare.

Fig. 60 Diamond. EUR/USD, 4H, MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 60, graficul EUR/USD de 4h, pentru perioada 10.10.2006 -19.10.2006, este prezentă figura *Diamant*, care în cazul dat este de inversare a direcției. Ținta profitului, determinată de triunghiul simetric, este atinsă cu exactitate.

Figurile în cifre

Analizând figurile, le vom clasifica după gradul de importanță şi probabilitatea atingerii țintei pronosticate. Rezultatele se bazează pe cercetările figurilor apărute pe graficele piețelor financiare (Forex, de acțiuni, futures de mărfuri). Indicatorii pentru unele figuri lipsesc din cauza rarității apariției acestora.

Tabelul 1. Figuri. Stabilitatea şi probabilitatea atingerii țintelor.

Figura	Se formează în vârfuri (Top) sau la baze (Bottom)	Siguranța figurii, Pe o scară De la 1 la 8	Probabilitatea atingerii prețului prognozat
Head & Shoulders	Top Bottom	1 4	74% 74%
Double Top/Bottom Adam & Adam	Top Bottom	2 5	72% 66%
Adam & Eve	Top Bottom	7 4	69% 66%
Eve & Adam	Top Bottom	6 5	72% 66%
Eve & Eve	Top Bottom	1 3	73% 67%
Triple Top/Bottom	Top Bottom	4 4	68% 64%
Bump and Run Reversal	Top Bottom	2 4	78% 68%
Symmetrical Triangle	—	4	75%
Ascending Triangle	—	7	69%
Descending Triangle	—	4	69%
Wedge	De Continuitate De Schimbare a dir.	8 3	51% 68%
Flag	—	2	64%
Pennant	—	6	56%
Rectangle	Străpungere în sus Străpungere în jos	6 5	82% 60%
Diamond	Străpungere în sus Străpungere în jos	7 2	75% 69%

Figura MSVD

După mulți ani de observații şi utilizare a figurilor de preț în tranzacționarea pe piețile financiare, s-au acumulat destul de multe probleme privind influența lor asupra pieței, eficacitatea, probabilitatea etc. Apar întrebări, ca de exemplu: este posibil, oare, determinarea exactă a deschiderii şi închiderii pozițiilor, ținta profitului prognozat şi alte elemente conform metodologiei propuse? În timp, traderii observă anumite legi, modele de comportament al pieței, care, dacă vor rezista la testele timpului, pot fi folosite drept noi modele de preț.

Să vorbim acum de un element nou în teoria deja existentă şi să creăm un nou model de preț, a cărui caracteristică până acum nu a mai fost publicată, pentru a fi mai restrânşi în determinarea țintei la utilizarea analizei grafice.

După cum am menționat, importanța figurilor de preț constă în faptul că acestea oferă ținte concrete, pe care piața le atinge după străpungerea nivelului corespunzător. Aceste ținte pot fi privite ca puncte de fixare a profitului. Analizând tabelul 1, menționăm că piața, de obicei, nu atinge aceste ținte 100 %. De ce aşa se întâmplă? Ce se schimbă? Ce face ca piața în unele cazuri să nu atingă ținta, iar în alte cazuri să o depăşească? Răspunsul la aceste întrebări este ascuns în combinația complexă a condițiilor de piață şi a timpului când se dezvoltă mişcarea.

Va fi, oare, o diferență între atingerea ținte într-o zi sau în mai multe zile, într-o săptămână sau mai multe?

Răspunsul — DA. În funcție de timpul după străpungerea unui anumit model, ținta acesteia de asemenea se deplasează. Această deplasare poate fi:

- Pozitivă — ținta se îndepărtează de nivel, potențialul profit creşte;
- Negativă — ținta se apropie de nivel, potențialul profit devine mai mic.

Pentru a determina schimbarea țintei în funcție de timp şi condițiile de piață, creăm o regulă, cu numele de „MSVD”. Pe scurt, aceasta poate fi formulată în modul următor: schimbarea țintei de profit în funcție de timpul trecut de la străpungerea figurii, se determină în funcție de panta liniei (de suport sau rezistență), care a confirmat figura (care a fost străpunsă).

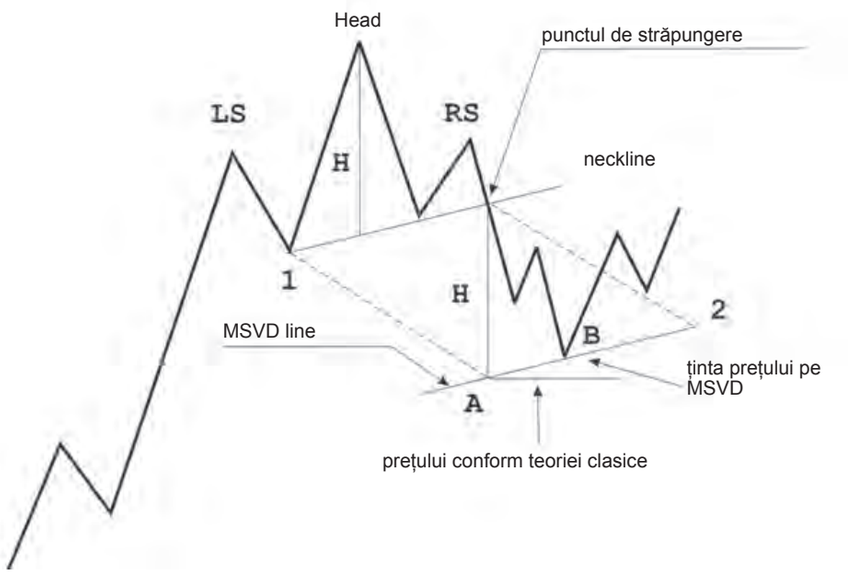

Fig. 61 Figura MSVD. H&S — exemplu ideal.

Să ilustrăm cele expuse cu ajutorul unui exemplu. În figura 61 este este prezentată varianta ideală a modelului *cap-umeri*. În acest fel totul corespunde caracteristicilor deja analizate. Ce impresie rămâne de la ilustrare? Ținta profitului este distanța dintre *cap* şi *linia gâtului* de la punctul străpuns sau punctul A. Din exemplul nostru observăm că ținta nu este atinsă 100%, doar aproximativ 85% (punctul B). Aceasta înseamnă că, tranzacționând după această figură, stabilind ordinul Take Profit şi urmând cu exactitate regulile figurii, ținta nu va fi atinsă. Rezultă că am interpretat greşit modelul şi suntem martorii unui semnal fals? Această afirmație este negativă. Figura este absolut corectă, doar că ținta profitului s-a deplasat puțin în timp. Cu alte cuvinte, în modelul prezentat, ținta este în punctul A, dacă mişcarea se va realiza foarte rapid. Cu cât se amână mai mult începutul declinului, cu atât mai mult se va schimba ținta. În funcție de viteza de dezvoltare a evoluției, ținta poate fi schimbată de la punctul A spre punctul B.

Modelul MSVD reflectă un nou nivel al teoriei referitoare la figurile de preț, atrăgând atenția la aşa-numitele ținte dinamice.

Modelul este simplu de utilizat. Pentru determinarea țintei prețului - este necesară trasarea liniei țintă înclinată sau o linie MSVD. Această linie este paralelă cu linia a cărei străpungere confirmă figura, şi se trasează la distanța egală de ținta clasică, obținută din figură.

Concret, în exemplul nostru (fig. 61), pentru construirea liniei MSVD trebuie efectuați următorii paşi:

1. Măsurând înălțimea *capului*, obținem distanța H;
2. Fixăm distanța H în punctul de străpungere, determinăm punctul A, care reprezintă sfârşitul intervalului H;
3. Trasăm linia ce trece prin punctul A paralelă cu *linia gâtului*.

Deci, linia dinamică a țintei de preț este creată. MSVD se construieşte identic, când linia de bază (figura de confirmare) are înclinație negativă. La înclinația negativă a liniei de bază, linia MSVD de asemenea va avea înclinație negativă. Pentru a utiliza figura MSVD trebuie formulate câteva condiții necesare:

- linia MSVD trebuie să fie paralelă cu linia, a cărei străpungeri confirmă figura;
- linia MSVD reprezintă nivel de preț numai în zona sa de siguranță. Această zonă este distanța de la linia - țintă care este egală cu intervalul de la punctul 1 până la punctul de străpungere. Această distanță se trasează de la punctul țintei inițiale (de la punctul A până la punctul 2). În cazul în care câmpul dinamic al țintei nu se află între aceste limite, nu mai poate fi considerată una sigură;
- piața poate să nu ajungă în zona de siguranță din două motive. Primul: străpungerea a fost falsă şi evoluția pieței se dezvoltă în direcția opusă. Cauza a doua constă în faptul că piața se consolidează mult timp după străpungere, pregătindu-se de evoluție puternică spre țintă. Cu o probabilitate mare, putem afirma că mişcarea pieței va trece ținta conform MSVD, şi cea a teoriei clasice;
- linia MSVD nu neapărat trebuie să fie sub un unghi mai mare de 30 de grade (sau mai mic de 330). Aceasta se determină în funcție tipul modelului pe care îl alegem. Stabilirea unor figuri ale prețului exclude prezența unui unghi mare. În cazul în care acest unghi este mai mare de 30 de grade (mai mic de 330), trebuie doar stabilită ținta conform modelului clasic sau punctul A din exemplul nostru;

- figura MSVD este validă pentru toate figurile la care poate fi aplicată. Dar, de exemplu, ea nu poate fi folosită pentru modelele *vârf dublu* şi *dreptunghi*, deoarece la acestea liniile principale sunt orizontale;
- la unele figuri linia prețului va avea panta pozitivă sau negativă. De exemplu, la modelul examinat H&S *linia gâtului* poate avea panta atât pozitivă, cât şi negativă, de unde rezultă că linia MSVD va avea o pantă asemănătoare. La alte modele de preț (ex. triunghiul), în funcție de direcția mişcării, această linie va avea o pantă fixă. La evoluția ascendentă va avea panta negativă, iar la cea descendentă — pozitivă.

Dacă ne întoarcem la tabelul 1, aplicând modelul MSVD pentru determinarea țintei profitului, indicatorii probabilității în ultima parte vor fi mult mai exacți.

Figura MSVD poate fi larg aplicată la diferite tipuri de analiză. În afară de cea grafică, aceasta poate fi utilizată în analiza valurilor şi analiza proporțională.

Încheiere

Analiza grafică (clasică) este o necesitate în tranzacționarea pe pieţele financiare, pentru a ne putea orienta în situația curentă a pieței. Indiferent de ce strategie de tranzacționare utilizați, ca trader permanent sau temporar, cumpărați/vindeți valute, acțiuni sau futures, fiecare zi de lucru în piață trebuie să înceapă cu analiza grafică!

Capitolul 5

ANALIZA PROPORȚIONALĂ

Analiza proporțională măsoară mișcările prețului și este recomandat ca toți participanții la tranzacționare să o cunoască. Ca trader profesionist, este importantă înțelegerea nu doar a direcției viitoarei mișcări, dar și limitelor acesteia. În caz contrar, riscăm să nu obținem profitul maxim posibil sau, ezitând, să ratăm momentul oportun de ieșire din piață.

Metodele de determinare a nivelelor-cheie sunt foarte diferite, dar ne vom opri la cele mai cunoscute și eficiente.

Cu mai mult de o sută de ani în urmă, brokerii burselor de valori au descoperit *regula retragerii* (Retracement). Ei au observat că, atunci când piața a efectuat o mișcare puternică într-o direcție, de regulă, următoarea mișcare în direcția opusă (corecția) se oprește la distanța egală cu ⅓ sau ⅔ din lungimea mișcării inițiale. Când analiștii au început să studieze în detaliu această corelație, au constatat că retragerile se opresc mai exact la nivelele 0,618 și 0,382, care reprezintă așa-numita *secțiune de aur*. Atunci ei au apelat la teoria matematicului italian Leonardo Fibonacci și la regula *secțiunii de aur*. De fapt, *secțiunea de aur* era utilizată în matematică, artă și arhitectură de grecii antici, iar pe pieţele financiare s-a răspândit în formă de numere sau șirul Fibonacci. În această carte nu vom descrie amănunțit istoria și detaliile acestei teorii, deși acolo pot fi întâlnite multe informații utile. Să ne amintim doar cele mai importante, ce au o relevanță directă în analiza pieţelor financiare.

ŞIRUL FIBONACCI

Acest şir de numere se formează astfel: fiecare număr anterior constituie suma a două numere precedente:

1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, 377, 610, 987, 2584…

Interesant în acest şir este faptul că mereu întâlnim o anumită legitate: orice număr alegem din acest şir, raportul acestuia față de celelalte tinde spre 0,618 şi 1,618 şi cu cât este mai mare numărul, cu atât se obține mai exact acest raport. Dacă vom compara oricare număr cu primele alăturate, sau cu următoarele, se constată că raportul lor este 0,382 şi 2,618, respectiv — 0,236 şi 4,236.

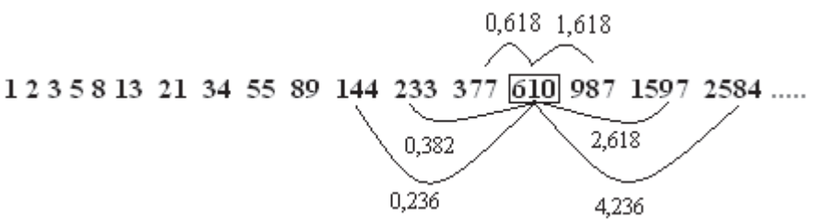

Lungimile mişcărilor prețului pe piețele financiare îndeplinesc continuu unul din raporturile enumerate mai sus.

Cum se măsoară şi se aplică nivelele Fibonacci?

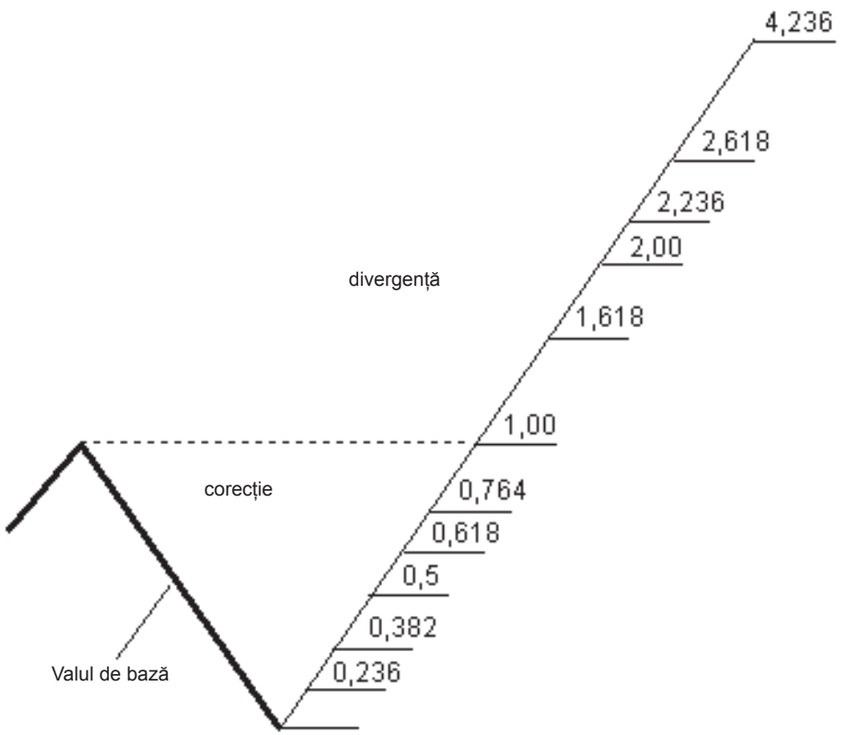

Fig. 62 Nivele potențiale de schimbare a direcției trendului

Valul de bază, corecție, divergență

Cel mai des utilizat mijloc de măsurare şi prognozare a lungimii mişcării prețului după lungimea ultimului val, format în direcție opusă, este *Fibo Interior*. Prin val este înțeleasă mişcarea prețului de la vârf spre bază sau de la bază spre vârf (acest termen este utilizat de Charles Dow şi Elliott (vezi capitolul *Analiza valurilor*). Aproximativ, la finalul unui val descendent şi începerea unei mişcări crescătoare, luăm drept unitate lungimea acestui val şi proiectăm nivelele Fibonacci (fig. 62). Aceste nivele, pe de o parte, reprezintă țintele viitoarei mişcări ascendente, iar, pe de altă parte joacă rolul de rezistență sau suport.

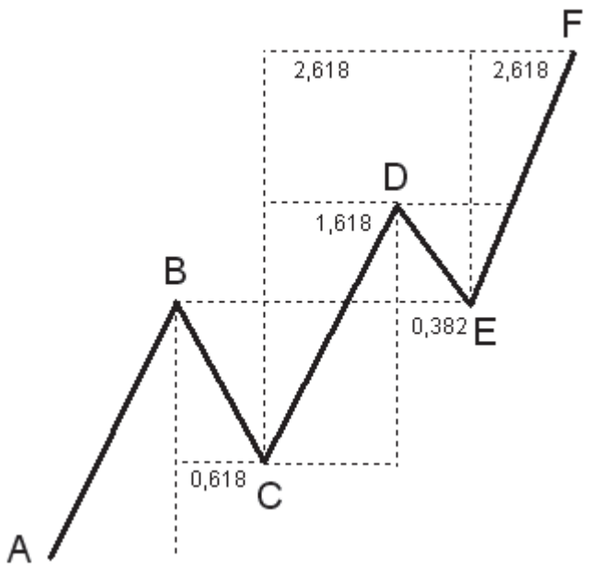

Fig. 63 Exemplu de utilizare a nivelelor de rezistență sau suport

În exemplul prezentat (fig. 63), după terminarea valului AB, acesta devine o unitate de măsură pentru proiectarea următorului val BC. Corecția BC atinge 0,618 din lungimea AB. În continuare, valul BC este utilizat drept unitate pentru a proiecta nivelul potențial în punctul D. Valul CD are lungimea de 1,1618 raportată la BC. În plus, de la valul BC proiectăm şi nivelul de 2,618, care corespunde punctului F. Valul DE se corectează până la 0,382 față de CD şi în același timp nivelul punctului E coincide cu nivelul punctului B, confirmând regula: linia de rezistență străpunsă se transformă în suport. De la lungimea valului DE proiectăm ținta 2,618, unde se va termina următorul val — EF. După cum observăm, proiecția punctului F este prognozată de două valuri: 2,618*BC şi 2,618*DE. Când două sau mai multe proiecții Fibo, realizate de diferite valuri coincid, atunci este foarte proabil ca acest nivel să constituie un punct reversibil. Nivelele Fibonacci, proiectate corect, acționează ca un magnet pentru prețuri şi, totodată, ca nivele de schimbare a direcției sau, în cel mai rău caz, ca o rezistență temporară.

Este necesar de luat în considerare, că marja de eroare poate fi de 4-5% față de ținta stabilită. Astfel, la mişcarea de 100 puncte (pips) este posibil ca prețul să nu atingă sau să depăşească acest nivel cu 4-5 pips. Dacă mişcarea prețului este de 1000 de pips, atunci abatearea de +/- 40, 50 pips este posibilă.

RETRAGEREA FIBONACCI (FIBONACCI RETRACEMENT)

Metoda respectivă este deseori aplicată pentru aprecierea mărimii valurilor, atât de corecție (împotriva mişcării trendului principal), cât şi de impuls (cele care împing prețurile în direcția trendului de bază).

Fig. 64 Corecția nivelelor Fibonacci (EUR/JPY, H4) MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 64 avem un exemplu de *retragere* (retracement) a perechii valutare EUR/JPY. Din data de 19 aprilie până în 03 mai cursul a crescut foarte

mult (evidențiată cu o linie pe grafic), ceea ce estimează o țintă a prețului pentru corecția ulterioară. Când începe mişcarea descendentă, cursul ajunge la nivelul 0,382 în raport cu valul ascendent precedent, pentru o scurtă perioadă se îndepărtează de acest nivel, atinge 0,618 şi continuă creşterea. Acest caz este tipic pentru corecții.

Puc. 65 Proiectarea țintelor de preț (EUR/USD, Daily) MetaTrader — Admiral Markets

Nivelele astfel proiectate, cel puțin temporar acționează ca linie de suport sau de rezistență, şi se utilizează de către participanții pieței drept vectori pentru fixarea profitului (Take Profit). Dacă un nivel este străpuns, creşte probabilitatea atingerii următorului. În exemplul graficului EUR/USD zilnic (fig. 65), valul descendent stabileşte nivelul de la care proiectăm țintele ulterioarele de mişcare ascendentă. În timpul mişcării ascendente, cursul întâmpină rezistență temporară, la nivelele 0,382; 0,618; 0,764; 1,618 şi 2. Când un nivel este străpuns, prețul se îndreaptă către următorul.

Una din metodele de determinare a nivelelor Fibonacci o constituie utilizarea indicatorului tehnic *Zig-Zag*, care este inclus în lista indicatorilor din platforma de tranzacționare MetaTrader 4. Indicatorul respectiv evidențiază fiecare val important din mişcarea prețului, ignorând fluctuații nesemnificative.

Fig. 66 Utilizarea indicatorului Zig-Zag pentru stabilirea țintelor de preț după Fibonacci. (EUR/USD, H1) MetaTrader — Admiral Markets

Există şi un alt indicator — Zig-Zag Fibo Beta, care formează nivelele Fibonacci (aceste nivele sunt construite automat după ultimul zigzag).

Fig. 67 Zig-Zag Fibo Beta (USD/CHF, H4) MetaTrader — Admiral Markets

În exemplul din graficul perechii valutare USD/CHF de 4 ore (fig. 67), indicatorul Zig-Zag Fibo Beta stabileşte nivelele Fibonacci după ultimul val descendent. Observăm că la ascensiune preţul întâmpină rezistenţă la nivelul 38,2%.

EVANTAIUL FIBONACCI (FIBONACCI FAN)

Fig. 68 Fibonacci Fan(GBP/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Evantaiul Fibonacci (Fibonacci Fan) se foloseşte identic *retragerilor (Retacement)*, în punctul unui important vârf sau bază anterioară. Liniile evantaiului constituie nivelele de rezistenţă şi suport.

ARCUL FIBONACCI (FIBONACCI ARCS)

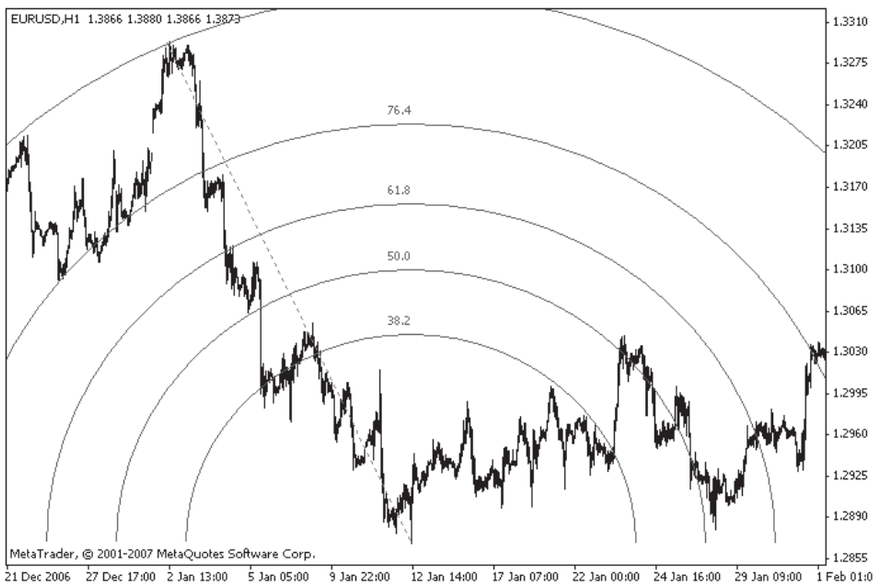

Fig. 69 Arcul Fibonacci (EUR/USD, H1), MetaTrader — Admiral Markets

Aplicarea *Arcului Fibonacci* este identică evantaiului, dar arcul are următorul avantaj: ia în considerare factorul timp. Arcul este recomandat în urma unui val puternic (dacă în scurt timp prețul efectuează o mişcare puternică), când începe o corecție de durată cu fluctuații nesemnificative ale prețului.

Deseori, arcul acționează ca un limitator al prețului pentru o perioadă lungă de timp, dacă sunt proiectate din vârful valului important (fig. 70).

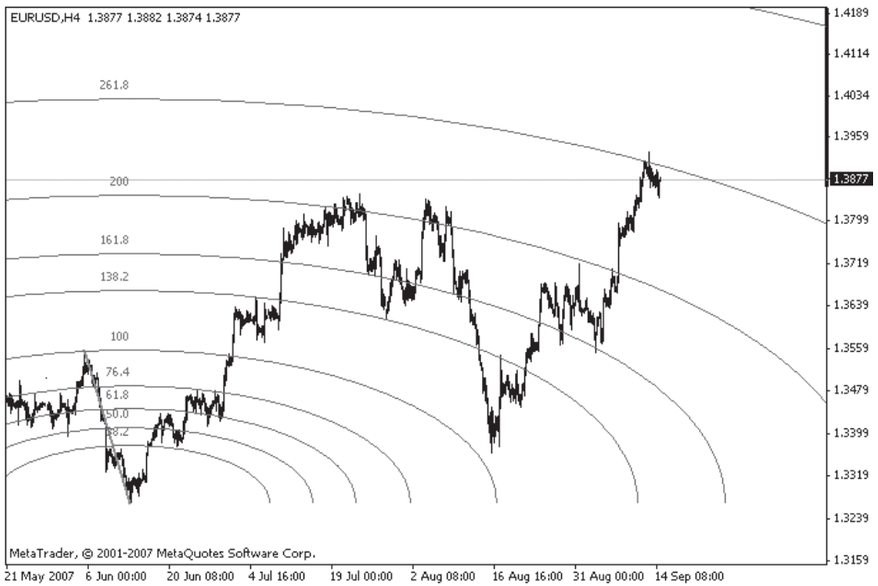

Fig. 70 Arcul Fibonacci (EUR/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

EXPANSIUNEA FIBONACCI (FIBONACCI EXPANSION)

Expansiunea Fibonacci reflectă aşa-numitul *Fibo Exterior*. Proiectarea țintei şi a limitei prețului începe din ultimul val în direcția curentă. În exemplul din fig. 71, lungimea valului AB va fi un reper pentru proiectarea punctului C. Această metodă se utilizează când aşteptăm ca valul curent să depăşească lungimea ultimului, dar în direcție opusă (CD>BC). Deseori, când urmărim un impuls puternic (valul AB), urmat de corecția (BC), următorul val (CD) va avea un anumit raport față de primul val de impuls. De exemplu, CD=0,618 (sau 1, sau 1,618) de la AB. Această metodă este cunoscută drept ținta lui Joe DiNapoli.

Fig. 71 Expansiunea Fibonacci (GBP/USD, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

CANALELE FIBONACCI (FIBONACCI CHANNELS)

Fig. 72 Canalele Fibonacci (EUR/USD, Monthly), MetaTrader — Admiral Markets

Canalele Fibonacci sunt trasate conform primului ciclu în direcția noului trend. Primul ciclu reprezintă bază-vârf-bază (punctele 1,2,3 din fig. 72), în cazul unui trend ascendent, sau vârf-bază-vârf în cazul unui trend descendent. *Canalele Fibonacci* reprezintă linii importante de rezistență şi suport. Acestea reflectă principiul conform căruia trendul nu se dezvoltă uniform, dar are perioade de accelerare şi încetinire.

William Gann (1878-1955)

Când vorbim despre analiza proporțională, trebuie să amintim de unul dintre cei mai de succes traderi pe piețele financiare — dr. William Gann, autorul uneia dintre cele mai interesante teorii care explică mişcarea prețurilor în timp. Gann a folosit numeroase metode geometrice şi matematice de pronosticare. Are mulți adepți şi discipoli, dar în practică teoriile lui sunt dificil de aplicat. Ne vom opri doar la principiile de bază ale metodelor sale şi vom analiza două instrumente care sunt accesibile în platforma

de tranzacționare MetaTrader 4. Conform teoriei lui Gann, evoluția optimă a prețurilor are loc sub un unghi de 45º. Teoria presupune că geometria mişcării prețurilor şi unghiurile formate de piață sunt baza previziunii mişcărilor ulterioare.

EVANTAIUL GANN

Evantaiul Gann este compus din 9 linii de suport şi rezistență construite sub unghiuri diferite. Linia din centru formează un unghi de 45 de grade cu axa orizontală a graficului.

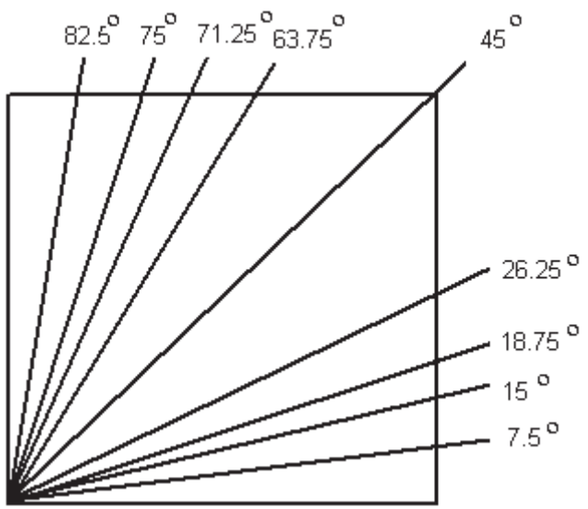

Fig. 73 Schema evantaiului Gann

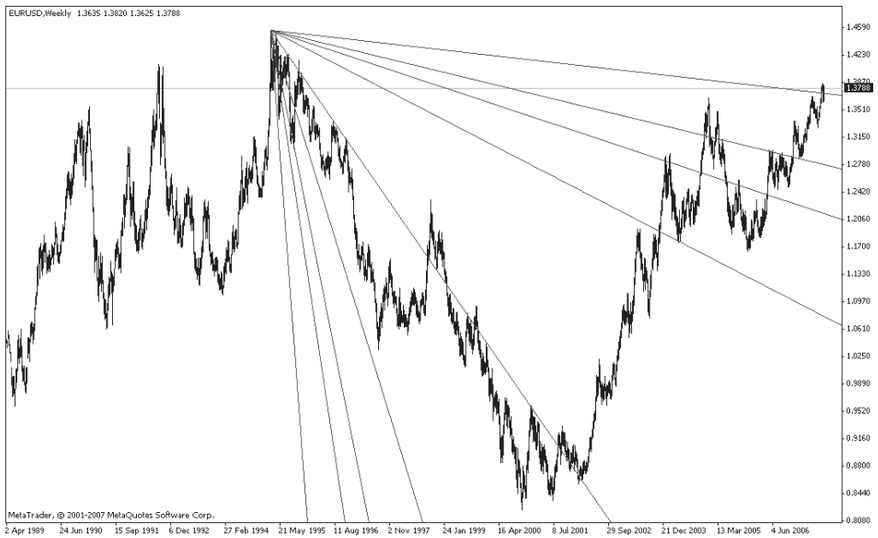

Fig. 74 Evantaiul Gann (EUR/USD, Monthly), MetaTrader — Admiral Markets

Pentru aplicarea *evantaiului Gann*, trebuie determinat minimul sau maximul istoric, din care desfacem evantaiul în direcția ultimului val, sub un unghi de 45º. Astfel *razele* obținute ale evantaiului servesc drept repere pentru potențiale rezistențe şi suporturi ale prețului.

REȚEAUA GANN

Rețeaua Gann se construieşte identic evantaiului. Sub un unghi de 45º, de la vârf la bază, se proiectează linii astfel încât să includă primul ciclu al mişcării prețurilor (punctele 1, 2, 3 din fig. 75). Rețeaua astfel apărută, stabileşte unghiul de înclinare a evoluției prețurilor, rezistențelor şi suporturilor temporare. Când prețul creşte, mişcarea corespunde liniilor ascendente, iar când acesta scade — liniilor descendente.

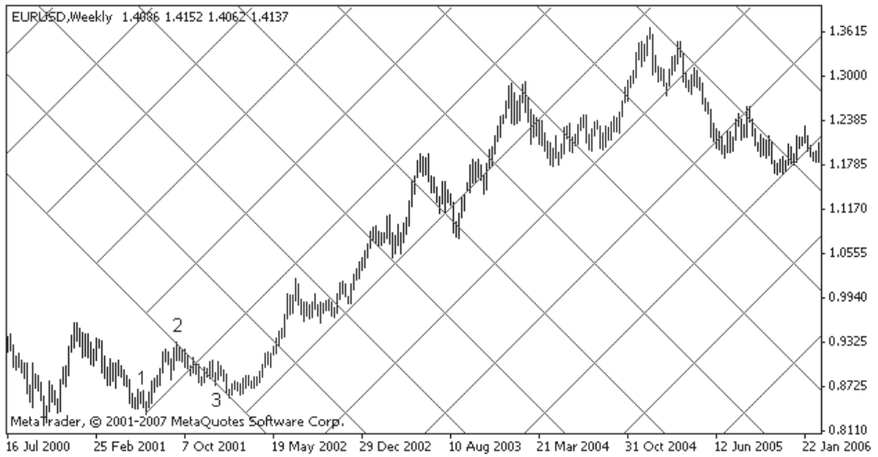

Fig. 75 Rețeaua Gann (EUR/USD, Weekly) MetaTrader — Admiral Markets

ALȚI INDICATORI ŞI METODE DE ANALIZĂ PROPORȚIONALĂ

Pivoți (Pivot Levels)

Metoda pivoților permite pronosticarea evoluției pieței cu ajutorul unor calcule simple. Deseori este utilizată pentru strategiile de tranzacționare în cadrul unei zile (intraday), numită metoda pivotului zilnic. Pivotul — este nivelul prețului la străpungerea căruia se schimbă direcția pieței în acea zi. El este calculat pe baza prețului de închidere (Close), a maximului (High) şi minimului (Low) zilei precedente.

Formulele de calcul a pivoților sunt:
Pivot = (High+Close+Low)/3
Suport 1= 2*Pivot-High
Rezistența 1 = 2*Pivot-Low
Suport 2 = Pivot-(R1-S1)
Rezistența 2 = Pivot+(R1-S1)
Suport 3 = Low-2*(High-Pivot)
Rezistența 3 = High+2*(Pivot-Low)

Dacă piața se deschide sub nivelul Pivot, se consideră că în cursul zilei vor fi profitabile pozițiile scurte (vânzare). Respectiv, dacă piața se deschide mai sus de nivelul Pivot, aceasta va fi o zi favorabilă pentru deschiderea pozițiilor lungi (cumpărare). Pivoții, Rezistența 1 şi Suport 1 se consideră cele mai importante. Nivelele: Rezistența 2, Rezistența 3 sau Suport 2, Suport 3 deseori corespund momentelor de supra-cumpărare şi supra-vânzare, de aceea servesc ca reper pentru închiderea pozițiilor.

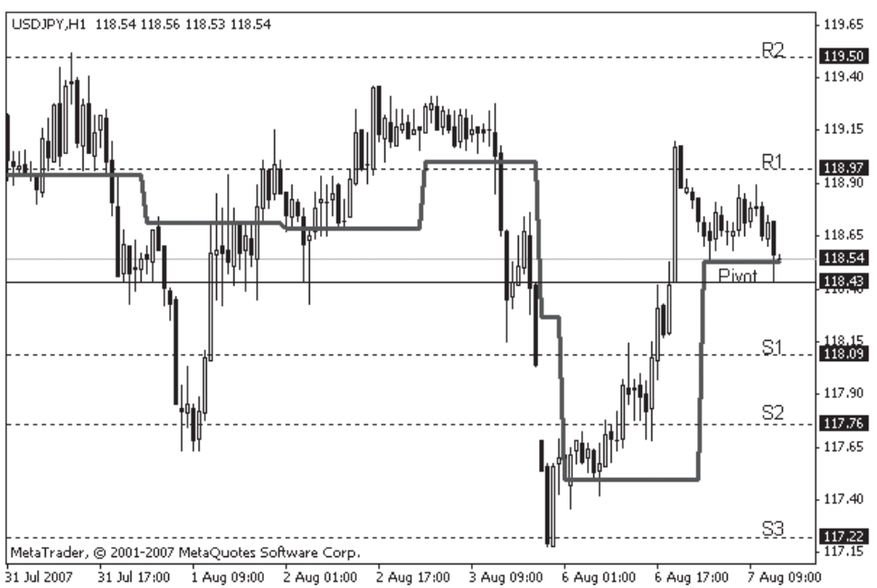

Fig. 76 Pivoți (USD/JPY, H1) MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 76 este arătat exemplul nivelelor pivot. Observăm cum prețul evoluează în ambele direcții de la pivot, atinge nivelele de rezistență şi suport. Când un nivel este străpuns, prețul urmăreşte nivelul următor.

Fibo Retracement 3

Acest indicator proiectează nivelele Fibonacci după valurile de durată scurtă şi lungă. (fig. 77)

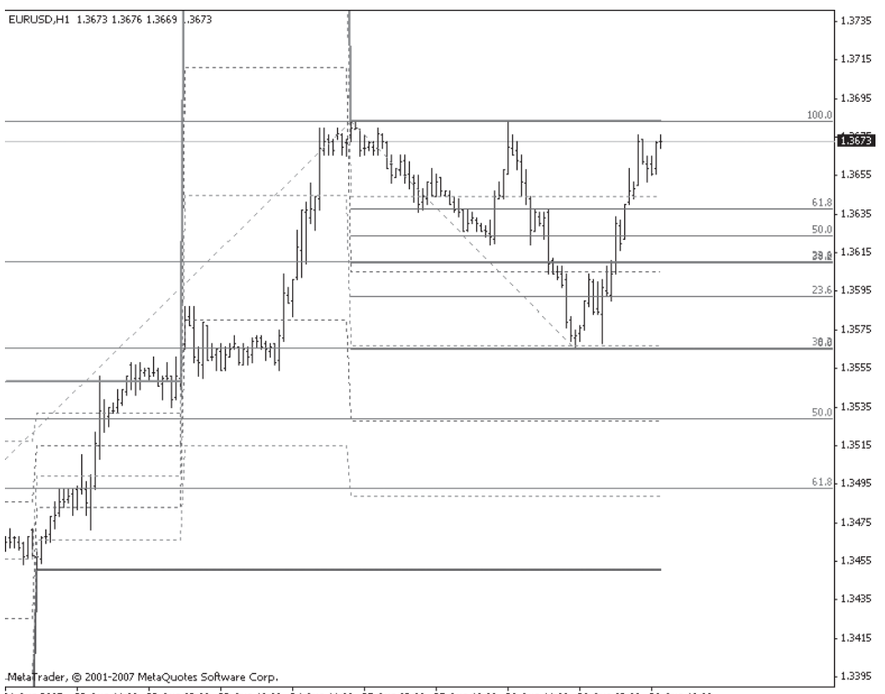

Fig. 77 Fibo Retracement 3 (EUR/USD, H1), MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 77, graficul perechii valutare EUR/USD pe o oră, este prezentat un exemplu al indicatorului Fibo Retracement 3. După atingerea maximului în 1,3683, cursul urmează o corecție descendentă, care ajunge exact la nivelul de 38,2%. Evoluția ascendentă ulterioară se opreşte la nivelele 38,2% şi 61,8% față de corecție.

Fibo Calc

Indicatorul Fibo Calc este construit ca un sistem de tranzacționare bazat pe proporțiile Fibonacci. Acesta poate fi folosit în calitate de reper în definirea strategiilor de tranzacționare Intraday. Indicatorul stabileşte nivelele Fibonacci pe baza fluctuațiilor zilnice şi arată zona favorabilă pentru deschiderea pozițiilor, plasarea Stop Loss şi Take Profit, calculând raportul dintre risc şi câştig (Risk/Reward).

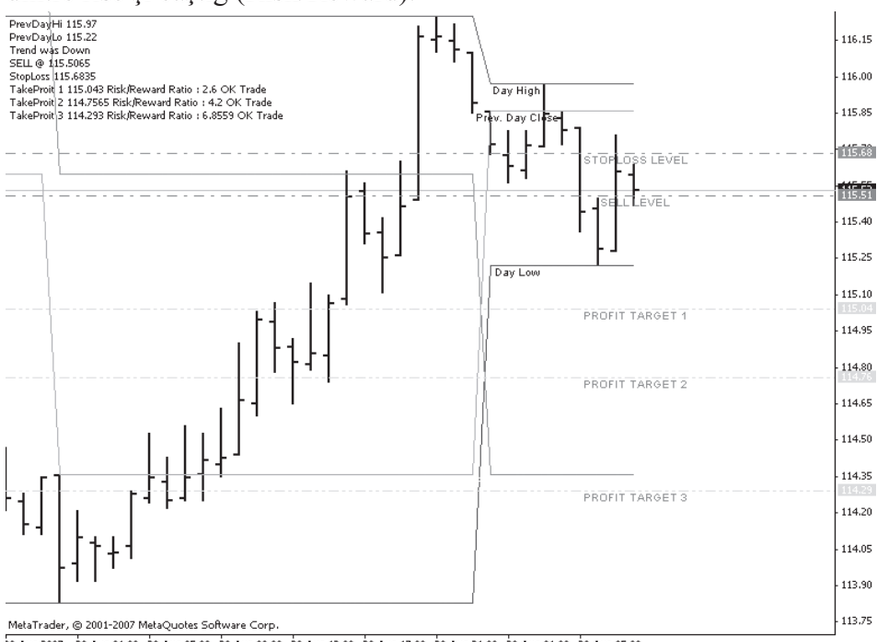

Fig. 78 Fibo Calc (USD/JPY, H1) MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 78 este prezentat un exemplu al indicatorului Fibo Calc. Pentru a determina direcția ulterioară a prețului, analizăm tendința începută în ziua precedentă. În acest caz, tendința este descendentă (Down Trend). Este indicată zona pentru deschiderea poziției (Sell Level-115,51) şi nivelul pentru închiderea pozițiilor (Stop Level 115,68). Sunt evidențiate zonele favorabile pentru ținta profitului (Profit Target 1, 2, 3) cu raportul corespunzător între risc şi profit (Risk/Reward Ratio).

Murray Math

Acest indicator este utilizat pentru stabilirea nivelelor — cheie şi tranzacționarea urmărind aceste nivele. Modelul se bazează pe una din teoriile lui Gann, în care este folosit raportul 1/8 pentru a determina proporțiile mişcărilor prețurilor. Aportul lui Murray constă în faptul că el a creat un sistem geometric, utilizând unele reguli ale teoriei lui Gann şi lumânările japoneze. Principiile de bază sunt: identificarea trendului pieței şi tranzacționarea în limitele acestuia, ieşirea rapidă din piață cu profit (de la un nivel la altul). Canalul evoluției prețurilor este împărțit în opt părți, fiecare considerat un nivel critic.

Fig. 79 Murray Math (EUR/USD, H4) MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 79, graficul EUR/USD de patru ore, este prezentat indicatorul Murray Math. Când prețul creşte, nivelele indicatorului sunt considerate

zone de rezistență, iar când acesta scade — zone de suport. Dacă nivelul este străpuns, cel mai probabil cursul va atinge nivelul următorul. Astfel, străpungerea unui anumit nivel este considerată un semnal pentru deschiderea pozițiilor, iar atingerea nivelului următor — țintă pentru a închide tranzacția. Din exemplul prezentat observăm că în opt cazuri de străpungere se atinge nivelul următor, şi numai în patru cazuri acest nivel nu este atins. Desigur, pot fi utilizate ordinele Stop Loss, care pot fi plasate la ultimul vârf, în direcția opusă străpungerii. În exemplul relatat distanța între nivele este de 120 de pips, iar stop loss minim necesar — aproximativ 60 de pips, ceea ce înseamnă că raportul risc/profit este de ½, adică probabilitatea efectuării unei tranzacții profitabile este de două ori mai mare.

FIGURI PROPORȚIONALE PE VALURI

În anii ’30 ai secolului XX, H.M.Gartley (în „Profits In The Market”) descrie un şir de figuri des întâlnite pe pieţele financiare. Mai târziu acestea devin populare datorită lui Larry Pesavento şi Scott Carney. Figurile proporționale pe valuri apar în graficele unde nivelele Fibonacci sunt bine evidențiate, după apariția cărora urmează o schimbare a direcției prețului. Acestea se utilizează pentru a determina punctele potențiale de intrare în piață. Dacă aplicăm termenii din teoria valurilor, atunci majoritatea acestor figuri reprezintă combinații ale corecțiilor sau formațiuni de epuizare a trendului, după care, de obicei, urmează o mişcare puternică în direcția opusă. Ele pot fi deseori observate pe pieţele financiare.

Fluturele (Butterfly)

Cea mai cunoscută figură este denumită Fluture.

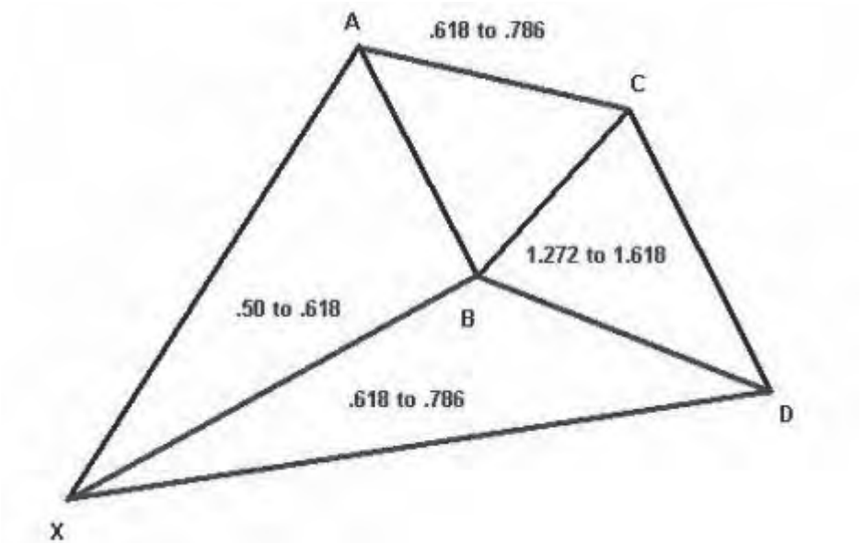

Fig. 80 Figura Fluture, care indică deschiderea poziției de cumpărare în punctul D.

După un impuls puternic într-o anumită direcție, de exemplu ascendentă (figura 101, punctul A), se dezvoltă o corecție sub forma de zig-zag. Prima mişcare de la valul principal atinge nivelul de la 50% până la 61,8% din corecție (punctul B), după care evoluția este ascendentă (direcția valului de bază — punctul C), care ajunge la 61,8% din primul declin. Aici are loc o nouă corecție care formează o *spirală* (punctul D), şi corecția atinge zona 61,8% — 76,4% din lungimea valului A. Concomitent se formează două triunghiuri care au un punct comun B. Aceste triunghiuri creează o figură asemănătoare unui *fluture*, care dă numele acestei figuri (Butterfly). Avantajul acestui model îl constituie formarea punctului D (zona 61,8 — 76,4%) cu un potențial mare de profit şi risc minim. Dacă piața în această zonă va evolua în direcția valului principal, atunci va urma o mişcare puternică ascendentă cu ținta minimă la nivelul punctului A.

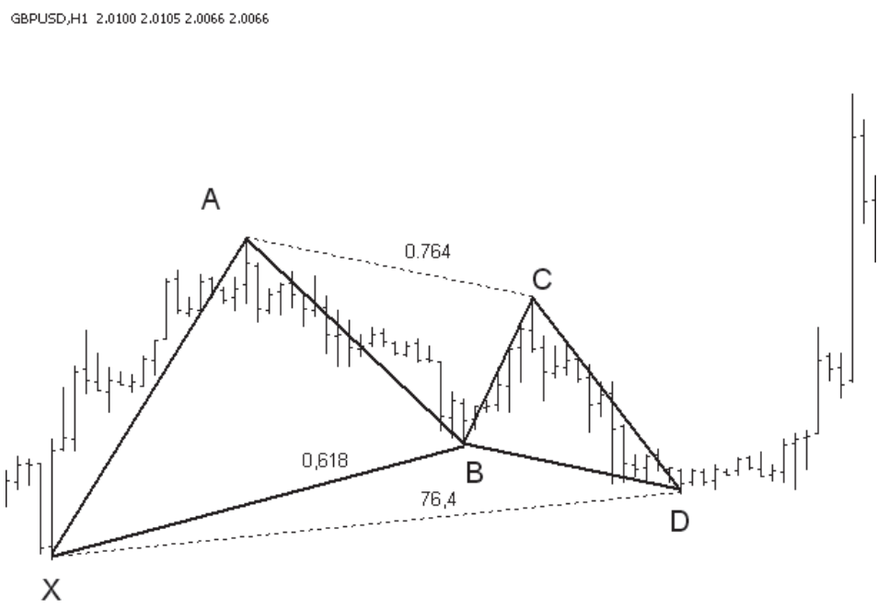

Fig. 81 Fluture (GBP/USD, H1), MetaTrader — Admiral Markets

În practică figura este des întâlnită pe diferite intervale de timp. Nu contează dacă figura se referă la valul doi sau patru, sau la un zigzag — în toate cazurile posibile potențialul în punctul D este semnificativ. Desigur este obligatorie plasarea ordinelor Stop Loss.

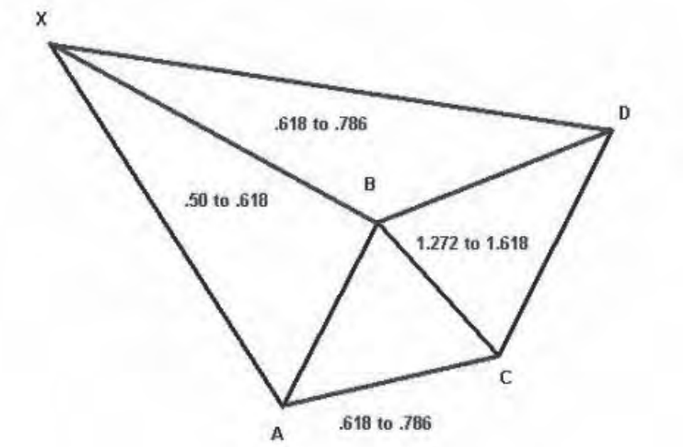

Fig. 82 Figura Fluture, care indică o poziție de vânzare în punctul D

Fig. 83 Figura Fluture (GBP/USD H1), MetaTrader — Admiral Markets

Pe graficul GBP/USD de o oră, este prezentată figura *Fluture*, formată în perioada 01 — 09 mai. În data de 09 mai corecția ajunge la 62% (nivelul psihologic 2.0000) şi figura este completă în punctul D, ce reprezintă un semnal puternic de vânzare. Pe 15 mai este atinsă ținta la 1,618 fibo, stabilită de linia AD la nivelul prețului de 1.9750.

În afara variantei clasice, întâlnim şi alte forme ale figurii, numite *Rac* şi *Liliac*.

Figura Rac (Crab)

Caracteristic acestei figuri este intervalul de preț îngust spre punctul D, de schimbare a direcției. Punctul D reprezintă proiecția 1,618 din linia XA şi lățimea valului BC (2,236; 2,618 sau 3,618). De obicei figura stabileşte cu exactitate punctul de schimbare a direcției şi necesită un nivel minim pentru Stop Loss.

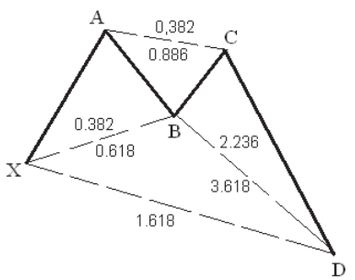

Fig. 84 prezintă schema figurii Rac. În punctul D avem un potențial semnal pentru deschiderea poziției de cumpărare.

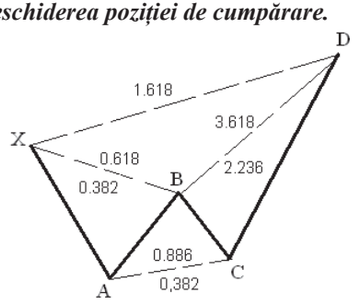

Fig. 85 prezintă varianta figurii Rac. În punctul D avem un potențial semnal pentru deschiderea poziției de vânzare.

Figura „Liliac”

Pentru această figură este caracteristică corecția până la 0,886 din lungimea valului XA, cu ajutorul căruia determinăm zona potențială de schimbare a direcției (punctul D). Evoluția din punctul B trebuie să fie mai mică de 0,618 (aprox. 0,50 sau 0,382 din XA). Proiecția BC pentru punctul D este de obicei de la 1,618 până la 2,618.

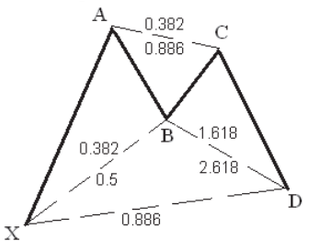

Fig. 86 — Liliac. În punctul D avem un semnal pentru deschiderea poziției de cumpărare.

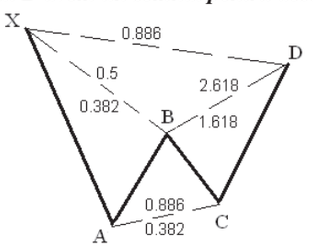

Fig. 87 — Liliac, În punctul D avem un semnal pentru a deschiderea poziției de vânzare.

În majoritatea figurilor de tip *Fluture* observăm o anumită proporție (1,27; 1,382; 1,618), sau valurile AB şi CD sunt egale, ceea ce reprezintă confirmarea figurilor.

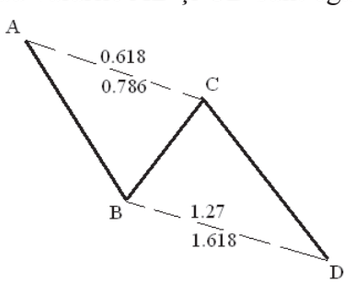

Fig. 88 Egalitatea valurilor AB şi CD din figură, indică un semnal pentru deschiderea poziției de cumpărare în punctul D.

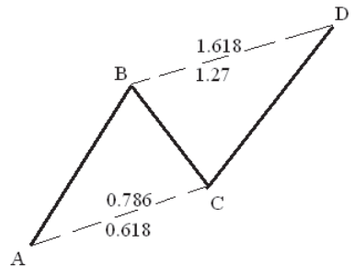

Fig. 89 Egalitatea valurilor AB şi CD din figură, indică un semnal pentru deschiderea poziție de vânzare în punctul D.

Egalitatea valurilor în timpul unei corecții este întâlnită frecvent şi poate fi aplicată în anticiparea viitorului nivel de schimbare a direcției (punctul D). În fig. 90 pe graficul perechii valutare GBP/USD, este prezentat un model ce demonstrează că momentul potrivit pentru cumpărare apare atunci când a doua undă descendentă CD are lungimea egală cu prima undă (AB).

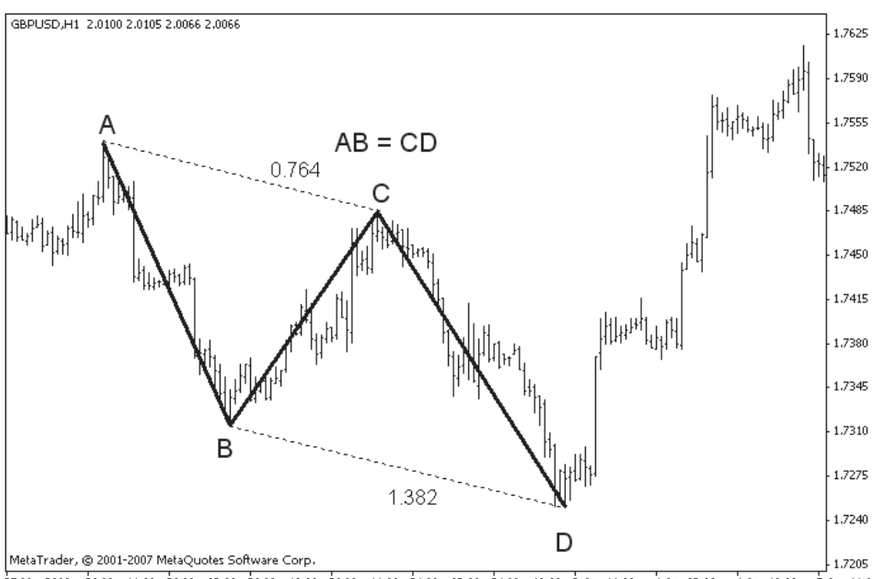

Fig. 90 Liniile AB şi CD sunt egale (GBP/USD, H1) MetaTrader — Admiral Markets

Figura 5-0 reprezintă un caz deosebit de egalitate a lungimii valurilor AB şi CD.

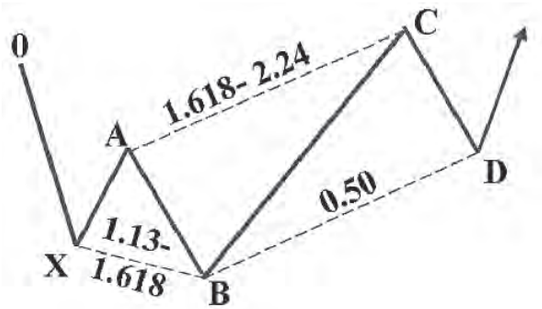

Fig. 91 Figura 5-0

Figura 5-0 este formată în timpul unei evoluții descendente. În punctul B se formează un minim marginal, după care urmează o creştere bruscă a prețului (din punctul D). Semnalul este dat de creşterea puternică din punctul B (1,618 — 2,236) şi formarea punctului D ce reprezintă o corecție de 50% din BC.

Figura Trei vârfuri

O caracteristică a acestei figuri constă în faptul că fiecare mişcare se încheie la un nivel de 1,27 sau 1,618. În plus, în figură observăm o simetrie în dinamica evoluției pe diferite perioade de timp. Semnalele acestei figuri, de regulă, urmăresc un profit mare şi deseori după ele urmează o schimbare de lungă durată a direcției trendului. Din punct de vedere al analizei valurilor, aceste figuri reprezintă *Diagonale Finale* (Ending Diagonals) sau *impulsul de final*.

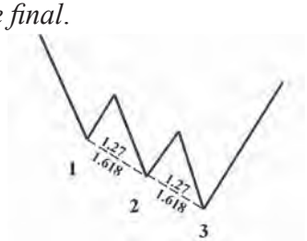

Fig. 92 Figura Trei vârfuri în evoluție descendentă, indică un semnal pentru cumpărare în punctul 3.

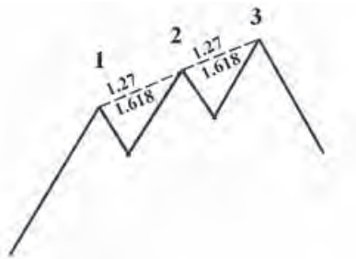

Fig. 93 Figura Trei vârfuri în evoluție ascendentă, indică un semnal pentru vânzare în punctul 3.

Aceste figuri, de obicei, arată încetinirea evoluției şi anticipează o schimbare puternică a direcției prețului. Observăm un potențial ridicat al profitului la formarea acestor figuri, care apar la sfârşitul unui trend important. În fig. 94 este prezentat un exemplu al acestei figuri pentru perechea valutară GBP/USD. Din grafic observăm că fiecare impuls formează un nou maxim, dar nu reprezintă un val ascendent. Acesta este un indiciu că entuziasmul cumpărătorilor scade şi urmează o schimbare a direcției de trend.

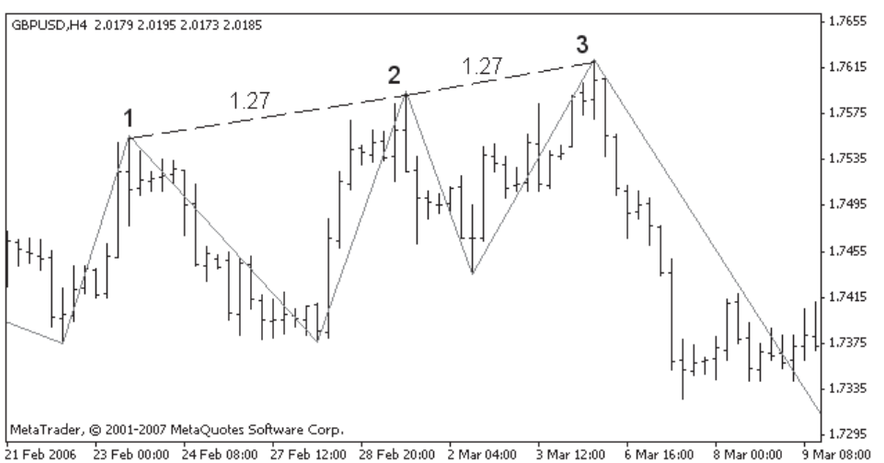

Fig. 94 Figura Trei vârfuri (GBP/USD, H4) MetaTrader — Admiral Markets

Figurile, de obicei, sunt uşor de identificat şi reprezintă indicatori ce oferă posibilități bune de tranzacționare. Pentru a recunoaşte uşor figurile şi a utiliza semnalele, este necesar să urmărim periodic corelațiile dintre valuri. O prioritate, în acest caz, o are indicatorul ZUP. Acesta calculează toate raporturile dintre valuri, care formează situația curentă a pieței la utilizarea indicatorului ZigZag.

Fig. 95 Indicatorul ZUP (EUR/USD, H4) MetaTrader — Admiral Markets

Din fig. 95 observăm cât de uşor şi din timp putem identifica modelele cu ajutorul indicatorului ZUP. În acest caz avem figura ce corespunde caracteristicilor modelului *Liliac*. Prima corecție descendentă ajunge aproximativ la nivelul 0.382 (0.36), iar a doua — la nivelul 0.66, unde apare momentul oportun de cumpărare.

Capitolul 6
INDICATORI ŞI OSCILATORI

Media Mobilă — Moving Average (MA)

Media mobilă este folosită pentru analiza continuității datelor şi obținerea informațiilor generale despre mişcarea prețului în timp.

Pentru analiza tehnică, MA este un indicator important şi des utilizat. Reprezentată grafic, acesta arată tendința curentă a pieței, excluzând fluctuațiile de moment.

Acest indicator are următoarele caracteristici:

- Prețul
- Perioada
- Tipul

De exemplu, avem şirul numeric:

$$a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7, a_8, a_9, a_{10}, a_{11}, a_{12}, a_{13}, a_{14}, a_{15}$$

După cum am menționat, în analiza tehnică sunt utilizate 4 prețuri: de deschidere (Open), de închidere (Close); minim (Low) şi maxim (High) pentru o anumită perioadă. Valoarea MA indică prețul folosit pe fiecare bară a graficului. Se va schimba valoarea medie a Open, Close, Low şi High? În calculul MA sunt incluse valorile:

- Median Price = (High+Low)/2
- Typical Price = (High+Low+Close)/3
- Weighted Close = (High+Low+Close+Close)/4

Următorul parametru este perioada. Acesta este un număr ce indică perioada de timp în care vor fi analizate datele. De exemplu, dacă perioada este 34, atunci mărimea curentă a MA se va calcula din datele obținute pe

ultimele 34 de perioade ale graficului (ex: pentru graficul zilnic reprezintă ultimele 34 de zile).

Al treilea parametru este tipul *MA*. Există mai multe modele de *MA*, dar vom analiza trei dintre acestea:

- *Media Mobilă Simplă* (Simple MA — SMA)
- *Media Mobilă Exponențială* (Exponential MA — EMA)
- *Media Mobilă Liniară* (Linear Weighted WMA)

Media Mobilă Simplă (SMA) se calculează ca valoare medie aritmetică a prețului, pentru o anumită perioadă de timp. Să privim încă o dată la şirul numeric şi presupunem că fiecare număr constituie prețul de închidere a unei anumite perioade. Cum calculăm SMA utilizând aceste date? De exemplu, ne interesează SMA pentru prețul de închidere a 15 perioade (acesta va fi unul din punctele prin care va trece linia mediei mobile). Atunci:

$$\textbf{SMA (15, Close)} = \frac{\mathbf{a_1 + a_2 + a_3 + a_4 + a_5 \ldots. + a_{14} + a_{15}}}{\mathbf{15}}$$

SMA este mai eficient pe graficele de lungă durată: zilnic, săptămânal sau lunar.

Media Mobilă Liniară (WMA) se calculează din valoarea medie a datelor pentru o anumită perioadă, dar spre deosebire de SMA, la acest tip de medie mobilă fiecare perioadă are un grad diferit de influență asupra rezultatului final. Cu alte cuvinte, dacă pentru SMA prețurile tuturor perioadelor sunt egale, adică avem o medie aritmetică, atunci la WMA diferite perioade se deosebesc printr-un grad diferit al ponderii în calculul valorii medii. Pentru WMA cea mai mare influență o are prețul ultimei perioade (datele recente), iar ponderea datelor mai vechi se micşorează proporțional.

Media Mobilă Exponențială (EMA) — ca şi în cazul WMA, pentru această medie mobilă cea mai mare importanță o au datele din ultima perioadă. Diferența constă în faptul că influența primelor perioade este mult mai mare decât a celorlalte. Adică, privind înapoi în timp, ponderea prețului în rezultatul final se reduce în raport procentual mai repede decât la WMA, deci se micşorează exponențial.

În graficele următoare observăm cum scade influența fiecărei perioade asupra WMA şi EMA la analiza oricărui şir de prețuri.

WMA

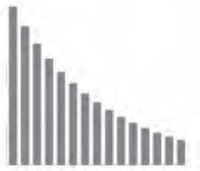

EMA

În fig. 96 sunt prezentate toate cele trei tipuri de medii mobile, fiecare are 20 de perioade şi se calculează după prețurile de închidere ale lumânărilor precedente.

Fig. 96 SMA, EMA, WMA. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Merkets

În fig. 96 este prezentată viteza cu care reacționează diferite medii mobile la schimbarea situației din piață. Cea mai rapidă este WMA, iar cea mai lentă — Media Simplă.

Media Mobilă (Moving Average) — este principalul indicator al analizei tehnice. Pe el se bazează un număr mare de alți indicatori, utilizați de majoritatea traderilor. Media mobilă, într-o formă sau alta, în calitate de semnal de intrare sau ieşire, filtru, nivel Stop Loss etc., se poate aplica în orice strategie de tranzacționare. Acest indicator este utilizat în lucrările cunoscuților teoreticieni prezentați în capitolele următoare.

MACD

Indicatorul *Moving Average Convegence Divergence* (MACD) reprezintă convergența şi divergența mediilor mobile. El se formează ca diferență între două medii mobile, care este exprimată prin histograme (haşurări verticale). Ca semnal de intrare în piață se utilizează media mobilă a indicatorului MACD (linia semnal). Acesta este unul din cei mai cunoscuți indicatori clasici, utilizat de majoritatea traderilor şi analiştilor pe pieţele financiare pentru a analiza puterea de evoluție a trendului.

De obicei, pentru crearea indicatorului se folosesc mediile mobile exponențiale (EMA) cu perioade de 26 şi 12, iar ca linie semnal — media mobilă cu perioada 9.

MACD = EMA12-EMA26-EMA9*(EMA12-EMA26)

Reguli generale de utilizare a indicatorului sunt următoarele:

Când histogramele MACD se află mai sus de linia zero, trendul este ascendent, când se află mai jos — descendent.

Cât timp MACD formează noi histograme pozitive mai înalte, trendul ascendent are potențial de continuare (la trendul descendent situația este identică).

Când prețul formează un nou maxim, iar histogramele MACD sunt mai jos decât maximul anterior, se consideră că trendul ascendent pierde din putere şi probabil urmează o scădere a prețului. Acest efect se numeşte *divergența* (Divergence) trendului şi anticiparea corectă a prețului viitor este probabilă, deoarece divergența indică potențiala schimbare a direcției prețului.

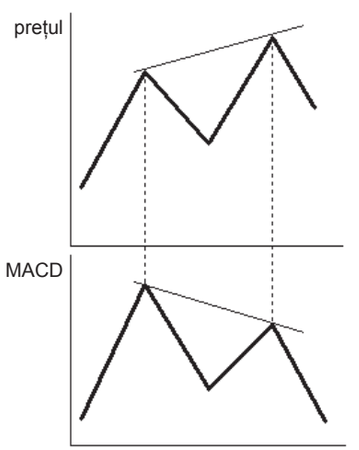

Fig. 97 Exemplu de divergență pentru trend descendent

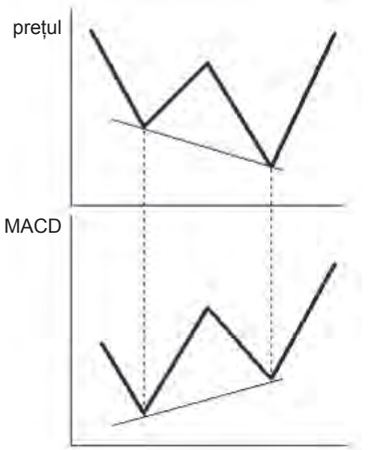

Fig. 98 Exemplu de divergență pentru trend ascendent

Divergența reprezintă diferența între direcția prețului şi direcția indicatorului, şi reflectă principiul neconfirmării tendinței curente a pieței. Când maximele prețurilor sunt confirmate de maximele indicatorului, înseamnă că trendul este susținut de entuziasmul traderilor, care aşteaptă ca prețul să atingă un nivel şi mai înalt. Neconfirmarea înseamnă că noile vârfuri sunt atinse mai mult din inerție, şi din lipsa unui număr mare de vânzători care să stopeze creşterea prețului. În această situație apare momentul când tranzacțiile de cumpărare s-au efectuat şi în piață au rămas puțini cumpărători (volumul ordinelor de cumpărare este foarte mic). În acest moment chiar şi un volum redus de vânzări (cel mai frecvent din cauza închiderii pozițiilor lungi) provoacă scăderea prețului, deoarece sunt mai puțini cumpărători şi volumele la cumpărare sunt minime. Acest moment este benefic pentru deschiderea pozițiilor împotriva trendului, deoarece probabilitatea schimbării direcției este foarte mare, cât şi potențialul profit. Raționamentul în cazul unui trend descendent este identic. Apariția divergenței reprezintă un semnal important nu numai pentru indicatorul MACD, dar şi pentru alți oscilatori, ca *RSI, Stochastic* etc.

Indicatorul MACD este folosit la analiza puterii trendului. Prin aceasta se înțelege disponibilitatea şi capacitatea cumpărătorilor sau vânzători-

lor de a consolida tendința curentă a pieței (de a efectua noi cumpărări sau vânzări). Tendința de creştere sau scădere continuă până când creşte cererea în acea direcție. Evoluția prețurilor este condiționată de intensitatea noilor cereri de cumpărare sau vânzare. Tranzacțiile efectuate de traderii speculanți (Open interest) se reflectă în mişcarea prețului şi trebuie ştiut că aceste tranzacții mai devreme sau mai târziu vor fi închise, deoarece traderii vor fixa profitul (Take Profit) sau vor minimiza pierderea (Stop Loss). Evident, închiderea pozițiilor deschise inițiază mişcarea în direcție opusă (de exemplu, dacă a fost deschisă poziția de cumpărare, atunci închiderea ei înseamnă vânzarea aceluiaşi volum de valută, dar cu alt preț). Acest proces continuu al piețelor financiare se caracterizează printr-un grad diferit de intensitate: accelerează sau încetineşte. Evoluția reflectată mai sus este într-o oarecare măsură aratată de indicatorul MACD.

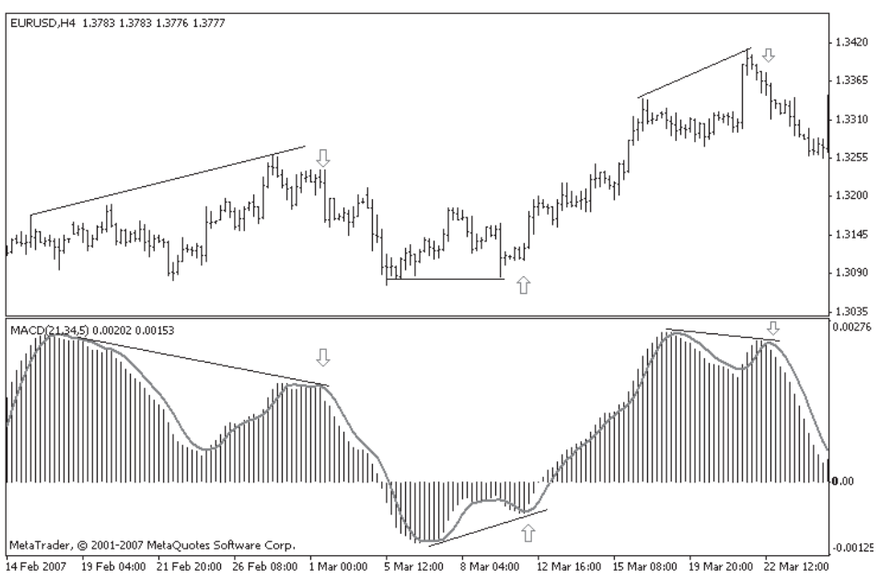

Fig. 99 MACD (EUR/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 99 este prezentat un exemplu al indicatorului MACD cu apariția semnalelor de intrare în piață. Momentul oportun apare când liniile histogramei sunt sub linia semnal (pentru vânzare) sau deasupra (pentru cumpărare), şi când indicatorul se află în zona pozitivă intens exprimată

(pentru vânzare) sau în cea negativă puternic exprimată (pentru cumpărare). Deseori prețul nu reacționează la semnal imediat şi se creează un nou impuls (maxim sau minim) în aceeaşi direcție. Dacă divergența apare la al doilea maxim sau minim, atunci semnalul devine şi mai puternic.

MACD este mai eficient când prețul efectuează o mişcare cu o amplitudine mai mare. Unul dintre cele mai puternice semnale tehnice este la apariția divergenței MACD în special pe graficele de 4 ore, zilnic, săptămânal.

OSMA — MOVING AVERAGE OF OSCILATOR

De obicei, acest indicator este construit ca diferență între oscilator şi media mobilă a oscilatorului. Cel mai des este utilizat ca oscilator de bază împreună cu MACD, iar media mobilă este linia semnal a MACD. După cum am menționat, indicatorul MACD produce semnale puternice, care se obțin la intersectarea histogramelor cu linia semnal. OSMA reflectă distanța dintre înălțimea histogramelor şi linia semnal. Astfel se obține indicatorul care arată tendința de scurtă durată şi determină semnalul de bază al schimbării direcției după MACD.

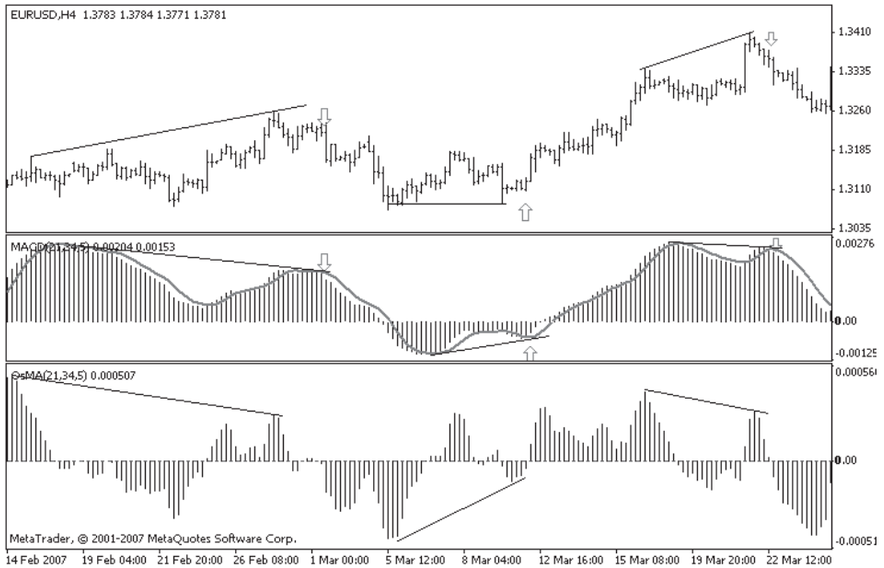

Fig. 100 OSMA (EUR/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 100 observăm cum oscilatorul *OSMA* ne atenționează din timp asupra semnalului ce urmează pe *MACD*, formând histograme mai joase înaintea semnalului de vânzare şi mai înalte — la cumpărare. Semnalul puternic este obținut atunci când are loc străpungerea liniei zero. Divergențele indicatorului se disting clar şi deseori anticipează punctele importante de întoarcere (după cum a menționat cunoscutul trader şi investor Bill Wiliams despre indicatorul Accelerator, asemănător lui *OSMA*: analiza acestui indicator este ca o citire a ziarului de dimineață).

NEW MACD

Indicatorul *New MACD* reprezintă o combinație a indicatorilor MACD şi OSMA în unul singur (fig. 101). Se obține oscilatorul care ne indică în acelaşi timp tendințele pe termen scurt şi lung. Linia principală şi de semnal MACD este exprimată de două curbe care se situează lângă nivelul zero, iar indicatorul OSMA se reflectă sub forma histogramei. În exemplul

prezentat observăm cum înaintea semnalului de bază (intersectarea liniilor), histogramele formează o divergență evidentă.

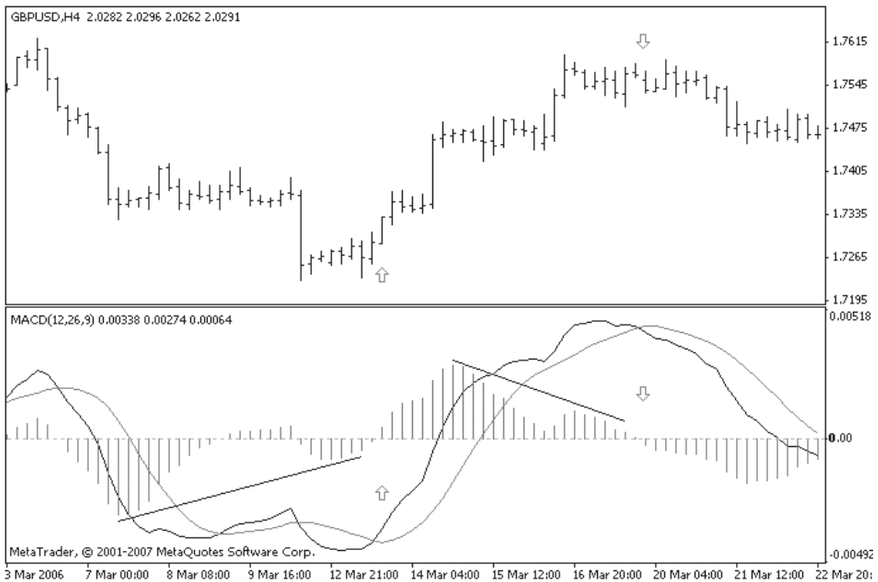

Fig. 101 New MACD (GBP/USD, H4) MetaTrader — Admiral Markets

MACD 4H

Acesta este încă un indicator care anticipează mişcarea MACD-ul obişnuit în graficul de patru ore, indiferent de perioada de timp a graficului prețului (fig. 102). Astfel observăm schimbările de scurtă durată (la momentul actual) şi în acelaşi timp să urmărim dezvoltarea tendinței pe termen lung.

În fig. 102 este prezentat un exemplu de indicator pentru graficul de o oră (H1). După emiterea de către indicatorul MACD 4H a semnalului de vânzare, prețul străpunge de două ori MA34 şi induce traderul în eroare, dacă acesta consideră că aici este un semnal pentru un eventual trend ascendent. Histogramele MACD 4H în scădere confirmă tendința descendentă, şi putem percepe aceste creşteri drept puncte convenabile pentru deschiderea pozițiilor scurte la prețuri mai mari.

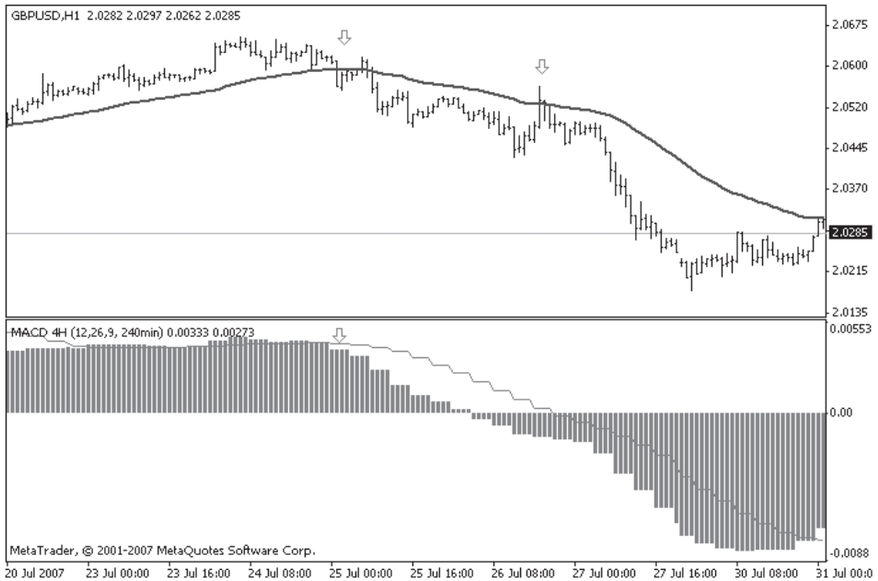

Fig. 102 MACD 4H (GBP/USD, H1), MetaTrader — Admiral Markets

COMMODITY CHANNEL INDEX (CCI)

Indicele Canalului de Mărfuri (CCI) a fost descris pentru prima dată de Donald Lambert în numărul din octombrie 1980 al revistei *Commodities*. Rolul indicatorului este de identificare a direcțiilor de mişcare ciclică a instrumentelor financiare. Indicatorul poate fi aplicat la identificarea momentului când piața se găseşte în stare de supra-cumpărare şi supra-vânzare. Se calculează după următoarea formulă:

$$CCI = \frac{Tp - SMA(Tp)}{0.015x(\text{mean deviation})}$$

unde:
Tp (Typical Price) = H+L+C/3
SMA -Media Mobilă Simplă
Mean Deviation — deviația medie de la Tp

Mişcarea indicatorului poate fi analizată în trei zone:

- Mai jos de -100
- Între -100 şi +100
- Mai sus de +100

În cea mai mare parte a timpului piața se mişcă între liniile — 100 şi + 100. Dacă valoarea depăşeşte +100 instrumentul financiar este supra-cumpărat, iar când depăşeşte valoarea -100 este supra-vândut.

Fig. 103 CCI EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

Semnal de cumpărare este momentul în care indicatorul trece din starea de supra-vânzare (mai jos de -100) la un nivel superior. Semnal de vânzare este momentul în care indicatorul trece din starea de supra-cumpărare (mai sus de + 100) la un nivel inferior.

Pentru CCI este importantă formarea divergenței.

STOCHASTIC

Indicatorul Stochastic creat în anii 50 ai secolului trecut de către George Lane, este unul dintre cei mai populari oscilatori. El este utilizat de traderi pentru identificarea semnalelor de tranzacționare. În cazul unui trend ascendent indicatorul arată capacitatea cumpărătorilor de a închide piața aproape de limita maximă a variației zilnice (prețul Close să fie cât mai aproape de prețul High) sau a vânzătorilor — aproape de limita minimă (prețul Close să fie cât mai aproape de Low) în cazul unui trend descendent. Rolul lui este evidențierea tendinței pe termen scurt. Se poate spune că indicatorul reflectă ritmul de mişcare al prețurilor.

Indicatorul Stochastic este alcătuit din doi parametri: %K şi %D.

%K = [(Ct – L5)/(H5 – L5)]*100

Ct — prețul de închidere a barei curente;
L5 — minimul ultimelor 5 bare;
H5 — maximul ultimelor 5 bare.

A doua curbă %D reprezintă media mobilă pe 3 perioade a lui %K. Când ea intersectează %K, obținem semnal de schimbare a direcției trendului.

%D=(CL3/HL3)*100

CL3 este suma a trei zile (Ct-L5), iar HL3 — a trei zile (H5-L5). Oscilatorul construit în acest mod evoluează în intervalul de la 0 la 100. Când indicatorul depăşeşte nivelul de 20 avem semnal de cumpărare, iar când coboară sub nivelul de 80 de vânzare. Zonele peste 80 şi sub 20 se percep ca supra-cumpărare (Overbought) şi supra-vânzare (Oversold). Când instrumentul financiar este supravândut, entuziasmul vânzătorilor scade şi este posibilă o creştere a prețului. Pentru a avea siguranța începerii unei mişcări ascendente semnalul de cumpărare trebuie să străpungă nivelul 20.

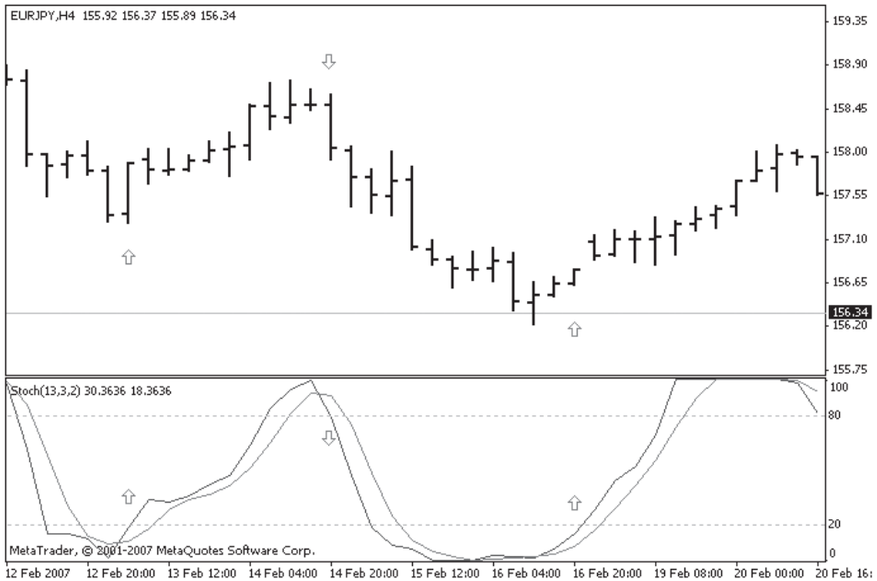

Fig. 104 Stochastic (EUR/JPY, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Fig. 104 este un exemplu de tranzacționare utilizând indicatorul Stochastic. În cazul unei fluctuații puternice a prețului, liniile oscilatorului ating rapid nivelul de 80 respectiv de 20. În timpul unui trend puternic, indicatorul poate rămâne mult timp în stare de supra-cumpărare (mai sus de 80) sau supra-vânzare(mai jos de 20). De aceea nu este recomandată închiderea imediată a pozițiilor. De multe ori ultima fază a trendului se termină cu o mişcare puternică în direcția acestuia. În exemplul prezentat, după semnalul de vânzare (la mijlocul graficului), indicatorul atinge nivelul 20 când este la jumătatea mişcării descendente. În exemplul nostru nivelul rezonabil pentru închiderea poziției scurte este atunci când apare semnalul de cumpărare.

DS STOCHASTIC

Acest indicator are unele caracteristici asemănătoare celui *Stochastic Simplu*, dar în acelaşi timp încearcă să cuprindă tendinţe pe termen mai lung. Regulile de aplicare sunt aceleaşi ca şi la indicatorul *Stochastic Simplu*, doar că acesta este mai relevant pe graficul cu perioadă mare. Per total, indicatorul reprezintă un oscilator care urmează mişcările pieţei oferind semnale cu ajutorul intersectării a două linii (ca în cazul Stochastic, %K şi %D). Caracteristicele specifice lui DS Stochastic constau în faptul că zonele din afara intervalului 30-70, indică foarte bine supra-cumpărarea şi supra-vânzarea .(vezi fig.105).

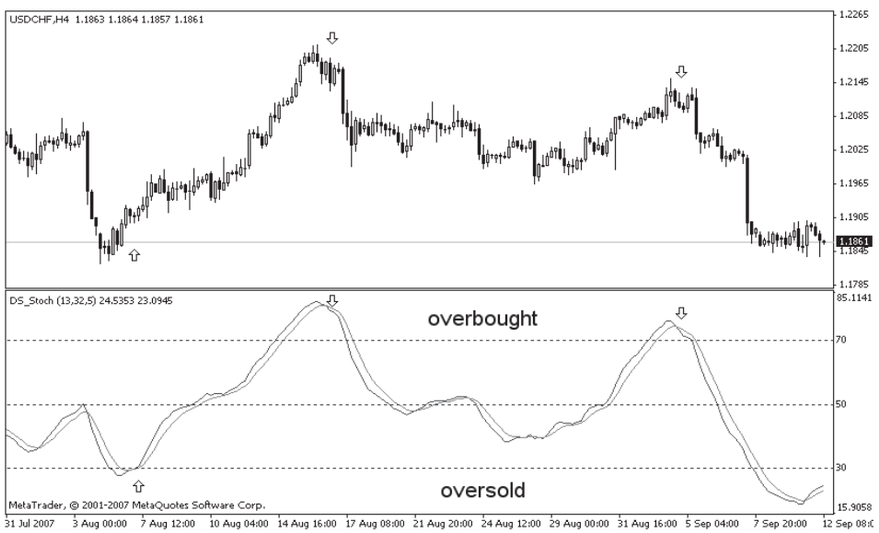

Fig. 105 DS Stochastic (USD/CHF, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Dacă se formează un semnal pentru vânzare (intersectarea liniilor) mai sus de nivelul 70, atunci potenţialul mişcării este mai mare decât dacă intersectarea apare la un nivel intermediar. Utilizând indicatorul, este necesar să urmărim mişcarea pe grafic în întregime. De multe ori, după formarea semnalului, preţul evoluează în direcţia semnalului. Dacă apare o corecţie indicatorul stagnează la nivelul 50, iar după terminarea corecţiei continuă în direcţia mişcării.

RELATIVE STRENGTH INDEX (RSI)

Indicatorul RSI, creat de Wells Wilder, este a unul dintre cei mai folosiţi în evaluarea mişcării pieţei.

RSI este calculat în modul următor:

$$RSI = 100 - \frac{100}{1 + RS}$$

unde:

RS=(preţul mediu — Up Close) / (preţul mediu — Down Close) pentru perioada dată.

RSI Standard — este un RSI de 14 perioade cu trei linii principale: 30, 50 şi 70. În dependenţă de aceste linii, se formează două zone de supra-cumpărare (mai sus de 70) şi supra-vânzare (mai jos de 30).

RSI indică următoarele semnale:

- Semnal de cumpărare apare când indicatorul intersectează linia 30 de jos în sus, adică iese din zona supra-vânzării. Semnal de vânzare este atunci când indicatorul intersectează linia 70 de sus în jos (adică iese din zona supra-cumpărării). Aceste semnale sunt mult mai importante decât străpungerea liniei de mijloc (50).
- Străpungerea liniei de mijloc (50) — semnal pentru cumpărare se formează când indicatorul intersectează linia 50 de jos în sus. Şi invers — semnal de vânzarea este când indicatorul intersectează linia de sus în jos.

Fig. 106 RSI. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

Pentru RSI este foarte importantă formarea divergenței şi străpungerea liniei de trend a indicatorului. Aceste linii ale trendului sunt foarte importante în cazul în care RSI *îngheață* la linia 50, ce confirmă consolidarea prețului.

WILLIAMS' PERCENT RANGE

Williams' Percent Range este un indicator tehnic dinamic, care arată starea supra-cumpărării şi supra-vânzării.

El este calculat după următoarea formulă:

%R = (HIGH(i-n)-CLOSE)/(HIGH(i-n)-LOW(i-n))*100,

Unde:

CLOSE — prețul de închidere a zilei curente

HIGH (i-n) — preț maxim pentru *n* perioade

LOW (i-n) — preț minim pentru *n* perioade

Indicatorul are două nivele: -20 şi -80. Dacă indicatorul în momentul curent se află mai sus de -20, aceasta înseamnă că piața se găseşte în zona de supra-cumpărare. Identic, dacă indicatorul este mai jos de -80, piața este în zona de supravânzare.

Semnal de cumpărare este atunci când indicatorul străpunge linia -80 de jos în sus şi părăseşte zona de supra-vânzare (fig. 107).

Semnal de vânzare apare când indicatorul străpunge linia -20 de sus în jos şi părăseşte zona de supra-cumpărare).

După semnalul de vânzare, dacă indicatorul revine în zona de supra-cumpărare, e recomandat să închidem poziția.

Fig. 107 Williams Percent Range. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

Benzile Bollinnger (BOLLINGER BANDS)

Benzile Bollinnger (Bollinnger Bands) este indicatorul creat de John Bollinger şi este unul dintre cele mai populari indicatori ce analizează canalele de preţ. El nu este doar un indicator util, dar poate fi utilizat şi ca un sistem de tranzacţionare, deoarece oferă toate semnalele necesare pentru a efectua o tranzacţie.

Indicatorul este alcătuit din trei curbe care formează un canal în jurul evoluţiei preţului. Acestea sunt:

- SMA cu 20 de perioade, care se numeşte Middle Bollinger Band
- Upper Bollinger şi Lower Bollinger Band, ce reprezintă o abatere — standard a mediei de 20 perioade.

În funcţie de mişcarea pieţei aceste curbe se îngustează sau se lărgesc. Când curbele sunt aproape una de alta, aceasta înseamnă că piaţa acumulează putere. Această energie se eliberează când preţul de închidere va străpunge una din cele două curbe externe (abateri standard). Străpungerea curbei de sus este semnal de cumpărare, străpungerea celei de jos — semnal de vânzare.

Următoarea mişcare după străpungere se dezvoltă în imediata apropiere a liniei străpunse.

Dacă piaţa după corecţie atinge SMA 20, este un semnal pentru deschiderea unor noi tranzacţii, deoarece media mobilă joacă rol de suport (la cumpărare) şi rezistenţă (la vânzare).

Închidem poziţia când preţul străpunge curba SMA 20 la închidere. Aceasta se întâmplă dacă, după atingerea unei curbe (de sus sau de jos), piaţa *va împinge* şi va străpunge curba medie (SMA 20), atunci probabilitatea de a atinge curba opusă este foarte mare. De exemplu, după ce piaţa a atins curba de sus, a revenit şi preţul de închidere a intersectat SMA 20, piaţa se întoarce şi atinge curba de jos. În fig. 108 este indicată prin punctele 1 şi 2.

Benzile Bollinnger este un indicator care urmăreşte trendul. După cum observăm pe graficul din fig.108, acesta este eficient pe pieţele cu volatilitate înaltă.

Fig. 108 Bollinger Bands. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

SILVER CHANNELS

Silver Channels este compus din 8 linii ce împart intervalul de evoluție a prețului în canale corespunzătoare. Fiecare dintre aceste nivele este considerat critic. Când prețul atinge canalul extern, piața se află temporar în starea de supra-cumpărare sau supra-vânzare.

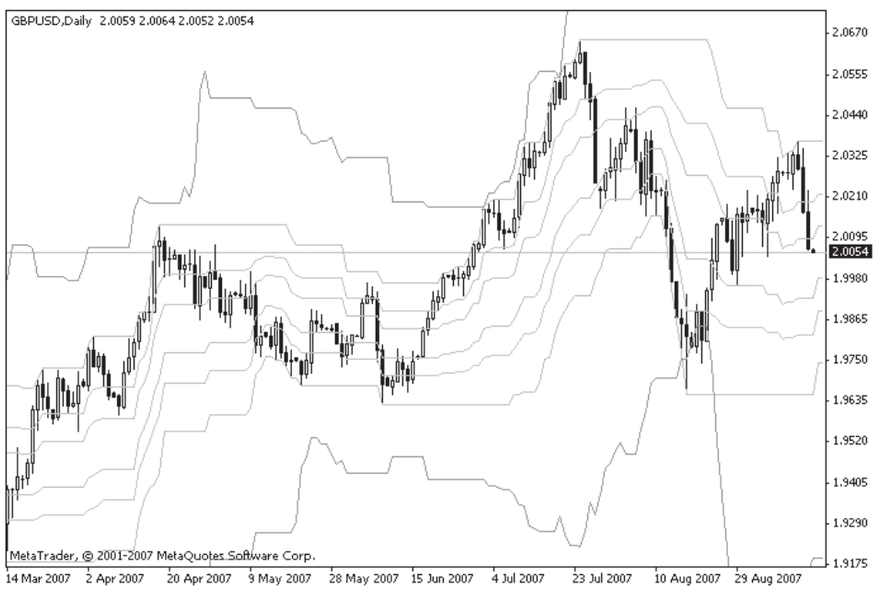

Fig. 109 Silver Channels (GBP/USD, Daily), MetaTrader — Admiral Markets

SHI CHANNEL TRUE

Shi Channel True este un indicator ce reflectă canalele prețurilor dinamice, indicând direcția actuală a prețului. Se utilizează când piața nu are o direcție clar exprimată. În acest moment indicatorul oferă o idee aproximativă despre starea pieței (figura 110).

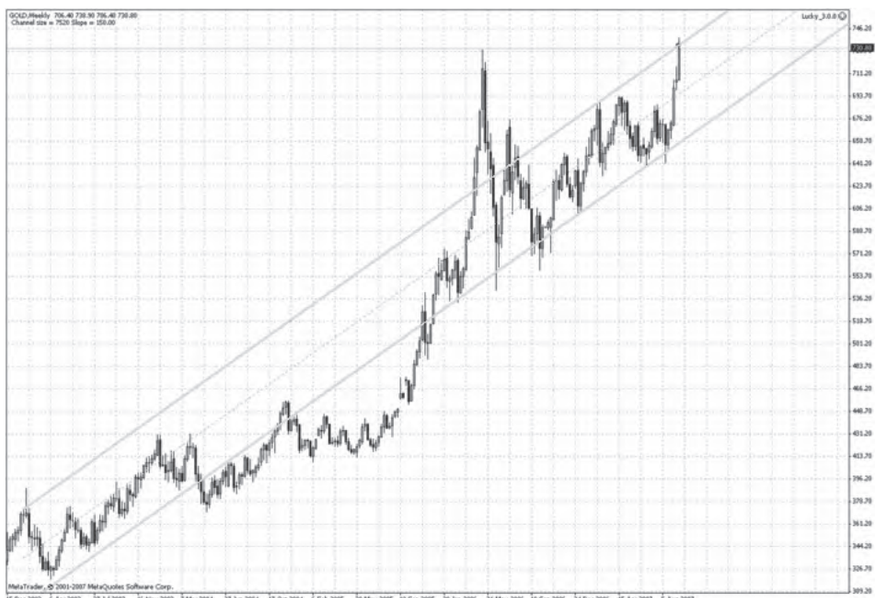

Fig. 110 Shi Channel True. Gold, Weekly, MetaTrader — Admiral Markets

DPO — DETRENDED PRICE OSCILLATOR

DPO este un indicator utilizat în determinarea ciclului pieței şi a stării de supra-cumpărare şi supra-vânzare a prețului. Principiul de construire al indicatorului este relativ simplu şi este asemănător cu al indicatorului clasic Momentum. Se utilizează linia mobilă centrală MA, cu o anumită perioadă X (cea mai utilizată este 14 sau 20), care este deplasată înapoi cu X/2+1 perioade. După care din datele MA se deduc prețurile de închidere. Ca rezultat se obține un oscilator care intersectează linia zero în sus (când începe trendul ascendent) sau în jos (descendent).

Fig. 111 Utilizarea indicatorului DPO (GBP/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

DPO reflectă cu exactitate momentele de schimbare a trendului (fig. 111), atunci când are loc străpungerea liniei zero. Apariția divergenței este un semnal ce anticipează o schimbare a trendului.

Ciclurile în evoluția prețurilor reprezintă intervale egale de timp, în cadrul cărora au loc schimbări esențiale ale direcției. În timp ce majoritatea metodelor indică direcția şi mărimea aproximativă a următorului val, analiza ciclurilor indică momentul de schimbare a direcției pieței. De obicei ciclurile se formează între două minime (vezi. fig. 112), dar se pot forma şi între maxime (la evoluția descendentă). Această perioadă temporară se măsoară şi se proiectează în grafic pentru câteva cicluri ulterioare (presupunem că în zona delimitării ciclului este probabilă schimbarea direcției). Nu este necesar ca direcția de schimbare în zona delimitării ciclului să coincidă, este posibil ca după un minim în următoarea perioadă să se formeze un maxim. Pentru a interpreta ciclul ca un indicator util, este suficient ca în zonele acestuia (+/- câteva bare) să înregistrăm o schimbare importantă în preț.

Fig. 112 Indicatorul DPO pentru stabilirea ciclurilor de piață (EUR/JPY, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Când ciclul de preț coincide cu ciclul evidențiat de indicatorul DPO, atunci vom aprecia ciclul ca fiind corect (activ).

ADX (AVERAGE DIRECTIONAL MOVEMENT INDEX)

Acest indicator a fost elaborat de Welles Wilder la mijlocul anilor 70 ai secolului XX, ca o completare adusă indicatorului *Parabolic SAR*. Se utilizează pentru măsurarea intensității mişcării pieței. La baza lui stă indicatorul de direcționare a mişcării +DM şi -DM. Determinarea direcției mişcării are loc prin compararea intervalului de preț din trecut cu cele din prezent. Cea mai mare parte a intervalului zilei de azi, separat de cel de ieri, ne arată direcția mişcării (DM). Următoare etapă o constituie determinarea ADX.

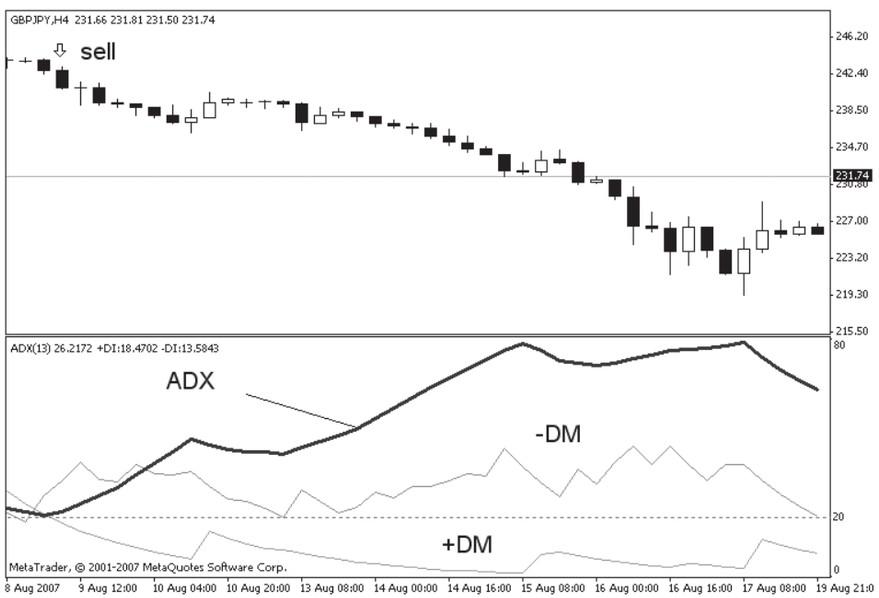

Fig. 113 Average Directional Movement Index (GBP/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

Când linia principală ADX urcă de la un nivel minim, de exemplu 20 sau 25, este foarte probabilă începerea unui trend nou. Prin urmare, dacă +DM intersectează -DM de jos în sus, este recomandată intrarea long în piață. Cât timp creşte ADX, pe piață se formează un trend evident şi putem menține poziția deschisă. După atingerea punctului maxim, când ADX

începe să scadă, se consideră că evoluția prețului este incertă şi probabil urmează o corecție. Este momentul favorabil pentru fixarea profitului, nu pentru deschiderea unor noi poziții.

PARABOLIC SAR

Sistemul parabolic a fost creat de Welles Wilder la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut. Indicatorul încearcă să recunoască momentele potrivite de închidere a unei poziții şi deschiderea alteia, în sens opus (SAR provine de la — Stop and Reversal). După caracteristici, indicatorul este asemănător mediilor mobile, dar cu accelerare diferită. În calitate de sistem de tranzacționare este aplicat pe pieţele cu trenduri bine exprimate. Regula de bază: Cât timp piața este în creştere, trebuie urmat trendul cu poziția lungă deschisă şi mutat numai nivelul Stop Loss, iar când direcția se schimbă, deschidem poziție scurtă, şi urmărim evoluția schimbând nivelul Stop Loss. Este recomandat utilizarea stop loss-ului mobil (Trailling Stop). *Parabolic Sar* urmează exact mişcarea din piață, dar când are loc corecția, nu se apropie rapid de preț, ci scade tempoul de accelerare. Această particularitate caracteristică ne oferă deseori posibilitatea de a rămâne în trend cât mai mult timp.

Fig. 114 Parabolic SAR (USD/JPY, H1), MetaTrader — Admiral Markets

În fig. 114 este prezentat un exemplu de tranzacționare utilizând *Parabolicul*. În partea stângă a graficului, după semnalul de vânzare, are loc o corecție ascendentă. În acest moment prețul se apropie de punctele indicatorului, dar nu le străpunge. Astfel, modificând nivelul Stop Loss după Parabolic, obținem 60 de pips profit. Când piața schimbă direcția (va activa Trailing Stop), recomandăm deschiderea unei poziții lungi care urmează trendul nou format. Punctul inițial, când piața își schimbă direcția, constituie minimul sau maximul mişcării anterioare.

P/t+1/=Pt*(EP-Pt), unde:

Pt — prețul curent de închidere a barei.

Pt+1 — prețul de închidere a următoarei bare.

EP — prețul maxim, atins din momentul cumpărării, sau prețul minim, atins din momentul vânzării.

AF — coeficientul de mediere, ce determină viteza cu care indicatorul

urmărește evoluția pieței. El depinde de numărul noilor maxime din momentul cumpărării sau noilor minime din momentul vânzării.

ICHIMOKU KINKO HYO

Indicatorul *Ichimoku* este utilizat pentru determinarea trendului pieței, a nivelelor de suport şi rezistență, precum şi a semnalelor de tranzacționare.

Indicatorul are patru intervale de timp, care sunt exprimate prin linii separate:

a) ***Tenkan-Sen*** — arată valoarea medie a prețului într-un interval de timp.

b) ***Kijun- Sen*** — indică valoarea medie a prețului în ultimul interval de timp. La intersecția acestor două linii Sen apare semnalul de deschidere a pozițiilor.

c) ***Senkou-Span-A*** — este distanța medie între două linii deplasată înainte cu o perioadă egală cu al doilea interval de timp.

d) ***Senkou-Span-B*** — indică valoarea medie a prețului într-un interval de timp al trendului. Aceste linii Span sunt evidențiate în grafic şi se numesc *nori*. Când prețul este în *nori*, limitele lui sunt considerate nivele de suport şi rezistență. Dacă *Span* este intersectat de sus în jos, atunci este semnal de vânzare; în caz invers — de cumpărare.

e) ***Chinkou Span*** — este valoarea medie a prețului, deplasat înapoi cu o anumită perioadă. Este utilizat pentru confirmarea semnalelor de bază (intersecția Tenkan-Sen şi Kijun-Sen) prin intersectarea prețurilor anterioare în aceeaşi direcție.

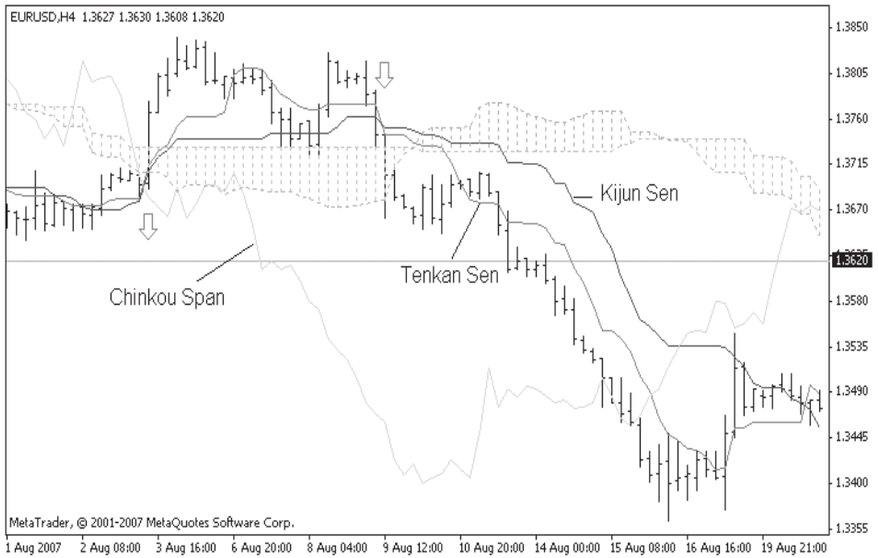

Fig. 115 Ichimoku Kinko Hyo (EUR/USD, H4), MetaTrader — Admiral Markets

TRIGGER LINES

Următorul indicator pe care îl vom analiza este *Trigger Lines*. Este alcătuit din două linii, a căror intersecție generează semnal de cumpărare sau vânzare. Dacă, după intersecție liniile devin albastre, este semnal de cumpărare. Dacă liniile devin roşii, este semnal de vânzare. Acest indicator se utlizează pe pieţele foarte volatile.

Fig. 116 Trigger Lines. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

Următorii doi indicatori pe care îi vom analiza, aparțin grupului indicatorilor de *scalping*. Traderul care aplică metoda *scalpingului* este un speculant ce efectuează, pe parcursul unei sesiuni de tranzacționare, numeroase tranzacții de cumpărare sau vânzare cu scopul obținerii profitului din fluctuațiile de scurtă durată ale prețului. Indicatorii corespund tranzacționării pe termen scurt şi sunt aplicați pe piețele foarte volatile, unde sunt fluctuații mari în timp scurt.

TODAY TREND

Acest indicator oferă informații despre direcția curentă şi semnale pentru cumpărare, vânzare, stabilirea nivelelor Stop Loss şi Take Profit.

Fig. 117 Today Trend. USD/CAD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

TREND SCALP

Trend Scalp este indicatorul construit din două linii, a căror intersecție reprezintă semnalul de cumpărare sau vânzare. În fig. 118 pe graficul perechii valutare GBP/USD de 15 min, sunt arătate semnale de cumpărare sau vânzare ale indicatorului Trend Scalp.

Fig. 118 Trend Scalp. GBP/USD, M15, MetaTrader — Admiral Markets

SUPER SIGNALS

Semnalele acestui indicator sunt reprezentate de săgeți care apar pe grafic. Când săgeta este orientată în sus, cumpărăm, când este în jos — vindem. Semnalele acestui indicator sunt destul de rapide şi se poate întâmpla ca după semnal piața să evolueze în direcția nedorită. În acest caz indicatorul schimbă semnalul său.

Fig. 119 Super Signals. GBP/USD, M15, MetaTrader — Admiral Markets

Adepții scalpingului încearcă să facă ceea ce fac dealerii în centrele de tranzacționare bursiere, după cum a spus Luis Borsellino, renumitul trader, expert în tranzacționarea contractelor futures pe indici. În acest context, menționăm că tehnica *scalping* nu este recomandată traderilor începători. Este nevoie de multă experiență şi viteză de reacție înainte de aplicare.

X şi Zero (POINT & FIGURES — P&F)

Este o tehnică foarte veche şi populară de tranzacționare pe pieţele financiare, care utilizează în analiză doar prețul, fără a acorda atenție timpului. Graficul este construit cu două simboluri — *X şi 0*. Prin X se reprezintă creşterea, prin 0 — scăderea. Scala de timp în astfel de grafice poate lipsi. Să analizăm logica acestei strategii.

Localizarea acestor simboluri depinde de concordanța a două semnificații: *pasul* şi *reversul*. *Pasul* arată ce simbol trebuie scris la schimbarea prețului. *Reversul* se foloseşte pentru schimbarea lui *X* cu *0* şi invers. Dacă pasul este egal cu 10 pips şi se termină mişcarea descendentă, atunci momentul *reversului* va fi egal cu 15 pips (scriem primul X). Următorul X poate fi desenat când piața va creşte cu 10 pips. Pentru a schimba *X* cu *0*, este necesară o scădere cu 15 pipsi, atunci punem *0*. Pentru următorul *0* va fi nevoie de o scădere cu 10 pipsi.

Graficul P&F va arăta în felul următor:

X	0
X	0X
X — semnal de cumpărare	0X0X
X X X	0X0X0
X0X0X	0 0 0
X0X0	0 — semnal de vânzare
X0X	0
X0	0
X	

În schema de sus observăm semnale de cumpărare sau vânzare. Acesta constituie străpungerea modelului complex. La o singură străpungere mărim sau închidem poziția.

X X
X0X0
X0 0
X 0 — închidem poziția
X
X
X — mărim poziția
X X
X0
X — semnal cumpărare
X X X
X0X0X
X0X0
X0X
X0

În platforma de tranzacționare MetaTrader 4 care aplică automat indicatorul P&F în grafic (fig. 120)

Fig. 120 Point and Figures. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

PATTERN RECOGNITION

Este indicatorul care determină automat figurile prețului utilizând teoria lumânărilor japoneze. În corelație cu figurile, indicatorul arată semnale de cumpărare şi vânzare.

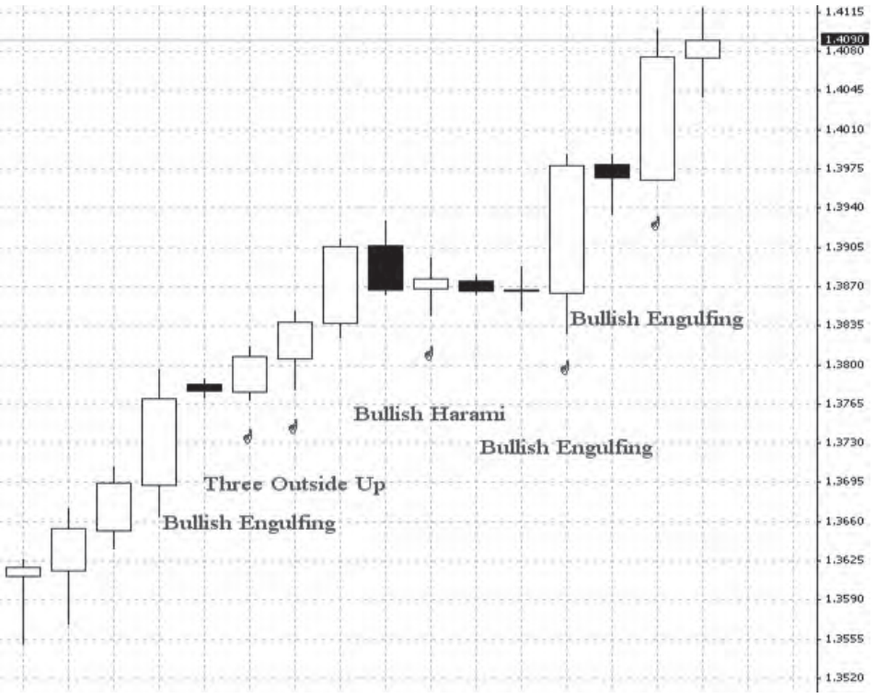

Fig. 121 Pattern Recognition. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

ALL USD PAIRS

Este un indicator care prezintă într-un singur grafic evoluția principalelor perechi valutare raportate la dolarul SUA (EUR/USD, USD/CAD, GBP/USD, AUD/USD, USD/JPY, USD/CHF).

Fig. 122 All USD Pairs. EUR/USD, Daily, MetaTrader — Admiral Markets

La acest grafic este important momentul în care toate perechile valutare se apropie şi se intersectează. În fig. 122 este indicat un astfel de moment, după care urmează mişcări puternice.

I-SESSION

Este un indicator care reflectă zilnic durata sesiunilor de tranzacționare — asiatică, europeană şi americană. Arată intervalul de prețuri obținut în timpul acestor sesiuni. Utilizând acest indicator, ne orientăm în funcție de volatilitatea din timpul sesiunilor, urmărind începutul şi sfârşitul unei anumite sesiuni de tranzacționare (orarul sesiunilor constituie unul dintre parametrii construiți de indicator).

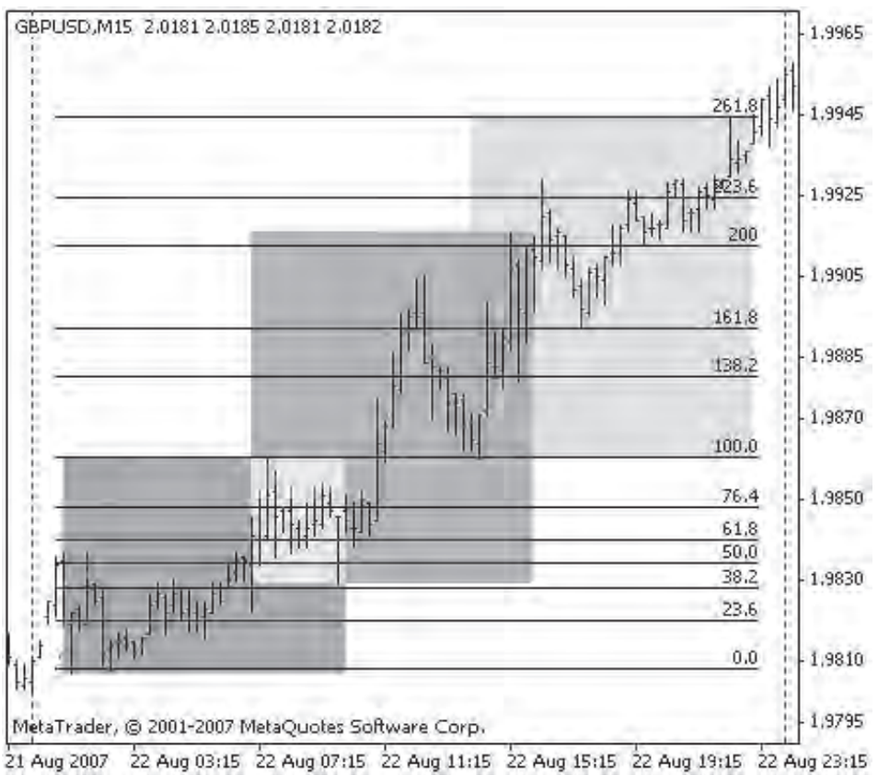

Fig. 123 I-Session (GBP/USD, M15), MetaTrader — Admiral Markets

Indicatorul este aplicat pentru a ne orienta în extensiile şi retragerile Fibonacci (fig. 123), proiectate în intervalul de prețuri determinat de sesiunea de tranzacționare.

MARKET PROFILE

Acest indicator apreciază volatilitatea din piață. Volumele înalte ale tranzacțiilor indică zonele în care au fost încheiate cel mai mare număr de tranzacții. Nivelul prețului cu cel mai mare număr de tranzacții se numeşte *moda* (în statistică prin acest termen sunt numite valorile ce se întâlnesc cel mai des în setul de date) intervalului valoric zilnic şi este perceput ca un nivel important ce îndeplineşte rol de suport sau rezistență. Zonele prețului ce corespund volumului redus, sunt recepționate drept nivele ce pot fi depăşite cu uşurință.

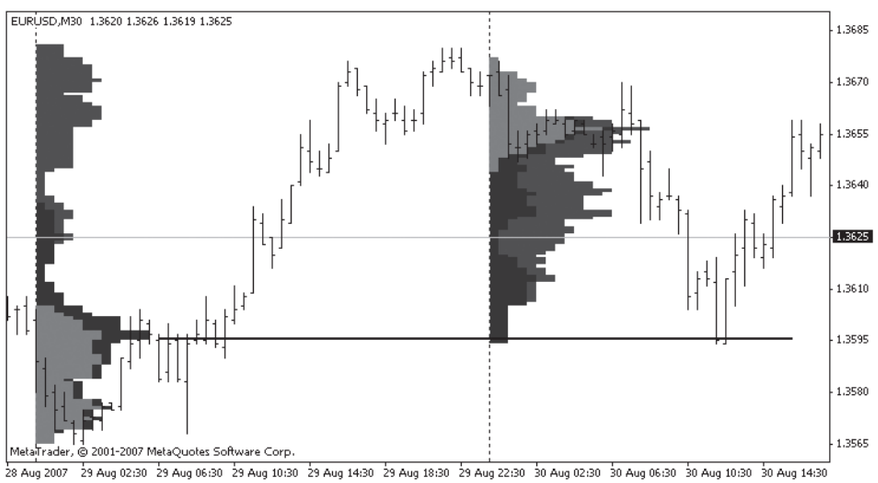

Fig. 124 Market Profile (EUR/USD, M30), MetaTrader — Admiral Markets

În exemplul prezentat (fig. 124) observăm că pe 29 august *Market Profile* a indicat cel mai înalt volum *(moda)* la nivelul 1,3595. În ziua următoare, în prima parte a zilei, prețul a crescut, trecând uşor de nivelul 1.3640-1.3595, iar volumul reflectat este relativ mic şi s-a oprit la nivelul 1,3595 *(moda),* unde a fost înregistrat cel mai mare volum de tranzacții în ziua anterioară. Acest nivel acționează ca suport şi prețul creşte.

Capitolul 7

TEHNICA ŞI STRATEGIA DE TRANZACTIONARE

Sistemul de tranzacționare reprezintă un set de reguli după care, orientându-se, traderul ia decizia deschiderii şi închiderii tranzacțiilor. Aceste reguli sau instrucțiuni se bazează pe analiza tehnică, ce şi-a demonstrat eficiența de-a lungul timpului. Sistemul concis al tradingului ne permite să ne eliberăm de emoțiile care influențează deciziile de tranzacționare. Când traderul vrea să deschidă o poziție, întotdeauna apar dubii şi întrebări ce-l afectează psihic. De exemplu:

— Am omis eu ceva în analiză?,

— Este corectă direcția în care am deschis poziția? (cumpărare sau vânzare)?,

— Este momentul oportun să intru în piață sau e mai bine să aştept şi să nu mă grăbesc?",

— Probabil, eu nu conştientizez riscul la care mă expun etc.

Toate aceste îndoieli afectează traderul şi influențează negativ rezultatele tranzacțiilor sale. Erorile posibile provin din intrarea grăbită sau întârziată în piață, sau *„ratarea"* profitului unei tranzactii. Dacă traderul nu are o strategie de tranzacționare, el nu poate fi sigur că tranzacționarea pe termen lung va fi eficientă, că vor fi suficiente tranzacții profitabile pentru a compensa pierderile. De fiecare dată când traderul deschide o poziție, este necesar să înțeleagă situația curentă din piață, utilizând diferite tehnici, reguli, indicatori etc.

Pentru început, la crearea strategiei de tranzacționare, trebuie stabilit orizontul de timp pe care actionăm — de lungă sau scurtă durată. Depozitul inițial şi principiile managementului capitalului impun anumite restricții. Intervalele mai lungi de timp se caracterizează printr-un număr mai mic de semnale false comparativ cu intervalele scurte. La utilizarea intervale-

lor de lungă durată (graficul zilnic, saptămânal, lunar) analiza tehnică este mult mai exactă. Tranzacționarea pe termen lung este oportună pentru o strategie de succes, dar necesită plasarea unor nivele Stop Loss mai mari. Prin urmare, în scopul diminuării riscului, este recomandată tranzacționarea cu un procent mai mic din capitalul inițial. Tranzacționarea pe intervale scurte de timp este influențată de o mulțime de factori externi, iar analiza tehnică este mai puțin precisă şi apar mai multe semnale false. În acest caz utilizăm Stop Loss mai mic, dar şi probabilitatea apariției greşelilor creşte. Toți aceşti factori necesită o analiză amănunțită.

Managementul capitalului (Money Management, MM) este un capitol foarte important în formarea oricărei strategii de tranzacționare. Apar două întrebari:

1. Care este procentul optim din capital cu care ne expunem la fiecare tranzacție? În cazul unei strategii conservatoare, riscul asumat trebuie sa fie in jur de 2—3% din valoarea portofoliului, şi de 4-5% în cazul unui trading agresiv, dar aceasta depinde de individualitatea traderului şi de specificul strategiei respective.

2. Care este modalitatea de minimizare a riscului, şi care este nivelul Stop Loss utilizat? E de preferat ca riscul să nu depăşească 4-5% din portofoliu pentru fiecare tranzacție deschisă. Este greşit să considerăm că un Stop Loss la distanță mică de piață minimizează riscul. Un Stop Loss minimizat este frecvent atins de fluctuațiile aleatoare ale prețului, şi duc la costuri suplimentare. Mărimea lor poate fi stabilită în raport cu volatilitatea (viteza de schimbare prețurilor) şi limitele temporare în care are loc tranzacționarea, apoi se stabileşte procentul alocat tranzacției din valoarea capitalului. Nivelul Stop Loss (regula de calcul) şi suma investită se determină o singură dată în cadrul unei strategii de tranzacționare, şi nu se modifică în mod arbitrar.

Obiectivul principal al sistemului de tranzacționare este de a indica semnalele de intrare şi ieşire din piață. Un ansamblu format din indicatori, analiză grafică şi poziția în piață etc. se utilizează ca semnal pentru intrare şi ieşire. Tehnica de ieşire se bazează pe maximizarea profitului, sau pe Stop Loss mobil (Trailling Stop), accesibil în platforma MetaTrader 4.

Există diferite sisteme de tranzacționare. În general, ele se împart în sisteme ce urmăresc trendul şi în cele adecvate evoluției laterale, deoarece diferite stări ale pieței necesită anumite principii de trading. De obicei,

sistemele ce urmăresc trendul oferă semnale la începutul unei mişcări noi care, probabil va continua, anticipând un profit substanțial. În ceea ce privește tehnicele adecvate evoluției laterale, intrarea se face la cel mai bun preț iar ieşirea din piață este rapidă. Majoritatea strategiilor de tranzacționare utilizate urmăresc trendul.

Indiferent de sistemul de tranzacționare utilizat, el trebuie testat în piața pe care dorim să-l aplicăm. Construirea unui sistem de trading eficient este un proces de observare şi cercetare de lungă durată. Stimulul de a crea un sistem eficient de tranzacționare este mare, deoarece oferă siguranța unor rezultate pozitive în perspectivă care vor asigura un profit constant. Traderii de succes au realizat că tranzacționarea nu este o activitate întâmplătoare, şi se îmbunătățeşte prin maximizarea profiturilor şi minimizarea pierderilor.

Să analizăm câteva sisteme de tranzactionare şi strategii care sunt folosite de traderii de succes pe piețele financiare.

LOUIS BORSELLINO

Numit de CNBC cel mai bun trader, Louis Borsellino este cunoscut în lumea întreagă ca expert în futures şi alte insrtumente financiare. Experiența de 20 de ani *„pe floor”* la Bursa de mărfuri din Chicago (CME), l-au făcut pe Borsellino unul dintre cei mai cunoscuți şi prosperi traderi de futures pe indicele american S&P500. Louis, de asemenea, apare în rolul de analist financiar pentru agențiile de ştiri CNN-FN, Bloomberg TV, CNBC, WebFN, Reuters. El este autorul cărții “The Day Trader” şi al carții autobiografice “The Day Trader : From the Pit to the PC”.

În cărțile sale, Louis Borsellino expune cunoştințele vaste şi experiența proprie. Ca urmare a vastei experiențe acumulate pe piețele bursiere, şi în calitate de trader individual, Borsellino atrage atenția în special asupra psihologiei tradingului şi metodelor de management al capitalului. În cărțile sale el acordă o mare atenție procesului complex de pregătire şi deschidere a pozițiilor în piată.

„Fiecare tranzacție trebuie să urmeze ceea ce eu numesc pregătire, țintă şi lansare”. Indiferent de faptul că tranzactionați după o anumită tehnică sau urmând propria analiză, e important ca fiecare tranzacție să fie împărțită în trei paşi — pregătire, țintă şi lansare.

- **Pregătirea**: primul pas al unei tranzacții. Urmărirea şi analiza graficelor; Determinarea strategiei proprii în cadrul zilei, a prețului de cumpărare/vânzare, nivelele de suport/rezistență ale tranzacției. Prima etapă include, de asemenea, eliberarea gândurilor care nu sunt legate de trading şi pot împiedica adoptarea obiectivă a unor decizii importante .
- **Ținta**: în această etapă urmărim piața, incercând să ne imaginăm scenariile stabilite în prima etapă. De exemplu, dacă am observat un nivel puternic de suport şi piața se deschide deasupra acestui nivel, apoi creşte putin, şi începe o mişcare descendentă, atunci în apropierea nivelului de suport suntem pregătiți să cumpărăm.
- **Lansarea:** constituie momentul când cele relatate se concretizează într-o singură acțiune. Am identificat nivelul prețului şi l-am *„fixat”*, după care *„lansăm”*, executăm tranzacția la un anumit preț, plasând ordinele Stop Loss şi Take Profit corespunzătoare.

Urmând aceşti trei paşi, elaborăm ceea ce putem numi *„planul tranzacției”*. În opinia lui Borsellino întotdeauna trebuie să avem un anumit plan, să cunoaştem de la inceput punctele de intrare şi ieşire din piață.

„Aceasta este ceea ce trebuie elaborat, iar banii vor veni ca rezultat”.

În afara celor trei paşi menționați la deschiderea tranzacției, Louis Borsellino atrage atenția asupra stării psihice a traderului. În acest scop, el publică în “ The Day Trader” o serie de reguli intitulate ***„Zece reguli de tranzacționare”:***

1. „*Tranzactionați pentru succes, nu pentru bani*”. Obiectivul dumneavoastră trebuie să fie o tranzacție corect efectuată. Toți dorim să prosperăm şi să fim bogați, dar obiectivul nostru trebuie să fie succesul.
2. „*Disciplina”.* Cea mai importantă calitate pe care trebuie s-o posede traderul este disciplina. Trebuie să stăpânim mintea, corpul şi emoțiile pentru a tranzacționa cu succes. Puteți utiliza în mod ideal analiza tehnică, dar fără disciplină va fi foarte greu, chiar imposibil de a efectua tranzacții profitabile. Traderul disciplinat, indiferent dacă a câştigat sau a pierdut, se poate întoarce la tranzacționare în ziua următoare.

3. „*Cunoaşte-te pe tine însuți*”. Până la începerea activității de trading, trebuie să te cunoşti pe tine însuți. Să cunoşti dacă eşti acea persoană care poate face față riscului sau numai ideea de risc vă dă fiori. Conştientizarea faptului că riscați proprii bani vă produce insomnii? Dacă da, atunci din punct de vedere al tranzacționării pe piețele financiare, pentru dumneavoastră ar fi recomandat un portofoliu diversificat de investiții cu risc minim. Dar, dacă ajutați de disciplină reuşiți să învingeți emoțiile, atunci este posibil ca tradingul sa fie activitatea potrivită pentru dumneavoastră. Reține-ți, aici este important să eliminați riscul cu ajutorul disciplinei. Este important să înțelegeți ca nu sunteți persoana care merge la cazino, mizând şi sperând la un noroc întâmplător. Dacă răspunsul este afirmativ, atunci cea mai bună variantă ar fi o călătorie în Las-Vegas. Dacă tranzacțiile se vor baza pe analiza rațională a situației din piață, şi vor fi rezultatul unui plan bine stabilit, atunci trading-ul este pentru dumneavoastră.
4. *„Scăpați de propriul ego”.* Cel mai rapid mijloc de a încheia propria carieră de trader este să permiteți *ego-ului* intern să vă influențeze deciziile. Şi cu cât sunteți mai prosper ca trader, cu atât va fi mai greu să o faceți. Dumneavoastră trebuie să impuneți *ego-ul* să tacă pentru a asculta piața, să urmați ceea ce vă sugerează analiza tehnică şi, pornind de la *cum* şi *ce* gândiți, să actionați. Când veți putea depăşi orgoliul propriu, şi plecați capul în fața capriciilor pieței, aveți şansa sa deveniți un trader de succes. Dar să considerați că tranzacționați profitabil fiindcă posedați o anumită măiestrie, sau cel mai periculos, ca stapâniți foarte bine piața, poate constitui o cale spre un faliment inevitabil. În acelaşi timp, puteți fi emoțional atat de fragil, încât tranzacțiile neprofitabile să vă distrugă încrederea în propriile puteri. Când tranzacționați, uitați de toate acestea. Permiteți-vă să ieşiți rapid din pozițiile negative, chiar dacă poate înseamna o experiență neplacută, când piața vă dovedeşte că nu ați avut dreptate. Iar când aveți succes, nu deveniți euforic, nu-i permiteți acestuia să *urce la cap*.
5. *„Când suntem în piață, nu se poate vorbi de speranță, doleanță sau rugăciune”.* Piața creşte când sunt mai mulți cumpărători decât vânzători, şi scade când situația este inversă. Piața creşte nu

pentru că dumneavoastră vreți, şi scade nu pentru că aveți o poziție scurtă şi vă *rugați*. „Eu am văzut foarte mulți traderi care priveau cu panică la ecranul calculatorului, de fapt ei rugau piața să se mişte într-o direcție sau alta. Ei se agățau de pozițiile pierdute şi nu doreau să iasă din ele. Ei sperau, doreau şi se rugau ca piața să se întoarcă şi să evolueze în direcția lor" — spunea Louis Borsellino. Realitatea este pe ecran. Când piața atinge nivelul Stop Loss-ului dumneavoastră, ieşiți. Chiar dacă piața ulterior schimbă directia şi începe să crească, trebuie să vă felicitați pentru disciplină.

6. *„Lasati profiturile dumneavoastră să crească şi opriți rapid pierderile"*. Stabiliți riscul pe care vi-l asumați, şi când acesta a fost atins închideți tranzacția. Ieşiți când pierderile dvs. nu sunt mari. Apoi reevaluați piața şi efectuați o nouă tranzactie. Concomitent, lăsați profiturile dvs. să crească, dar nu fiți lacomi. Dacă tranzacționați utilizând analiza tehnică, stabiliți punctele de intrare şi ieşire până la efectuarea tranzacției. Apoi, când semnalele sunt confirmate, închideți tranzacția. Atingând profitul urmărit, ieşiți. Niciodată nu veți falimenta marcând profitul. Nu fiți lacomi şi nu vă agățați de o tranzacție profitabilă mult timp, pentru că piața se poate întoarce oricând împotriva dvs.
7. *„Să apreciați momentul când e de tranzacționat şi când e de aşteptat"*. A vinde/cumpăra în fiecare minut nu este practic imposibil. Dumneavoastră tranzacționați când analiza, sistemul şi strategia vă spun că aveți posibilitate să cumpărați sau să vindeți. Dacă piața nu are o direcție clară, aşteptați până cand se va forma. Fiți prezent în piață cu mintea, nu cu banii.
8. *„Să iubiți atât tranzacțiile pozitive, cât şi pe cele negative"*. Tranzactiile negative sunt cei mai buni profesori ai Dvs. Obțineți o tranzacție negativă când în analiza sau raționamentele dvs. există anumite lipsuri. Sau poate piața n-a făcut ceea ce ați aşteptat de la ea. Posibil, Dvs. încercați să tranzacționați în faza de străpungere, dar piața în realitate se concentrează într-un range îngust. Sau Dvs. probabil ați urmărit piața, urmând trendul ascendent foarte târziu, când acesta deja a atins apogeul. Când aveți o tranzacție pierdută, ceva este în neregulă cu piața. Determinați obiectiv ce nu a funcționat, şi dacă este necesar, adunați-vă gândurile şi intrați din nou în piață.

9. *„După câteva tranzacții neprofitabile consecutive, luați o pauză"*. Folosiți această pauză pentru a vă calma, linişti, nu vă mai gândiți la pierderi. Urmăriți piața, reexaminați strategia, apoi reluați tranzacționarea.
10. *„Nu trebuie să încălcați regulile"*. Nu trebuie să încălcați aceste zece reguli, dacă doriți să aveți succes!

Cel mai important aspect în tehnica de trading a lui Louis Borsellino este analiza *„distanță/intensitate"*. Ajutat de experiența de mai mulți ani din piață, Borsellino a observat dependența dintre indicatori şi graficul instrumentului financiar. În acest capitol vom studia corelațiile dintre graficul pieței şi mediile mobile (Moving Averages, MA) pe care le analizează. Borsellino a observat că, în funcție de grafic şi anumite MA, piața se mişcă cu intensitate diferită. Adică, în funcție de distanță, se poate vorbi despre supra-cumpărare sau supra-vânzare, despre probabilitatea de schimbare a direcției sau despre nivelul la care piața poate întâlni suport sau rezistență. În analizele sale Louis Borsellino utilizează in special MA de 20, 50 şi 200 perioade, în special pentru graficele futures ai indicilor S&P500 şi NASDAQ. De exemplu, autorul a menționat că este probabilă o schimbare, dacă NASDAQ se tranzacționează la o distanță mai mare de 12% față de media mobilă pe 10 zile.

Vom încerca să aplicăm această teorie în tradingul valutar. Ca exemplu concret vom urmări perechea valutară EUR/USD pe graficul zilnic din 2002. Analizând graficul, vom constata următoarele: după o mişcare amplă într-o anumită direcție, în 81% dintre cazuri a urmat o corecție sau schimbarea direcției prețului, după ce perechea valutară a efectuat o fluctuație de aproximativ 6% în direcția opusă, apropiindu-se de media mobilă pe 200 zile. Aceasta înseamnă că, pentru perioada evaluată nivelul de supra-cumpărare poate fi determinat după ce mişcarea va depăşi 6%, piața începe să piardă din putere şi este probabilă o schimbare a direcției trendului.

După trecerea pragului de 6%, pe parcursul corecției ulterioare, piața a întâlnit un nivel de suport în zona 1,5-3,0% în mai mult din 75 % din cazuri. Acest fapt ne permite să afirmăm că în cazul unui trend ascendent/descendent orice corecție se finalizează aproximativ în această zonă, după ce trendul se stabilizează.

Figura 125 EUR/USD, Daily, Meta Trader — Admiral Markets

Aplicație practică. Indiferent în ce faza a trendului se află piața, această strategie se poate utiliza în următorul mod: dacă observăm o creştere puternică ce depăşeşte limita indicată de 6 %, atunci rezultă că piața la aceste nivele se află în zona de supra-cumpărare. Doar acest semnal nu poate constitui un motiv pentru vânzare, e necesar să aşteptăm un semnal concret de la alte elemente de analiză. Observăm că după trecerea acestui prag de 6% se formează o figură de schimbare a direcției, însoțită de divergența indicatorilor. Ca urmare această figură are o mai mare importanță

decât dacă s-ar fi format la o distanță mai mică de 6% de media mobilă. Şi invers — dacă figura cu caracter dublu (fie de continuare sau de întoarcere) este formată până la un nivel de 6 % (de exemplu, între 3 şi 4 %) — atunci cu o mare probabilitate această figură va fi de continuare.

Este posibilă şi utilizarea concomitentă a mai multor medii mobile, în majoritatea cazurilor trei, ce indică cele trei tipuri de trend. Ca exemplu considerăm mediile mobile de perioade 200, 50, 20. Toate trei indică direcția trendului. Verificările din trecut ne oferă următoarele raporturi:

MA 200 — 6%
MA 50 — 3%, 3,5%
MA 20 — 2%

Dacă observăm următorul scenariu: mişcarea prețului efectuează o corecție la nivelul de 5% de la MA 200, piața reia mişcarea după această corecție şi trece limita de 6%. Acum este necesar să aşteptăm până când vor fi atinse alte două intervale ale MA 50 şi MA 20, după care va urma o nouă corecție sau chiar schimbarea de direcție a mişcării.

Dacă vom cerceta şi datele despre faptul în ce diapazon corecția se termină şi piața îşi reînnoieşte mişcarea, atunci vom putea concluziona despre varianta posibilă de dezvoltare a situației. Cu alte cuvinte, să trasăm granițele acestei mişcări.

Analiza distanței dintre grafic şi media mobilă constituie o metodă adecvată pentru combinarea cu aproape toate strategiile şi metodele de tranzacționare. Nu se poate afirma cu siguranță că piața în urma unei corecții de N pips față de o anumită MA, imediat va continua mişcarea în direcția inițială (până la corecție). De aceea stabilim zone în care probabil apar nivele de suport sau rezistență. Încă un aspect important reprezintă faptul că aceste zone sunt diferă în funcție de instrumentul financiar şi tipul pieței. Înaintea utilizării unor asemenea tehnici, trebuie studiat instrumentul tranzacționat (valută, acțiuni, futures), pentru a determina ce medii mobile oferă cele mai clare semnale şi la ce distanță.

BILL WILLIAMS

Bill Williams este un trader şi analist renumit, cu o experienţă de 40 de ani pe pieţele financiare. Sub îndrumarea sa s-au format mii de traderi, inclusiv dealeri profesionişti şi brokeri ai marilor companii financiare. Cărţile sale "*Trading Chaos*", "*New Trading Dimensions*", "*Trading Chaos: Second Edition*" au devenit best-seller. Meritele sale sunt importante în dezvoltarea teoriei prognozării şi tranzacţionării. Ne vom opri doar la cele mai cunoscute tehnici şi indicatori ai săi. Cea mai mare realizare a lui Williams o constitue popularizarea **fractalilor.** Fractalii reprezintă o metodă simplă şi eficientă de indicare a punctelor extreme în mişcarea preţului. În esenţă, fractalul înseamnă un şir din cinci bare ale preţului, cea medie având valoarea maximă (pentru fractalul de sus) sau valoarea minimă (pentru fractalul de jos), după cum se observă în fig. 126.

Figura 126. Fractalii

Utilizând fractalii, se pot identifica maximele sau minimele mişcării pieţei din faza formării lor. După atingerea vârfului şi schimbarea direcţiei preţului, odată cu apariţia barei a doua ce va atinge un nou minim, va apărea fractalul. Acesta indică faptul că la momentul actual se formează un vârf al preţului şi vom putea reacţiona la timp — de exemplu, să deschidem o poziţie scurtă sau să închidem poziţia lungă deja deschisă. Fiecare fractal, cel puţin temporar, are rol de rezistenţă sau suport.

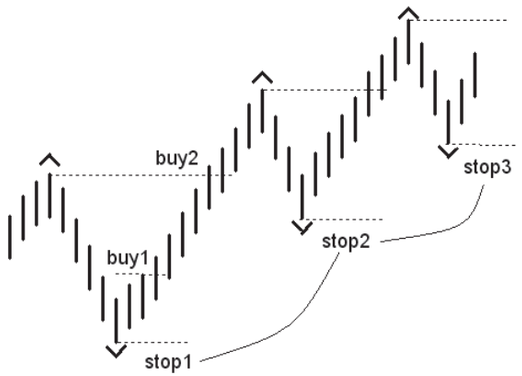

Figura 127. Utilizarea fractalilor în tranzacţionare

Vom prezenta o metoda de utilizare eficientă a fractalilor. Atunci când trendul este ascendent, el este caracterizat de maxime şi minime în ascensiune. Dacă vrem să cumpărăm la un preţ mai mic, atunci putem deschide o poziţie long la apariţia fractalului din partea de jos a graficului, deoarece el va îndeplini (cel puţin temporar) rol de suport, iar Stop Loss va fi sub minimul acestuia. Fractalii din partea de sus, în cazul intersectării lor repetate, pot fi consideraţi nivele de acumulare în direcţia trendului. Fractalii din partea de jos pot fi utilizaţi pentru stabilirea Stop Loss şi schimbarea lor treptată la apariţia unor noi fractali (Trailing Stop). Similar se poate analiza şi trendul descendent.

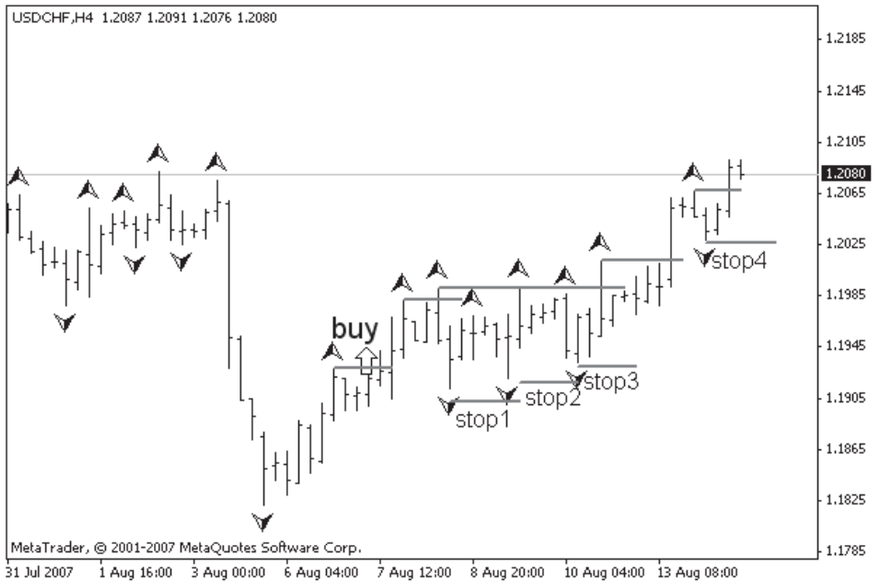

Figura 128. Aplicarea fractalilor (USD/CHF,4H), Meta Trader — Admiral Markets

Tehnica de deplasare a Stop Loss-ului (fig. 128) ne permite să rămânem în trend cât mai mult, şi în acelasi timp să asigurăm profitul acumulat de schimbarea bruscă a direcției pieței.

Bill Williams utilizează doi oscilatori pentru analiza variației trendului şi observarea semnalelor de tranzacționare. Aceştia sunt *Awesome Oscillator* şi *Accelerator Oscillator*, ca alternative la indicatorii *MACD şi OSMA* (vezi capitolele precedente).

În fig. 129 este prezentat un exemplu de utilizare a indicatorului *Awesome Oscillator*. Primul semnal de cumpărare apare când histogramele *AO* se află în zona puternic negativă (semnal de supra-vânzare) şi apar două minime consecutive ascendente (divergență pozitivă). Alt semnal de cumpărare apare la intersectarea liniei zero, când prețul intră pe un trend ascendent. Al doilea semnal de cumpărare apare când liniile subțiri sunt deasupra liniei zero, iar după o corecție reflectată de AO (histograme roşii), apare o nouă linie subțire (histograme verzi), în creştere.

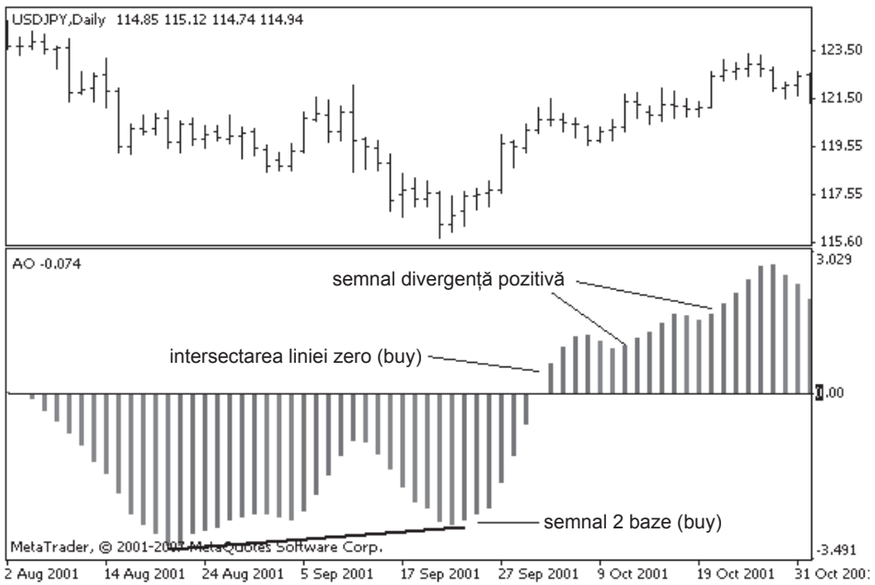

Figura 129. Awesome Oscillator (EUR/JPY,H1), Meta Trader — Admiral Markets

ALIGATORUL (Alligator)

Aligatorul este cel mai cunoscut indicator al lui Bill Williams. El reprezintă combinarea a trei medii mobile cu o anumită deplasare înainte.

Media mobilă de 13 perioade este deplasată cu 8 perioade înainte (albastră); de 8 perioade — cu 5 perioade înainte (roşie); de 5 perioade — cu 3 perioade înainte(verde).

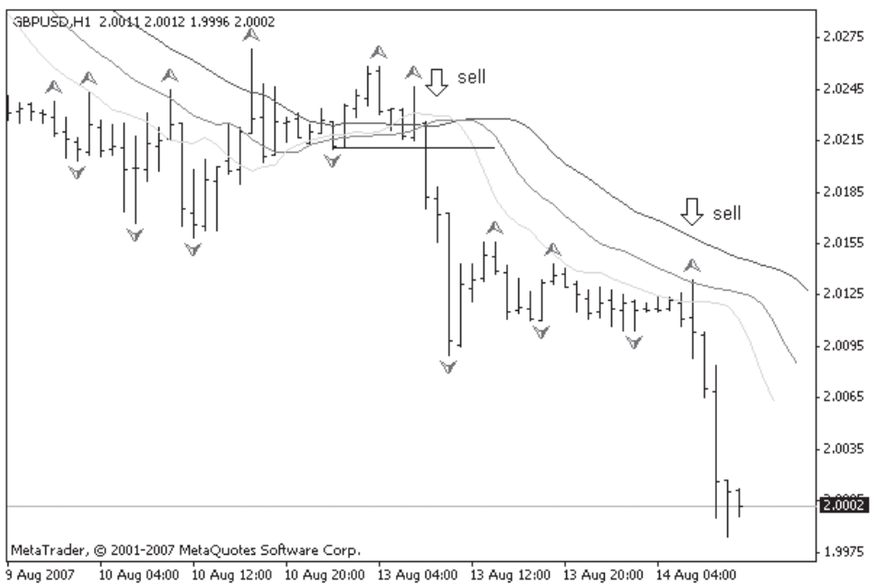

Figura 130 Alligator (GBP/USD,H1), Meta Trader — Admiral Markets

Când liniile indicatorului sunt intersectate (*aligatorul doarme*), nu tranzactionăm, doar urmărim strapungerea nivelului fractalului anterior. Semnalul pentru deschiderea poziției apare la străpungere. Pe grafic liniile mobile vor fi poziționate în felul urmator: linia verde — apropiată de preț, linia albastră -departată de preț, linia roşie -între cele două. Când prețurile vor intra în zona dintre linia verde şi roşie, avem un semnal de intrare în direcția trendului. Linia albastră se foloseşte ca nivel pentru deplasarea Stop Loss.

ALEXANDER ELDER

Alexander Elder este un profesionist vestit în domeniul tradingului pe piețele financiare. Cărțile sale *„Trading for a Living" şi "Trading for a Living Study Guide"* sunt adevărate best-seller în rândul traderilor. El s-a născut în Leningrad (Sankt Petersburg), dar a crescut în Estonia, unde a absolvit facultatea de medicină a Universității din Tartu. Apoi a emigrat în SUA, unde inițial a urmat profesia de bază — psiholog. Cunoştințele lui Alexander Elder despre psihologia umană l-au ajutat când a început să tranzacționeze pe piețele financiare. Indicatorii dezvoltați de Elder sunt *Force Index, Bulls Power & Bears Power*.

Particularitatea esențială în lucrarile teoretice ale lui Elder o reprezintă atenția deosebită acordată mediei mobile exponențiale cu perioada 13. După multe cercetări el a stabilit că pe majoritatea piețelor aceasta acționează ca un reper foarte bun de anticipare a mişcării prețului. Vom analiza o strategie care în prezent se aplică cu succes pe diferite piețe financiare. Semnalul de bază pentru deschiderea poziției este intersectarea a două medii mobile exponențiale (EMA) cu perioadele 3 şi 13. Când EMA 3 intersectează EMA 13 de jos în sus, este semnal de cumpărare, când intersectează de sus în jos — de vânzare. Ca bonus se utilizează doi indicatori, dezvoltați de autor — *puterea taurilor (Bulls Power)* şi *puterea urşilor (Bears Power)*. În realitate acești indicatori reflectă starea minimelor şi maximelor curente față de EMA 13 şi se folosesc pentru analiza puterii trendului curent.

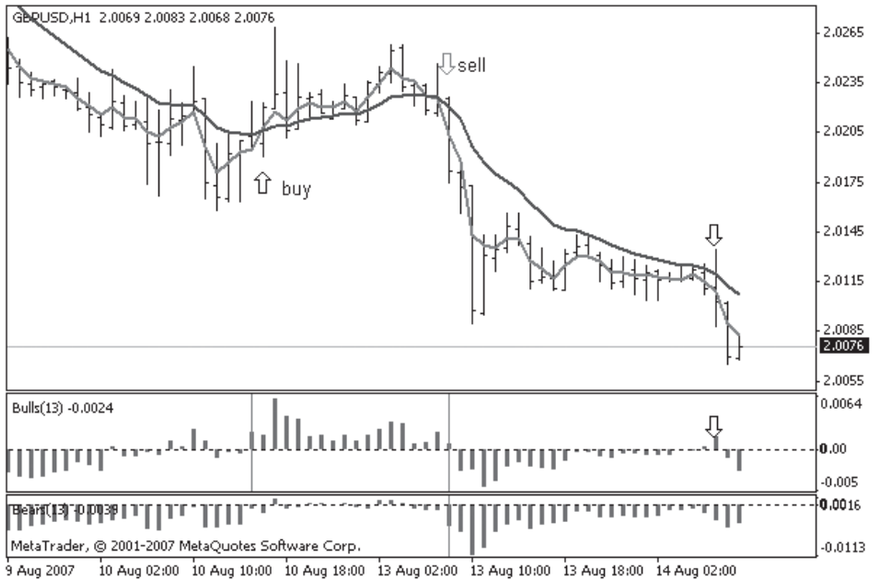

Figura 131. Tranzacționarea după sistemul EMA 3, EMA 13 a perechii valutare GBP/USD, 1H — Meta Trader — Admiral Markets

Când piața este în trend ascendent, *puterea taurilor* trebuie să fie numai în zona pozitivă (histogramele indicatorului trebuie să fie mai sus de zero). Când avem trendul descendent, *puterea urşilor* este doar în zona negativă (mai jos de zero). Dacă pe parcursul unui trend descendent se formează histograme în puterea taurilor, aceasta înseamnă că avem un preț mai bun pentru vânzare, şi putem crește pozițiile scurte.

În fig. 131 este prezentat un exemplu de tranzacționare după sistemul EMA 3, EMA 13. Pe 13 august a apărut semnalul de vânzare, după ce EMA 3 intersectează EMA 13 de sus în jos. Pe parcursul zilei *puterea urşilor şi taurilor* se află în zona negativă, ceea ce determină menținerea poziției; în plus, ambele medii mobile sunt pe un trend descendent (EMA 3X rapidă e mai jos decât EMA 13 lentă). Aproape de ora 2, pe 14 august apare al doilea semnal de vânzare, după care *puterea taurilor* formează o histogramă pozitivă, dar mediile mobile nu se intersectează. Acesta este un indiciu că piața urmează o corecție ascendentă, şi apare momentul favorabil pentru deschiderea unei poziții scurte.

Indicele Puterii (Force Index) a fost elaborat de Elder pentru măsurarea *puterii taurilor* pe trend ascendent şi *puterii urşilor* pe trend descendent.

Figura 132. Force Index (GHP/USD, 4H), Meta Trader — Admiral Markets

Puterea fiecărei mişcări se determină în funcție de direcția ei, impuls şi volum. Dacă astăzi prețul de închidere este mai mare decât cel de ieri, atunci puterea este pozitivă. Dacă prețul de închidere este mai mic decât ieri, atunci puterea este negativă. Cu cât este mai mare diferența de preț, şi cu cât este mai mare volumul tranzacționat, cu atât este mai mare puterea.

Force Index = Volumul barei curente* (prețul de închidere al barei curente — prețul de al barei precedente)

Momentul potrivit pentru cumpărare apare atunci când în timpul tendinței ascendente Force Index devine negativ. Aceasta înseamnă că la creşterea generală a prețurilor apare posibilitatea de a cumpăra la un preț mai bun (mai mic). La atingerea unor noi maxime, indicatorul evidențiază *puterea taurilor* şi tendința ascendentă cel mai probabil va continua. Momentul favorabil pentru vânzare apare atunci când în timpul tendinței descendente indicele puterii devine pozitiv. Când indicele puterii atinge noi limite, semnifică faptul că urşii sunt puternici şi tendința descendentă va continua.

TONY PLAMMER

Tony Plammer este un analist financiar renumit, fost director al unei bănci de investiții, care are o experiență de mai mulți ani pe pieţele financiare (din 1976 până în 1999 el a condus un fond de investiții specializat în obligațiuni şi valută). În cartea sa *„Forecasting Financial Markets”* el prezintă o analiză aprofundată a comportamentului participanților la pieţele financiare.

De asemenea, sunt prezentate tehnici de analiză eficiente şi adoptarea unor decizii investiționale corecte. Plammer este cunoscut şi datorită teoriei sale despre *pulsul pieței*, care reprezintă o metodă simplă în comparație cu analiza valurilor, de previzionare a importantelor zone reversibile. Este interesantă şi tehnica utilizării indicatorului *Momentum* pentru deschiderea ciclurilor de piață, care oferă un mare avantaj în analiza şi tradingul pe pieţele financiare.

O importanță deosebită în metodele sale o au Retragerile Fibonacci. Să analizăm sistemul său, care include indicatorul MACD, mediile mobile şi nivelele Fibonacci.

În sistem se utilizează indicatorul MACD cu perioadele 34-13-8 şi media mobilă exponențială de perioadă 26. *Caracteristicile sistemului sunt următoarele:*

Poziția se deschide când histogramele MACD intersectează linia semnal şi în acelaşi timp este confirmată una din urmatoarele ipoteze:

- prețul schimbă direcția de la nivelul Fibonacci;
- ultimul preț intersectează media mobilă de 26 perioade;
- apare divergență în punctele extreme.

O jumătate din poziții se închid la atingerea nivelului Fibonacci, dacă este confirmată una din următoarele ipoteze:

— oscilatorul a atins valoarea maximă;

— apare divergență între preț şi MACD.

Toate pozițiile rămase se închid la formarea semnalului invers MACD sau conform ordinelor Stop Loss şi Take Profit.

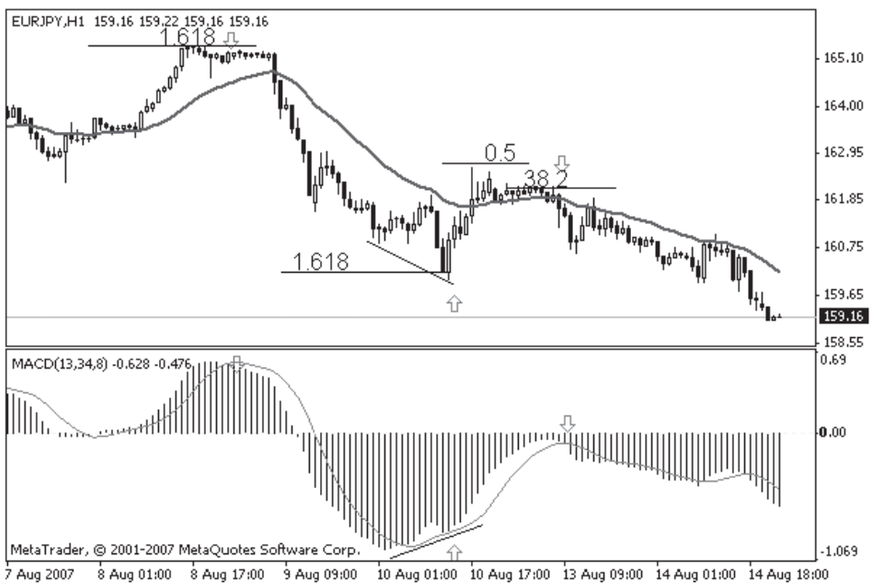

Figura 133. Tranzacționarea după sistemul lui T.Plammer (EUR/JPY,H1), Meta Trader — Admiral Markets

În fig. 133 este prezentat un exemplu de tranzacționare conform sistemului Plammer pe graficul perechii valutare EUR/JPY de 1H. Pe 8 august a apărut semnal de vânzare, format de indicatorul MACD, după ce prețul îşi schimbă direcția de la nivelul Fibonacci de 1,618 (preț 165,20), până la închiderea barei semnal. Valul precedent format este : [164.15 — 162.25] *1,618 = 165,30, nu poate fi văzut pe grafic. După care prețul începe să scadă, iar mişcarea este însoțită de scăderea histogramelor MACD, ceea ce argumentează menținerea poziției scurte. Pe 10 august prețul atinge 1,618 după Fibonacci, în acelaşi timp indicatorul MACD formează o divergen-

ță pozitivă. În acest moment, poziția scurtă se închide, deoarece imediat observăm semnal de cumpărare. Profitul din poziția scurtă a fost de circa 395 de pips (165,20 — 161,25). Valul ascendent nu atinge nivelul de 50% din corecție şi intră în mişcare laterală, apoi avem un nou semnal de vânzare. Din poziția lungă deschisă nu obținem un profit ridicat (circa 25 de pips). Prețul intersectează EMA 26 de sus în jos, şi concomitent histogramele MACD formează o linie subțire care străpunge linia semnal. Ultima poziție scurtă este deschisă la nivelul 161,50 şi până în data de 14 august (maxim vizibilă pe grafic) nu are sens închiderea acesteia, deoarece histogramele MACD devin tot mai negative şi profitul curent constituie aprox. 230 de pips.

LINDA BRADFORD RASCHKE

Linda Bradford Raschke este trader profesionist pe pieţele financiare din anul 1981, în special al opțiunilor pe acțiuni. Ea este preşedintele grupului de investiții LBR Group. Deşi piața ei preferată este cea futures şi indicele compozit S&P500, tranzactionează activ pe multe alte pieţe şi aplică diferite strategii. Linda Raschke este unul dintre traderii care preferă să deschidă şi să închidă pozițiile în cadrul aceleeaşi zile (Intraday Trading). Să analizam doar o parte din strategiile ei de tranzacționare.

Una dintre strategii se bazează pe utilizarea indicatorului direcției medii de mişcare ADX (Average Directional Movement Index).

Caracteristicile strategiei sunt:

1. ADX de 14 perioade trebuie să strapungă linia de 30 şi să continue să avanseze. Acesta este semnal pentru un trend puternic.
2. Aşteptăm corecția prețului până la media exponențială mobilă de 20 perioade (EMA 20). De obicei, corecția este însoțită de scăderea uşoară a ADX.
3. Când prețul atinge EMA 20, plasăm ordinul de cumpărare (Buy Limit) mai sus decât maximul barei anterioare.
4. După amplasarea ordinului, plasăm Stop Loss sub ultimul minim local. Cât timp ADX creşte, poziționăm Stop Loss sub EMA 20. Dacă ADX formează un maxim şi începe să scadă, închidem o parte sau întreaga poziție.

5. După o tranzacție reuşită trebuie să aşteptăm până când ADX va coborî şi va trece peste nivelul 30, pentru a tranzacționa din nou.

Trebuie reținut faptul că nivelul de 30 este orientativ şi poate fi schimbat în funcție de caracteristicile pieței pe care tranzacționăm.

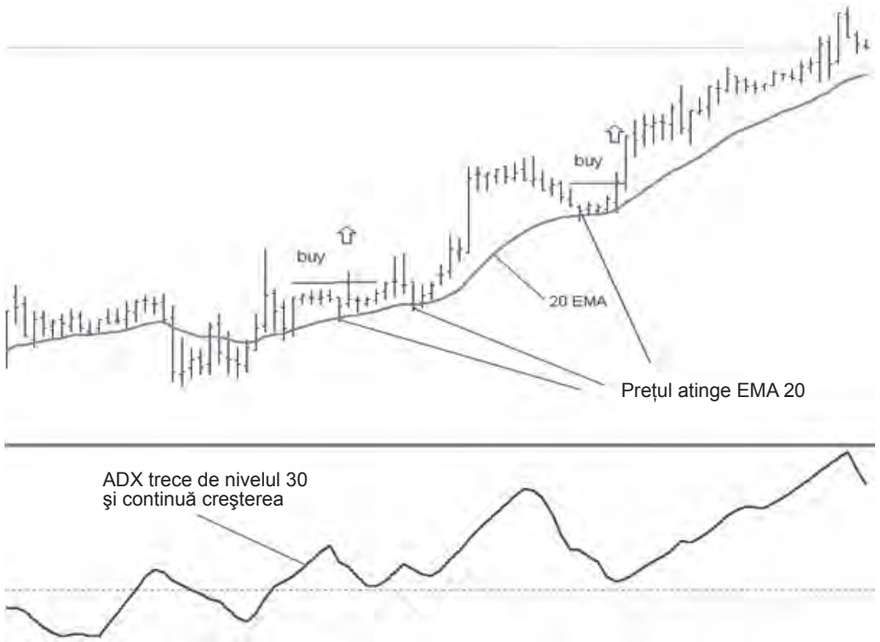

Figura 134. Exemplu de tranzacție cu utilizarea ADX

Metoda Străpungerii False

Această tehnică este recomandată în special pentru tranzacționarea în range, dar poate fi aplicată şi în cazul trendului, dacă sunt îndeplinite condițiile necesare.

Până la apariția semnalului, prețul trebuie să urmeze o direcție de circa 15-20 de bare descendente. Această condiție este necesară pentru că piața trebuie sa urmeze o anumită tendintă, sa fie *epuizată* sau în stare de supra-vânzare. După aceasta se observă un salt de la un anumit nivel de suport (fig. 135). După salt, este necesar ca prețul să se consolideze pe

parcursul a 4-6 bare, până când testează din nou nivelul de suport. Această evolutie este necesară pentru a confirma importanța suportului format. Apoi prețul strapunge temporar nivelul de suport, şi revine deasupra suportului. Are loc o *strapungere falsă*. Închiderea acestei bare pe suport reprezintă un semnal puternic de cumpărare. Plasăm ordinul Stop Loss sub minimul acestei bare semnal (spike). Semnalul va fi şi mai puternic dacă este însoțit de o divergență pozitivă, de exemplu, a indicatorului MACD.

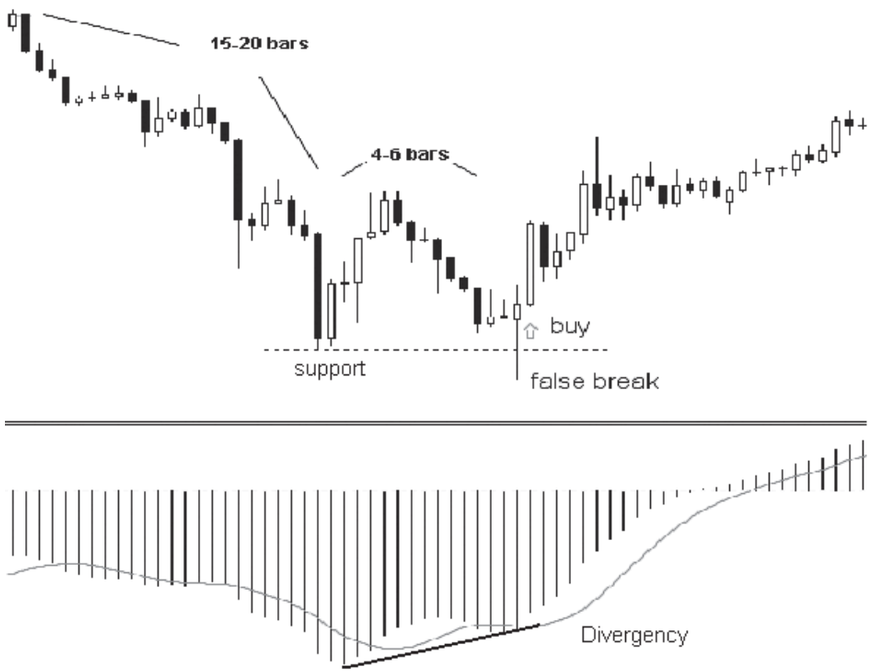

Figura 135. Metoda Străpungerii False

În fig. 135 este prezentat un exemplu de semnal după metoda Străpungerii false. Momentul concret al deschiderii poziției lungi poate fi observat la prețul de închidere (Close) a barei ce a strapuns nivelul. De regulă, astfel de semnale au un potențial mare de profit şi un risc minim. De multe ori, astfel se formează minime şi maxime importante. Metoda se aplică similar şi în cazul tendinței ascendente, pentru semnalul de vânzare.

Tehnica bazată pe media mobilă MA 89

În continuare să analizăm strategia elaborată exclusiv de autorii acestei cărți. Strategia se bazează în principal pe utilizarea mediei mobile simple de perioadă 89. În calitate de indicatori suplimentari se consideră fractalii şi MACD cu parametri 13, 34, 8. Strategia poate fi aplicată pe orice piață cu lichiditate ridicată şi pe graficele cu diferite intervale de timp (timeframe), dar în prealabil este recomandată o testare pe datele istorice ale unui instrument financiar pentru depistarea lipsurilor, posibile în funcție de caracteristicile pieței (Forex, acțiuni, futures).

Semnal de cumpărare apare la străpungerea şi închiderea barei semnal deasupra mediei mobile MA 89 (în cazul vânzării — invers). Stop Loss îl plasam sub ultimul fractal în direcția opusă semnalului. Al doilea semnal pentru cumpărare se obține când linia MA 89 este în creştere, iar prețul testează şi creşte de la nivelul mediei mobile. În acest caz nu trebuie să ne grăbim, şi aşteptăm închiderea barei ascendente pentru a deschide poziția lungă.

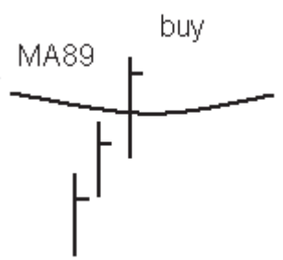

Figura 136. Semnal la străpungerea MA 89

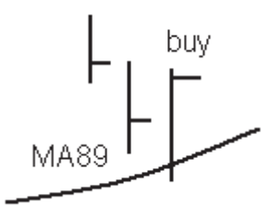

Figura 137. Semnal la revenirea de la MA 89

După deschiderea poziției, urmărim dacă prețul a format un nou maxim, şi dacă utilizăm semnalele indicatorului MACD — cât timp histogramele sunt ascendente, trendul are potențial de creştere. Stop Loss trebuie deplasat tot timpul cu 5-10 pips mai jos de MA 89. Dacă trendul este puternic înclinat, putem plasa Stop Loss sub fractale mai jos de grafic, dar în acest caz este posibil să ieşim din piață foarte rapid, şi să ratăm o parte din profit (potențial). Dacă MACD formează o divergență negativă, atunci putem închide ½ din poziție (probabil trendul va încetini), dar nu întreaga

poziție, deoarece după o anumită corecție, mişcarea poate continua şi vom rata potențialul profit. Poziția se închide definitiv la atingerea Stop Loss sau la apariția semnalului de schimbare a direcției — închiderea barei curente mai jos de MA 89.

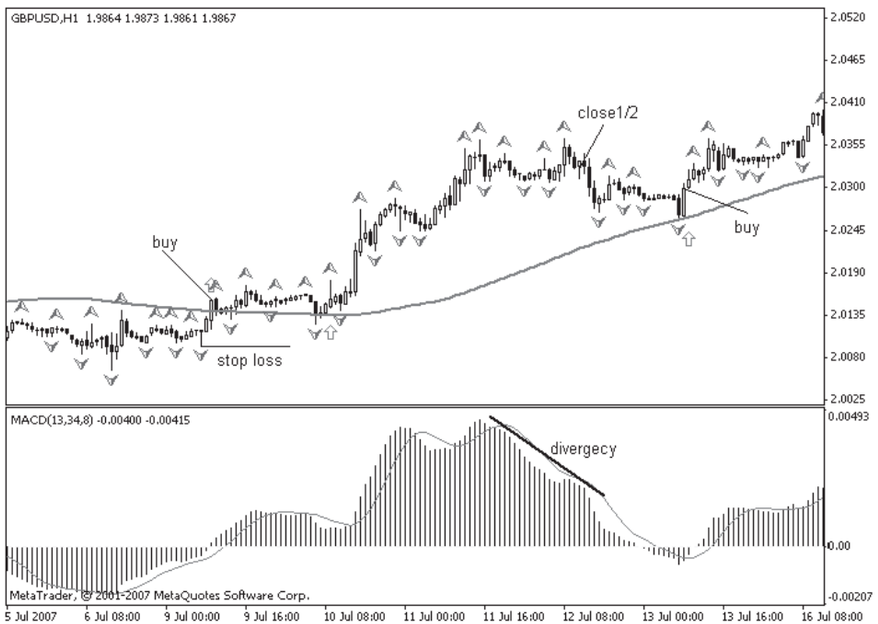

Figura 138. Tranzacționarea după MA 89 (GBP/USD,H1), Meta Trader — Admiral Markets

În fig. 138, în graficul de 1H al perechii valutare GBP/USD este exemplificat tradingul după metoda descrisă. Semnalul activ pentru cumpărare îl primim pe 9 iulie la prețul de 2,0157. Inițial Stop loss este plasat mai jos de ultimul fractal opus nivelului 2,0096 (60 de pips). În ziua următoare, la ora 9, se formează al doilea semnal de cumpărare, neconfirmat, deoarece linia MA 89 nu coboară şi nu avem motiv sa închidem prima poziție. Pe parcursul următoarelor două zile prețul începe să crească, şi deplasăm Stop Loss sub MA 89. Aproape de ora 12, pe 12 iulie se formează o divergență negativă pe MACD şi închidem jumătate din poziție la prețul de 2,0327, cu profit 170 pips. Pe 13 iulie, între orele 8 şi 9, prețul a atins MA 89 şi s-a format lumânare

ascendentă, ce reprezintă al doilea semnal important de cumpărare (MA 89 în creştere). Noua poziție lungă este deschisă la prețul de 2,0303. La începutul săptămânii următoare (16 iulie) prețul este la nivelul 2,0340-60. Profitul curent din prima poziție este de 183 de pips, din a doua — 40 de pips.

Sistemul prezentat poate fi completat şi cu alți indicatori auxiliari, de asemenea se pot utiliza nivelele Fibonacci pentru maximizarea profitului. Trebuie luat în considerare că dacă piața va avea o mişcare laterală de durată (range), există posibilitatea unor pierderi temporare. În acest caz, MA 89 se mişcă aproape orizontal şi e mai bine să aşteptam al doilea semnal pentru deschiderea unei poziții noi. Când piața va evolua în trend, cu deplasarea Stop Loss sub MA 89, poate fi obținut un profit considerabil (300-800 de pips), care de multe ori depăşeşte pierderile. De aceea vă recomandăm să nu închideți toată poziția la semnalele negative MACD.

JOE DiNAPOLI

Joe DiNapoli este un lector recunoscut în toată lumea, autor şi analist pe pieţele financiare, trader cu o experiență de 38 de ani. DiNapoli este acreditat de CTA (Commodity Trading Advisor) şi pe parcursul a 20 de ani a predat tehnicile sale în capitalele financiare din Europa, Asia, Rusia, Orientul Mijlociu şi SUA.

Joe DiNapoli este coautor al cărții *„High Performance Futures Trading, Power Lessons From The Masters”*, autorul cursului de trading *„Fibonacci Money Management and Trend Analysis In Home Trading”*. Opera lui cea mai importantă este *„Trading with DiNapli Levels”*, care a devenit cursul de bază pentru toți traderii pasionați de tehnicile Fibonacci.

În prezent DiNapoli este preşedintele companiei *Coast Investment Software*, şi se ocupă de elaborarea şi răspândirea sistemelor de tranzacționare automatizate.

Noi vom analiza doar o parte, dar cea mai cunoscută şi utilă din multitudinea de sisteme şi strategii propuse de DiNapoli, pornind de la materialele cărții *„Trading with DiNapli Levels”,* este aşa-numita *nouă modele intensive*. Desigur, vom studia şi renumitele nivele DiNapoli.

Înainte să continuăm relatarea, să enumerăm caracteristicile generale şi regulile care vor ajuta la înțelegerea esenței strategiilor sale:

1. Moving Averages

- 3x3 — aceasta este SMA cu 3 perioade, calculată după prețurile de închidere (Close) şi deplasată înainte cu trei perioade. Autorul aplică această medie mobilă pentru analize pe termen scurt pe pieţele cu lichiditate şi volatilitate ridicată;
- 7x5 — SMA cu 7 perioade, calculată după prețurile de închidere, deplasată înainte cu cinci perioade, pentru pieţele mai puțin volatile, de exemplu, de acțiuni;
- 25x5 — SMA cu 25 de perioade, calculată după prețurile de închidere, deplasată înainte cu cinci perioade. DiNapoli utilizează această medie mobilă pentru o analiză pe termen lung.

Figura 139. Trei medii mobile utilizate de DiNapoli. USD/CHF, Meta Trader — Admiral Markets

2. Ținta prețului. DiNapoli utilizează trei puncte (vezi figura 140):

- OP = B — A + C
- COP = 0,618 (B — A) + C
- XOP = 1,618 (B — A) + C

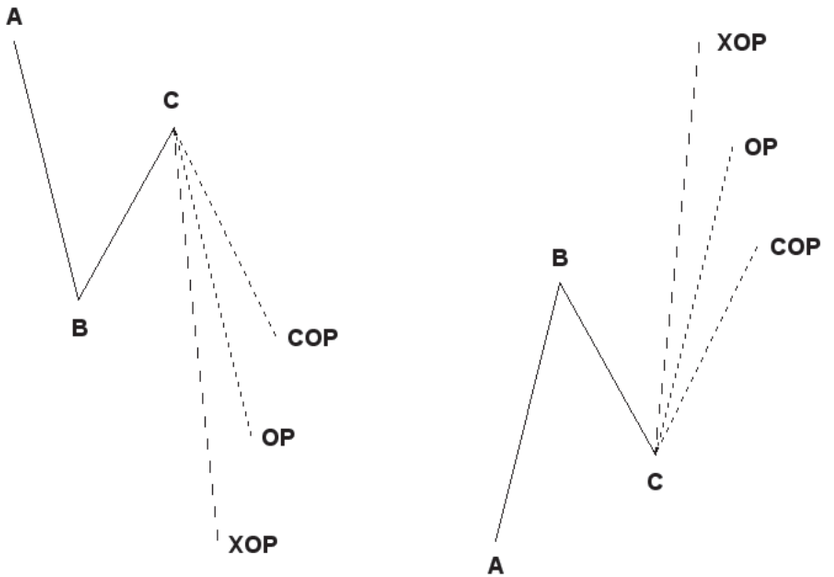

Figura 140. Ținte conform teoriei DiNapoli

Intersectarea dublă

În fig. 141 este prezentat un model de intersectare dublă pe graficul USD/CAD.

Figura 141. Intersectarea dublă. USD/CAD Weekly, Meta Trader — Admiral Markets

Caracteristici:

1. Până la formarea modelului *Intersectarea dublă* piața trebuie să urmeze o creştere puternică de 8-10 bare. Este ideal dacă o asemenea creştere se va realiza pe 15 bare sau mai mult. Această creştere este denumită *salt* de către DiNapoli.
2. După *saltul* ascendent trebuie să identificăm barele cu prețul de deschidere mai jos, mai sus şi din nou mai jos față de 3x3. Atunci obținem semnal de vânzare. Similar procedăm cu *saltul* descendent şi semnalul de cumpărare.
3. După cum se observă pe grafic, minimele şi maximele trebuie să fie aproapiate.

4. Distanța între minime şi maxime, de la prima intersectare la a doua, nu trebuie să depăşească 8-10 bare. Ideal ar fi 3 sau 4.
5. Semnalul este valabil cât timp nu este atins punctul M sau prețul de închidere a corecției 0,618 nu va străpunge direcția opusă (în fig. 141 acest nivel este marcat cu o stea).
6. DiNapoli recomandă utilizarea intersectării duble în graficele zilnice, săptămânale şi lunare.

Intersectare unică

Pentru această metodă sunt importante nivelele DiNapoli, pe care le vom analiza mai târziu în acest capitol.

Figura 142. Intersectare unică. USD/CAD Weekly, Meta Trader — Admiral Markets

Caracteristici:

1. Prezența *saltului*, creşterea sau scăderea cu 8 — 10 bare. Dacă sunt mai multe bare, modelul este mai exact.
2. După intersectarea inițială a graficului cu linia 3x3, în apropierea prețului de închidere identificați nivelul de suport Fibonacci. La acest nivel deschidem poziția şi trebuie atins după străpungerea liniei 3x3 în timp de 1- 3 perioade. Aici autorul ne recomandă să aplicăm această tehnică pentru analiza graficului zilnic, săptămânal sau lunar (în acest caz, nivelele Fibo pentru intrare şi Stop Loss, în opinia lui DiNapoli, se stabilesc pe graficele de 1H).
3. Ținta profitului 0,618 — este adecvată pentru mişcarea de străpungere. În fig. 163 este evidențiată cu o stea.

Cu alte cuvinte, intersectarea unică este un model care poate anticipa intersectarea dublă, iar creşterea prețului (înainte de a doua străpungere) ajută la fixarea profitului.

Şinele

Şinele reprezintă un model care poate fi utilizat pe orice perioadă a graficelor, de la cinci minute până la o lună. Acesta este un semnal al capitulării trendului. El reprezintă o atingere bruscă a unui anumit preț (maxim sau minim), după care începe o cumpărare/vânzare în masă, şi piața revine la valorile inițiale. Odată cu revenirea la nivelul de la care a început mişcarea bruscă, figura se consideră completă, iar punctul de unde a început mişcarea şi a revenit se numeşte *punct de întoarcere*. Autorul prezintă acest model cu ajutorul următorului exemplu:

„Imaginați-vă câteva case pe litoralul oceanului în Santa-Barbara (Calofornia) ce apar surprinzător la vânzare cu prețul de 100.000 USD. Aceste oferte dispar rapid, deoarece investitorii imobiliari cumpără imediat aceste case şi prețul revine la valorile inițiale”.

În fig. 143 sunt reprezentate patru modele clasice de *şine* (R — punctul de întoarcere).

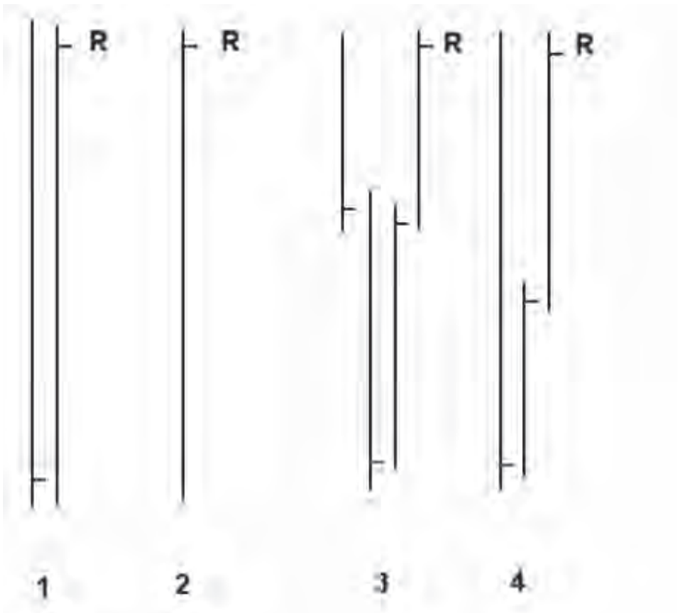

Figura 143. Şinele

Regula deschiderii poziției se aplică la o schimbare uşoară a direcției până la 0,382 din lungimea *şinelor*, sau când prețurile vor depăşi punctul de întoarcere. Plasăm Stop Loss la 0,618 din lungimea *şinelor*.

Figura 144. Şinele. USD/CAD,H1, Meta Trader — Admiral Markets

În fig. 144 este reprezentat un model al *şinelor*, format pe graficul USD/CAD de 1H, între 13:00 şi 14:00 în data de 07.09.2007.

Nivele Fibo cu Bara comprimată

Bara comprimată este o noțiune ce descrie bara (lumânarea), în timpul căreia prețul are o amplitudine mică (prețul de deschidere este aproape de prețul de închidere), dar volumul este foarte mare. O astfel de bară ne arată că piața a atins un nivel puternic de suport sau rezistență. DiNapoli combină bara comprimată cu nivelele Fibonacci. Astfel acest tip de bare se identifică cu mare precizie. Dacă deschidem poziția în prezența unei asemenea bare, suntem asigurați de 2 ori: pe de o parte, de nivelul Fibonacci, pe de altă parte de reacția pieței, care ne arată că există un nivel de suport sau rezistență puternic. Ca filtru suplimentar a barei comprimate, DiNapoli introduce şi câteva condiții: volumul dat de bara comprimată este cu 30%

mai mare în comparație cu bara precedentă şi mai mică după MFI în comparație cu bara precedentă.

MFI = rb/v, unde:
rb — intervalul barei în puncte,
v — volumul.

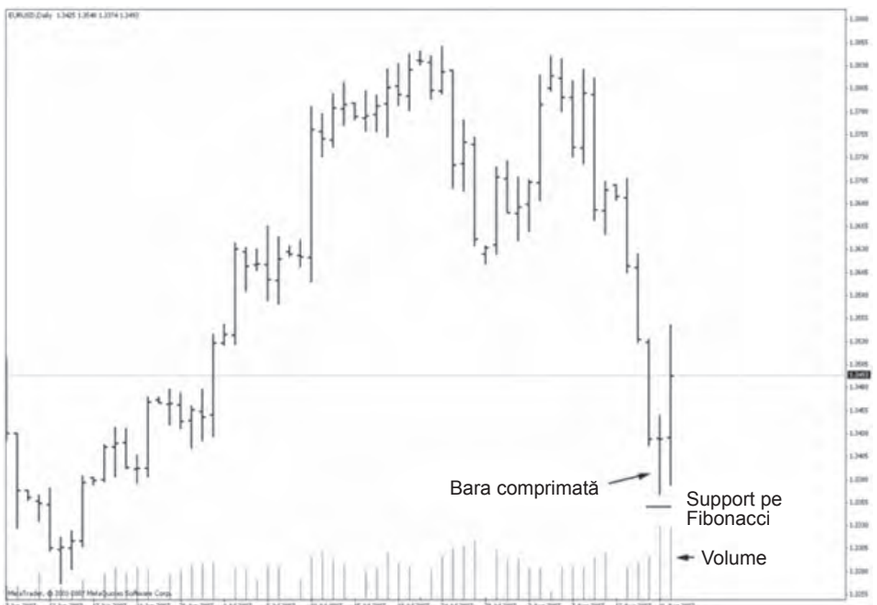

Figura 145 Bara comprimată. EUR/USD, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

Bara comprimată poate fi observată în data de 16.08.2007 în graficul EUR/USD (fig. 60). Aici se vede clar creşterea volumelor şi păstrarea corelațiilor dintre volume şi intervalul prețului în raport cu bara precedentă.

DiNapoli recomandă următoarea tactică de tranzacționare: aşteptăm până când bara comprimată se formează în apropierea unui nivel Fibo puternic, după care deschidem o poziție pe prima corecție, nu foarte agresiv. Stop Loss plasăm sub minimul (maximul, dacă vindem) acestei bare. O astfel de tactică autorul o numeşte *Genistul A*.

Până acum am analizat unele din strategiile propuse de autor. Acum să acordăm atenție la aportul principal adus de Joe DiNapoli, şi anume la tradingul cu nivelele DiNapoli.

Ce reprezintă aceste nivele? Ele constituie nivele de suport şi rezistență care corespund unor anumite condiții. În esența lor, aceste nivele se bazează pe teoriile Fibonacci. Cu ajutorul lor autorul dezvoltă această teorie mai departe. Nivelele DiNapoli cuprind: nivelele Fibo, punctele prețului, acumularea şi zonele corelate de prețuri.

Definițiile legate de nivelele DiNapoli sunt:

• **Amplitudinea pieței** (Market Swing). Aceasta reprezintă o anumită evoluție a pieței, cu o durată de la un minut până la câțiva ani, între punctul minim şi maxim. Amplitudinea pieței poate fi numită şi val. În fig. 146 este reprezentată amplitudinea pieței, încheiată între *numărul focalizat* F şi punctul 4, aceasta reprezentând trendul ascendent al pieței.

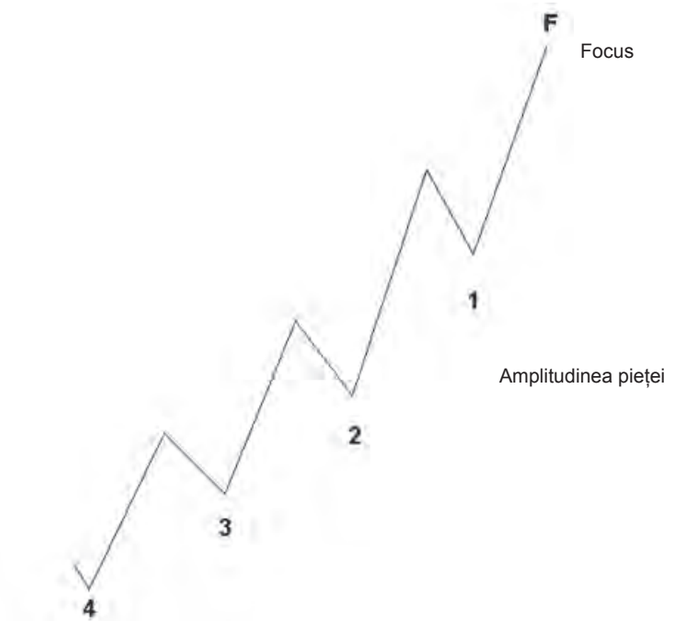

Figura 146. Nivele DiNapoli — elemente principalele

- **Numărul sau punctul reacției** (Reaction Number). În fig. 146 aceste puncte de reacție sunt menționate cu numere de la 1 la 4. Acesta este un punct de jos sau de sus în limitele unor anumite valuri ale pieței care se mişcă în aceeaşi direcție ca şi amplitudinea pieței. Nu este neapărat necesar ca aceste puncte să fie minime sau, corespunzător, maxime ale valurilor pe care le indică.
- **Nivele DiNapoli ascunse.** În cartea sa DiNapoli explică unele reacții care rămân nevăzute şi prezintă nivele ascunse. Ele apar în prezența gap-ului (decalaj de preț); în calitate de puncte se consideră vârful acestui gap. Reacțiile inițiate cu un salt puternic sunt mai importante.
- **Numărul focalizat** (Focus Number) reprezintă maximul amplitudinii pieței. Acesta este locul de unde se calculează toate corecțiile (nivelele Fibo). La schimbarea numărului focalizat se schimbă şi nivelele Fibo.
- **Nivelele Fibo** (Fibnode). Acesta este nivelul de suport sau rezistență ce corespunde unei anumite corecții Fibonacci — 0,382 şi 0,618, pe care le indică cu F3 şi F5.
- **Punctul prețului** este un număr bazat pe extensia Fibonacci ce arată eventuala țintă a profitului.
- **Acumularea** (Confluence, „K") reprezintă un punct sau un nivel al prețului unde pot fi observate două nivele Fibo — 0,382 şi 0,618 — din diferite puncte ale reacției. Particularitatea sa constă în nivelul puternic de suport sau rezistență. Aceste două nivele Fibo au aproximativ aceeaşi valoare, acceptată fiind o mică diferență. Acumularea include, în afara celor două nivele Fibo, şi intervalul cuprins între acestea.
- **Profitul rațional** (Logical Profit Objective) este ținta prețului profitului la poziția deschisă, obținută cu ajutorul oscilatorului, prioritar combinat cu extensia Fibonacci.
- **Acordul** (Agreement) reprezintă zona prețului ce coincide sau este la o distanță apropiată dintre nivelul Fibo şi unele puncte de preț.
- **Distrugerea prețului.** Dacă în mişcarea sa piața străpunge un nivel Fibo stabilit, atunci acest nivel nu mai este valabil şi îl ştergem de pe grafic.

Să grupăm toate aceste elemente într-un exemplu clasic, prezentat în fig. 147.

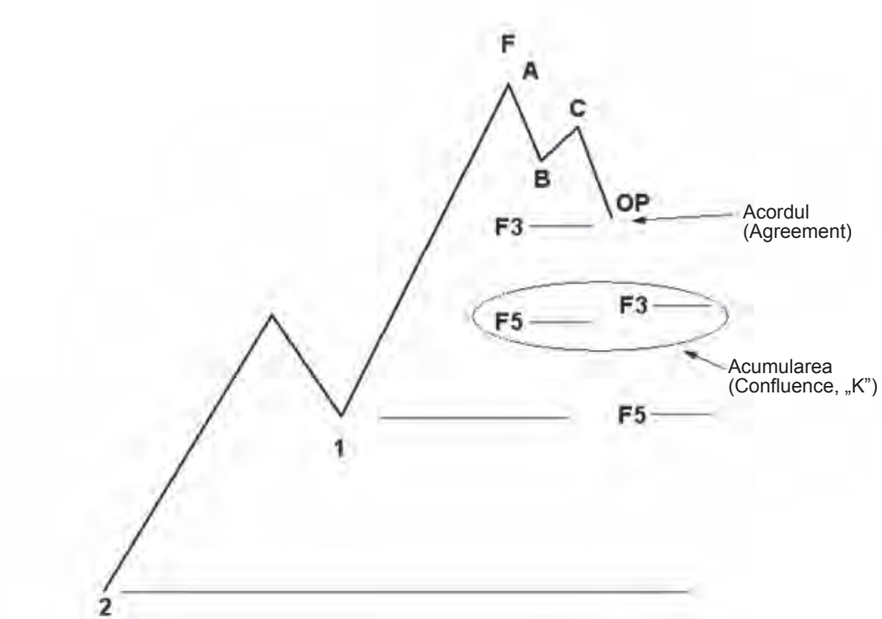

Figura 147. Nivele Di Napoli — exemplu clasic

Să analizăm, de asemenea, un exemplu real. În fig. 148 se pot vedea nivele DiNapoli, reprezentate în graficul de o săptămână EUR/USD. Dacă vom calcula nivelele la diferite numere focalizate, vom observa că de multe ori, înainte de atingerea unui nou maxim (unui nou *focus*) piața se îndepărtează de nivelul DiNapoli.

Figura 148 DiNapoli Levels EUR/USD, Weekly, Meta Trader — Admiral Markets

Tehnicile de tranzacționare, prezentate de DiNapoli, au o aplicare largă pe diferite piețe financiare şi sunt adecvate în combinație cu alte tipuri de strategii. Concret, nivelele DiNapoli constituie o metodă potrivită pentru diferite piețe, indiferent dacă acestea sunt de acțiuni, valută sau futures.

THOMAS DEMARK

Thomas Demark este unul dintre cele mai cunoscute nume pe piețele financiare, cu o experiență de 38 de ani. Supranumit *Consultantul consultanților*, Demark a fost consultant al managerilor de *hedge-funds*. El

este autorul multor articole din reviste financiare, participant la numeroase conferințe tematice, şi cunoscut în toată lumea ca autor al cărților *The New Science of Technical Analysis*, *New Market Timing Techniques* şi *DeMark on Day Trading Options*.

Thomas Demark este unul dintre cei mai productivi autori. În practică, este aproape imposibil ca un trader să nu întâlnească vreo tehnică, indicator sau regulă, care să nu fie elaborată de Demark. Exemple:

D-wave Analysis
Daily Range Projections
DeMarker Indicator
Price Intersector
Price Setup
Range Expansion Index (REI)
Sequential
TD Beakout Qualifiers
TD Demand Line
TD Dollar Rated Option Ratio
TD Line Breakout
TD Line Value
TD Lines
TD New High-New Low Index
TD Points
TD Price Points
TD Price Projector
TD Retracement Arc
TD Retracement Qualifier
TD Supply Line
TD Supply Points
Trend Factors

Să analizăm una dintre cele mai cunoscute strategii Demark -*Continuitatea* (Sequential).

Consecutivitate (Sequential)

Aceasta este o strategie inovatoare, foarte simplă în esența sa. În ea nu există nici un indicator, doar relații între prețuri. Prin intermediul acestei strategii, Demark descoperă noi direcții şi teorii despre ciclurile pieței.

Strategia este împărțită în câteva etape, fiecare având caracteristici diferite. Important în *Sequential* este prețul de închidere a unei singure bare (se utilizează graficul pe o zi) raportat la prețul de închidere a barei cu câteva zile în urmă.

Prima etapă se numeşte *Pregătirea* (Setup). Condiția care trebuie îndeplinită în această etapă o reprezintă existența a nouă bare consecutive, fiecare dintre acestea cu prețul de închidere mai mare sau mai mic decât cel din urmă cu 4 zile. Vom denumi aceste nouă bare *set*. Cu alte cuvinte, pe un trend ascendent, trebuie să găsim un astfel de set din nouă bare, în care prețul de închidere a fiecăreia este mai mare decât prețul de închidere a barei din urmă cu 4 zile. Aceasta înseamnă că în momentul actual piața efectuează o mişcare ascendentă. Similar se procedează şi în cazul mişcării descendente, unde prețul de închidere al fiecăreia din cele nouă bare consecutive trebuie să fie mai mic decât prețul de închidere a barei din urmă cu 4 zile. După aceste nouă bare, de multe ori are loc o mişcare nu foarte amplă (corecție) în direcția opusă. În fig.149 este prezentată prima etapă.

După Demark, mişcarea din prima etapă, în afara condiției de bază menționate mai sus, trebuie să satisfacă urmatoarele condiții:

1. Fiecare zi dintre cele analizate trebuie să fie o zi cu tranzacții reale efectuate (nu o zi de weekend).
2. Bara (ziua) ce precede începerea numerotării (înaintea primei bare numerotate), numită bară zero — trebuie să aibă prețul de închidere mai mic sau egal (la mişcarea ascendentă), sau mai mare (la descendentă) decât bara din urmă cu patru zile.
3. Dacă unul din prețurile de închidere a celor nouă bare consecutive este egal cu prețul barei din urmă cu patru zile, numerotarea se termină şi trebuie căutată o nouă *consecutivitate*.
4. Această *consecutivitate* poate fi formată din mai mult de nouă bare, dar acesta este minimul necesar.

Condiția valabilității primei etape. Pentru a calcula o consecutivitate din nouă bare, aceasta trebuie să îndeplinească o condiție suplimentară. Valabilitatea continuității se stabileşte de aşa-numita *Intersectarea* (Intersection). *Intersectarea* apare când cel mai mare preț (la cumpărare) sau cel mai mic preț (la vânzare) al barei a opta sau a noua consecutivă va fi mai mare (cumpărare) / mai mic (vânzare), sau egal cu cea mai mică/mare valoare a oricărei bare, din urmă cu cel puțin trei zile. Condiția valabilității poate fi observată în fig. 149.

Prețul de deschidere, care identifică prima zi
Condiția valabilității: cea mai înaltă 10, față de cea mai joasă 7
Prețul de închidere, care identifică ziua zero
0 1
2 3 4 5
6
7
8 9 10

Figura 149 Prima etapă — identificarea a nouă bare consecutive, fiecare cu un preț de închidere mai mic decât prețul de închidere a barei cu patru zile în urmă. Condiția valabilității se păstrează la bara a zecea. USD/CAD, Daily, Meta Trader — Admiral Markets

De exemplu, *la prima etapă,* la cumpărare este necesar ca maximul barei a opta sau a noua să fie mai sus decât cel mai mare preț al barei din urmă cu trei sau mai multe zile. În mod identic, la vânzare în prima etapă trebuie ca prețul minim al barei a opta sau a noua să fie mai jos sau egal decât cel mai mic preț al barei din urmă cu trei sau mai multe zile.

Intersectarea poate avea loc şi după bara a opta sau a noua, dar nu este obligatoriu ca următoarele zile să fie din *set*, să corespundă condiției prețului de închidere. E necesar ca prețul (minimul sau maximul) să intersecteze minimul sau maximul corespunzător al prețurilor care au fost cu trei sau mai multe zile în urmă. În fig.149 este indicată *intersectarea* care are loc la bara zece. Etapa a doua se amână până la formarea *intersectării*.

Există două situații în care *consecutivitatea* nu este necesară. Prima se numeşte *Reciclare* (Recicling) — apariția setului al doilea în aceeaşi direcție. Reciclarea poate fi observată şi în fig. 150 — setul al doilea apare înaintea apariției semnalului.

Situația a doua este următoarea: *consecutivitatea* trebuie să se finalizeze sau să treacă într-o nouă numerotare, dacă unul dintre prețurile ulterioare de închidere, până la apariția semnalului concret, va fi mai mare/mai mic decât valoarea maximă/minimă a celei mai înalte/mai joase bare din consecutivitate. Cu alte cuvinte, la identificarea momentului cumpărării, dacă după *set*, până la apariția semnalului concret, prețul de închidere este mai sus decât cea mai mare valoare a tuturor barelor din *set*, atunci trecem la o nouă numerotare. Să privim din nou fig.149 — *setul* nu va fi real, dacă unul din prețurile de închidere după acesta este mai sus decât cel mai mare preț al întregului *set*, sau acesta constituie maximul barei indicată cu cifra 1. Similar se procedează şi in cazul vânzării.

După formarea *consecutivității* din nouă bare la prima etapă, începe următoarea etapă Sequential numită *numerotatul*. Această etapă urmăreşte raportul dintre prețul de închidere a ultimei bare şi cel mai mare sau cel mai mic preț al barei din urmă cu două zile.

Numerotarea începe imediat după apariția *intersectării*. Semnalul apare după ce se fixează treisprezece bare cu prețurile de închidere mai mari (vânzare) sau mai mici (cumpărare) față de maximele sau minimele existente cu două zile în urmă. Aceste prețuri de închidere nu trebuie neapărat să fie consecutive. Conform definiției, semnalul nu poate să apară fără prezența măcar a douăsprezece bare corespunzătoare condiției după *inter-*

sectare. Numărul minim de bare din primele două etape este de 21.

Numerotarea se încheie, dacă din momentul finalizării până la momentul semnalului apare o nouă *numerotare* în direcția opusă.

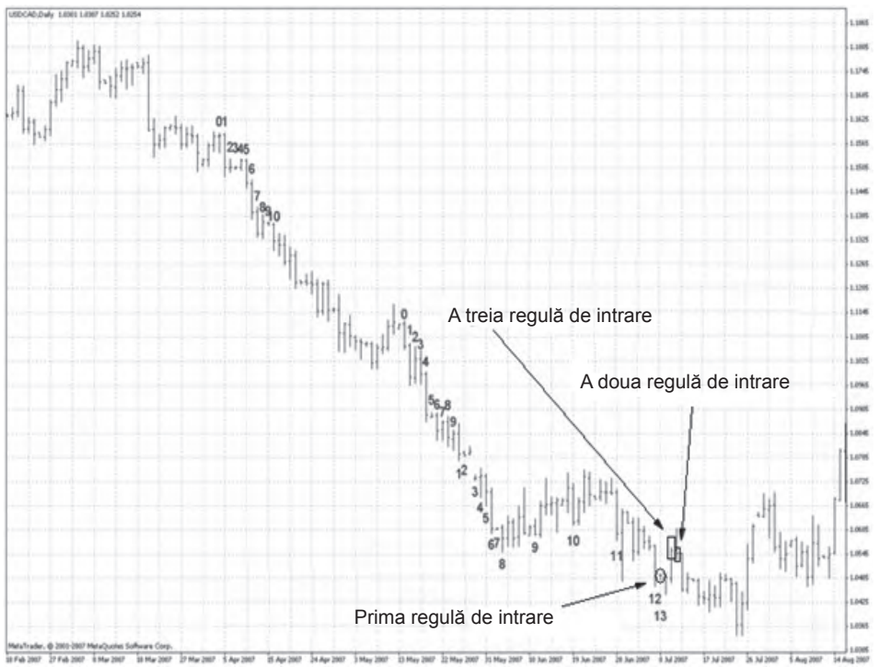

Fig. 150 Setul şi Numerotarea USD/CAD, Daily, Meta Trader — Admiral Markets

În fig.150 pe graficul zilnic USD/CAD din perioada 04.2007 -07.2007, sunt prezentate cele două etape — *setul* şi *numerotarea*. În acest grafic se observă că ziua a treisprezecea s-a închis foarte aproape de minimul pieței.

Etapa a treia o reprezintă intrarea în piață.

În cazul intrării după strategia *Consecutivității* se utilizează trei variante. Conform primei variante, intrarea se face după prețul de închidere la sfârşitul *numerotării*. Aceasta este cea mai riscantă variantă, deoarece poate să înceapă formarea unui nou *set* sau să aibă loc o *reciclare*, adică *setul* inițial va fi anulat. Aceasta este o metodă care oferă posibilitatea cumpărării/vânzării, la cel mai mare/mic preț, dar şi riscul este mai mare.

A doua variantă se protejează de *reciclare*. Poziția se deschide după ce are loc *saltul* prețurilor, care după terminarea *numerotării* reprezintă :

- cumpărarea la prețul de închidere, dacă este mai mare decât prețul de închidere a barei din urmă cu patru zile;
- vânzarea la prețul de închidere, dacă este mai mică decât prețul de închidere a barei din urmă cu patru zile.

Metoda a treia de intrare utilizează *saltul* de două zile. Cu alte cuvinte, după formarea a 13 bare din *numerotare*, deschidem poziția în momentul în care la o bară ulterioară prețul de închidere este mai mare (la cumpărare) sau mai mic (la vânzare) decât cel mai mare (la cumpărare) sau cel mai mic (la vânzare) preț cu două bare înainte de aceasta. Această variantă este o decizie de compromis între prima şi a doua.

Să privim din nou fig. 150, unde sunt prezentate toate cele trei variante de intrare în piață. În cazul respectiv, cea mai reuşită ar fi prima variantă, imediat după bara a treisprezecea din *numerotare*. Punctele de intrare a celorlalte două metode se află aproximativ la unul şi același nivel.

Închiderea poziției

Există două metode de inchidere a poziților. Prima constă în închiderea poziției, dacă după semnalul dat, noul *set* format în direcția poziției deschise, nu poate depăşi cea mai mare/mică valoare a *setului* precedent (ca rezultat este format semnalul).

A doua metoda de ieşire reprezintă păstrarea poziției până la apariția semnalului de stăpungere a tendinței.

Ordinele Stop Loss (Stop Loss Orders)

În opinia lui Demark, există două metode de determinare a nivelelor Stop Loss. În ambele cazuri se utilizează intervalul de preț al zilei cu maximul din toată perioada *setului* şi *numerotării* (pentru vânzare). Pentru pozițiile de cumpărare se foloseşte intervalul de preț al barei cu minimul *setului* şi *numerotării*.

La cumpărare nivelul Stop Loss se calculează astfel:

- Din ziua cu prețul minim alegem cel mai scăzut preț, care se scade din cel mai mare preț sau din prețul de închidere a barei anterioare, dacă a fost mai sus.
- Rezultatul se adună la cel mai scăzut nivel.

La vânzare nivelul se calculează similar:

- Din ziua cu prețul maxim, din cel mai mare preț se scade cel mai mic preț al aceleaşi zile, sau prețul de închidere al zilei precedente, dacă a fost mai jos.
- Rezultatul se adună la cel mai scăzut nivel.

În aceste cazuri poziția se închide la atingerea nivelului Stop-Loss.

Tehnica a doua se aplică pe aceeaşi bară ca şi metoda anterioară (bara cu cel mai mare maxim sau minim), dar distanța se calculează altfel şi nivelul Stop Loss se calculează în felul următor:

- Pentru cumpărare — diferența dintre prețul de închidere şi cel mai mic preț al acestei bare. Rezultatul se scade din prețul minim;
- Pentru vânzare — diferența dintre prețul de închidere şi cel mai mare preț al acestei bare. Rezultatul se adaugă la prețul maxim.

Poziția trebuie închisă din nou, dacă prețul atinge aceste nivele.

Să analizăm încă un exemplu de aplicare a strategiilor Demark.

Figura 151. Sequential. Dow Jones, Daily, Meta Trader-Admiral Markets

În figura de mai sus se observă graficul zilnic al indicelui compozit Dow Jones Industrial. Anexa *Sequential* la acest grafic ne arată că semnalele pentru vânzare se găsesc în punctele optime, tranzacțiile se efectuează în imediata apropiere a vârfurilor. Punctele de intrare — iulie 2007 — diferența dintre prețul de închidere şi cel mai mic preț al acestei bare. Rezultatul, indiferent de modalitatea de intrare sau de ieşire pe care am ales-o, este profitabil.

Sistemul *consecutivității* este un instrument puternic pentru determinarea potențialelor momente cheie în mişcările pieței. Acest sistem reprezintă evaluarea ciclurilor de piață ale lui Tomas Demark. Autorul ne recomandă să utilizăm acest sistem numai pe graficele zilnice. Sistemul constituie o abordare unică a analizei piețelor. În el nu există indicatori sau elemente grafice de analiză. Se deosebeşte de celelalte prin faptul că include în analiză doar prețurile pieței şi perioada. Sistemul respectiv este eficient în combinație cu alte elemente ale analizei moderne.

LARRY WILLIAMS

Dacă vorbim de trading, atunci este imposibil să nu ne amintim numele Larry Williams — unul dintre cei mai cunoscuți teoreticieni şi practicieni ai timpului nostru. El are peste 40 de ani experiență, este autorul a zeci de cărți şi publicații. Mai mult, Williams este unicul trader care riscă regulat, tranzacționând un milion de dolari din banii proprii la seminariile pe care le conduce. El este *recordman* în competiția *Robbins World Cup of Championship of futures trading*, unde a obținut un rezultat excelent, multiplicând 10000 USD în 1100000 USD într-un singur an.

Activitatea lui Larry Williams este foarte vastă pentru a putea fi urmărită în întregime. Vom analiza doar metodele de bază, principalele direcții de dezvoltare în studiul piețelor, prezentate de Williams în cartea sa *Long term Secrets to Short term Trading*.

Ideile relatate de autor pot fi împărțite în:

1. **Analiza relațiilor între piețe** — Larry Williams acordă o mare atenție influenței pe care piețele financiare o exercită una asupra alteia. În cartea sa examinează în special dependența dintre piețele titlurilor de valoare (acțiuni, contracte furures) şi prețul aurului. El urmăreşte dependența concretă dintre acțiuni şi titluri de va-

loare, preţul la aur şi titluri de valoare. Aici se aplică indicatorul *Will-Spread*, elaborat de autor. *Will-Spread* măsoară fluxul de preţuri dintre piaţa în care tranzacţionăm şi piaţa secundară, care o influenţează. Dependenţa este următoarea: preţul primei pieţe (cea pe care tranzacţionăm) se împarte la preţul celei de-a doua. Rezultatul primit se înmulţeşte cu 100 şi se reprezintă grafic. Graficul obţinut serveşte drept indicator al viitoarelor mişcări ale pieţei.

2. Fiind trader de futures, Larry Williams studiază dependenţa în rapoarte publicate de bursele americane. Comisia privind tranzacţionarea futures a SUA (CFTC) emite în fiecare vineri raportul *Commitment of Traders (COT Report)*. Acesta arată poziţiile nete (lungi sau scurte) ale grupurilor de participanţi din piaţă. Aceştia sunt:

- **Commercials** — influenţii participanţi comerciali din piaţă (traderii pe petrol, corporaţii producătoare de materie primă şi mărfuri) care trebuie să se asigure de scăderea preţului. Poziţiile lor sunt numite de către autor *bani inteligenţi*;
- **Large Speculators** — marii speculanţi — băncile ce investesc în mărfuri şi în instrumente financiare, fondurile mari (inclusiv hedge) şi alte instituţii financiare;
- **Small Speculators** — micii speculanţi (aceştia sunt traderii particulari, mici companii investiţionale).

3. În viziunea lui Williams cei mai importanţi sunt **Commercials.** Comportamentul şi orientarea lor trebuie urmărite. În afară de imaginea participanţilor, un alt element important în aceste rapoarte îl constituie datele despre poziţiile deschise (Open Interest). Aceasta reprezintă numărul contractelor futures care sunt active, n-au expirat (livrarea produsului nu este finalizată), sau sunt închise cu o tranzacţie contrară. În aceste date important este următorul lucru: când are loc o creştere bruscă a poziţiilor deschise, de exemplu cu 30%, semnifică o creştere a interesului faţă de acel instrument financiar şi probabil va urma o mişcare ascendentă.
4. Alt moment important, prezentat de autor, îl constituie **tranzacţionarea într-o anumită zi a săptămânii sau a lunii.** După părerea sa, sunt anumite zile favorabile tranzacţionării. De exemplu, un anumit instrument este oportun de cumpărat luni şi miercuri, iar de vândut — la sfârşitul lunii august.

Tabelul 2

Zilele favorabile pentru vânzare/cumpărare a perechilor valutare în perioada 27.02.2003 -14.09.2007

Pereche Valutară	Zile favorabile Buy/Sell	Rezultat (pips)	Poziţii	Poziţii Profitabile	Poziţii Negative
EUR/USD					
Buy	Marţi	1697	237	128	109
	Vineri	822	237	128	109
Sell	Luni	514	235	123	112
GBP/USD					
Buy	Marţi	2811	237	131	106
	Joi	1187	238	122	116
Sell	Luni	368	235	119	116
	Vineri	287	237	114	123
USD/CHF					
Buy	Luni	1048	236	131	105
	Marţi	1671	237	126	111
Sell	Joi	548	238	113	125
USD/CAD					
Buy	Luni	466	236	116	120
	Vineri	2384	237	128	109
Sell	Marţi	1264	237	128	109

Larry Williams aminteşte de zilele favorabile numai pentru pieţele titlurilor de valoare şi pentru indicii americani. Noi am decis să prezentăm aceste date şi pentru piaţa valutară. Indicatorii din tabelul 2 sunt obţinuţi în urma analizei a patru perechi valutare în perioada 27.02. 2003 — 14.09.2007. Tranzacţiile se efectuează la preţul de închidere într-o anumită zi a săptămânii, şi se închid la preţul de deschidere a zilei următoare. Cu alte cuvinte, dacă pentru poziţiile lungi, cele mai bune rezultate au fost în ziua de luni, atunci toate tranzacţiile reprezintă cumpărarea la preţul de deschidere de luni şi închiderea poziţiei — la preţul de deschidere de marţi.

Rezultatele sunt evidente, pentru fiecare valută există anumite zile favorabile pentru cumpărare sau vânzare.

Larry Williams utilizează aceste dependenţe în calitate de filtru pentru strategiile sale de bază — cumpără sau vinde în prezenţa semnalului sistemului, dacă acest semnal a apărut într-una din zilele acestea.

5. În analiza sa, Williams indică în principal **dependențele dintre patru componente de bază ale unei singure bare —** maximul, minimul, prețul de deschidere şi închidere. În opinia sa, puterea cumpărătorilor se măsoară cu distanța de la cel mai mic preț până la prețul de închidere, iar puterea vânzătorilor cu distanța de la cel mai mare preț până la cel de închidere. Autorul cercetează aceste relații şi le grupează în modele grafice.

Să examinăm figura de bază pe care Larry Williams o aplică cel mai mult, şi care în opinia lui, *este cea mai sigură dintre figurile pe termen scurt*. Aceasta poartă denumirea *Ups* (Oops).

Pe parcursul mai multor ani de observații, analiză şi tranzacții pe pieţele futures, autorul a ajuns la următoarele concluzii*:*

- variația dintre prețul de deschidere şi prețul de închidere este rezultatul acțiunii profesioniştilor;
- variația dintre prețul de închidere şi prețul de deschidere a zilei următoare (gap, dacă acesta apare) are loc ca rezultat al reacției emoționale a participanților la piață şi a schimbării ulterioare de direcție.

Figura *Ups* utilizează aceste definiții. Ce reprezintă ea? Dacă piața s-a deschis mai jos decât prețul minim al zilei precedente (gap), atunci întoarcerea pieței şi atingerea maximului zilei anterioare constituie un semnal de cumpărare. Similar şi pentru vânzare — dacă prețul de deschidere a unei noi bare este mai mare decât oricare preț al barei precedente, atunci semnalul de cumpărare apare când piața scade şi atinge acest preț.

Logica expusă de autor este următoarea: să considerăm cazul cumpărării. Mişcarea prețului după închidere se produce ca rezultat al surplusului emoțional al vânzătorilor care împing prețul de deschidere sub minimul zilei anterioare. Ulterior prețul se întoarce la minimul acelei zile, ceea ce demonstrează că piața a acumulat suficientă forță ca să depăşească vânzarea în panică şi să urmeze evoluția inițială. Aceasta înseamnă că reacția emoțională este învinsă şi sentimentul din piață favorizează creşterea. Atingerea minimului zilei precedente reprezintă un semnal de cumpărare.

Să analizăm acum exemple concrete. Este necesar să menționăm că această figură se va întâlni mult mai rar pe piața Forex, fiind caracteristică pieţelor de acțiuni şi futures.

Figura 152. **Ups** ***în graficul General Electric, Daily, Meta Trader, Admiral Markets***

În fig. 152 este prezentat modelul Ups, format de câteva ori în perioada 06.2007 — 09.2007. Acest model este întâlnit relativ des şi se consideră autentic.

Dacă urmărim graficul, observați că nu toate modelele sunt evidențiate. Atunci de ce le menționăm pe acestea trei? Care este diferența față de altele, de ce acestea sunt mai importante? Răspunsul la aceste întrebări le găsim în următorul grafic.

Figura 153* Ups + Williams Percent Range *General Electric, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

Graficul din fig. 153 reflectă aceeaşi perioadă ca şi cel din 152, însă aici este adăugat indicatorul *Willams Percent Range*. Urmăriți cu atenție unde se află indicatorul corespunzător acestor figuri. El este mai jos de linia -80, în zona de supra-vânzare. Aceste este un filtru suplimentar al figurii respective. Cu alte cuvinte, figura *Ups* este mult mai eficientă când se formează pe o piață în stare de supra-vânzare sau supra-cumpărare.

Larry Williams propune încă o figură asemănătoare în urmatoarele condiții:

- **Buy** — dacă bara curentă (ziua) se deschide sub minimul barei din urmă cu două zile, aşteptăm creşterea până la nivelul acestui minim. O astfel de revenire va fi semnal de cumpărare;
- **Sell** — dacă bara curentă (ziua) se deschide peste maximul barei din urmă cu două zile, aşteptăm scăderea până la nivelul acestui maxim, ce va fi semnal de vânzare.

Această figură se bazează pe faptul că în timpul unei mişcări puternice într-o anumită direcție, piața rar revine la valorile care se observau cu câteva zile în urmă. În acest caz s-ar produce o corecție temporară. Această figură se întâlneşte mai des decât *Ups*. Ea este caracteristică şi pentru piața Forex.

Figura 154. USD/CHF, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

În fig. 154 se observă formarea multiplă a acestui model pentru perechea valutară USD/CHF în perioada 06.2007 — 09.2007.

Până acum am analizat punctele de intrare în piață, momentele unde, după părerea lui Larry Williams, este profitabilă deschiderea pozițiilor de cumpărare sau vânzare. În continuare analizăm alte elemente ale unei strategii profitabile: *Stop Loss, Take Profit*.

Să începem cu Take Profit**.** Williams este unul dintre autorii care utilizează foarte rar sau deloc Take Profit. Din punctul său de vedere mai bine închidem poziția după ultimul preț (prețul de închidere) al zilei respective decât să plasăm Take Profit. El, de asemenea, poate menține poziția

deschisă în limitele a 1-5 sesiuni de tranzacționare. Pentru ieşire Larry Williams aplică tehnica de *catapultare* (Bail Out). Catapultarea reprezintă închiderea poziției la deschiderea primei zile profitabile după intrare. Cu alte cuvinte, după intrarea pe poziție aşteptăm primul preț de deschidere a zilei în care rezultatul nostru este pozitiv, apoi închidem poziția. Dacă urmărim exemplul ultimului model din fig. 154, şi am fi vândut la nivelul 1,2101 (05.09.2007). Mişcarea a fost favorabilă pe parcursul zilei, deci, în următoarea zi (06.09.2007), la prețul de deschidere de 1,2044, închidem poziția. Profitul este de 57 de pips.

Tehnica de catapultare poate fi aplicată şi prețului de deschidere dacă poziția din piață are deja două sau trei zile. În acest caz, profitul în exemplul pe care l-am analizat este mult mai mare.

Dar ce se va întâmpla dacă piața va merge în direcția opusă, dacă poziția noastră este neprofitabilă? Răspunsul lui Williams la această întrebare constă în stabilirea unui stop în valoare absolută (o suma fixă). Ce înseamnă aceasta? Autorul ne recomandă să plasăm Stop Loss în sumă de bani, nu după un anumit nivel tehnic, cum propun majoritatea tehnicienilor.

Aceste două modele analizate constituie doar o parte din cele utilizate de Larry Williams. Elementele ce construiesc modelele menționate, în parte pot fi întâlnite şi la alți autori, prezentați în această carte (acestea sunt *şinele DiNapoli*, *Sequential lui Demark*). Dar ele, evident, au fost cel mai bine dezvoltate de Williams. Dacă v-a plăcut stilul de tranzacționare, vă recomandăm să aprofundați lucrările sale. Chiar dacă n-o să urmați aceste strategii, meditați serios asupra sfaturilor repetate permanent de Larry Williams:

Întotdeauna plasați stop loss!
Tranzacționați futures!

SISTEMUL DE TRANZACȚIONARE ELIUTE

Teoriile foarte cunoscute ale analizei mişcărilor de piață pot explica şi diferite elemente ale vieții reale. De exemplu, proporțiile Fibonacci şi proporțiile corpului omenesc, valurile lui Elliot şi valurile în viața oamenilor etc. Indiferent că aceste teorii au fost elaborate mai întâi pentru pieţele financiare sau au fost observate în viața reală şi apoi aplicate în pieţe, ele se bazează pe similitudini importante.

Asfel de similitudini, atât în viața reală, cât şi în piață, încă urmează a fi descoperite.

În acest capitol vom încerca să prezentăm orientări pentru viitoarele cercetări în domeniul respectiv. Desigur, pentru a descrie toată teoria, va fi nevoie nu de una, ci de mai multe cărți. Iată de ce rolul cărții date este să definim laconic noțiunile principale şi să prezentăm logica acestora. Deci, să dăm curs liber inovației!

Aşadar, fiecare teorie ştiințifică se bazează pe anumite postulate, care se consideră a fi demonstrate şi pe fundamentul lor se dezvoltă ulterior teoriile.

Pentru teoria pieței, ca în cazul oricărei teorii, este necesară fundamentarea pe anumite postulate.

Analizând *evoluția pieței,* putem menționa trei stări principale pe care ea se construieşte:

- **Impulsul** — poate fi definit ca mişcarea de bază a pieței, orientată spre o anumită direcție. Impulsul este o parte a trendului;
- **Corecția** — aceasta este a doua parte componentă a trendului. Ea reprezintă mişcarea în direcție opusă, cu o putere mai slabă, după care impulsul continuă;
- **Consolidarea,** probabil, constituie cea mai importantă stare a pieței. Este o perioadă în care piața acumulează energie pentru realizarea impulsului următor. Ea poate fi definită drept o mişcare laterală. Consolidarea deseori capătă forma unui model grafic, prezentat în capitolul 4 (Analiza Grafică).

Aceste trei situații, în esență, constituie baza teoriei pieței. După definiția lor urmează să prezentăm încă două elemente ale pieței — *haosul* şi *ordinea*. *Haosul* şi *ordinea* pot apărea oricând şi pot avea o durată diferită. Aplicând aceste două noțiuni la stările principale ale pieței, putem

concluziona că *ordinea* se observă la impuls şi corecție, iar *haosul* — la consolidare.

Cum se dezvoltă mişcarea pieței?

În primul rând, după cum am amintit deja, cea mai importantă stare a pieței este consolidarea. De regulă, ea este necesară pentru a începe o mişcare nouă. Fiecare mişcare nouă sau impuls trece prin etapa de consolidare. Cu alte cuvinte, *ordinea* apare din *haos*.

Imediat apare întrebarea: cum se întâmplă aceast fapt, cum *haosul* trece în *ordine* şi invers?

Să luăm un alt exemplu din viața noastră de zi cu zi. Dacă privim străzile din marile oraşe, vom observa că ele reprezintă aceste noțiuni — *haosul* şi *ordinea*. Autoturisme, pietoni, autobuze, tramvaie şi alți participanți în trafic pot fi priviți drept un sistem unitar. În acest sistem toți participanții se mişcă într-o anumită ordine strictă datorită unui anumit mecanism de reglementare. Unul dintre mecanismele principale de reglementare, care zilnic asigură ordinea în acest sistem, este semaforul. Datorită acestuia, toți participanții la trafic pot conviețui împreună în siguranță.

Să urmărim una din părțile concrete ale acestui sistem — subsistemul intersecția. La această intersecție, datorită semaforului, toți participanții menționați mai sus au aceleaşi drepturi de deplasare, adică toți vor avea posibilitatea să traverseze intersecția şi să-şi continue mişcarea în direcția dorită, spre obiectivul urmărit.

În acest subsistem *ordinea* se menține datorită păstrării mecanismului de sincronizare şi reglementare a traficului. Să presupunem că avem două direcții A şi B, şi că durata semnalului semaforului ce reglează mişcarea permite trecerea a 10 autoturisme într-o singură direcție. Toți am observat faptul că, într-un anumit moment, unul dintre participanți, de exemplu un automobil, decide să nu respecte semnalul, şi să traverseze pe culoarea roşu. Deseori şi alții îi urmează exemplul. Atunci, în loc de 10 autoturisme merg 14 în direcția A.

Aceasta automat înseamnă că în direcția B, cât timp vor trece pe roşu cu patru maşini mai mult, vor avea acces doar 6 autoturisme. Circulând pe roşu, patru automobile în direcția A împiedică accesul participanților în direcția B. Participanții din direcția B, la rândul lor, vor să păstreze proporția precedentă de 10 automobile. În acest caz, patru automobile din direcția B sunt nevoite să circule pe roşu. În timp mişcarea la intersecție

se îngreunează, apar tot mai mulți participanți care nu respectă regulile, semaforul îşi pierde funcția sa de sincronizare şi în subsistem domină *haosul*. Intersecția se află în blocaj şi nimeni nu poate trece. În acest moment al *haosului* situația pare fără ieşire, şi pare că niciodată nu ne vom întoarce la ordinea precedentă.

Cel mai interesant este că ordinea în subsistem se restabileşte brusc. Automobile, tramvae, pietoni, mai devreme sau mai târziu, se poziționează într-o anumită succesiune ce permite trecerea de la *haos* la *ordine*.

Să revenim la piețele financiare. *Analogiile pe care le putem deduce din exemplul prezentat cu intersecția sunt următoarele:*

După ordine, impuls, în timpul căruia avem o evoluție certă a mişcării (nu contează — ascendentă sau descendentă), în anumite condiții, pe piață începe haosul. Acest haos se caracterizează prin închiderea pozițiilor mişcării anterioare şi deschiderea de noi poziții în diferite direcții, perceperi variate ale datelor fundamentale etc. Toate acestea în graficul pieței se reprezintă sub aspectul consolidării;

Ca şi în exemplul cu intersecția, pe piețele financiare, într-un anumit moment, elementele de piață se aranjează într-o continuitate concretă, iar ca rezultat începe impulsul şi ordinea se restabileşte.

Prin aceasta am arătat legătura existentă între piețele financiare şi viața reală. Din toate cele prezentate, pe noi, traderii, ne interesează cum să descoperim succesiunea în care factorii din piață se aranjează într-o anumită direcție şi haosul se transformă în ordine.

Evident, dacă punem problema tranzacționării în starea de consolidare, aşteptând impulsul, o variantă fericită o constituie tranzacționarea după metodele prezentate în capitolul 4. Această tehnică de tranzacționare se bazează în principal pe străpungerea consolidării, ceea ce duce la dezvoltarea impulsului într-o anumită direcție. Această abordare a tradingului pe piețele financiare ca atare este favorabilă, dar dacă este aplicată mult timp, se observă că o parte a mişcării întotdeauna este omisă, ca să fim mai expliciți, este omisă partea de la începutul mişcării până la străpungerea modelului grafic.

Atunci cum ştim că piața se pregăteşte de impuls, că haosul va trece în ordine?

Pentru a da un răspuns corect fundamental, este necesar ca el să se bazeze pe cele mai simple elemente ale pieței. În capitolul 4 (Analiza Grafică)

am examinat modelele prețului care pot fi definite ca fiind complexe. Ele descriu starea de consolidare, dar în esență depind de mai mulți parametrii, de exemplu: înclinarea, lungimea, lățimea, momentul străpungerii etc.

Răspunsul la întrebarea de mai sus se găseşte în împărțirea acestor modele până la cele mai mici posibile, până la modelele care se bazează numai pe raportul dintre unitățile principale de construire a pieței — prețurile Low, High, Open, Close.

Asemenea modele am analizat urmărind teoriile Larry Williams şi Tomas Demark. Primul este unul dintre teoreticienii contemporani care a avut o contribuție importantă la dezvoltarea acestor figuri de preț.

Din toate cele expuse putem concluziona că începutul continuității, unde toate elementele sunt în stare de trecere de la haos la ordine, de la consolidare la impuls, apare din corelațiile exacte ale celor patru prețuri de bază sau dintr-o anumită figură.

Înainte să continuăm, trebuie să amintim un aspect foarte important. Nu există figură eficientă 100%. Ca în cazul intersecției în care mişcarea este în dificultate, şi ordinea nu poate fi uşor restabilită, şi la mişcările pieței trecerea de la consolidare la impuls nu se produce ca urmare a unei singure continuități. Din cauza numărului mare de figuri, nici o figură nu poate fi eficientă 100%.

Studiați următoarele grafice. În fig. 155 şi 156 sunt prezentate graficele zilnice EUR/USD şi USD/CAD.

Figura 155 USD/CAD, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

Figura 156, EUR/USD, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

În fiecare grafic pot fi observate anumite elemente evidențiate. După cum observăm, majoritatea momentelor de acest gen apar la consolidare. De asemenea, trebuie atras atenția că după fiecare moment urmează un impuls într-o anumită direcție. Dacă aprofundăm, se poate observa că toate aceste momente corespund unor anumite situații. Aceste situații pot fi grupate într-o figură a prețului. Figura respectivă o vom numi convențional *figura E*, iar strategia de tranzacționare bazată pe *figura E* — ELIUTE.

Ce reprezintă figura E? Aceasta este o figură foarte simplă, bazată pe corelațiile dintre cele patru prețuri principale — cel mai mare, cel mai mic, prețul de deschidere şi prețul de închidere. *Figura E* se formează când după deschiderea unei bare noi, prețurile trec de maximul sau minimul precedent, dar nu se mențin la noile nivele şi revin, închizându-se mai jos, respectiv mai sus decât prețul de deschidere.

Toate acestea sunt ilustrate în fig. 157, unde este reprezentată interpretarea corectă şi incorectă a *figurii E*.

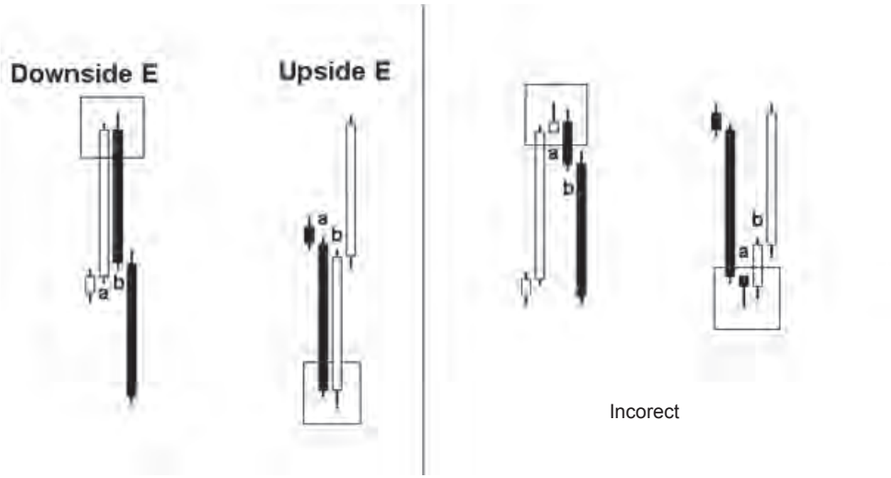

Figura 157 „E", Ascendent şi Descendent

În forma clasică a figurii E există o condiție importantă — trebuie să se producă atingerea unei noi valori, minim sau maxim, după care piața se închide, formând o lumânare inversă: dacă „a" — a taurului, atunci „b" — a ursului şi viceversa: dacă „a" — lumânarea ursului, „b" — finalizează figura. Corelațiile exacte dintre prețuri, „gap"-urile prețului sau alte elemente pot servi drept filtre suplimentare ale modelului dat. Filtrele amintite nu vor constitui obiectul atenției noastre în această carte.

Să examinăm acum tehnica de tranzacționare ce se bazează pe această figură sau regulile sistemului ELIUTE:

Deschiderea pozițiilor. Regulile de deschidere a poziției sunt simplu de urmat.

- **Cumpărarea.** Cumpărăm dacă după formarea figurii ascendente E (Upside E) piața va depăşi cea mai mare valoare a barei ce închide figura — „b". Cu alte cuvinte, cumpărăm când piața trece de maximul lumânării „b". O condiție suplimentară — până la momentul cumpărării este ca distanța dintre cel mai mic preț al barei curente şi prețul deschiderii să fie mai mică decât aceeaşi distanță a barei precedente (bara „b").
- **Vânzarea.** Identic: vindem dacă la formarea figurii descendente E (Downside E) piața va depăşi cea mai mica valoare a barei ce

închide figura — „b”. Cu alte cuvinte, vindem când piața trece de minimul lumânării „b”. O condiție auxiliară — până la momentul cumpărării, distanța dintre cel mai mare preț al barei curente şi prețul deschiderii să fie mai mică decât aceeaşi distanță a barei precedente (bara „b”) — umbra de sus a barei curente trebuie să fie mai mică decât umbra de sus a barei „b”.

Să urmărim semnalele graficului. Observați fig. 158, graficul zilnic USD/CAD, dar cu menționarea semnalelor de cumpărare şi vânzare.

Figura 158. ELIUTE semnale de vânzare şi cumpărare. USD/CAD, Daily, Meta Trader, Admiral Markets

Creşterea pozițiilor. Regulile de adăugare sunt două:

- Adăugăm la formarea noului semnal în aceeaşi direcție;
- Adăugăm mult mai rapid cu scopul maximizării profitului din impuls. Aici se poate cumpăra sau vinde suplimentar, dacă bara următoare depăşeşte maximul (cumpărare) sau minimul (vânzare) barei pe care s-a efectuat tranzacția inițială. Restricția este aceeaşi ca şi în cazul semnalului de bază — până la momentul cumpărării / vânzării distanța dintre cel mai mic / mare preț şi prețul de deschidere al barei curente trebuie să fie mai mică decât aceeaşi distanță de bara precedentă.

Creşterea pozițiilor după regula a doua trebuie efectuată doar până la bara a treia după inițierea tranzacției. Această adăugare este foarte eficientă, deoarece la startul noului impuls foarte des se formează câteva bare consecutive în aceeaşi direcție.

Stop Loss. În cazul strategiei ELIUTE avem două variante pentru a plasa Stop Loss. Prima este mai conservatoare — la cumpărare, dacă umbra de jos a barei curente va deveni mai mare decât umbra de jos a barei „b”, poziția trebuie închisă. În mod similar se aplică şi la vânzare — dacă distanța dintre prețul cel mai mare şi prețul deschiderii barei curente va deveni mai mare decât aceeaşi distanță a barei anterioare (bara „b”), poziția trebuie închisă.

A doua variantă se foloseşte de maximul (vânzare) sau minimul (cumpărare) barei „b”. Dacă va fi depăşit, închidem poziția. Această variantă presupune un Stop Loss mai mare, şi de aceea este recomandată la intrarea inițială în piață, iar prima variantă este potrivită pentru creşterea pozițiilor deja existente.

Închiderea Pozițiilor. Cel mai dificil moment al tradingului este închiderea pozițiilor. Dacă ieşim foarte devreme, atunci putem rata o bună parte a mişcării, dacă aşteptăm, riscăm ca piața să-şi schimbe direcția. Cum să închidem poziția astfel încât, întotodată se ne asigurăm că obținem un profit maxim?

Un răspuns exact la această întrebare, în cazul strategiei ELIUTE, nu există. Pentru a determina momentul ieşirii din piață, trebuie evaluat cât timp va continua starea de ordine până când piața va intra din nou în haos.

Prima variantă: trebuie să închidem poziția la apariția unui nou semnal în direcția opusă.

Pentru ieşire pot fi utilizate diferite metode. De exemplu:

- *Catapultarea* de Larry Williams;
- Închiderea poziției după ce am adăugat pozițiile permise conform strategiei;

- Utilizarea în calitate de țintă a prețului distanța dintre minimele şi maximele modelului curent „E” (în baza căruia deschidem poziția) şi ultimul model contrar. Mai bine spus, când cumpărăm, calculăm distanța de la cea mai mică valoare a barei „b” a modelului curent „E” până la cea mai mare valoare a ultimului model opus (de vânzare) „E”. Această distanță se adaugă la prețul de deschidere a barei pe care am deschis poziția inițială, şi este important să menționăm dacă eventual sunt prezente condițiile pentru aceasta — ținta creşte, concomitent distanța utilizată se adaugă la noul preț al deschiderii barei pe care adăugăm poziții.

După ce am urmărit toate aspectele sistemului, să enumerăm cîteva reguli*, de respectarea cărora depinde eficiența lui:*

- Recomandăm ca sistemul să fie aplicat pe graficul zilnic;
- În prezența unui trend puternic într-o anumită direcție şi apariția semnalului de schimbare, primul astfel de semnal nu trebuie utilizat pentru tranzacționare;
- Sistemul oferă cele mai bune rezultate dacă semnalele apar în faza de consolidare. Reguli concrete de identificare exactă a fazei de consolidare nu există — ea poate fi doar observată, nu identificată. După consolidare sunt utilizate semnalele care apar în direcția impulsului;
- Modelul „E” şi tot sistemul ELIUTE reprezintă una din continuități după care piața îşi schimbă starea — continuitatea de stabilizare a haosului care va duce la ordine. Acest sistem în esența sa este foarte simplu în aplicare şi oferă posibilități mari pentru o dezvoltare ulterioară. În capitolul dat am prezentat doar concepția principală, bazată pe modelul „E”. Sistemul este studiat prioritar pentru piața valutară Forex, dar poate fi implementat cu uşurință şi pe alte piețe financiare.

TESTAREA SISTEMULUI DE TRANZACȚIONARE

După cum am amintit la începutul acestui capitol, construirea sistemului de tranzacționare este un proces care necesită timp şi atenție. Totuşi, noi investim capitalul propriu şi nu este rațional să ne bazăm pe un sistem oarecare fără a fi siguri de eficiența sa. *Procesul de construire a sistemului de tranzacționare se împarte în câteva etape:*

1. Stabilirea inițială a regulilor de tranzacționare. În această etapă trebuie formulate clar şi concret semnalele de intrare în piață, semnalele de ieşire, unde plasăm Stop Loss inițial şi care este riscul maxim pe care ni-l asumăm;
2. A doua etapă constă în testarea sistemului de tranzacționare pe baza datelor din trecut. În această etapă studiem mişcările prețului din trecut pentru o pereche valutară concretă (acțiune, futures), pe care o vom tranzacționa şi urmărim rezultatele tranzacțiilor pe care le-am fi obținut la respectarea regulilor sistemului — numit *trading pe hârtie*. Căutăm răspuns la întrebarea: „Dacă am fi început tranzacționarea după acest sistem cu un an în urmă şi am fi tranzacționat până în ziua de astăzi, la ce rezultate am fi ajuns?”;
3. Analiza rezultatelor. O metodă foarte bună de analiză a unui sistem profitabil de tranzacționare propune Ryan Jones în cartea sa *„The Trading Game”*. Pentru început trebuie calculați următorii parametri:

W — valoarea medie a câştigurilor;

W= numărul pips-profit (punctelor)/numărul tranzacțiilor reuşite;

L — valoarea medie a pierderilor;

L — numărul pips-pierdere (punctelor)/numărul tranzacțiilor nereuşite;

% W — coeficientul tranzacțiilor pozitive;

% W — numărul tranzacțiilor pozitive/numărul total al tranzacțiilor.

!!!Este important de reținut că tranzacțiile cu rezultat nul (fără profit sau pierdere) de asemenea sunt considerate reuşite.

Utilizăm următoarea formulă:

(W/L + 1)* W — 1≥ 0,6

Conform criteriilor lui Ryan Jones, pentru a te baza pe sistemul de tranzacționare, acest indicator trebuie să fie mai mare de 0,6. Din formulă vedem că reuşita pe termen lung în trading se bazează pe numărul mare de câştiguri raportate la pierderi (W/L), sau pe un număr mai mare de tranzacții reuşite (cu rezultat pozitiv).

Să prezentăm următorul exemplu pentru a întelege mai bine teoria. Să presupunem că la zece tranzacții consecutive se înregistrează următorul rezultat:

+60, +60, -30, +60, -20, +50, -30, +40, -20, +30.

Calculăm după formulele de mai sus:

W=300/6= 50 L=100/4=25 %W=6/10=0,6
(50/25+1)*0,6-1=0,8

În exemplul prezentat observăm că valoarea absolută a profiturilor este de două ori mai mare decât valoarea pierderilor, iar coeficientul tranzacțiilor profitabile este de 60%. În concluzie, dacă sistemul nostru de tranzacționare oferă aceste rezultate, putem să-l aplicăm în tradingul real.

Capitolul 8
ANALIZA VALURILOR

În anii 30 ai secolului trecut, Ralph Nelson Elliot a descoperit o teorie revoluționară (1938, The Wave Principle), care până în prezent rămâne una dintre cele mai profesioniste şi complexe metode de prognozare a evoluției prețurilor. Teoria lui Elliot a atras numeroşi adepți, deorece s-a dovedit că modelele valurilor descriu foarte bine structura mişcărilor pieței. Această teorie oferă mult mai multe posibilități de previziune, inclusiv pe un orizont de timp îndelungat. În timp, predecesorii teoriei au completat studiile autorului, dar practic aproape toate modelele cunoscute ale pieței sunt descrise pe baza teoriei lui Elliot care datează de acum 70 de ani. Robert Pretcher, Glenn Neely şi mulți alții au introdus apoi un număr mare de reguli pentru perfecționarea analizei valurilor.

După studii aprofundate ale graficelor de mişcare a prețurilor, Elliot a stabilit că pieţele financiare evoluează după anumite modele. Aceste modele se repetă continuu atât în intervale mai lungi de timp (ani, decenii), cât şi pe perioade scurte (luni, zile). Figurile prețului se grupează într-o anumită continuitate şi formează un model care, la rândul său, întotdeauna face parte dintr-un model de bază mai mare (vezi figura 159). Fiecare ciclu de evoluție a prețurilor este exprimat în acelaşi mod — prin cinci valuri, din care trei se găsesc în direcția de bază a trendului (1, 3, 5), despărțite de două valuri împotriva direcției trendului (2, 4), după care urmează o combinație de trei valuri (A, B, C), ce se mişcă în direcția opusă. Elliot numeşte aceste structuri formate din cinci valuri în direcția trendului — *unde de impuls* — şi le numerotează cu cifrele 1, 2, 3, 4, 5, iar valurile contra direcției trendului le numeşte *de corecție* şi le menționează cu litere — a, b, c etc. *Explicație*: val se numeşte deplasarea delimitată de preț de la bază la vârf, sau de la vârf la bază. Presupunerea că prețurile pe pieţele financi-

are se deplasează în formă de valuri a fost inițial utilizată de Charles Dow, care este considerat părintele analizei tehnice (după numele său este numit şi cel mai cunoscut indice compozit din SUA — Dow Jones Industrial Average).

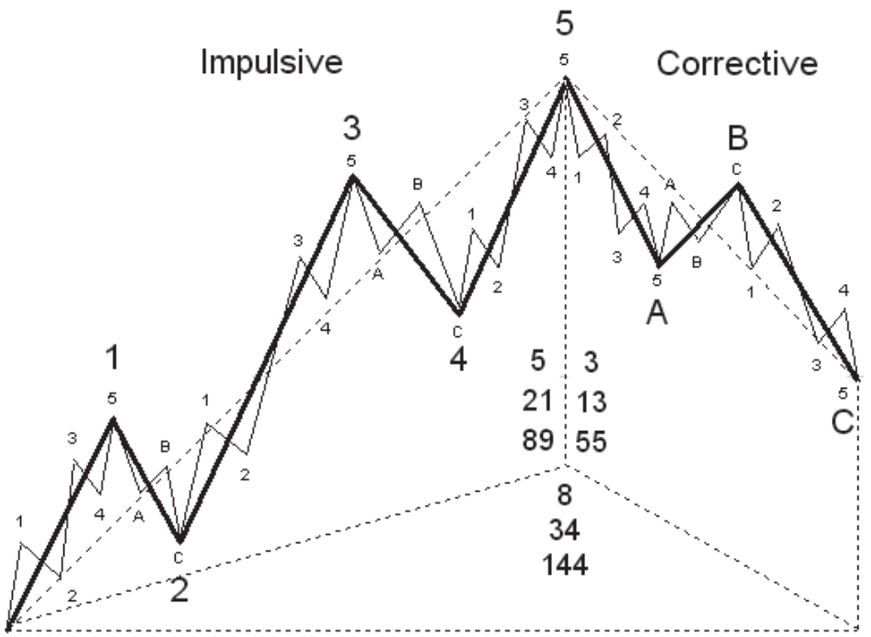

Figura 159. Modelul valurilor Elliot

FUNDAMENTAREA VALURILOR

Se poate spune că modelul valurilor Elliot reprezintă o variantă clasică a ciclului de piață. Ciclul pieței este perioada de timp în care se acceptă convențional că s-au reflectat şi acțiunile cumpărătorilor (taurilor), şi acțiunile vânzătorilor (urşilor). De obicei, ciclurile se măsoară de la bază până la o nouă bază, dar ciclurile se pot considera şi între două vârfuri (în special la trendul descendent). De regulă, scenariul după care se dezvoltă ciclurile de piață e aproximativ acelaşi. Este mai uşor de prezentat ciclul de piață care începe şi se termină cu bază (după cum este arătat în figura 159),

de aceea majoritatea teoreticienilor explică principiul valurilor conform unui asemenea scenariu.

Valul 1 se formează de la închiderea pozițiilor şi fixarea profitului trendului precedent. Dacă punctul 0 este bază, atunci trendul anterior a fost descendent şi închiderea pozițiilor scurte înseamnă cumpărare, care duc la creşterea prețurilor. La sfârşitul primului val se formează un vârf temporar. Acest vârf oferă posibilitatea traderilor care aşteaptă o nouă scădere a prețurilor deschiderea unor noi poziții scurte la un preț mai avantajos. Inițial, când se formează punctul de start (p. 0), nimeni nu are siguranța că acest preț va rămâne mult timp o bază neatinsă, şi se presupune că trendul probabil va continua. Atunci au loc noi vânzări şi se formează valul descendent 2.

Valul 2, în esență, reprezintă testul principal şi confirmarea că a început un nou trend ascendent. Regula pentru valul 2 constă în faptul că acesta nu trebuie să atingă nivelul valului 1. În caz contrar, aceasta nu va fi valul 2, ci doar o parte din trendul descendent precedent. În opinia lui Glenn Neely (predecesorul teoriei valurilor, care şi-a dedicat mai mult de 10 ani din viață cercetării valurilor pe piețele financiare), în majoritatea cazurilor valul 2 nu depăşeşte 61,8% din lungimea valului 1. Faptul că prețul nu poate atinge baza precedentă este un semnal pentru participanți că pozițiile scurte se închid, deoarece aşteptările lor nu s-au adeverit. În plus, pentru traderii care tranzacționează pe perioade mai scurte, au posibilitatea deschiderii pozițiilor scurte pentru cumpărare în scopul atingerii vârfului valului 1 sau chiar a nivelelor mai înalte. Astfel, în mod firesc se acumulează un număr mare de ordine la cumpărare după încheierea valului 2. De aici apare şi următoarea regulă pentru valul 3.

Valul 3 de obicei este cel mai lung, dar niciodată nu poate fi cel mai scurt din cele trei valuri de impuls — 1, 3 şi 5. De obicei, la acest val potențialul profit este cel mai mare. Trendul este puternic în special după ce a fost depăşit vârful valului 1 — în acest moment toate dubiile privind începutul unui nou trend ascendent dispar. Una dintre cele mai des întâlnite variante de formare a impulsului este cea a valului 3 *extins* (explicat mai târziu), totodată valul 3 având lungimea de la 1,618 până la 2,236 (şi chiar 2,618) din lungimea primului val, iar valurile 1 şi 5 de obicei sunt aproximativ egale ca lungime.

Valul 4. Indiferent de puterea valului 3, el se încheie şi participanții

încep să fixeze profitul (Take Profit). Aşa începe valul 4. Aceste valuri de obicei se prelungesc mult timp. Obiectivul principal al traderilor în acest moment este să aştepte sfârşitul valului 4 şi să participe la valul 5, deoarece dinamica acestui val este anticipată cu uşurință, şi el oferă un potențial profit. Există o regulă importantă pentru valurile 4: în calitate de condiție minim necesară de determinare a sfârşitului valului, corecția trebuie să atingă zona de 50-60% din valul 3 şi indicatorul EWO (similar indicatorului MACD) trebuie să ajungă la linia zero. După îndeplinirea acestor condiții, se poate aştepta formarea valului 5.

Valul 5. Când corecția valului 4 s-a încheiat, începe valul 5. Referitor la aceste valuri există diferite teorii în funcție de lungimea şi durata lor, care depind deja de formarea anterioară a valurilor 1 şi 3. În general, dacă valul 3 a fost deosebit de lung (aprox. de două ori mai mare decât valul 1), atunci valul 5 trebuie să fie relativ mai slab (posibil, nu va depăşi vârful valului 3, şi este numit *val 5 pierdut*) şi invers — dacă valul 3 nu este destul de puternic (de la 1 la 1,618 din primul), atunci ne putem aştepta la un val 5 puternic. În cazul al doilea, acesta poate atinge de la 1,618 până la 2,618 din al treilea (sau chiar lungimea de la p.0 până la vârful valului 3). Odată cu valul 5 se finalizează evoluția trendului, după care începe mişcarea de corecție în direcția contrară — A, B, C.

Corecția trendului principal reprezintă partea firească a ciclului de piață în timpul căreia prețurile încearcă să atingă măcar o parte a nivelelor anterioare ale prețului. De obicei, corecția tinde spre zona 0,5 — 0,618 a întregii mişcări din timpul impulsului (de la p.0 până la valul 5). În practică, această corecție poate să fie de mai multe tipuri, dar în modelul de bază este prezentat sub formă de *zigzag*. La un asemenea model este interesant să amintim că unii participanți consideră valul B drept o revenire a trendului ascendent (vezi fig. 159), deoarece acesta se dezvoltă în direcția trendului principal. Dar din cauza că nu este atins vârful valului 5 şi deseori după valul B urmează vânzări masive formând valul C. După încheierea valului C piața este gata de următorul ciclu.

APLICAREA ANALIZEI VALURILOR

Analiza valurilor se aplică pe toate pieţele financiare cu lichiditate ridicată: de acțiuni, valutare sau de mărfuri. Însă este necesar de menționat că modelul de bază, descris de Elliot, a fost creat petru bursele de acțiuni şi pentru alte pieţe are particularități specifice. Dacă analizăm modelul într-un interval mai mare de timp (circa 10 ani), atunci se presupune că piața va creşte pe termen lung, deoarece după valul de impuls ascendent, valul de corecție nu duce prețul până la punctual inițial, ci se opreşte la un nivel mai ridicat (fig. 159). Această concluzie într-adevăr este caracteristică pieței de acțiuni, deoarece creşterea reflectă capitalizarea companiilor mari. Dar acest principiu nu este valabil pe pieţele valutare — aceasta ar putea să însemne că pe o perioadă mai mare de timp o valută se scumpeşte mult față de alta, dar factorii fundamentali ai pieței financiare duc mai rar la astfel de rezultate.

Utilizarea corectă a modelelor Elliot permite traderului să profite de trend la maxim. Până nu se va termina un anumit ciclu, orientarea de bază a prețului nu se va schimba. Regula dominantă este de a tranzacționa în direcția valurilor de impuls, deoarece acestea asigură un profit mai mare, iar în timpul corecțiilor este de preferat limitarea tranzacționării, deoarece prețul îşi schimbă deseori direcția şi mişcările nu au potențial mare de profit. Analiştii financiari cu mare experiență în analiza valurilor încearcă să descrie un *tablou* exact al valurilor pe piață şi să-l aplice ca pe o hartă pe care evoluează prețul. Dacă analiza este corectă, aceasta poate asigura un trading eficient. Chiar şi fără o experiență bogată, traderul care este implicat în analiza valurilor, are mai multe atuuri. El simte mai bine dinamica pieței şi mişcările prețului devin mult mai clare şi mai naturale. Fără utilizarea analizei valurilor, traderul începător de multe ori întâmpină dificultăți în a determina începutul corecției sau să accepte faptul că nu a reuşit să participe la o mişcare ascendentă puternică. Cunoştințele despre analiza valurilor educă traderul la răbdare şi disciplină, îl învață să aştepte şi să intre în piață la momente oportune. Retragerile Fibonacci constituie o parte esențială a analizei valurilor, şi traderul poate să le aplice cu succes pentru recunoaşterea punctelor reversibile.

Primii paşi în aplicarea acestei analize sunt recunoaşterea valurilor vizibile pe grafic, şi identificarea modelelor cunoscute. În esență, fiecare vârf

sau bază clar exprimate reflectă un oarecare val al unui interval de timp. Trebuie avut în vedere faptul că pentru grafice de scurtă durată (mai mică de o oră) modelele nu se formează întotdeauna. Ca metode auxiliare, pentru început pot fi utilizați fractalii (vezi capitolul referitor la sistemele Bill Williams) şi indicatorul ZigZag pentru determinarea unor valuri separate. Mai eficient pot fi folosiți şi fractalii care pentru formare au nevoie de un număr mai mare de bare decât cele cinci-standard (fractalul clasic). Indicatorul tehnic wlxFractals oferă o asemenea posibilitate.

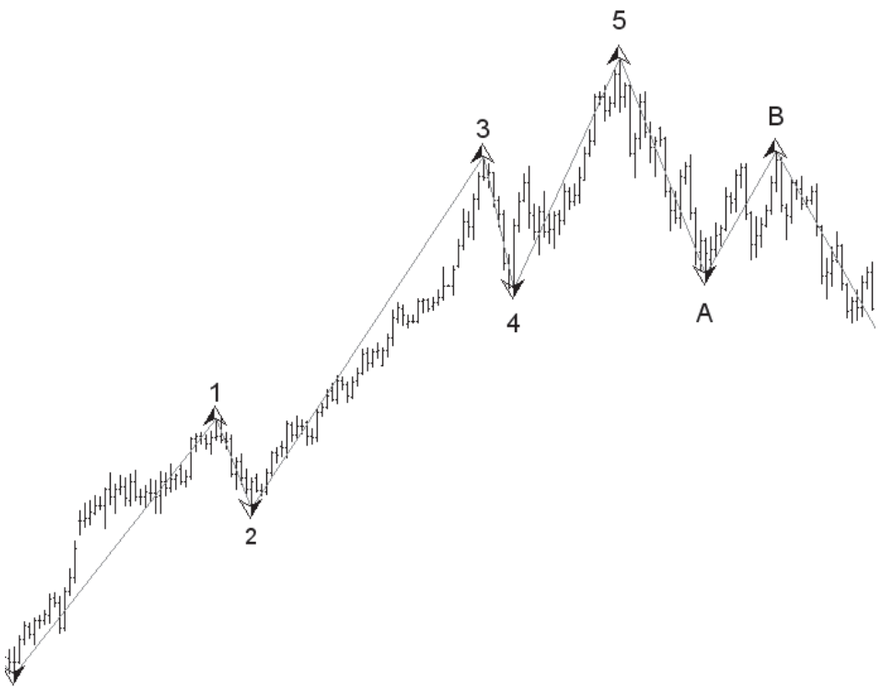

Figura 160. Identificarea valurilor cu ajutorul indicatoarului ZigZag şi wlxFractals

În figura 160 fractalii sunt construiți astfel încât să indice vârfurile şi bazele ținând cont nu de 5, ci de 8 bare până la, şi după punctul extrem. O astfel de metodă descoperă valurile mai importante şi mai semnificative ale graficului prețului.

TIPUL VALURILOR

Impulsurile

Impulsurile se împart în două tipuri de bază — de trend şi finale.

Impulsurile de trend reprezintă mişcări puternice în care prețurile ating noile maxime sau minime. Pe grafic ele apar ca un trend format din cinci segmente — trei din ele în direcția principală, separate de două valuri care se întâlnesc sau figuri (de obicei, corecțiile sunt mai lungi ca perioadă şi mai complexe decât valurile de impuls).

Regulile principale pentru valurile de impuls şi trend:

- valul 2 niciodată nu trebuie să atingă începutul valului 1;
- valul 3 niciodată nu poate fi cel mai scurt, şi în majoritatea cazurilor va fi cel mai lung din cele trei valuri de impuls — 1, 3 şi 5;
- valul 4 nu poate fi mai jos decât maximul valului 1. Aceasta poate să se întâmple la impulsul final, dar nu de trend.

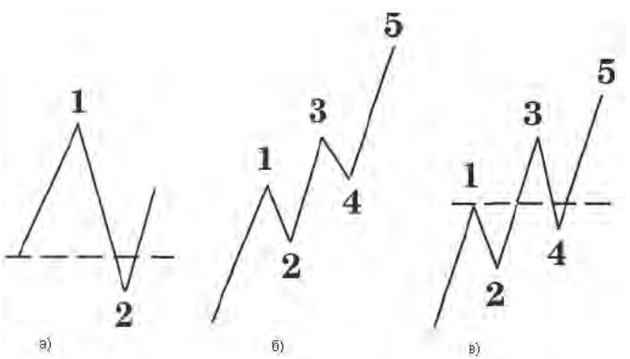

Figura 161. Exemple de numerotare incorectă a valurilor

În fig. 161 sunt prezentate exemple de numerotare incorectă a valurilor. În primul caz nu este păstrată regula de bază — valul 2 niciodată nu trebuie să atingă începutul valului 1. În al doilea caz este încălcată regula valului 3: acesta niciodată nu trebuie să fie mai scurt şi în majoritatea cazurilor va fi cel mai lung din cele trei valuri de impuls. În al treilea caz nu este respectată regula valului 4 — el nu trebuie să înlocuiască valul 2.

Unul dintre valurile de impuls este prelungit — 1, 3 sau 5. De obicei, valul extins trebuie să fie de 1,618 sau mai mare decât următorul val de impuls (această regulă are excepții) ca lungime. În funcție de care val este extins, pot fi delimitate trei tipuri principale de impuls. Mai frecvent se întâlneşte varianta cu valul extins 3.

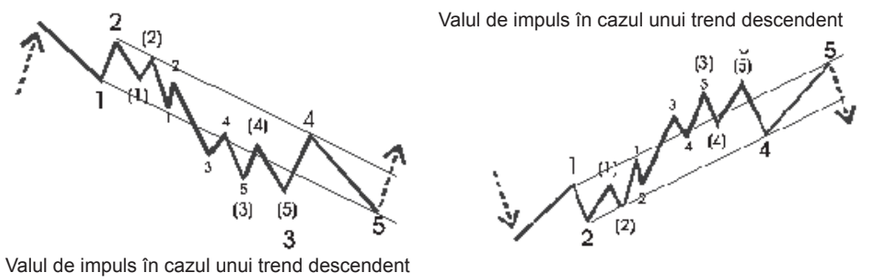

Figura 162. Impuls din cinci valuri, extins fiind valul 3

De multe ori valul extins 3 este segmentat mai mult decât celelalte (cu vârful bazei clar evidențiat — fig. 163)

Figura 163. Impulsul cu valul 3 extins (GBP/USD, Daily), Meta Trader, Admiral Markets

În graficul zilnic GBP/USD, sunt îndeplinite condițiile de bază ale impulsului trendului cu valul 3 extins. Valul 3 în cazul dat are lungimea de 1,618 raportată la valul 1 şi 5. Când impulsul este extins la valul 3, cel mai des valurile 1 şi 5 sunt egale ca lungime sau sunt într-o anumită proporție (0,618 sau 0,5). Aceasta se poate observa şi prin construirea a două linii: prin punctele 2-4 şi apoi paralel cu el, prin vârful valului 1(p.1).

Triunghiurile în diagonală (Diagonal Triagles)

Aceste figuri reprezintă de asemenea o continuitate de cinci valuri, dar spre deosebire de impulsul-standard, valul extins este 1 sau 5, nu 3. Dacă ele vor fi segmentate vizibil (minimele şi maximele clar observate), structura interioară a figurii poate fi: 5:3:5:3:5 (după numărul valurilor mai mici

în fiecare val mare), dar poate fi constituită şi din cifrele trei: 3:3:3:3:3. În cazul doi impulsurile se numesc finale şi de cele mai multe ori sunt acele figuri care se formează la sfârşitul unei figuri mai mari în forma valului C — la corecții sau a valului 5 — la impulsuri.

Când este extins valul 1, figura seamănă cu o *pană* .

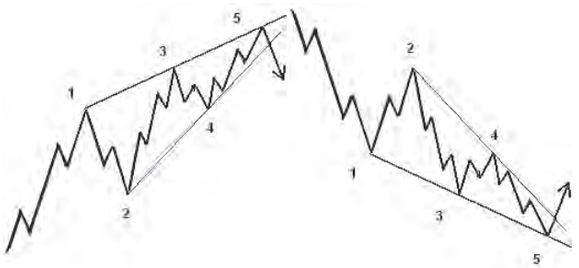

Figura 164. Triunghiurile în diagonală cu structura 5:3:5:3:5

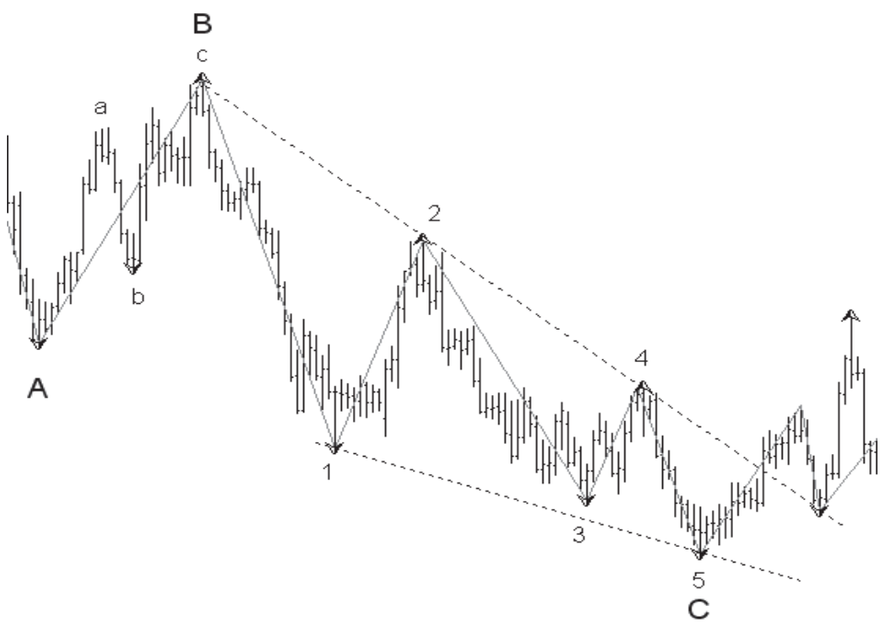

Figura 165. Diagonala în forma valului C (EUR/JPY), H4, Meta Trader, Admiral Markets

În fig. 165 este prezentată diagonala în forma valului C. În exemplul dat structura internă a lui C este :5:3:5:3:5.

Diagonalele Finale *(Ending Diagonal)*

Structura internă a acestor figuri este alcătuită din combinarea a trei valuri (:3:3:3:3:3).

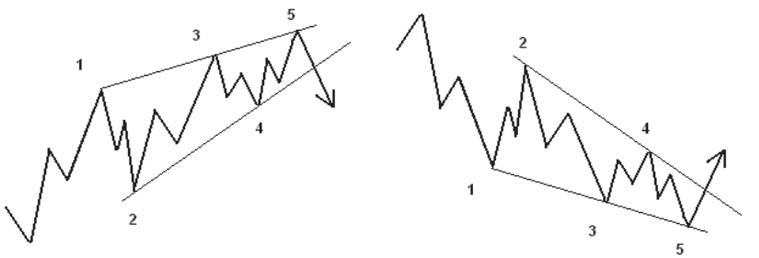

Figura 166. Diagonalele Finale

Când valul 5 este extins, figura apare ca o *pană* lărgită.

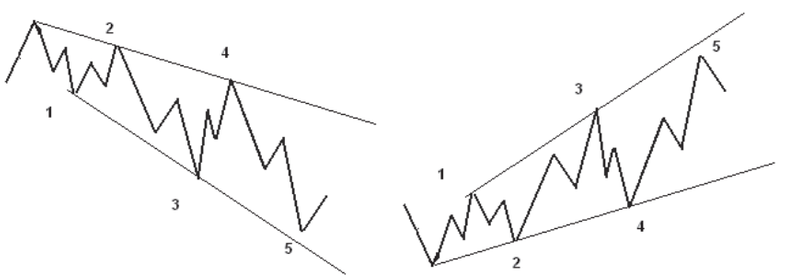

Figura 167. Schema Diagonalelor Finale cu valul 5 extins

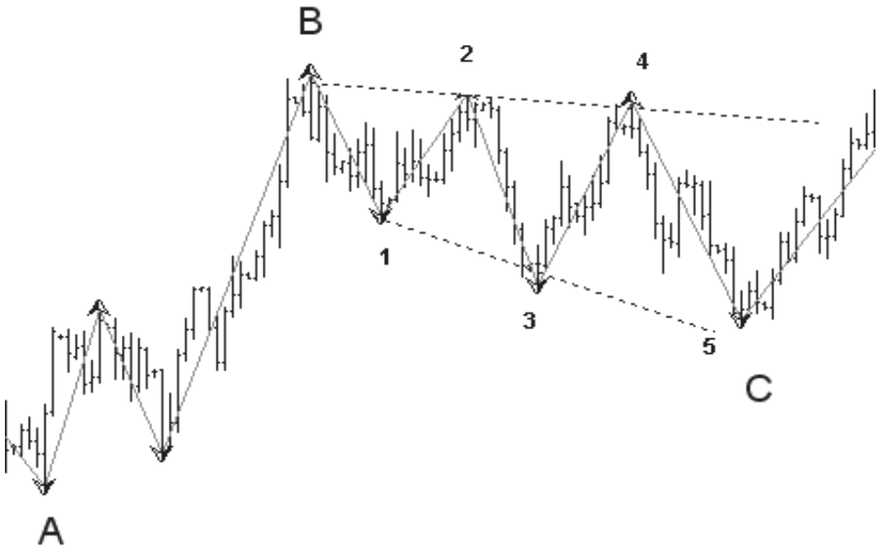

Figura 168. Diagonala Finală în forma valului C. Structura internă a figurii este formată dintr-un şir de trei (:3:3:3:3:3)

Corecțiile

Corecții pot fi valurile 2, 4, A, B, C, D sau E dintr-o clasă superioară. Acestea reprezintă o structură complexă de impulsuri şi, de obicei, nu prezintă potențial pentru profit, dacă nu constituie figuri pentru intervale de timp mai mari (de o zi, o săptămână). Totuşi, dacă traderul le identifică exact, aceasta devine un avantaj, deoarece finalizarea corecției este începutul unei mişcări noi de impuls, care poate fi speculată chiar de la început şi în acest caz profitul va fi maxim. Multitudinea modelelor de corecție se determină de tipul valului A, direcția valului B şi lungimea valului C față de A şi B. Trebuie menționat că valul B de multe ori induce în eroare, deoarece se dezvoltă în direcția impulsului, şi mulți traderi deschid poziții urmărind continuarea trendului. În funcție de lungimea valurilor B şi C putem determina puterea următorului val de impuls. Cu cât valul B este mai puternic şi valul C mai slab, cu atât mai puternic va fi următorul val de impuls (3 sau 5).

Zigzagul (:5:3:5). Acest tip de structură corectivă se utilizează în modelul valurilor Elliot (corecțiile A, B, C — fig. 159). Un asemenea model, de obicei, reflectă o corecție profundă (aproximativ 50 — 61,8%). Dacă valul A este segmentat clar, atunci el trebuie să fie format din cinci valuri. După care urmează valul B cu o structură din trei valuri care, de regulă, se încheie maxim la 62% din lungimea A. Valul C (cu cinci valuri :5), de obicei este într-o anumită proporție față de A, de cele mai multe ori este egal cu acesta, dar poate fi de 0,618 sau 1,618 din A.

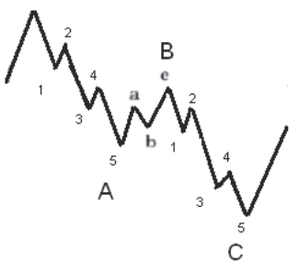

Figura 169. Zigzag-ul în jos

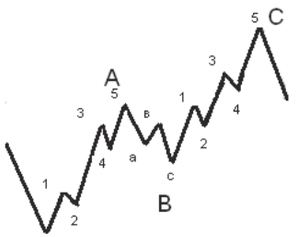

Figura 170. Zigzag-ul în sus

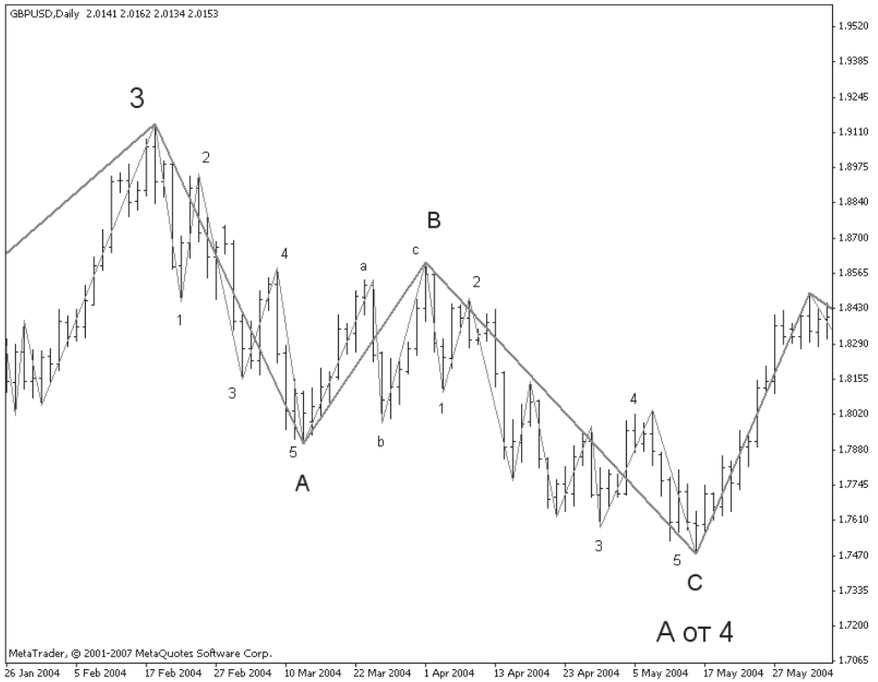

Figura 171. Zigzag în forma valului A (GBP/USD), Daily, Meta Trader, Admiral Markets

Corecțiile laterale (:3:3:5)

Spre deosebire de zigzag, în timpul corecțiilor laterale valul B atinge lungimea valului A (sau cel puțin 80%). Valul A este format din trei valuri. De aici provine regula: când începe corecția, urmărim formarea valului A. Dacă este format din cinci valuri, avem un zigzag; dacă este din trei valuri, atunci întreaga corecție va fi laterală sau un triunghi. Corecția laterală clasică (Regular Flat) apare atunci când valul B atinge exact nivelul începutului valului A, iar valul C atinge sau va depăşi puțin nivelul bazei A.

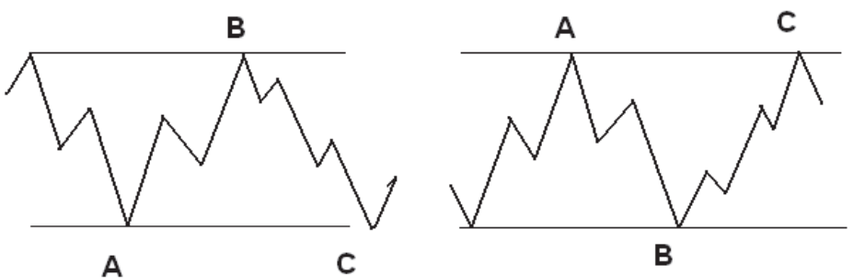

Figura 172. Corecția laterală

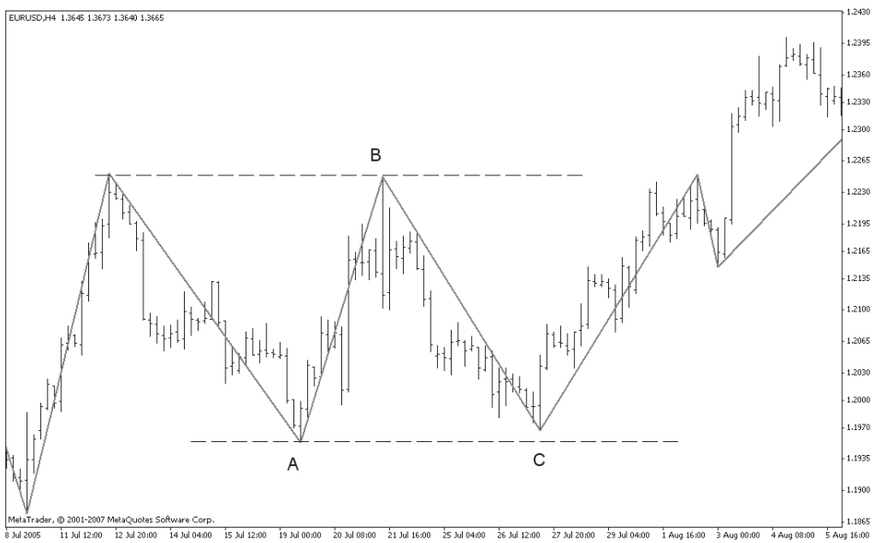

Figura 173. Corecția laterală (EUE/USD, H4), Meta Trader, Admiral Markets

Când valul B va depăşi lungimea valului A şi următorul val C nu va atinge baza A, atunci avem o corecție *mobilă* sau *în miscare* (*Running*). Aceasta este un semn al unui trend puternic şi probabil următorul val de impuls va fi puternic şi de durată.

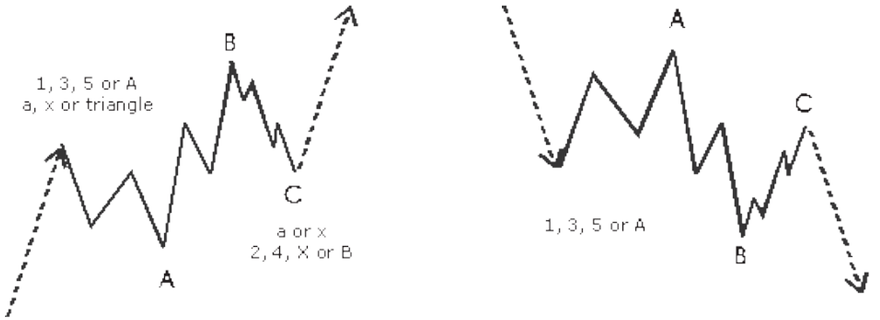

Figura 174. Corecția mobilă

Dacă valul B va depăşi valul A, după care valul C scade sub nivelul bazei A, avem o corecție *deformată* (*Irregular*). Aceste figuri apar ca nişte formațiuni ce se extind şi, de obicei, după finalizarea lor mişcarea nu are potențial mare ca în cazul corecției *mobile*.

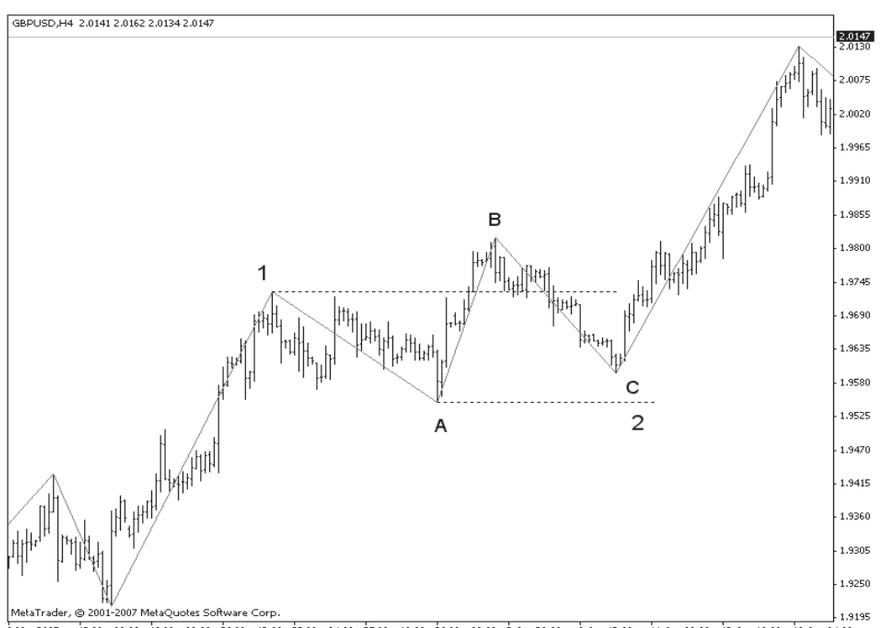

Figura 175. Corecția mobilă (GBP/USD,H4), Meta Trader, Admiral Markets

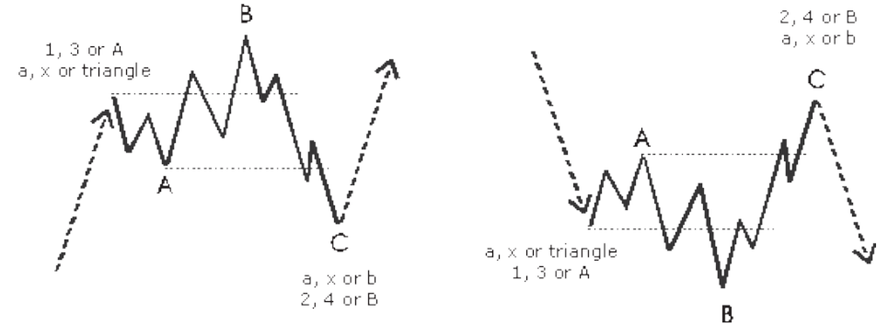

Figura 176. Corecția deformată laterală (Irregular)

Un model mai semnificativ îl reprezintă corecția laterală cu valul *eşuat C (Failure C)*. În cazul în care C nu atinge vârful valului A (depăşind aproximativ 0,618 din A), aceasta înseamnă că următorul val de impuls va fi puternic.

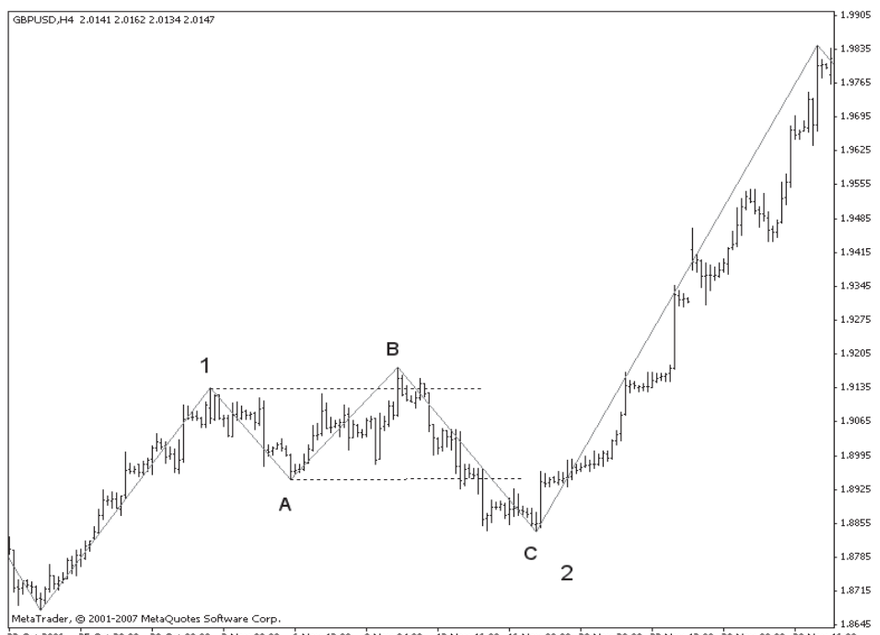

Figura 177. Corecția deformată laterală (Irregular) (GBP/USD, H4), Meta Trader — Admiral Markets

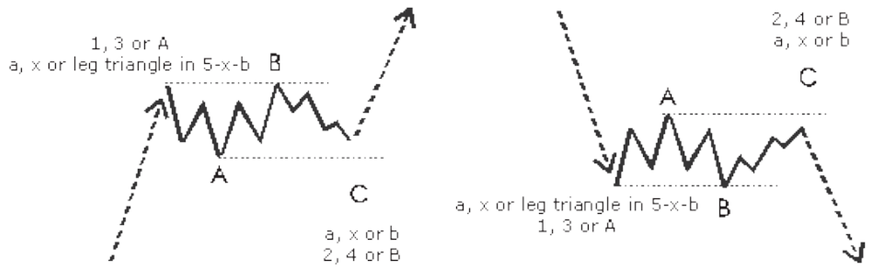

Figura 178. Corecția laterală cu valul eşuat C (Failure C)

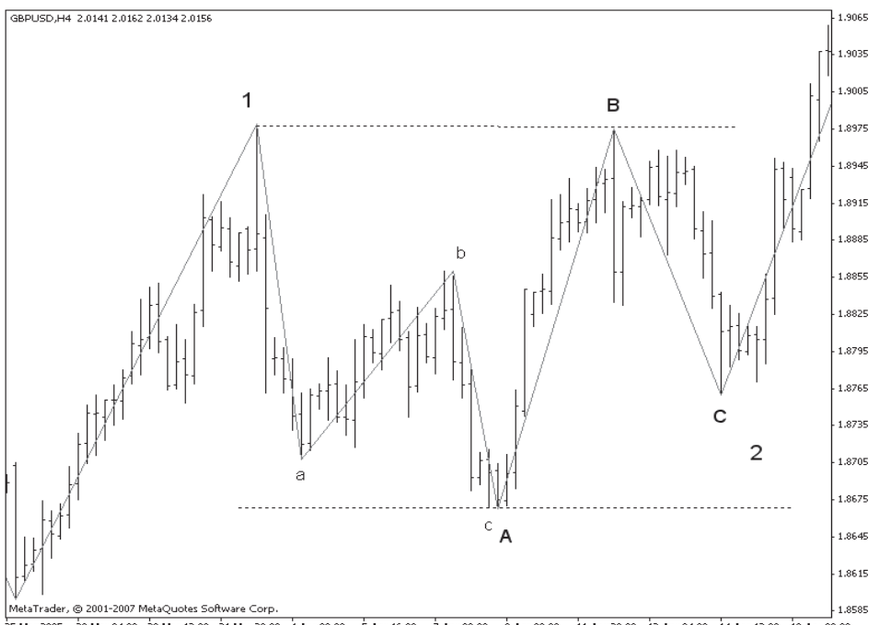

Figura 179. Corecția laterală cu valul eşuat C (GBP/USD, 4H), Meta Trader — Admiral Markets

Triunghiurile (:3:3:3:3:3)

Dacă vorbim de triunghiuri ce se îngustează, este important să cunoaştem că pe parcursul formării acestor figuri piața acumulează energie. Când

prețul străpunge limitele triunghiului, va urma o mişcare puternică. Aceste figuri au un potențial mare de profit. Dacă le segmentăm, valurile ce le formează de cele mai multe ori sunt câte trei (:3) — A, B, C, D, E. Cel mai frecvent triunghiurile se formează în valul B sau în valul 4.

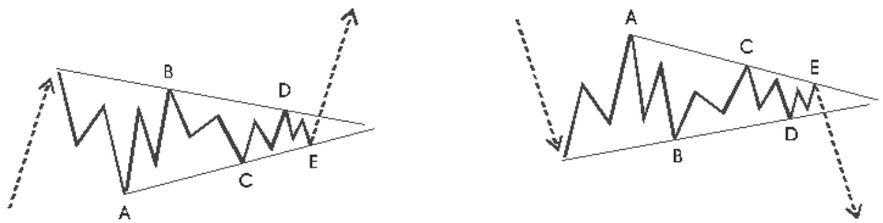

Figura 180. Triunghiurile

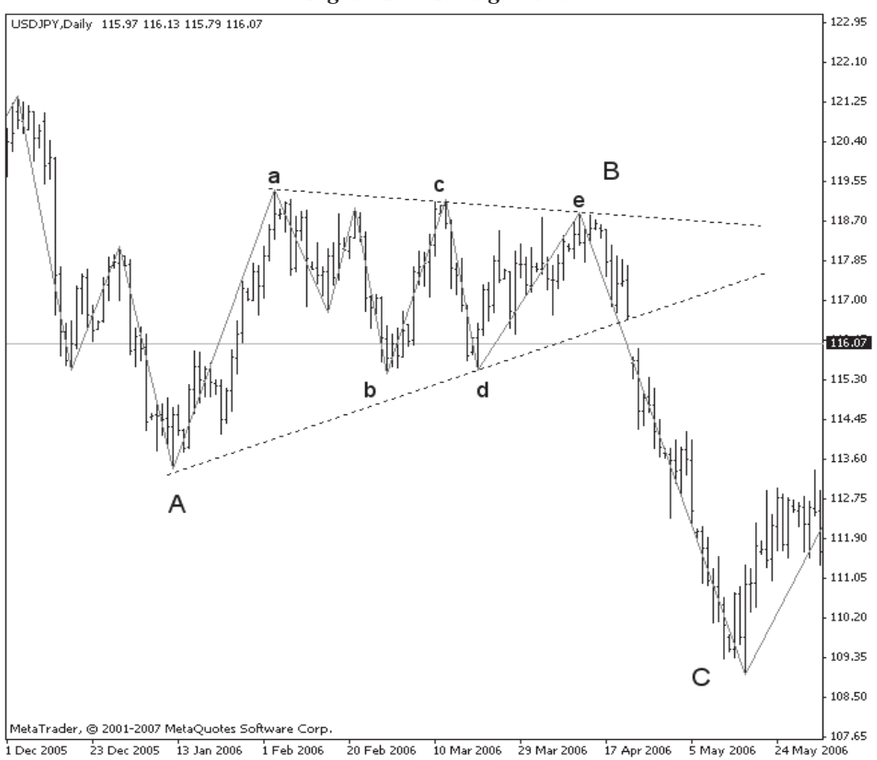

Figura 181. Triunghi în forma valului B (USD/JPY, Daily), Meta Trader — Admiral Markets

Triunghiurile extinse (Expanding Triangle).

Spre deosebire de triunghiurile ce se îngustează, în acest caz piața pierde energie.

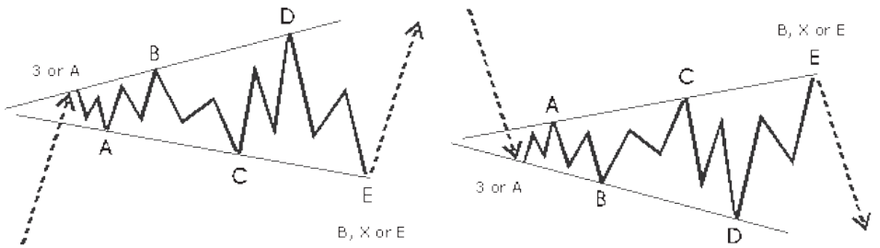

Figura 182. Triunghiurile extinse

CORECȚII COMPLEXE — COMBINAȚIILE

Corecțiile complexe reprezintă un şir de corecții simple (zigzag, corecție laterală sau triunghi) care sunt legate de un singur val X. Valul X poate prezenta orice tip de corecție. Pentru comoditate se utilizează prescurtările — W, Y, Z.

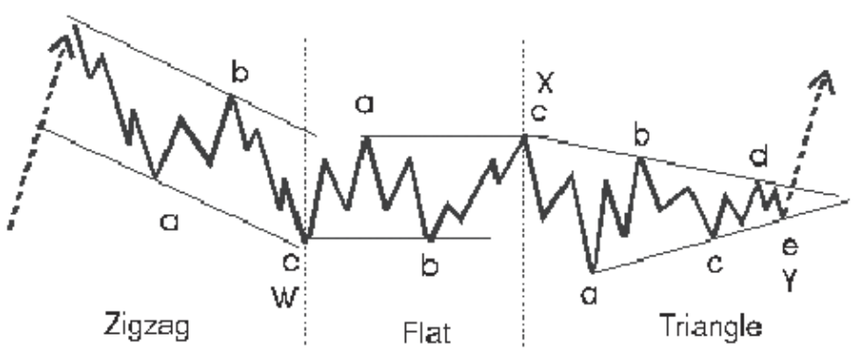

Figura 183. Combinație dublă (zigzag+corecție laterală+triunghi)

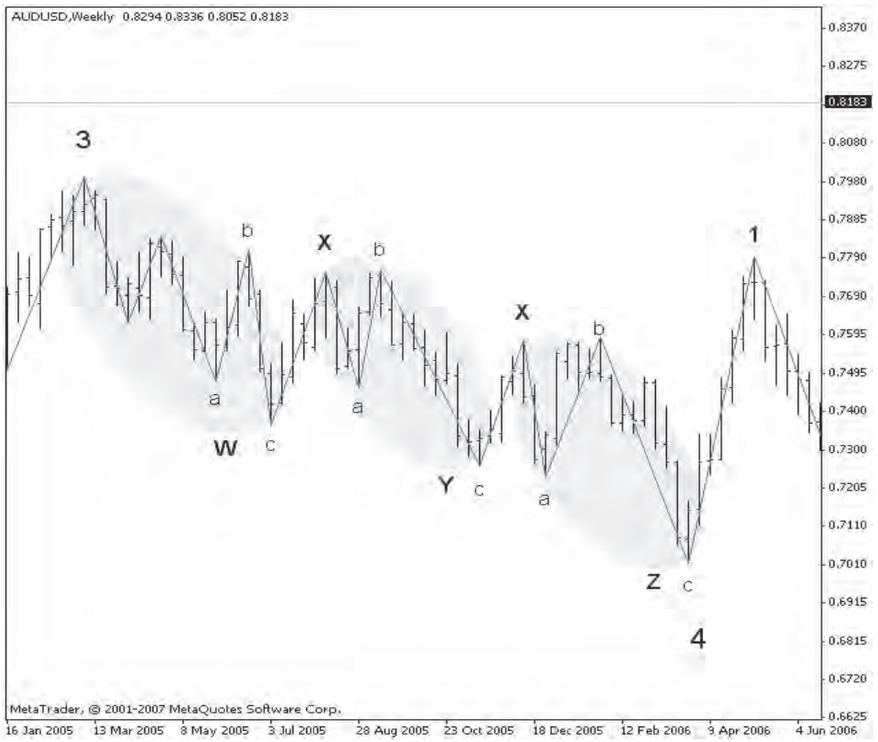

Figura 184 Combinație triplă (AUD /USD, Weekly), Meta Trader — Admiral Markets

Pentru mulți traderi începători, analiza valurilor pare dificilă. Este adevărat, dar figurile nu sunt atât de numeroase şi fiecare este amplu detaliată.

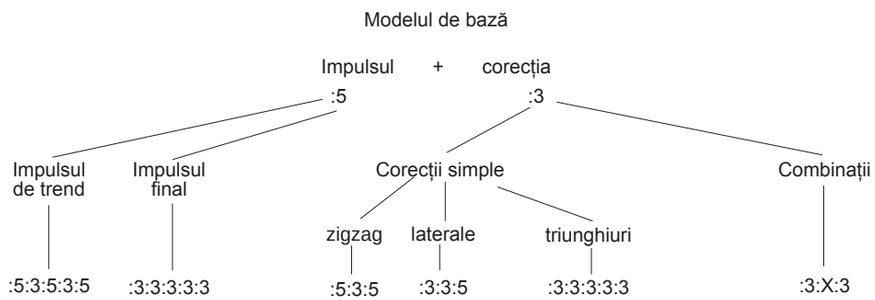

Schema generală a structurilor valurilor

Din schema prezentată se observă că, în esență, structurile de bază — sunt 5 variante ale modelelor, plus combinații ale valurilor X. Fiecare structură are propriile caracteristici, de exemplu: o amplasare într-o viziune mai complexă (mai mare) a valurilor, proporțiile Fibonacci, energia şi forța impulsului după finalizarea figurii. Sunt posibilele diferite combinații ale formațiunilor de bază, dar totuşi ele sunt limitate de regulile poziționării într-o perspectivă de lungă durată.

Capitolul 9

MANAGEMENTUL CAPITALULUI

În capitolele precedente am învățat să analizăm piața, să găsim diferite puncte de intrare şi ieşire, să plasăm ordine deplasate în timp etc. Dacă ne-am însuşit toate tehnicile enumerate, putem oare spune că suntem pregătiți să tranzacționăm pe piața reală? Dacă anticipăm corect direcția pieței, câştigul este garantat?

Să analizăm următorul exemplu: considerăm doi traderi cu o aboradare diferită a tradingului. Presupunem că ei deschid aceleaşi tranzacții. Ambii au un capital inițial de 5000 USD. Primul trader riscă în fiecare tranzacție 80% din capitalul său, iar al doilea — numai 10%. De exemplu, la o tranzacție reuşită, profitul lor va fi de două ori mai mare decât suma riscată.

Să urmărim tranzacțiile efectuate de traderi.

Tabelul 3 W — câştig, L — pierdere

Trader 1				Trader 2			
Tranzacții	W/L	Balanța	80% risc	Tranzacții	W/L	Balanța	10% risc
1	W	5000	4000	1	W	5000	500
2	L	13000	10400	2	L	6000	600
3	L	2600	2080	3	L	5400	540
4	L	520	416	4	L	4860	486
Balanța Finală: 104 USD Trader 1 a pierdut cea mai mare parte din portofoliu.				Balanța Finală: 4347 USD Trader 2 poate continua tranzacționarea.			

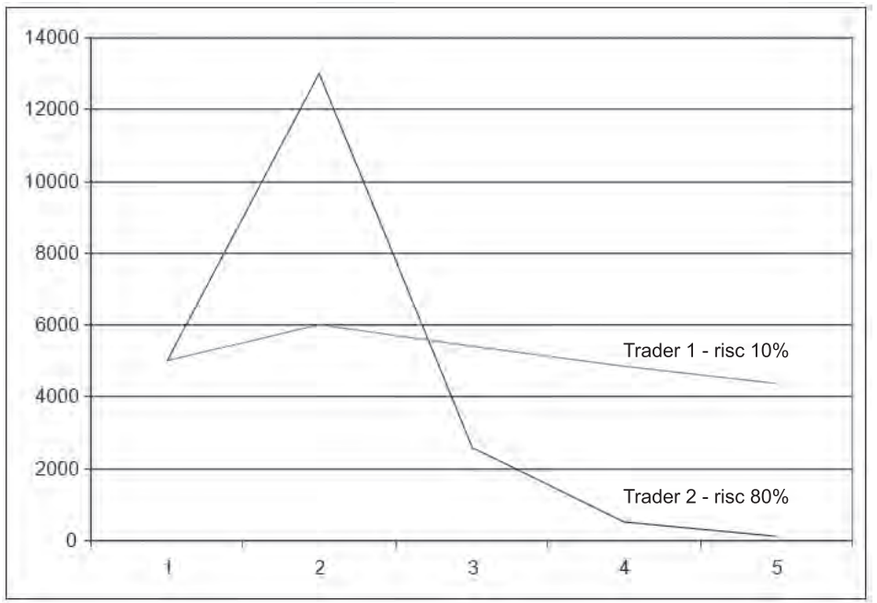

Figura 205. Balanța contului celor doi traderi

Din tabelul 3 se observă că inițial traderul 1 a început să tranzacționeze cu un avantaj semnificativ, dar după câteva tranzacții negative, el a pierdut cea mai mare parte din portofoliu. Dacă presupunem că după câteva tranzacții negative va urma o serie de tranzacții profitabile, atunci numai traderul 2 va beneficia de eventualul profit.

În figura 205 este reprezentată grafic diferența dintre aceste două strategii. Din exemplul prezentat este evident faptul că dacă ambii traderi efectuează tranzacții similare, numai unul rămâne în piață după o serie de eşecuri.

În aceasta constă importanța managementului capitalului (Money Management — MM). Indiferent cât sunt de corecte analizele noastre, dacă ne expunem cu o mare parte a capitalului, chiar şi o serie scurtă de tranzacții nereuşite ne poate scoate din piață.

Prin urmare, nu este suficientă o analiză corectă a pieței, dar este necesară şi determinarea rațională a riscurilor şi volumelor cu care se intră în piață. Pentru a tranzacționa eficient şi a beneficia de tranzacțiile profitabile, trebuie controlate pierderile, deoarece există riscul să nu dispunem de capital pentru tranzacțiile viitoare.

Există numeroase teorii referitoare la procentul optim din cont pe care este rațional să-l riscăm şi plasarea nivelului Stop Loss pentru fiecare tranzacție. Unii traderi, adepți ai unor anumite formule de evaluare a riscului, deschid poziții doar cu risc minim şi Stop Loss apropiat. Alții încearcă nu numai să minimizeze riscurile, dar şi să maximizeze eventualul profit. În acest capitol nu vom reuşi să prezentăm toate teoriile, dar vom detalia cele mai importante aspecte ale managementului capitalului pe care trebuie să le ia în considerare fiecare trader.

În continuare analizăm o strategie care nu este recomandă a fi aplicată. Conform acesteia se consideră că după fiecare tranzacție negativă, poziția viitoare se dublează, de exemplu, dacă la prima poziție deschisă traderul riscă 20% din portofoliu şi aceasta este nereuşită, atunci, deschizând tranzacția ulterioară, investiția se va dubla şi riscul va creşte la 40%, nu doar să acopere pierderea primei poziții, dar să obțină şi profit (evident, dacă tranzacția a doua va fi profitabilă). Această abordare este cunoscută drept Sistemul Martingale şi se bazează pe ideea că după o tranzacție nereuşită creşte probabilitatea ca următoarea să fie pozitivă.

Această abordare este incorectă. Indiferent de numărul tranzacțiilor pierdute consecutiv, probabilitatea ca următoarea tranzacție să fie reuşită este de 50%. Respectiv, 50% este probabilitatea ca următoarea tranzacție să fie deasemenea negativă(conform teoriei probabilității).

Ne confruntăm cu un adevăr cert al pieței — tranzacțiile negative sunt inevitabile. De aceea trebuie să urmărim ca procentul (sau profitul) tranzacțiilor profitabile să acopere pierderile, dar să nu încercăm să le evităm complet.

În funcție de strategie şi modalitatea de tranzacționare, numărul tranzacțiilor consecutiv pierdute (sau câştigate) vor fi de diferită durată şi vor alterna. Scopul nostru, în timpul fiecărei perioade nefavorabile este de a minimiza pierderile, iar în perioada tranzacțiilor profitabile — de a maximiza eventualul profit încât acesta să acopere pierderile. Aplicând strategia Martingale, vom ajunge să maximizăm pierderile, care pot duce la lichidarea depozitului din cauza unui număr mic de tranzacții consecutive nereuşite. În acest context, să urmărim tabelul 4.

Tabelul 4. Exemplu de tranzacții (Profit/Pierdere consecutive) ***W — profit, L — pierdere***

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
W	L	L	L	W	W	W	W	W	W	W	W	W	W	L	W
Prima Tranzacție	Perioada Tranzacțiilor negative			Perioada tranzacțiilor profitabile											

În acest tabel sunt prezentate 16 tranzacți şi rezultatele lor. Dacă la deschiderea fiecărei poziții riscăm o mare parte a capitalului nostru, există riscul să epuizăm tot capitalul în perioada tranzacțiilor negative şi să nu dispunem de capital pentru efectuarea tranzacțiilor ulterioare. Cu alte cuvinte, vom rata 10 poziții profitabile din cauza faptului că am riscat sume mari.

În concluzie, metoda Martingale este foarte periculoasă pentru capitalul nostru şi nu este recomandată traderilor începători. Este recomandat să reducem volumul tranzacțiilor în urma unor pierderi şi invers, să mărim volumul după tranzacțiile profitabile.

Notă: dacă după fiecare tranzacție profitabilă creştem volumul, atunci riscul (procentul din volumul total al capitalului disponibil în cont) trebuie să rămână acelaşi pentru fiecare tranzacție ulterioară (de exemplu, întotdeauna riscul să reprezinte 3% din portofoliu).

Regulile managementului capitalului:

1. Nu utilizați metoda Martingale.
2. Nu riscați mai mult de 1-3% din capital pentru fiecare tranzacție.
3. Pentru tranzacțiile viitoare riscați acelaşi procent din capitalul disponibil din cont (Free Margin).

Deschizând poziții suplimentare, nu depăşiți procentul de risc. Riscul la creşterea pozițiilor trebuie redus.

Procentul riscului tuturor pozițiilor deschise nu trebuie să fie mai mare de 30% din volumul capitalului disponibil din cont.

Este recomandat ca raportul profit/pierdere să fie supraunitar. Este de preferat ca acest coeficient să fie mai mare sau egal cu 2 (ordinul Take Profit să fie plasat la o distanță de două ori mai mare decât nivelul ordinului Stop Loss). Dacă pentru o anumită tranzacție acest coeficient este subunitar, înseamnă că acceptăm o eventuală pierdere, care va fi mai mare decât eventualul profit (de exemplu, dacă urmărim un profit de 30 de pips şi 60 de pips pierdere, coeficientul va fi egal cu ½).

Este recomandată diversificarea portofoliului, tranzacționând pe diferite piețe financiare: valutare, de acțiuni, futures etc. În cazul în care tranzacționați diferite instrumente financiare pe un singur cont analizați mărimea şi gradul de risc pentru fiecare instrument financiar şi pentru întregul cont. De exemplu, tranzacționarea pe piața valutară Forex se consideră mai riscantă decât pe piața de acțiuni, dar şi potențial profit este mai mare.

EXEMPLU DE APLICARE A MANAGEMENTULUI CAPITALULUI (MONEY MANAGEMENT)

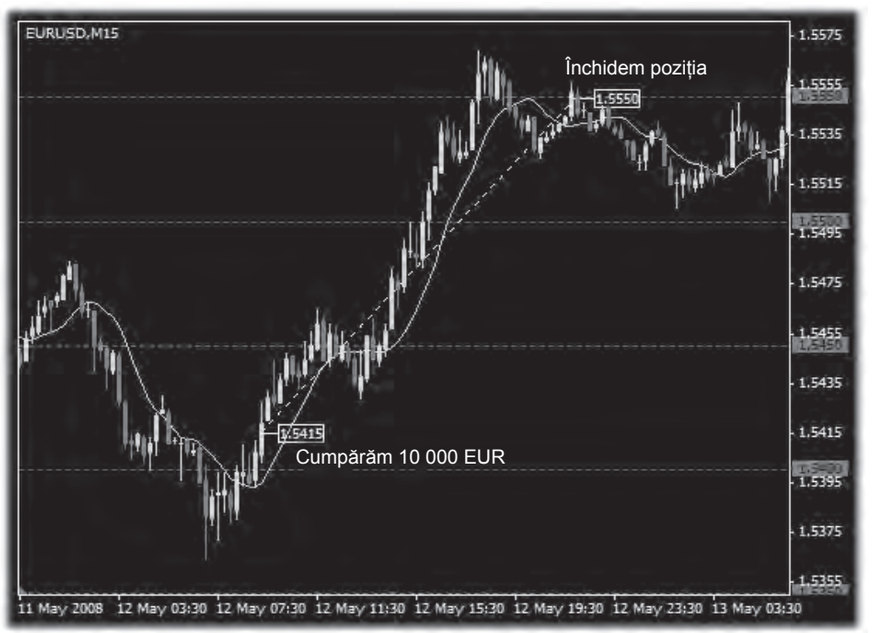

Condiții Inițiale:

Balanța contului: 3000 USD;

Levier: 1:200.

La ora 09:15, la creşterea perechii valutare EUR/USD, se cumpără un volum de 0,1 lot (10000 unități valutare) la prețul de 1.5415. Fără efectul de levier, pentru a cumpăra această sumă am fi avut nevoie de 1,5415*10 000 = 15 415 USD.

Compania Admiral Markets acordă clienților săi un levier de până la 1:200 fără comisioane, de aceea în cazul prezentat, pentru a efectua o tranzacție sunt necesari 15415/200 =77,08 USD.

Un pips (adică schimbarea cursului cu 0.0001 unități) la un volum al tranzacției de 0,1 lot pentru perechea valutară EUR/USD este egal cu 1 USD profit sau pierdere pentru trader.

În scopul limitării eventualualelor pierderi, plasăm ordinul Stop Loss puțin sub nivelul rezistenței 1,5375. Diferența dintre prețul cumpărării şi Stop Loss este 1.5415-1.5375 = 0.0040 (sau 40 de pips). Prin urmare riscăm cu 40*1=40 USD, ce reprezintă 40/(3000/100) = 1,33 % din valoarea contului.

În aceeaşi zi, la ora 21:45, prețul atinge valoarea 1,5550. Presupunem că s-a luat decizia de a fixa profitul la acest nivel. Tranzacția poate fi închisă manual, din terminalul MetaTrader 4, după care putem stabili ordinul Take Profit deplasat în timp (care va fi executat automat pe serverul de tranzacționare Admiral Markets în momentul atingerii prețului indicat).

Diferența dintre prețul deschiderii poziției şi prețul închiderii este de 1.5550-1.5415 = 0,0135 (135 de pips).

Profitul obținut, în urma tranzacției, constituie 135*1 = 135 USD. Valoarea contului de tranzacționare după închiderea poziției constituie 3000+135=3135 USD. Profitul investit (raportat la suma alocată pentru tranzacționare) a constituit 75,14% în 12 ore şi 30 minute.

Dacă noi am fi deschis poziția cu 0,01 lot, utilizând 7,71 USD şi riscând 0,13 % din capital (cu condiția ca nivelul Stop Loss să fie plasat la distanță de 40 de pips), profitul obținut ar fi fost de 13,50 USD. Dacă am fi deschis poziția cu 1 lot (utilizând 770,75 USD şi riscând 13,33 % din depozit), profitul ar fi fost de 1350 USD.

Optimizarea volumului capitalului investit

Probabil mulți se întreabă: care este diferența dintre riscul de 1%, 2%, 3% sau mai mare? Regulile analizate până acum prezintă strategia conservatoare de management al capitalului, strategia care ne va proteja de supra-încărcarea contului şi va reprezenta un suport pentru începutul carieriei de trader.

Apare următoarea întrebare: după optimizarea regulilor de intrare în piață, a regulilor de ieşire, a nivelelor Stop Loss şi a mărimii profitului, se poate oare optimiza şi procentul capitalului cu care ne expunem? Se pot

obține oare rezultate mai bune la utilizarea unui alt raport procentual al riscului?

Dacă urmăm o anumită strategie şi o testăm pe istoricul cotațiilor unui instrument financiar, în consecință având un risc de la 1 la 35%, atunci printr-o astfel de metodă excesivă se poate găsi o variantă optimă, la care mărimea profitului va fi maximă.

Există şi diferite formule, cu ajutorul cărora se poate calcula acest procent optim. Ele se bazează pe diferiți parametrii care sunt caracteristici în aplicarea strategiilor: pierderea totală maximă, cea mai mare pierdere, mărimea medie a profitului etc.

Aceasta înseamnă că înainte de aplicarea unei anumite formule pentru calcularea procentului de risc inițial trebuie să analizăm propriul sistem, testându-l pe istoricul cotațiilor. Prima variantă: programăm strategia noastră cu ajutorul limbajului algoritmic MQL4, accesibil în terminalul MetaTrader4,cu alte cuvinte creăm un sistem automatizat de tranzacționare *Expert Advisor*. Un astfel de program poate fi testat în regim automat, utilizând *Strategy Tester* din terminalul MetaTrader4 (istoricul cotațiilor principalelor perechi valutare este accesibil în terminal). Dacă la început vă este greu să programați tranzacționarea automată, puteți testa strategia şi manual, direct pe graficul instrumentului financiar, indicând punctele de intrare şi ieşire, calculând profitul sau pierderea fiecărei poziții. Este important sa fie obținuți parametrii pentru includerea în formula de calcul a riscului. Cu cât va fi mai mare numărul de tranzacții virtuale efectuate în timpul testării, cu atât mai valabile vor fi rezultatele statistice ale acestei testări. O regulă concretă pentru determinarea numărului necesar de tranzacții la testare nu există, dar e recomandat să fie mai multe de 100.

Cele mai cunoscute formule pentru calculul procentului optim al capitalului riscat într-o singură tranzacție, sunt cele ale lui Kelly şi *Optimal Fixed Fraction* al lui Ralph Wins.

Formula lui Kelly

Kelly%=((B+1)*P-1)/B, unde

P — probabilitatea unei tranzacții reuşite,

B — profitul*procentul tranzacțiilor pozitive /pierderea*procentul celor negative.

Formula lui Kelly este aplicabilă şi oferă rezultate bune atunci când dispunem de repartizarea statistică a lui Bernulli — variante posibile de finalizare a oricărei tranzacțiii sunt numai două (pierdere sau câştig) şi probabilitatea de obținere a profitului (P) este permanentă.

Optimal Fixed Fraction

Optimal F reprezintă procentul de risc al fiecărei tranzacții raportat la capitalul total, când acesta are valoare maximă. Pentru calculul corect a lui *Optimal F* este necesară statistica testării — rezultatele fiecărei tranzacții efectuate (profit sau pierdere). Atunci:

G=[(1+F*(-Trade/Biggest Loss)) * (1+F*(-Trade2/Biggest Loss))*…
(1+F*(-Trade i/ Biggest Loss))]^1/N,

unde:

G -media geometrică ce reflectă ritmul de creştere a capitalului;

F-*Optimal F*;

N — numărul de tranzacții;

Biggest Loss — cea mai mare pierderea din *N*;

Trade i — rezultatul tranzacției *i.*

Cu ajutorul formulei menționate mai sus se poate calcula *Optimal F* în felul următor: se dau diferite valori lui F, şi acea la care se atinge valoarea maximă a capitalului (G=max), aceea reprezintă *Optimal F*.

Problema aplicării acesteia şi a altor metode de management al capitalului constă în faptul că formulele calculează nivelul adecvat al riscului, bazându-se numai pe rezultatele istorice, nu este garantat că în viitor rezultatele vor fi similare şi piața va avea acelaşi comportament.

În opinia lui Larry Williams, formula de calcul a riscului pentru fiecăre tranzacție conform managentului capitalului poate fi următoarea:

*Balanța contului (Balance) * riscul% / pierderea maximă,*

unde procentul de risc diferă în funcție de anumite strategii, sau poate fi calculat după formula *Optimal F* sau după formula lui Kelly.

Respectarea unor anumite pricipii de management al capitalului reprezintă cheia pentru creşterea eficienței şi profitabilității strategiei dumneavoastră pe termen lung.

Noi am analizat regulile de bază ale managementului capitalului, care sunt utile pentru traderii începători.

Anexa 1
PLATFORMA DE TRANZACȚIONARE METATRADER 4

Pentru efectuarea diverselor tipuri de operațiuni pe piețele financiare, compania Admiral Markets pune la dispoziția clienților săi platforma de tranzacționare MetaTrader 4 accesibilă în toate versiunile pentru PC, smartphones, cât şi versiunea specială MT4 MultiTerminal pentru administrarea simultană a mai multor conturi. Din platformele de trading online accesibile clienților, Meta Trader 4 nu poate fi comparată după funcționalitate, flexibilitate, accesibilitate cu altă platformă.

Terminalul beneficiază de o interfață uşor de înțeles şi utilizat pentru orice trader începător, permite controlul complet al tranzacțiilor, plasarea unui număr nelimitat de ordine deplasate în timp, efectuarea analizei grafice (tehnică), recepționarea ştirilor în timp real, precum şi crearea şi testarea propriilor strategii automatizate de tranzacționare. În plus, se acordă mare atenție securității şi confidențialității transmiterii informațiilor, contul de tranzacționare al traderului fiind protejat de orice intervenție externă.

În platforma Meta Trader 4 sunt disponibile posibilități de automatizarea a operațiilor de tranzacționare cu ajutorul *Expert Advisor* a indicatorilor utili pentru analiza tehnică. Terminalul poate efectua operațiuni în regim automat 24 de ore din 24 după o strategie de tranzacționare stabilită anterior. Modulele suplimentare şi *Expert Advisor* pentru terminalul de tranzacționare sunt disponibili gratuit. Dacă aveți cunoştințe minime în programare, veți crea propriul *Expert Advisor* folosind limbajul de programare MQL4.

Puteți accesa gratuit terminalul MetaTrader 4 pe site-ul companiei Admiral Markets: www.admiralmarkets.ro

Procedura instalării terminalului în calculatorul Dvs. este asemănător instalării oricărui alt program standard Windows (alegeți limba dorită

a interfeței şi fişierelor ajutătoare, apoi directorul de instalare etc.). Mai departe, în doar câteva minute, puteți deschide un cont demonstrativ pe o perioadă nelimitată şi începeți să tranzacționați pe pieţele financiare cu bani virtuali, fără nici un risc. În plus, puteți avea concomitent un număr variat şi nelimitat de conturi demo, cu valoare diferită a depozitului inițial, a efectului de levier (până la 1: 200), şi a valutei (USD sau EUR), pentru studierea şi testarea strategiilor de tranzacționare.

Procedura de deschidere a contului demonstrativ de tranzacționare:

Pasul 1. În meniul principal al terminalului Meta Trader 4 selectați *File*, apoi *Open an Account.*

Notă: astfel poate fi deschis numai contul demonstrativ; pentru crearea unui cont real este necesară înregistrarea în Biroul Traderilor: **https://tc.fxservice.com**

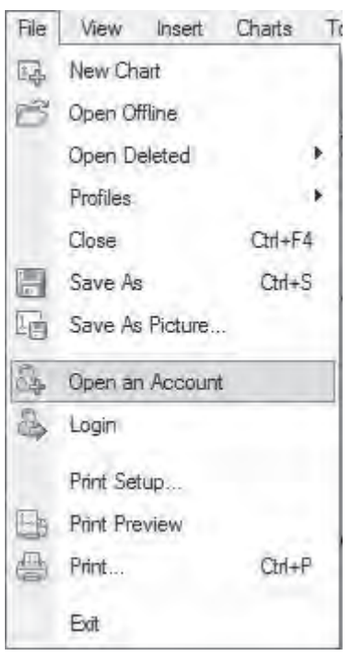

Pasul 2. Completați câmpurile necesare de înregistrare după modelul propus. Pentru crearea contului demo, datele personale introduse pot fi incorecte, dar compania Admiral Markets garantează deplina confidențialitate şi integritatea informației Dvs. Specificați corect adresa de email, selectați în rubrica *Account Type* valuta dorită a contului demo (valuta în care se reflectă balanța contului şi se calculează operațiunile efectuate), alegeți levierul (pentru demo şi conturi reale efectul de levier este de la 1:1 până la 1: 200), apoi introduceți suma depozitului inițial (sau selectați variantele propuse din listă). Aprobati primirea noutăților prin mail (bifați căsuța). Când toate informațiile obligatorii sunt introduse, va deveni activ butonul *Next* ce trebuie bifat pentru continuarea înregistrării.

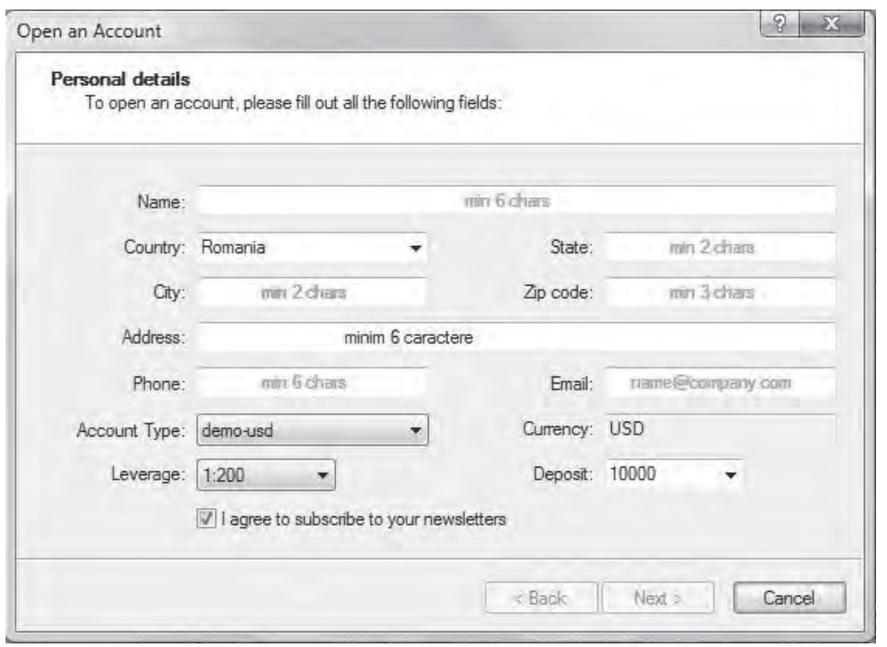

Pasul 3. În fereastra *Trading Servers* selectați *Scan* (ambele servere trebuie să fie accesibile şi sunt bifate cu verde). În continuare alegeți din lista serverelor *Admiral-Demo* şi selectați *Next* (dacă este ales serverul conturilor reale *Admiral-Live*, înregistrarea nu va fi efectuată).

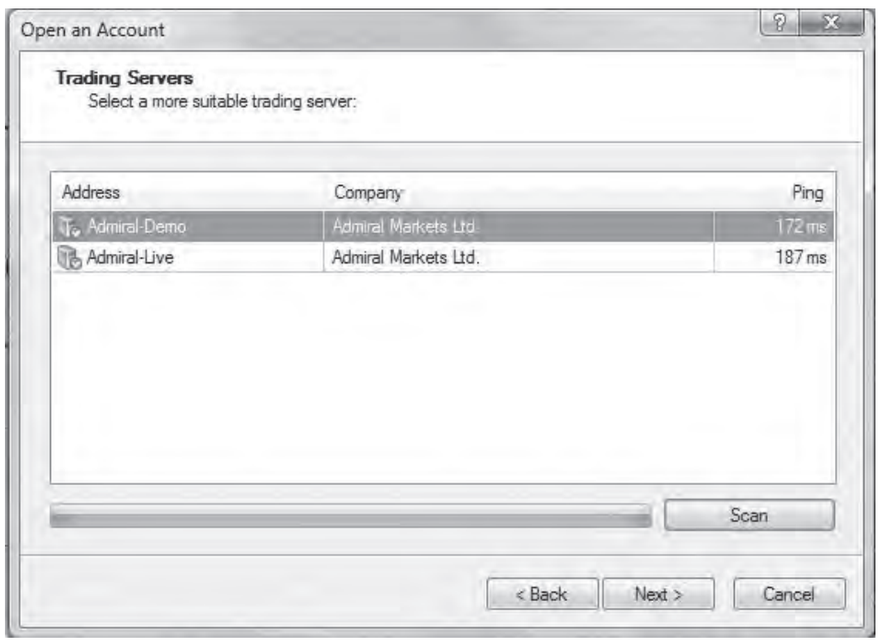

Pasul 4. Aşteptați câteva secunde până serverul trimite datele pentru conectarea la contul demo: *login* (numărul contului) şi *Password* (parola standard a traderului). Simultan va fi generată parola specială *Investor*, care este destinată monitorizării(vizualizării situației reale) a conturilor din orice terminal MetaTrade4, dar nu pentru tranzacționare. Această parolă o puteți comunica altor persoane, dacă doriți să urmărească rezultatele contului Dvs. (potențiali investori pentru administrarea conturilor acestora). Ambele parole pot fi modificate în meniul programului *Tools/Options/Change*. Pentru finalizarea procedurii de înregistrare a contului demo selectați *Finish*.

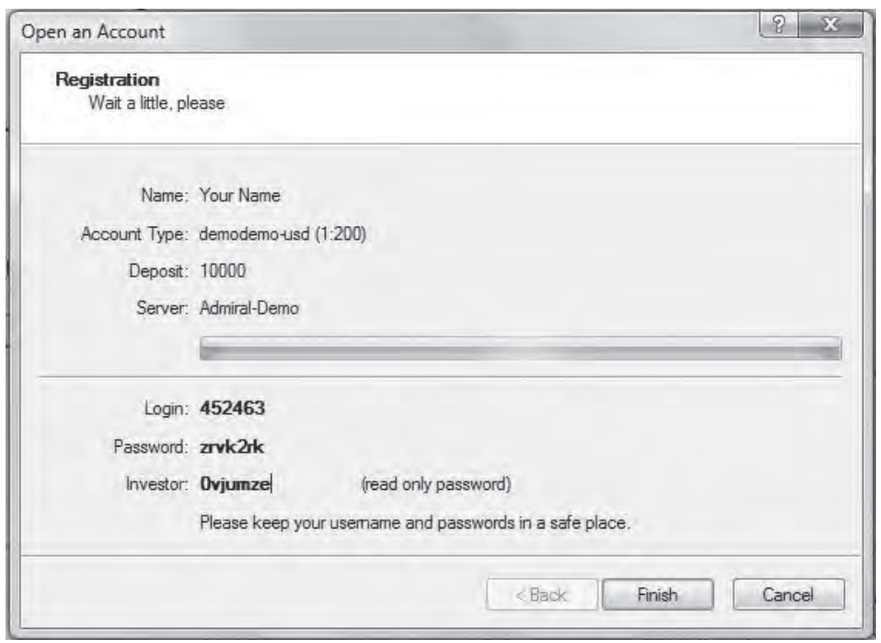

Pasul 5. Contul demonstrativ este creat şi terminalul MetaTrader4 va efectua automat conectarea la acest cont. De asemenea, obligatoriu în Terminal/Mailbox este trimisă confirmarea deschiderii contului demo şi datele acestuia de către compania Admiral Markets. Este recomandată copierea şi păstrarea acestor date în eventualitatea pierderii.

După crearea contului demo şi conectarea la acesta (sau după conectarea la un nou cont real) lista instrumentelor financiare oferite pentru tranzacționare (*Symbol*) ale terminalului MetaTrader 4 (View/Market Watch) în unele cazuri este incompletă. Pentru a vedea lista completă a tuturor instrumentelor disponibile faceți click dreapta pe mouse, şi din meniul apărut selectați *Show All*. Numărul instrumentelor prezentate se măreşte vizibil. Această procedură, cu selectarea *Show All* din meniu, se recomandă a fi efectuată cel puțin o dată pe lună — regulat se adaugă noi instrumente financiare, de exemplu contractele futures (iar contractele cu data expirată devin inactive). De asemenea, selectând din acest meniu *Symbols* vă sunt prezentate în detaliu toate instrumentele tranzacționate după categorii, şi condițiile de tranzacționare a acestora.

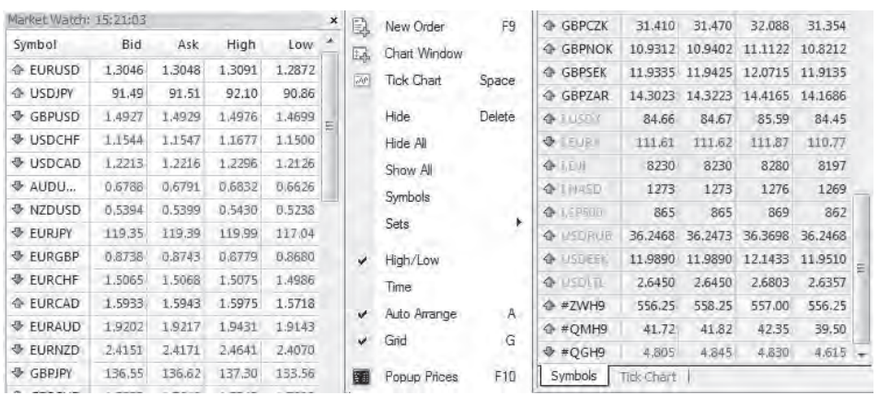

În continuare să analizăm meniul principal al terminalului. Câmpul de accesare a acestuia este situat sub denumirea programului şi reprezintă un set de comenzi şi funcțiile acestora.

1.Meniul File

În acest meniu sunt cumulate comenzile pentru gestionarea graficelor, profilurilor, salvarea şi printarea lor.

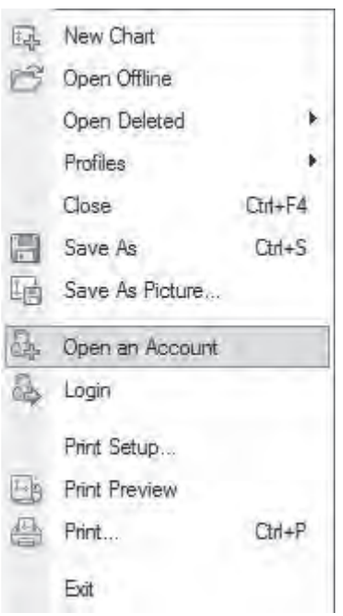

Meniul View

În acest meniu sunt grupate comenzile de gestionare a ferestrelor, panelele instrumentelor şi limbajul interfeței. O parte din aceste comenzi sunt dublate în panelul instrumentelor.

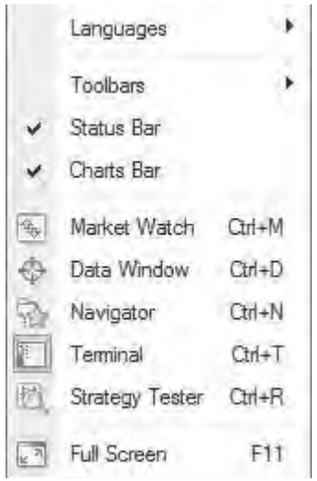

Meniul *Insert*

În acest meniu sunt incluse instrumentele ce se utilizează în analiza grafică: linii, indicatorii tehnici, figurile geometrice, marcări şi text. În submeniul *Indicators* sunt grupați toți indicatorii tehnici. Selectând denumirea din listă, se aplică indicatorul pe graficul activ. Instrumentele liniare sunt grupate într-un submeniu corespunzător: linii de diferite tipuri, un ansamblu de canale, nivelele lui Gann şi Fibonacci. În plus se găsesc şi cele care nu fac parte dintr-o anumită grupă — Andrews Pitchfork şi *Cycle Lines*.

Meniul *Charts*

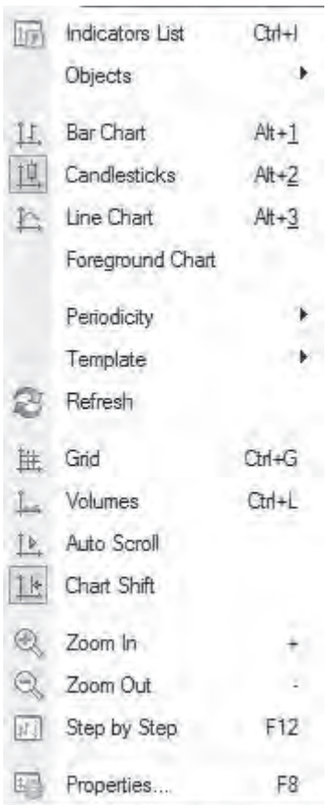

În meniul *Charts* sunt cuprinse comenzile de gestionare a graficelor şi a indicatorilor tehnici aplicați pe acesta. În acest meniu sunt accesibile următoarele comenzi:

Indicators list — se solicită fereastra de gestionare a indicatorilor aplicați pe graficul activ. În fereastra apărută se observă lista indicatorilor disponibili (inclusiv Indicatorii Proprii). Selectând indicatorul, se poate modifica parametrii lui sau poate fi eliminat de pe grafic.

Objects — se solicită submeniul pentru gestionarea obiectelor aplicate.

Bar Chart — graficul este prezentat sub formă de bare.

Candlesticks — graficul este prezentat sub formă de lumânări japoneze**.**

Line Chart — graficul este prezentat sub forma unei linii ce uneşte prețul de închidere a graficului de bare sau de lumănări.

Foreground Chart — dacă această funcție este activată, toate instrumentele (indicatorii tehnici şi obiectele grafice) se plasează sub grafic, nu peste el.

Periodicity — Se alege perioada graficului. După executarea acestei comenzi apare submeniul în care poate fi selectată perioada graficului activ: 1 minut (M1), 5 minute (M5), 15 minute (M15), 30 minute (M30), 1 oră (H1), 4 ore (H4), zilnic (D1), săptămânal (W), lunar (MN).

Template — se solicită submeniul de gestionare a şabloanelor. Din acest submeniu pe graficul activ se poate aplica orice şablon. În plus, se poate păstra noul şablon pe baza graficului activ sau anula cel existent.

Refresh — datele istorice sunt actualizate. Se vor încărca toate datele în limitele perioadei existente.

Grid — apare şi dispare grila de pe fereastra graficului.

Volumes — afişează volumul pe grafic.

Auto Scroll — permite şi interzice deplasarea automată a graficului în stânga după formarea unei bare noi. Dacă această opțiune este activată, pe grafic întotdeauna apare ultima bară.

Chart Shift — deplasează graficul din dreapta ferestrei până la semnul de deplasare a lui. Semnul de deplasare a graficului (triunghiul vizibil în partea de sus a ferestrei) poate fi mutat cu mouse-ul pe orizontală în limitele de 10-50 % din mărimea ferestrei.

Zoom In — măreşte scara graficului.

Zoom Out — micşorează scara graficului.

Step by Step — deplasează cu o bară în stânga.

Properties — modifică parametrii graficului. La executarea acestei comenzi apare fereastra de personalizare a graficului.

Meniul *Instruments*:

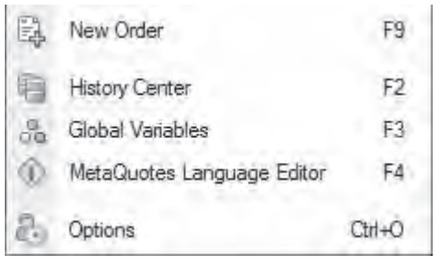

În meniul Instruments sunt incluse comenzile şi setările terminalului:

New Order — se solicită fereastra de control a ordinelor. Din această fereastră se pot introduce ordine în piață sau ordine deplasate în timp. Terminalul pentru clienți permite pregătirea şi transmiterea ordinelor către broker pentru executare. În plus, terminalul permite comanda şi controlul pozițiilor deschise. Ordinul reprezintă o comandă a clientului către compania de brokeraj pentru efectuarea unei operațiuni de tranzacționare.

Din terminal sunt accesibile următoarele tipuri de ordine: Ordinul Instant (Instant Execution), Ordinul deplasat în timp (Pending Order), Stop Loss şi Take Profit:

Ordinul Instant reprezintă obligația de executare imediată de către compania de brokeraj a cererii de cumpărare sau vânzare a unui instrument financiar la prețul curent din piață. Îndeplinirea unui asemenea ordin duce la deschiderea imediată a unei poziții în piață. Cumpărarea are loc la prețul Ask (prețul cererii), iar vânzarea la Bid (prețul ofertei). La ordinul instant pot fi anexate ordinile Stop Loss şi Take Profit (aceste ordine sunt descrise mai jos).

Ordinul deplasat în timp reprezintă obligația companiei de brokeraj de a cumpăra sau vinde un instrument financiar în viitor la un anumit preț. Cu ajutorul acestui tip de ordin putem deschide poziții care vor fi executate în viitor, cu condiția ca prețul actual să ajungă la nivelul prețului stabilit în ordin. *Există patru tipuri de ordine deplasate în timp:*

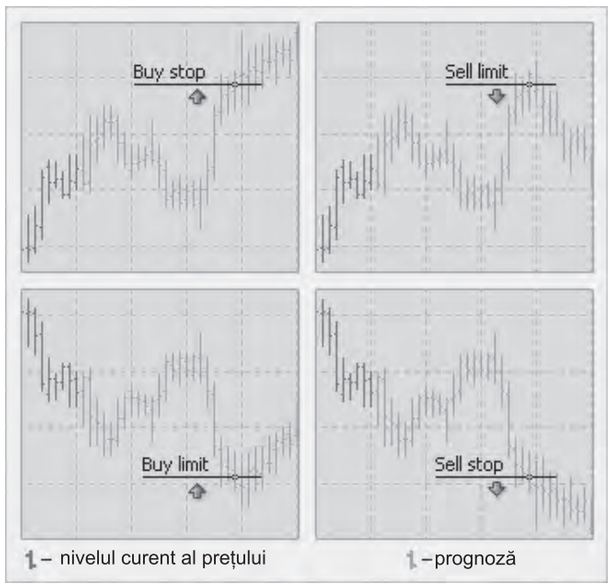

Buy Limit — se execută cumpărarea când nivelul prețului Ask atinge nivelul prețului prestabilit în ordin, iar nivelul curent al prețului este mai mare decât valoarea prețului din ordin. De obicei, ordinile de acest tip se plasează dacă aşteptăm ca prețul instrumentului să crească după ce scade până la un anumit nivel;

Buy Stop — se execută cumpărarea când nivelul prețului Ask atinge nivelul prețului prestabilit în ordin, iar nivelul curent al prețului este mai mic decât valoarea prețului din ordin. De obicei, ordinile de acest tip se plasează dacă aşteptăm ca prețul instrumentului să crească după ce creşte până la un anumit nivel;

Sell Limit — se execută vânzarea când nivelul prețului Bid atinge nivelul prețului prestabilit în ordin, iar nivelul curent al prețului este mai mic decât valoarea prețului din ordin. De obicei, ordinile de acest tip se plasează dacă aşteptăm ca prețul instrumentului să scadă după ce creşte până la un anumit nivel;

Sell Stop — se execută vânzarea când nivelul prețului Bid atinge nivelul prețului prestabilit în ordin, iar nivelul curent al prețului este mai mare decât valoarea prețului din ordin. De obicei, ordinile de acest tip se

plasează dacă aşteptăm ca prețul instrumentului să scadă după ce scade până la un anumit nivel;

Pot fi anexate ordinile Stop Loss şi Take Profit la cele deplasate în timp. După ce ordinul deplasat in timp devine activ, Stop Loss şi Take Profit prestabilite se activează şi ele automat.

Stop Loss — acest ordin este destinat minimizării pierderilor în cazul în care prețul instrumentului financiar a început să evolueze în direcția inversă. Dacă prețul instrumentului va atinge acest nivel, poziția se va închide automat. Un astfel de ordin întotdeauna este legat de poziția deschisă sau de un ordin deplasat. În cazul plasării acestui ordin pentru pozițiile lungi se utilizează prețul Bid, iar la verificarea pozițiilor scurte — prețul Ask;

Traling Stop se poate utiliza pentru deplasărea automată a ordinului Stop Loss în urma prețului. Acest instrument este util în cazul unei fluctuații puternice a prețului, precum şi în cazurile în care nu avem posibilitatea de a urmări atent schimbarea situației din piață. Pentru plasarea ordinului Traling Stop în fereastra *Terminal* executăm comanda cu acelaşi nume din meniul poziției deschise. Apoi, din lista deschisă, alegem mărimea dorită a distanței dintre nivelul ordinului Stop Loss şi prețul curent. Pentru fiecare poziție deschisă poate fi plasat un singur Traling Stop. După parcurgerea acestor paşi, odată cu noile cotații, terminalul controlează profitul poziției deschise. Când profitul în puncte este egal sau mai mare decât nivelul indicat, ordinul Stop Loss este plasat automat. Nivelul ordinului se stabileşte la distanța menționată de la prețul curent. Când prețul evoluează în direcția dorită (creşte profitul), simultan se modifică nivelul Stop Loss, iar daca prețul evoluează în direcția inversă (profitul scade) modificarea ordinului nu se produce. Astfel, automat se fixează profitul poziției. Anularea ordinului Traling Stop este posibilă selectând comanda *None* din meniul de control. Traling Stop lucrează în terminalul pentru clienți, dar nu la servere (ca Stop Loss sau Take Profit). Important! În cazul deconectării terminalului, spre deosebire de ordinele menționate, Traling Stop nu va funcționa. În cazul în care terminalul este deconectat va fi activ doar ordinul Stop Loss;

Take Profit este destinat marcării profitului datorită atingerii prețului de nivelul preconizat al instrumentului financiar. Executarea ordinului respectiv duce la închiderea poziției. Ordinul poate fi plasat doar cu poziția

deschisă sau cu ordinul în aşteptare. În cazul plasării acestui ordin pentru pozițiile lungi se ia în consuderare prețul Bid, iar pentru pozițiile scurte prețul Ask.

Alte comenzi ale meniului Tools

History Center -fereastra de administrare a datelor istorice. În arhiva cotațiilor se pot redacta cotațiile care se utilizează la construirea graficelor, şi se poate accesa istoria cotațiilor perechilor valutare de bază de pe serverul MetaQuotes Software Corp.

Global Variables — fereastra cu lista variabilelor globale ale terminalului. Globale se numesc variabilele comune pentru *Expert Advisor*, indicatori şi scripts.

MetaQuotes Language Editor -redactorul limbajului de programare MQL4. Cu ajutorul acestuia pot fi redactați şi creați roboți pentru tranzacționarea automată, indicatori proprii şi scripte. După redactarea codului, selectați *Compile* — după care programul este gata de utilizare (startul din fereastra *Navigator* a terminalului). Fereastra *Toolbox* din redactorul MetaEditor conține informație despre erorile în cod, găsite la compilare. Aici este accesibilă *Online Library* a modulelor auxiliare gratuite (advisors, indicatori, scripts) pentru terminal. Un astfel de ghid al limbajului de programare MQL4 este accesibil din meniul *Help* a ferestrei *Toolbox*.

Options -fereastra de configurare a parametrilor terminalului pentru clienți. În această fereastră pot fi setați parametrii de conectare, tranzacționare, grafice, experți etc. Pentru mai multe detalii despre configurarea terminalului tastați F1.

Meniul Window:

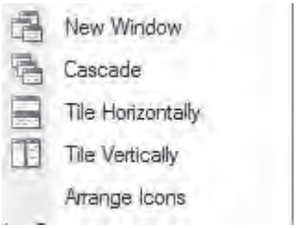

În acest meniu sunt combinate comenzile de control a ferestrelor graficelor. De aici pot fi selectate modalitățile de amplasare a graficelor sau de deschidere a unei noi ferestre.

Meniul *Help*:

Aici vizualizăm diferite informații:

Help Topics — deschide ghidul utilizatorului — *Userguide*, în care sunt descrise toate comenzile şi funcțiile terminalului pentru clienți.

MQL4community — conține catalogul modulelor suplimentare gratuite pentru MetaTrader 4 (advisors, indicatori, scripts) şi documentele limbajului de programare MQL4.

About… — deschideți fereastra cu informația despre broker, contacte şi versiunea terminalului.

Fereastra *Trade*

În continuare vom descrie fereastra Trade, care este accesibilă în meniul *Terminal*. Aici avem informații curente despre starea contului, pozițiile deschise şi ordinele în aşteptare. Toate pozițiile deschise se aranjează în ordinea sortării, care se poate face după orice câmp, în continuare avem câmpul balanței contului şi rezultatul financiar al pozițiilor deschise, iar după acesta, lista ordinele în aşteptare. Odată cu deschiderea ordinului în aşteptare, în fereastra *Trade* apare o nouă poziție deschisă, iar câmpul ordinului dispare. *Toate tranzacțiile sunt reprezentate sub forma unui tabel format din mai multe câmpuri (de la stânga spre dreapta):*

Order — numărul tranzacției, care este unic;

Time — momentul deschiderii poziției. Înregistrarea apare sub forma YYYY.MM.DD HH:MM (anul, luna, ziua, oră: minut).

Type — tipul operațiunii. Aici pot fi întâlnite câteva tipuri de operațiuni: Buy — poziție lungă, Sell — poziția scurtă şi ordinele în aşteptare: Sell Stop, Sell Limit, Buy Stop şi Buy Limit;

Size — volumul (nr. lot) tranzacției. Numărul minim de loturi acceptate la tranzacționare este limitat de compania de brokeraj, iar maxim — este limitat de depozit;

Symbol — acest câmp indică denumirea instrumentului financiar care este tranzacționat;

Price- prețul de deschidere a poziției (a nu se confunda cu prețul curent, care va fi descris în continuare). La acest preț a fost deschisă poziția;

S/L — nivelul ordinului plasat Stop Loss. Dacă ordinul nu a fost stabilit, în câmp apare valoarea zero.

T/P — nivelul ordinului plasat Take Profit. Dacă ordinul nu a fost plasat, în câmp apare valoarea zero.

Price — prețul curent al instrumentului (a nu se confunda cu prețul de deschidere a poziției, descris mai sus);

Swap — în acest câmp se calculează *swap-ul*;

Profit — în acest câmp se calulează rezultatul financiar din momentul inițierii tranzacției, acesta se modifică în funcție de prețul curent. Rezultatul pozitiv ne arată profitabilitatea operațiunii efectuate, iar cel negativ arată pierderea;

Coments — în această coloană se scriu comentarile referitoare la tran-

zacții. Comentariul poate fi adăugat numai în cazul deschiderii poziției sau plasării ordinului. În cazul modificării ordinului sau a poziției, nu se permite schimbarea comentariului. În plus, comentariul poate fi adăugat de compania de brokeraj.

Fereastra *Trade* permite vizualizarea nu doar a pozițiilor deschise şi a ordinelor expuse, dar şi controlul activității de tranzacționare. Aici se permite: deschiderea unei poziții noi, plasarea unui ordin, modificarea sau anularea, şi închiderea poziției. *Pentru aceasta se utilizează comenzile meniului (click dreapta):*

New Order -fereastra de control a ordinelor. Aici pot fi deschise poziții noi, închise poziții existente sau plasate ordine.

Close Order — fereastra apare numai în cazul în care meniul a fost activat de pe poziția deschisă. În această fereastră în afara de butoanelor Sell şi Buy, va apărea butonul „Close#X" (unde X — numărul poziției). Executând această comandă, se poate închide poziția selectată.

Modify or Delete Order — modificarea ordinelor Stop Loss şi Take Profit a pozițiilor deschise sau ordinelor în aşteptare. Dacă nivelele acestor ordine vor fi foarte aproape de prețul curent, va apărea informația de eroare şi nu vor fi plasate. Atunci trebuie selectat un preț mai îndepărtatat de cel curent şi repetarea acțiunii.

Traling Stop — plasează, modifică sau anulează nivelul Tralling Stop. Selectând din meniu nivelul corespunzător, poate fi activat acest stop cu parametrul indicat. Semnificația *None* anulează ordinul.

Profit — arăta profitul/pierderea în pips, în valuta ordinului sau în valuta depozitului. Schimbarea acestui parametru se reflectă în câmpul *Profit*. Dacă este selectat parametrul *as Tem currency* şi, de exemplu, există poziții deschise pe USD/JPY, atunci profitul va apărea în yeni japonezi;

Comments — afişează coloana respectivă. În această coloană se adaugă comentariile la operațiunile efectuate. Comentariile pot fi înscrise numai în cazul deschiderii poziției sau plasării ordinului. La modificarea ordinului sau a poziției, nu se permite schimbarea comentariului. În plus, comentariul la tranzacție poate fi adăugat de compania de brokeraj.

Expert Advisors

MetaTrader 4 permite programarea şi utilizarea roboților automați — Expert Advisors, pentru efectuarea tranzacțiilor în regim automat:

Înainte de a utiliza Expert Advisor este necesară setarea acestora. Parametrii de lucru pentru toți experții se găsesc în fereastra terminalului pentru clienți. Această fereastră poate fi deschisă din comanda meniului *Tools/Options*. Pentru setarea parametrilor de lucru ale experților trebuie selectat inserarea *Expert Advisor*. *Aici sunt accesibile următoarele comenzi şi parametri:*

- Enable Expert Advisor — această opțiune permite acceptarea sau interzicerea utilizării Expert Advisor. Dacă ea este dezactivată, la modificarea prețului (pasul minim), opțiunea *start* este dezactivată pentru toți experții. In acelaşi timp, în locul *smiley-urilor* în colțul din dreapta sus al graficelor unde sunt denumiți experții vor apărea cruciulițe. Pentru a include experții, trebuie selectat OK. Concomitent cu modificarea prețurilor (pasul minim), aceştia devin activi, iar cruciulițele în colțul din dreapta sus al graficului devin *smiley-uri*.

Atenție: expertul devine activ la prima modificare a prețului şi de obicei execută tranzacții pînă la următoarea modificare a prețului. Dezactivarea expertului nu întrerupe activitatea experților care sunt deja activi;

Disable experts when the account has been changed — această opțiune reprezintă un mecanism de protecție care deconectează experții în cazul schimbării contului. Opțiunea poate fi utilă, de exemplu, la trecerea de pe contul demonstrativ pe cel real. Pentru includerea mecanismului este necesară bifarea şi selectarea butonului OK.

Disable experts when the profile has been changed — în profiluri se păstrează un număr mare de informație despre setările curente ale graficelor de lucru. În special, în profiluri se păstrează şi informația despre experții ataşați. Experții care intră în componența profilului, odată cu schimbarea prețului (pasul minim), vor începe să funcționeze. Bifând această opțiune se poate interzice activarea experților la schimbarea profilului.

Allow live trading — Expert Advisors pot tranzacționa în regim automat, fără participarea traderului. Ei pot participa la tranzacționare şi analiza dinamica prețurilor. Această opțiune este oferită pentru a limita funcțiile de tranzacționare ale experților. Aceasta este utilă la testarea capacităților analitice ale expertului în regim de trading real (a nu se confunda cu testa-

rea expertului pe date istorice).

Allow DLL imports — pentru extinderea funcționalității, Expert Advisor pot utiliza bibliotecile DLL. Bifând această căsuță, pot fi utilizate aceste biblioteci fără restricții. Dacă această opțiune este deconectată, nici un expert nu va utiliza bibliotecile externe DLL. Se recomandă interzicerea importului în timpul lucrului cu experții necunoscuți.

Confirm DLL function call- această opțiune se activizează numai în acel caz în care a fost permis importul din bibliotecile DLL. Ea permite controlul executării fiecărei funcții solicitate manual. Dacă steguleţul nu este instalat, importul din bibliotecile externe nu va fi verificat. În timpul lucrului cu experții necunoscuți se recomandă includerea aceastei opțiuni.

Allow external experts imports- dacă în timpul funcționării lui *Expert Advisor* trebuie să exportăm funcții ale altor experți sau biblioteci MQL4, trebuie inclusa această opțiune. Dacă ea este dezactivată, nici unul dintre experții activi n-o să poată solicita funcții din alte programe MQL4. Se recomandă dezactivarea acestei opțiuni în cazul experților necunoscuți.

Utilizarea Expert Advisor

După setarea parametrilor generali, pot fi activați experții. Pentru aceasta este suficientă conectarea lui la grafic. Dublu click pe expertul selectat în fereastra *Navigator* permite suprapunerea acestuia pe grafic, sau cu ajutorul acțiunii *Drag'n'Drop* se poate suprapune expertul pe orice grafic. În acelaşi timp, pe ecran va apărea fereastra setărilor individuale ale expertului. *În inserarea „General" se poate regla:*

- ***Positions*** — selectarea direcției pozițiilor:
  1. Long&Short — în ambele direcții;
  2. Only Long — numai cumpărare;
  3. Only Short — numai vânzare.
- ***Enable Alert*** — permite/interzice expertului de a oferi semnale;
- ***Disable alert once hit*** — interzice expertului de a oferi semnale după apariția primului semnal;
- ***Allow live trading*** — permite/interzice tranzacționării în timp real;
- ***Ask manual confirmation*** — solicită confirmarea pentru deschiderea pozițiilor la efectuarea tranzacțiilor;
- ***Allow DLL imports*** — permite/interzice importul funcțiilor din fişiere DLL;

- ***Confirm DLL function calls*** — solicită confirmarea la importul funcțiilor din fişierele DLL;
- ***Allow external experts imports*** — permite/ interzice importul funcțiilor din experții externi.

Prin introducerea *Parametrilor de intrare* se pot schimba variabilele externe ale expertului. La acestea se referă variabilele clasei *extern*. Pentru schimbarea parametrului trebuie să facem dublu click pe semnificația lui şi să inserăm una nouă. Concomitent se poate schimba semnificația fiecărei variabile sau încărca setul deja păstrat al parametrilor de intrare. Păstrarea setului curent al variabilelor externe se poate cu ajutorul butonului cu aceeaşi denumire.

La selectarea butonului *Reset* setările revin la parametri inițiali. Prin introducerea *Revocare* parametri revin la setările terminalului, iar ca variabill de intrare se plasează parametri indicați în textul inițial al programului. Pentru a confirma ataşarea consilierului cu parametrii dați, trebuie selectat butonul *OK*, iar anularea suprapunerii expertului se poate efectua prin selectarea butonului cu aceeaşi denumire.

După reglarea expertului se va produce inițierea lui şi odata cu modificarea prețului expertul va deveni activ. Ca dovadă a ataşării expertului este apariția numelui expertului şi a unui *smiley* în colțul dreapta sus al graficului. Dacă în setările expertului este interzisă tranzacționarea, atunci în locul de *smiley* va apărea o cruciuliță, adică toți experții sunt deconectați.

Atenție: la un singur grafic se poate anexa numai un singur expert. La suprapunerea experților, primul se elimină.

Starea curentă a expertului este arătată în colțul drept de sus al ferestrei graficului:

expertul lucrează, dar este interzisă efectuarea tranzacțiilor

expertul lucrează, este permisă efectuarea tranzacțiilor;

experții sunt interzişi în setările MetaTrader 4.

Pentru a finaliza activitatea expertului, trebuie să-l eliminăm de pe grafic. Înaintea finalizării activității are loc dezactivarea expertului. Pentru înlăturarea lui de pe grafic, este necesara comanda din meniul pentru anulare sau ataşarea unui nou expert. Totodată, consilierul poate fi înlăturat de pe grafic la schimbarea profilului sau a şablonului.

Testarea strategiei

Terminalul permite nu doar crearea experților, dar şi testarea lor înainte de utilizare. Această funcție utilă permite controlul eficienței şi eficacității sistemului automat de tranzacționare pe datele istorice. După testare, cunoscând comportamentul expertului în diferite condiții de piață, avem posibilitatea de a începe autotradingul. În acest scop, în terminal există fereastra specială *Strategy Tester* (buton prezent pe panoul instrumentelor). Cu ajutorul acestei ferestre pot fi optimizați parametrii de intrare a experților.

Înainte de a porni la testarea experților, trebuie efectuată *setarea. Aceasta înseamnă că urmează*:

- selectarea expertului şi stabilirea parametrilor de intrare
- selectarea instrumentului financiar şi a perioadei graficului
- alegerea tipului de grafic
- selectarea intervalului provizoriu de testare (nu este obligatoriu)

Toți parametrii enumerați mai sus se prezintă în fereastra *Tester*.

Expertul şi parametri acestuia

În câmpul ferestrei *Setings/Expert Advisor* selectăm expertul ce urmează a fi testat. În acest câmp nu poate fi ales oricare fişier al expertului. Aici pot fi accesibili numai experții din terminalul pentru clienți. Pentru aceasta ei trebuie să fie compilați şi să se afle în fişierul /EXPERTS.

După selectarea expertului, este necesară setarea suplimentară a testării şi a parametrilor de intrare. Aceasta se poate efectua prin apăsarea butonului *Expert Properties*. Îndată va apărea o fereastră nouă cu trei inserări:

***Testing* —** în această inserare se dau parametrii generali de testare. La ei se referă volumul şi valuta depozitului inițial, care se indică în câmpurile cu acelaşi nume. Cu acest depozit va opera expertul la testare. Oricare ar fi algoritmul expertului, el va deschide pozițiile numai în direcțiile setate. De asemenea poate fi bifat şi *Genetic Algoritm* pentru *Optimized Parameter* unde alegem parametrul (balance, profit factor, expected payoff, maximal drawdown percent).

***Imputs* —** se importă sub formă de tabel lista tuturor experților. Parametrii de intrare se numesc variabilele care influențează activitatea expertului şi pot fi schimbate direct din terminalul pentru clienți. Pentru aceasta

nu trebuie schimbat codul expertului. Numărul variabilelor de intrare poate varia de la un expert la altul.

***Optimization* —** reglarea acestei inserări permite controlul limitelor desfăşurării testării în procesul optimizării. Schimbarea parametrilor în această inserare nu influențează asupra testărilor de o singură dată ale expertului.

Instrumentul financiar *(Symbol)* şi perioada sa *(Period)*

Pentru a începe testarea, nu este suficient a selecta şi configura expertul, este necesară şi selectarea instrumentului financiar şi perioadei de testare. Procesul de testare se va efectua pe aceste date. La testare poate fi selectat unul din instrumentele accesibile din terminal. Instrumentul financiar este selectat din câmpul *Symbol*, iar Perioada din câmpul *Period*. Dacă nu există un fişier cu aceste instrumente, perioada şi metoda de modelare, va fi creată automat. Dacă lipsesc date istorice ale instrumentului şi perioada acestuia, testerul copiază automat istoricul prețului din serverul MetaQuotes.

Metodele de modelare *(Model)*

Terminalul permite testarea experților, utilizând diferite metode de modelare a datelor istorice. Dacă utilizăm datele istorice ale unor perioade mai mici pot fi urmărite deviațiile prețurilor în interiorul barelor, adică dinamica prețurilor va fi reprezentată mai exact. De exemplu, la testarea expertului cu privire la datele pe o oră, dinamica prețurilor în interiorul barelor se poate modela în baza datelor pe minute. Astfel, modelarea apropie datele istorice de abaterile reale ale prețurilor şi face testarea experților mai exactă.

Pentru testare se poate alege una din trei metode de modelare a datelor istorice:

- După prețul de deschidere *Open price Only* (metodă rapidă pentru analiza barelor formate);
- Punctele de control *Control Points* (se utilizează cea mai apropiată şi cea mai mică perioadă);
- Fiecare schimbare de preț *Every tick* (în baza tuturor perioadelor accesibile mai mici).

Intervalul de timp

Intervalul de date nu permite testarea experților pentru toate datele existente, doar pentru o anumită perioadă de timp. Aceasta este util în cazul analizei unui interval fix din datele istorice. Limitarea intervalului de date se poate aplica nu numai la testarea expertului, dar şi la generarea graficului de bare testat. Pentru a selecta limitarea datelor, trebuie bifată căsuța *Use Date* şi de indicat intervalul selectând data în câmpurile *From* şi *To*.

După ce au fost configurate setările, poate fi accesat *Start* şi începe testarea. La începutul testării poate fi urmărit timpul orientativ de finalizare a acestui proces în partea de jos a ferestrei.

Vizualizarea testării

După ce selectăm *Start* automat se va deschide graficul pe care pot fi urmărite fluctuațiile modelate ale prețului. Viteza derulării testării este reglabilă.

După finalizarea testării, rezultatele pot fi observate prin accesarea ferestrelor *Results, Graph, Report şi Journal.*

Înainte de utilizarea expertului pentru tranzacționarea pe cont real, obligatoriu efectuați o testare a expertului pe datele istorice şi pe contul demonstrativ în timp real!

Tastele (combinații de taste) utilizate în MetaTrader 4

Combinații de taste permit executarea rapidă a comenzilor fără a accesa meniul sau panoul de control.

⇦ Deplasarea graficului în stânga;
⇨ Deplasarea graficului în dreapta;
⇧ Deplasarea rapidă a graficului în stânga, iar în cazul scării fixate — deplasarea graficului în sus;
⇩ Deplasarea rapidă a graficului în dreapta, iar în cazul scării fixate — deplasarea graficului în jos;
Numpad 5 — restabilirea scării automate a graficului pe verticală după schimbarea lui, iar la scară fixată — întoarcerea graficului în limitele vizibilității;

Page Up — deplasarea rapidă a graficului în stânga;
Page Down — deplasarea rapidă a graficului în dreapta;
Home — deplasarea graficului la început;
End — deplasarea graficului la final;
„-” — micşorează scara graficului;
„+” — mărește scara graficului;
Delete — şterge toate obiectele grafice evidențiate;
Backspace — şterge în fereastra graficului ultimul obiect;
Enter — deschide/închide fereastra de navigare rapidă;
Esc — închide ferestrele de dialog;
F1 — deschide fereastra *Help*;
F2 — deschide fereastra *History Center*;
F3 — deschide fereastra *Global Variables*;
F4 — încărca redactorul consilierilor MetaEditor;
F6 — deschide fereastra *Tester* pentru a testa expertul ataşat la fereastra graficului;
F7 — deschide fereastra *Options*;
F8 — deschide fereastra *Properties*;
F9 — deschide fereastra *New Order*;
F10 — deschide fereastra cotațiilor;
F11 — full screen;
F12 — deplasează graficul cu o bară în stânga;
Alt+1 — prezintă graficul sub formă de bare;
Alt+2 — prezintă graficul sub formă de lumânări japoneze;
Alt+3 — prezintă graficul liniar;
Ctrl+A — stabilește înălțimea tuturor ferestrelor indicatorilor utilizați;
Ctrl+C — arăta/ascunde rețeaua;
Ctrl+I — apare fereastra Lista indicatorilor;
Ctrl+L — apare/dispare volumul;
Ctrl+P — printarea graficului; etc.

Controlul graficului cu ajutorul mouse-ului:

- click stânga în oricare punct al ferestrei graficului, menținerea şi deplasarea ulterioară orizontală a cursorului duc la rularea graficului;

- click stânga pe scala verticală a graficului şi menținerea cu deplasarea verticală ulterioară a cursorului duc la schimbarea scării graficului pe verticală, iar dublu-click restabileşte scara;
- click stânga pe scala orizontală a graficului (exclusiv regiunea rândului navigării rapide) şi menținerea cu deplasarea orizontală ulterioară a cursorului duc la schimbarea scării graficului;
- click dreapta în oricare punct al ferestrei graficului solicită meniul graficului (descris mai jos);
- dublu-click stânga pe elementele indicatorilor tehnici (linii, simboluri, coloane ale histogramelor etc.) solicită fereastra de modificare a caracteristicilor indicatorului;
- click dreapta pe elementele indicatorilor tehnici solicită meniul indicatorului;
- dublu-click pe elementele analizei tehnice (linie, text sau marcări) selectează obiectul respetiv;
- click stânga pe obiectul selectat şi menținerea ulterioară permite deplasarea acestuia;
- Ctrl + click stânga pe linia selectată a trendului, cu deplasarea ulterioară, permite trasarea unei linii de trend paralelă (crearea canalului);
- click pe rotița mouse-ului în fereastra graficului schimbă cursorul în *cruce;*
- click dreapta pe obiectul selectat deschide meniul său;
- instalarea cursorului pe prețul de închidere a barei sau pe elementule obiectului selectat, sau al indicatorului oferă informații respective.

Panoul *Charts*

Pe acest panou sunt grupate comenzile de control a graficului şi indicatorilor tehnici. Acestea sunt:

prezintă graficul sub formă de bare;

prezintă graficul sub forma lumânărilor japoneze;

prezintă graficul sub forma unei linii;

măreşte scara graficului;

micşorează scara graficului;

deplasarea automată a graficului spre ultimele bare. Dacă această opțiune este inclusă, pe ecran întotdeauna se vor reflecta ultimele bare;

deplasează graficul din partea dreaptă a ferestrei până la semnul stabilit pentru deplasarea lui. Semnul de deplasare a graficului (triunghiul din partea de sus a ferestrei) poate fi deplasat cu mouse-ul pe orizontală în limitele de 10-50% din mărimea ferestrei;

solicită submeniul de control a indicatorilor. Aici sunt grupați toți indicatorii tehnici disponibili. Selectând indicatorul din listă, poate fi suprapus pe graficul activ;

solicită submeniul de control a şabloanelor. Din acest submeniu pe graficul activ poate fi plasat orice şablon. Mai mult decat atât, se poate păstra şablonul nou pe baza graficului activ sau închide cel existent;

Selectarea butonului 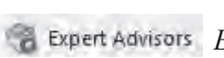

Expert Advisors permite utilizarea experților în tranzacționarea automată.

Instrumentele grafice *(Line Studies)*

În panoul Line Studies sunt instrumentele liniare şi obiectele grafice (figuri geometrice, semne şi texte) ce pot fi aplicate pe grafic. Selectarea butonului corespunzător va permite schimbarea cursorului şi adăugarea diferitelor *elemente grafice:*

regim standart. În acest regim cursorul permite selectarea diferitor obiecte din grafic.

cruce (crosshair). Cursorul în acest regim arată coordonatele punctului selectat în fereastra graficului sau indicatorului. Acest regim este accesibil numai în perimetrul ferestrei graficului. Daca în regim de

crosshair facem click stânga, menținem şi deplasăm cursorul, atunci se formează o linie care uneşte punctele. În dreapta punctului apare informații cu următoarea formă [nr. bare/lumânări dintre puncte] / [pips dintre aceste puncte] / [prețul curent în punctul 2]. Acest instrument este numit *riglă mobilă*.

Linie verticală *(vertical line)*;

Linie orizontală *(horizontal line)*;

Linia de trendul *(trend line)*;

Canal *(echidistant chanell);*

Retragerile Fibonacci *(Fibonacci Retracement)*;

Simboluri suplimentare *(arows)*;

Marcare text *(text label);*

Comentariu pe grafic *(text)*.

Din partea autorilor

Unii încep să tranzacționeze pe piețele financiare dorind să simtă atmosfera fermecătoare a Wall-Street-ului chiar la ei acasă şi să simtă piața ca pe un organism viu. Aceste persoane găsesc ceea ce căutau. Alții percep tradingul ca o provocare a științei si a analizei tehnice şi fundamentale, adancindu-se în labirinturile cotațiilor financiare şi ştirilor economice. Aceştia, de asemenea, găsesc ceea ce căutau. Pentru unii tradingul este o activitate zilnică şi un business profitabil, pentru alții — un hobby atractiv şi un joc intelectual. Şi aceştia găsesc ceea ce căutau! Sperăm ca fiecare, după ce va citi această carte, să descopere ceva nou şi să devină un trader de succes.

Cartea este destinată celor care caută şi doresc să obțină mai mult!

Literatura utilizată:

Tony Palmmer — "Forecasting Financial Markets" Delfin press (1994)

Vasil Kudreavțev — **"Investment Trading",** Admiral Investments & Securities (2001-2003)

Alexander Elder — **"Trading for a Living"** Wiley (June 1, 2006)

Alexander Elder — **"Study Guide for a Trading"** Wiley; 1 edition (March 8, 1993)

Bill Williams — **"New Trading Dimensions"** Wiley (October 1, 1998)

Bill Williams — **"Trading Chaos"** Wiley (June 23, 1995)

Glenn Neely and Eric Hall — **"Mastering Elliot Wave: Presenting the Neely Method: The First Scientific, Objective Approach to Market Forecasting with the Elliott Wave Theory"** Windsor Books; 2Rev Ed edition (April 1, 1990)

Joe DiNapoli — **"Trading with DiNapoli Levels: The Practical Application of Fibonacci Analysis to Investment Markets"** Coast Investment Software, Incorporated (September 1997)

Larry Williams — **"Long-Term Secrets to Short-Term Trading"** Wiley; 1 edition (March 11, 1999)

Larry Williams — **"The Right Stock at the Right Time"** Wiley; 1st edition (May 2, 2003)

Larry Williams — **"How I Made One Million Dollars…Last Year…Trading Commodities"** Windsor Books; 3 edition (January 15, 1979)

Larry Williams — **"Trade Stocks & Commodities with the Insiders: Secrets of the COT Report"** Wiley (September 12, 2005)

Larry Pesavento — **"Profitable Patterns for Stock Trading"** Traders Press (January 1999)

Lewis Borsellino — **"The Day Trader's Course: Low-Risk, High-Profit Strategies for Trading Stocks and Futures" — Wiley**; 1 edition (October 12, 2001)

Lewis Borsellino — **"The Day Trader: From the Pit to the PC"** — Wiley; 1 edition (January 5, 2001)

Linda Rashke — **"Street Smarts"** M. Gordon Publishing Group; 1 edition (January 1, 1996)

Ralph Vince — **"The Mathematics of Money Management: Risk Analysis Techniques for Traders" Wiley**; 1 edition (April 17, 1992)

Ryan Jones — **"The Trading Game: Playing by the Numbers to Make Millions"** Wiley; 1 edition (April 15, 1999)

Thomas R. DeMark — **"The New Science of Technical Analysis"** Wiley; 1 edition (September 21, 1994)

Thomas R. DeMark — **"New Market Timing Techniques: Innovative Studies in Market Rhythm & Price Exhaustion"** John Wiley & Sons (1980)

Thomas N Bulkowski — **"Encyclopedia of chart patterns"**, Wiley; 2 edition (May 2, 2005)

Thomas N Bulkowski — **"Getting Started in Chart Patterns",** Wiley (November 4, 2005)

"Power Course", Admiral Markets România 2009.